

VOLODYMYR DANYLENKO

***COLIVIE
PENTRU
PASĂREA MĂIASTRĂ***

Redactor: *Ioan Herbil*

Coperta: *Larisa Mihaela Traista*

Tehnoredactare: *Mihaela Larisa Traista*

Referenți: *Aurel Maria Baros*

Dan Ioan Marta

Ioan Herbil

Coperta 1 reproduce lucrarea lui Oleh Minka

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DANYLENKO, VOLODYMYR

Colivie pentru pasărea măiastră / Volodymyr Danylenko ; trad. din lb. ucraineană, postf. și note de Mihai Hafia Traista. - București : R.C.R. Editorial, 2017

ISBN 978-606-745-025-5

I. Traista, Mihai Hafia (trad., postf., note)

821.161.1

Carte finanțată de

UNIUNEA UCRAINENILOR DIN ROMÂNIA

VOLODYMYR DANYLENKO

***COLIVIE
PENTRU
PASĂREA MĂIASTRĂ***

**Traducere din limba ucraineană,
postfață și note de
*Mihai Hafia Traista***

**Editura RCR EDITORIAL
București, 2017**

Prefața

O femeie, un adolescent și un bătrân, trei generații diferite, trei caractere excepționale, trei destine speciale, unite prin aceeași iubire de artă, de frumos, de libertate, la urma urmei, reprezintă tritonul arhitectonic al romanului autobiografic al scriitorului ucrainean contemporan, Volodymyr Danylenko, în traducerea lui Mihai Hafia Traista. Toți cei trei au ales să slujească artei, literaturii (în cazul celor doi bărbați) și muzicii (femeia), cea mai nobilă și înălțătoare îndeltnicire, reușind, ca prin creațiile lor, să sfărâme lanțurile opresiunii politice și să aducă, în viețile cenușii ale oamenilor, o licărire de speranță, un strop de frumos.

Autorul romanului, care se suprapune cu naratorul, un adolescent pe nume Vladyk, re trăiește, cu deosebită sensibilitate, dublată de emoția specifică acestui gen de literatură, o perioadă frumoasă din copilăria sa, care gravitează în jurul figurii dominante din viața și, implicit, destinul său, Alina Ivaniuk Markivna, mama sa.

Imaginea Alinei, o cântăreață amatoare de excepție, în funcție de care și în jurul căreia evoluează atât întreaga acțiune a romanului, cât și celelalte personaje, se contopește cu imaginea mamei lui Vladyk, cu cea a soției lui Hryhorii, a iubitei lui Korsakov și, nu în ultimul rând, a prietenei de suflet a lui Mykola Homycevskiy (cunoscut sub pseudonimul Borys Ten), scriitor ucrainean, traducător din Homer și istoric. Toate acestea reprezintă ipostaze ale unuia și aceluiași suflet sensibil care vibrează la frumos, ale unei ființe muzi-

cale care nu doar că posedă un auz perfect, ci captează, prin toți porii săi, muzica naturală, existentă în natură, și cea artificială, produsă de om, transfigurând-o și dăruind-o celor din jur. Un asemenea talent extraordinar nu putea avea ecou decât într-un fiu la fel de permeabil la ideea de artă și într-un bătrân erudit care-și găsește prelungirea viselor în această femeie, a cărei voce îi subjugă atât pe specialiști în domeniu, cât și pe oameni simpli, dar care a fost frântă de un sistem totalitar opresiv.

Forța vocii ei și-a făcut debutul încă din fașă, bineînțeles, în forma ei primară, pentru ca, ceva mai târziu, în copilăria timpurie, natura cu toate viețuitoarele ei să constituie, pentru aptitudinile neobișnuite ale copilei, un tărâm de explorare și mimesis totodată: „...când... a împlinit cinci ani... se ducea la râu, se ascundea printre sălcii și, ore în șir, asculta cum cântă păsările, după care începea să le imite cântul... a atins o asemenea performanță, încât atunci când imita diferite păsări, ele amuțeau, considerând-o una de-a lor”. În situația dată, martorul abilităților ei vocale este un țăran consătean care „nu putea să înțeleagă de unde apăreau, în această fetiță, vocile păsărilor și ale insectelor”.

Odată cu evoluția sa personală, și vocea Alinei capătă expresivitate și maturitate, iar, cu ajutorul unui profesor de canto, ajunge la performanța de a evolua pe mari scene și de a câștiga concursuri profesionale de profil. Iată, de exemplu, cu câtă exactitate, profunzime și emoție este descrisă magia produsă de muzică, de interpretarea deosebită a Alinei, de vocea ei cameleonică, având efect catartice asupra celor care o ascultă: „muzica barocă a lui Bortnianskyi și vocea ei pătrunzătoare se înălțau cu mare ușurință și păreau că vor să străpungă tavanul sălii”. O altă tonalitate și ritm, grave de

această dată, sunt atinse în interpretarea domniței din aria *Vii* (de Mihailo Verykivskiy): „vocea ei groasă deplângea singurătatea, dorul și deznădejdea”, în timp ce transpunerea în pielea preotesei păgâne din opera *Norma* a lui Bellini făcea ca „vocea și muzica ei să fie «nepământene»”, „curgeau din ceruri, revărsându-se peste orchestră, scenă și sală”. Periplul prin diferite perioade și culturi muzicale a culminat cu faptul că „vocea ei, desprinzându-se din coralul ceresc, a pătruns pe sub arcadele Filarmonicii, s-a răspândit pe sub candelabre și, crescând, s-a transformat într-o floare fermecată”.

O abordare cu totul și cu totul aparte, nespecifică, de obicei, unui copil atunci când vine vorba de acceptarea unui alt bărbat în viața mamei, în afara tatălui, o regăsim în perspectiva autorului-narator, a fiului Vladyk, asupra mamei îndrăgostite de altcineva. Ceea ce surprinde în această optică sunt obiectivitatea și maturitatea cu care fiul alege să se raporteze la nevoia mamei de iubire, a unui suflet cu care să rezoneze și erotic, nu doar conjugal. Deși un tumult de sentimente îl învăluie pe Vladyk în momentul intuirii și chiar a asistării la iubirea dintre cei doi, de la furie și dezamăgire, până la justificarea gestului trădării valorilor familiale, ajunge să-l accepte pe Korsakov, iubitul mamei sale, ba chiar să-l și simpatizeze. Fiul înțelege că pentru natura artistică a mamei este esențială împlinirea pe toate planurile, inclusiv cel intim, cu atât mai mult cu cât iubirea față de acest bărbat o făcea să vibreze, iar talentul său să se manifeste plenar.

Pe parcursul romanului, o întâlnim pe Alina Ivaniuk în trei ipostaze importante, în raport cu trei bărbați diferiți: de mamă, de prietenă și de iubită. Toate aceste fațete, care se completează reciproc, conduc la creionarea unui portret complet al unei femei independente, puternice, demne, care-și

iubește mai presus de orice fiul, care se dăruiește, cu toată pasiunea, cu care și cântă, de altfel, bărbatului ales și care-l admiră și-l respectă pe mentorul și confidentul ei.

Întâlnirea dintre Alina și Mykola Homycevskyi se produce sub auspiciile artei, mai exact, în sunetele muzicii. Ambii vibrează la tot ce-i frumos, sunt suflete-pereche care se pot împlini doar în și prin artă. Dacă până la a-l cunoaște pe scriitor, Alina ducea o viață liniștită, anostă chiar, odată ce destinul i l-a scos în cale pe Borys Ten, existența ei capătă sens, deoarece i se oferă șansa de a-și valorifica vocea neexplorată și neexploată până la acel moment. „Bestia” muzicală ce sălășluia în interiorul ei se manifestă, îndrumată fiind, sub cele mai variate forme, Alina devenind cunoscută în Ucraina și peste hotare. Însă strălucirea orbitoare a succesului atrage după sine și tenebrosul ochi omniprezent și omniscient, veșnic vigilent, al KGB-ului, care nu doar că-i retează orice șansă de a-și împlini visul, acela de a urma Conservatorul, ci o demite și de la locul de muncă. Astfel, în loc să cucerească scenă după scenă din lumea întreagă, Alina Ivaniuk ajunge să supună, an de an, câte o tarla de in care i-a fost repartizată așa, ca o măsură lejeră a disciplinei impuse de securitate. Dar asta nu e tot. Despărțirea de muzică este însoțită de separarea de iubit care alege să fugă din Ucraina, din cauza acelorași prigonitori care îi persecutau pe toți cei care îndrăzneau să respire în alt ritm decât cel dominant, găsindu-și sfârșitul pe târâmurii americane.

Nicio diplomă, niciun titlu și nicio altă tentație efemeră nu au putut schimba percepția și atitudinea Alinei Ivaniuk față de artă. Arta rămâne, în conștiința ei, un lucru imaculat pe care omul, indiferent de experiențele pe care le poate avea

în viață, nu îl poate întina. Acesta este crezul unui artist veritabil.

Romanul este străbătut, de la un capăt la altul, de armonia muzicii, de arta cuvântului, de întâlniri ale intelectualității ucrainene, fiind o mixtură de elemente care conduc spre același deziderat: un popor se poate salva doar prin educație, prin artă și prin conștientizarea valorii demnității și a identității naționale, iar încorsetările de orice natură nu fac decât să strivească spiritul acestuia. Finalul romanului aruncă o notă sumbră asupra tonului elogios, festiv chiar, cu care este descrisă ascensiunea muzicală a protagonistei, trezindu-l, parcă, pe cititor din euforia creată în jurul Alinei și a fiului ei Vladyk. Realitatea pe fondul căreia se desfășoară, așadar, minunata lume descrisă mai sus este una a suprimării oricăror manifestări de ordin intelectual sau artistic, a oricărei dorințe de afirmare a conștiinței naționale, reprezentanți din aproape toate categoriile profesionale: literatură, muzică, jurnalism etc. ajungând să fie sacrificați doar pentru că îndrăznesc să viseze, să creeze sau să spere.

Metafora din titlul romanului *Colivie pentru Pasărea Măiastră* simbolizează destinul dramatic al acestei femei, în particular, precum și destinul tragic al generațiilor întregi, în general, care tindeau spre libertatea de exprimare, indiferent sub ce formă. *Pasărea Măiastră* este un țipăt impresionant pentru ideea de libertate, simbolul dorinței de a rupe lanțurile îngrădirii profesionale, sociale și umane. *Pasărea Măiastră* nu este doar Alina Ivaniuk, ci este și Ula Katiliute, din brațul căreia kgb-istul Iagoda, ucigând-o și mutilând-o, și-a facut un porttigaret, este și Hanna Tomei care alege moartea doar pentru a fi împreună cu iubitul său Petrus Hodjii, într-un final, este femeia sau bărbatul care luptă pentru independența-i na-

țională, socială și umană. *Pasărea Măiastră* este sinonimă cu lupta de veacuri a națiunii ucrainene pentru autoidentificare națională, spirituală și lingvistică a fiecărui individ în parte.

Colivie pentru Pasărea Măiastră este o carte despre artă, iubire, trădare, oprimare, o carte care-i construită în jurul a două tipuri de raporturi, poate dintre cele mai nobile și curate, existente între oameni, acela de mamă-fiu și cel de maestru-discipol.

Savurați, pe-ndelete, această capodoperă literară, ascultați cântecul păsării măiestre, dar, mai ales, NU permiteți fabricarea de noi colivii.

Mihaela Herbil

1. OMUL CU PROFIL EFIGIAL 1978

Unde ești tu, zeiță, cu voce dulce, tu care ai ieșit pe malul de asfalt al orașului provincial est-volînian? Unde ești tu, ale cărei voce și râs îi inspirau pe cei care te ascultau când urcai pe scenă? Încă mai visez cum ne plimbam pe lângă clădirea roșie acoperită cu viță-de-vie, împrejmuită cu un gărduleț, iar în mijlocul pieței Jytnea¹ ședea orbul Homer și își recita hexametrele asemănătoare valurilor Mării Egee.

Deseori, îmi amintesc de o maximă auzită cândva: dacă îți dorești cu adevărat un lucru, îl vei obține cu siguranță. Însă dacă nu-l vei obține înseamnă cu nu l-ai dorit cu adevărat. Mă întorc la acele vremuri și încerc să înțeleg dacă, într-adevăr, este așa. Privind înapoi, la evenimentele petrecute cu treizeci și cinci de ani în urmă, încerc să reconstitui, în memorie, ziua în care a început totul.

Totul a început în acea zi de sâmbătă, 3 iunie 1978. Am călătorit, împreună cu mama, într-un tramvai plin cu oameni gălăgioși, iar, când ne-am apropiat de piața Jytnea, ea a ciocănit cu degetul îndoit, de parcă ar fi bătut într-o ușă, în spatele unui om înalt și greoi care a barat culoarul și cu o voce cochetă l-a întrebat:

– Coborâți?!

Șocat de amabila ei nerușinare, omul s-a întors cu mare greutate și s-a lipit neîndemânatic de scaune. Ne-am făcut loc în aglomerație și ne-am apropiat de ușă. Mama a sărit sprintenă de pe scara tramvaiului, iar, în urma ei, ținând în mână sacoșa de cumpărături, am sărit și eu. Trebuia să ajun-

¹ jytnea – (adj.) de secară.

gem pe partea cealaltă a străzii, unde se afla stația de autobuz, însă nu știu de ce mama m-a tras după ea de-a lungul liniei de tramvai, de parcă o mâna ceva într-acolo. În spatele nostru, s-a auzit claxonul unui taximetru, iar taximetristul mustăcios a strigat ceva indecent către noi. Atunci, mama s-a întors pentru o clipă și a pornit mai departe legănându-și șoldurile. Mie mi s-a părut că a simțit, cu un instinct supranatural, în zgomotul străzii, vibrația plăcii de rezonanță a unui pian care se auzea prin fereastra deschisă a unei clădiri din cărămidă, pe ai cărei pereți și jgheaburi s-a cățărat vițade-vie. Din clădirea roșie, se auzea muzica. Mama s-a oprit lângă fereastră și, prinzând ritmul melodiei, a început să fredoneze în șoaptă. Dar, când pianistul a început să cânte cu toată pasiunea, ea nu a mai putut să se abțină și a început să cânte cu voce tare:

*Не, недей да ми припомняш,
не, недей да ме поглеждаш
тъй отчаянно и нежно – не!
Както преди...
Моля те, не ме докосвай,
Моля те не ме целувай
Тъй погубващо и страстно – не!
Както преди...¹*

Vocea ei înaltă a acoperit zgomotul tramvaiului, larma străzii, glasurile oamenilor, gânguritul porumbeilor și i-a

¹ Nu, să nu îndrăznești să-mi aduci aminte,
nu, să nu îndrăznești să mă privești
cu atâta pasiune și tandrețe – nu!
La fel ca altădată...
Te rog nu mă mai atinge,
te rog nu mă mai săruta
cu atâta pasiune și tandrețe – nu!
La fel ca altădată... (bulg.)

fermecat pe trecători, care parcă au împietrit, iar, când s-a oprit din cântat, în același timp cu pianul, au aplaudat cu toții. Atunci, la fereastra deschisă, a apărut un om cu părul cărunț și a întrebat surprins:

– Dumneavoastră ați cântat?

– Iertați-mă că v-am întrerupt – a răspuns sfioasă mama. – Nu m-am putut abține.

Bărbatul avea ridurile pronunțate, ceea ce conferea feței lui un profil numai bun de bătut pe monede.

– Dacă aveți un pic de timp liber pentru un om bătrân, vă invit să intrați – spuse bărbatul, dispărând de la fereastră, pentru a apărea peste câteva clipe lângă gărdulețul verde.

Mama, pentru o clipă, a cumpănit lucrurile, după care, scuturându-și coama de păr negru, a zis distrată:

– Ei bine, dacă ne-ați invitat atât de frumos, vom intra.

Bărbatul ne-a condus înăuntru.

– Vă rog să nu vă descălțați – ne-a spus când am ajuns în hol. A deschis ușa și a arătat cu mâna spre canapea. – Luați loc.

În salon, se afla un pian vechi cu claviatura îngălbenită din cauza timpului. Pe lângă pereți, de jur împrejur, se aflau rafturi pline de cărți. Prin fereastră, se vedea o grădină cu multe flori.

– Mă numesc Mykola Homyceviskyi – s-a prezentat bărbatul.

Era de modă veche, însă foarte elegant.

– Cum vă numiți după tată? – l-a întrebat mama.

– Mykola Vasyliovyci, la fel ca și Gogol.

Bărbatul era scund de statură. Îndesat, ghemuit, îmbrăcat într-un costum de vară de culoare gri deschis.

– Eu sunt Alina.

– Iar dânsul e fratele dumneavoastră?

– E fiul meu – Vladyk.

– Nu v-aș fi dat mai mult de douăzeci și cinci de ani – spuse bătrânul.

– Mulțumesc – s-a îmbujorat mama. – Am ceva mai mulți.

– Cunoașteți limba bulgară?

– Ce vă face să credeți asta?

În ochii ei au apărut acei drăcușori jucăuși care apăreau de fiecare dată când vorbea cu bărbatii.

– Ați interpretat melodia pe care-o cântă Lili Ivanova: *Bătrânul meu prieten*.

Bărbatul avea vocea joasă, tremurândă și niște ochi pătrunzători și adânci.

– L-am auzit la magnetofon, la răposata me'.

La cuvintele ei, bărbatul a tresărit:

– Ce-i cu aceste „me” și „ie”?

– Așa se vorbește pe la noi.

– Unde se vorbește astfel – a întrebat-o, privind-o zeflemitor.

– În Turoveț¹.

– Ah, în Turoveț! – se fâstâci bătrânul. – A sosit timpul să aducem la Turoveț dialectul domnesc de la Kiev² și Poltava³.

– Vreți să vorbesc ca o gălușcă poltăveană⁴ din satul Kalienyky⁵? – i-a răspuns, imitându-i maniera batjocoritoare.

– Nu, nu! Vorbiți în graiul dumneavoastră, asta vă dă un oarecare șarm. Și spuneți că ați auzit cântecul și l-ați și reținut?

¹ **Turoveț** – localitate de reședință a comunei Turoveț din raionul Jytomyr (Ucraina). (M.T.)

² **Kiev** – capitală și cel mai mare oraș al Ucrainei. (M.T.)

³ **Poltava** – oraș în Ucraina, centru administrativ al regiunii Poltava și al raionului cu același nume. (M.T.)

⁴ **Gălușcă poltăveană** – (ironic) femeie din Poltava, aluzie la bine-cunoscutele găluște poltăvene. (M.T.)

⁵ **Kalienyky** – localitate de reședință a comunei Kalienyky din raionul Reșetylivka, regiunea Poltava (Ucraina). (M.T.)

De sub sprâncenele stufoase, o priveau niște ochi albaștri, batjocotitori.

– Eu, întotdeauna, rețin cântecele pe care le aud – l-a privit ea provocator pe bătrân.

– Foarte interesant. Dacă vă pun un cântec, după ce o să-l ascultați, o să-l și puteți cânta?

– O să mă acompaniați?

– De ce? Dumneavoastră rețineți totul din înregistrarea de pe banda de magnetofon.

Mi se părea că Homycevskyi voia să-i dea o lecție. S-a apropiat de un vechi aparat de radio cu pick-up și a început să caute, probabil, un disc.

– Eu am mai mare încredere în discurile de vinil decât în benzile de magnetofon – îi spuse bătrânul, continuând să caute prin colecția sa de discuri. – Anul trecut, a murit Maria Callas¹. Avea, la fel ca și dumneavoastră, voce de soprană dramatică. Callas s-a născut la New York într-o familie de emigranți greci, care de-abia își duceau traiul de pe o zi pe alta. Începutul carierei sale era unul nefericit. S-a îngrășat și nici astrele nu erau de partea ei. Însă cântăreața l-a întâlnit pe dirijorul italian Tullio Serafin², care a ajutat-o în ascensiunea ei creativă. Serafin a introdus-o în lumea operei. Ea a interpretat rolurile principale din *Aida* lui Verdi și *Norma* lui Bellini, iar, pe urmă, a cântat „La Scala” și a devenit regina primadonelor italiene. Callas a slăbit treizeci de kilograme și a cucerit întreaga Europă și America. Iată, în sfârșit, am găsit discul ei. A scos din valiză un disc de vinil și l-a centrat pe suportul pick-upului.

¹ **Maria Callas** (1923-1977) – numele de scenă al Cecilei Sophia Anna Maria Kalogeropoulos, renumită soprană, considerată de unii drept cea mai mare cântăreață de muzică de operă din a doua jumătate a secolului al XX-lea, denumită *La Divina* sau *Regina della lirica*. (M.T.)

² **Tullio Serafin** (1878-1968) – cel mai de seamă reprezentant al Școlii italiene de dirijori. (M.T.)

După şuieratul care se auzea de sub acul pick-upului, în salon, a pătruns muzica, însoțită de o voce ușoară de femeie. Surprinsă, mama a sărit de pe canapea și a început să absoarbă fiecare frază muzicală, fiecare tact și cuvânt al cântăreței. A uitat de mine și de bătrân, a uitat că se afla într-o casă străină. Sufletul ei se afla undeva departe. Fiorul muzical a trecut prin ea. Mie se părea că i s-a oprit până și respirația. După ce s-a oprit muzica, a urmat o tăcere tensionată și, deodată, în acea liniște, a explodat vocea ei care, cu o precizie matematică, copia cuvintele, ritmul și intonațiile Mariei Callas. Vocea mamei vibra aidoma unui fluture aflat deasupra unei flori, sorbind cu sete din sentimente și putere. Umplând întregul salon, s-a întrerupt la cea mai înaltă notă, iar cristalele din bufet au vibrat încă mult timp.

– Cum ați reușit, necunoscând limba, să rețineți cuvintele? – a spart tăcerea bătrânul. – Din prima, ați repetat *Valsul Julietei*?... Bătrânul Gounod¹, probabil, s-ar întoarce în mormânt.

– Eu rețin aici – a răspuns mama, ducându-și mâna la piept. – Rețin sentimentele, iar sentimentele nu cunosc decât o singură limbă.

– Cum să vă spun... – s-a pierdut cu firea bătrânul. – Eu am văzut, de-a lungul vieții mele, totul, bineînțeles, în afară de ceea ce mi-ați arătat acum. Cu ce vă ocupați în Turoveț?

– Lucrez la bibliotecă.

– Cu asemenea voce, ureche și memorie muzicală?...

– Credeți că puteau să-mi propună ceva mai bun?

– Ce pregătire aveți?

– Liceul de cultură generală, neabsolvit.

Bătrânul și-a desfăcut mâinile și a început să se agite:

¹ **Charles Gounod** (1818-1893) – compozitor francez, unul din fondatorii operei lirice franceze; autorul operelor *Faust* și *Romeo și Julieta*. (nota orig.)

– Dar de ce stai?... Haideți să vă fac un ceai. Am un ceai ceylonez foarte bun.

A aprins aragazul și a început să așeze pe masă serviciul de ceai.

– Aveți un ceainic foarte frumos – a observat mama.

– Nu e ceainic, e o ceainiță – a răspuns el. – Vedeți ce forme frumoase are, seamănă cu ale dumneavoastră.

Dintr-odată ne-am simțit bine, eram veseli. Beam ceai și glumeam de parcă ne cunoșteam de mult timp.

– Iar Vladyk ce vrea să devină?

– Nu știu – am roșit eu.

– Cum înveți?

– Bine.

În ciuda vârstei sale avansate, bătrânul emana o energie de nestăvilit.

– Dar soțul dumneavoastră ce meserie are?

– Specialist tehnic de aviație.

– Niciodată, nu v-a trecut prin cap să lăsați totul și să urmați Conservatorul? Vocea dumneavoastră nu v-a îndemnat, niciodată, să faceți asta?

Era ceva patriarhal în comportamentul lui, poate din cauza capului cu fruntea lată.

– Am avut o asemenea dorință, însă m-am măritat.

– Desigur, pentru o femeie este mult mai important un certificat de căsătorie decât o diplomă de absolvire a Conservatorului – i-a spus în timp ce îi turna ceai. În vocea lui, se simțea o notă de ironie.

Un timp, după aceea, am stat în jurul mesei acoperite cu o față de masă colorată, am băut ceai și am glumit. Pe toate obiectele lui Mykola Homycevskiy și-a pus amprenta o altă epocă.

– Aș putea aranja să cântați în ansamblul „Lionok”¹ – a zis bătrânul. – Numai că dumneavoastră nu aveți voce pentru muzică populară, ar trebui să cântați operă.

– Dar nu am pregătirea necesară – i-a răspuns ea.

El a sorbit, în tăcere, din cana de ceai, după care a întrebat-o:

– Ce părere aveți de câștigarea unui concurs? – îi spuse mamei, privind-o îndelung. – Între 17 și 19 august, va avea loc Concursul Tinerilor Interpreți de Operă „Borys Leatoșynskyi”² de care se ocupă o prietena a răposatei mele soții. Mai aveți timp să vă înscrieți. Câștigătorii vor primi repartiție pentru Conservatorul din Kiev. Asta înseamnă că, în cazul în care veți câștiga concursul, puteți să vă înscrieți la Conservator fără examen de admitere. Pot participa tineri concurenți care nu au împlinit vârsta de treizeci și cinci de ani. Apropo, dumneavoastră câți ani aveți?

– În douăzeci și unu noiembrie, voi împlini treizeci și trei – i-a răspuns zâmbind cochet.

– La vârsta dumneavoastră, încă se pot face planuri de viitor. Se mai pot face multe... Alina, eu am publicat la cincizeci și doi de ani prima carte, o traducere, *Prometeu înlănțuit*, iar culegerea de sonete, *Livezile înrourate*, am publicat-o după ce am împlinit șaptezeci.

S-a ridicat greoi de la masă, s-a apropiat de raftul cu cărți, de unde s-a întors cu două volume pe care le-a pus pe masă, în fața ei.

– Sunt ale dumneavoastră? – l-a întrebat neîncrezătoare privindu-l de jos în sus. – Dar de ce scrie pe ele Borys Ten³?

¹ **lionok** – inișor (dim. de la *in*).

² **Borys Leatoșynskyi** (1894-1968) – compozitor, dirijor și pedagog ucrainean. (M.T.)

³ **Borys Ten** – pseudonimul literar al poetului și traducătorului ucrainean, Mykola Homycevskyi (1897-1983). *Borysten* este vechea denumire a fluviului Nipru. (M.T.)

– Este pseudonimul meu – a răspuns vesel. – Iar aceste două cărți mi-au luat treizeci și unu de ani din viață – zise așezând, în fața ei, două volume de Homer.

– Oho, sunteți o stea! – l-a privit cu admirație.

– Stelele sunt formate dintr-o îngrămădire de gaze, iar eu, Alina, nu-s decât un simplu traducător.

Mama a răsoit, în tăcere, cărțile, după care l-a întrebat pe bătrân:

– Îmi propuneți să sar în ultimul vagon al expresului care tocmai pleacă din gară?

Sprâncenele i s-au arcuit și s-a îmbujorat toată precum o nalbă din picturile Katerynei Bilokur¹.

– Și eu am sărit în ultimul vagon – a privit-o, zâmbitor, bătrânul.

– Dumneavoastră sunteți bărbat. Un bărbat poate lua viața de la capăt la orice vârstă, numai să aibă îndrăzneala necesară, iar eu sunt doar o biată femeie, o femeie ca oricare alta.

– Nu, dumneavoastră nu sunteți o femeie obișnuită.

– Prin ce m-aș deosebi de alte femei?

– Printr-o voce și o ureche muzicală neobișnuite.

– Dumnezeu! Ce voce, ce ureche muzicală?! Am doi copii!

Homycevskyi i-a mai turnat ceai.

– Vreți să cântați?

În salon, s-a așternut liniștea, astfel încât se auzea cum vibrează ferestrele de la zgomotul tramvaiului care se îndepărta.

– Vă oferiți să deveniți pentru mine un Tullio Serafin? – a zâmbit către el. – După cum vedeți, nu am nevoie să slăbesc

¹ **Kateryna Bilokur** (1900-1961) – una dintre cele mai de seamă reprezentante ale picturii naive ucrainene. (M.T.)

treizeci de kilograme. O să aveți mai puțină bătaie de cap cu mine.

– Din păcate, eu nu sunt un Tullio Serafin – a răspuns delicat bătrânul. – O mare parte a vieții mele a fost marcată de ghinion. Aș putea spune că atrag ghinionul. Dar pe dumneavoastră aș putea încerca să vă ajut. Nu am calificarea corespunzătoare de a vă învăța să cântați operă, dar, în Jyto-my, există o persoană care v-ar putea ajuta. Am să încerc s-o conving.

Mama s-a ridicat de la masă, s-a apropiat de pian, încercând să cânte, cu un deget, o melodie.

– Știți să cântați la pian?

– Nu.

– Atunci, deocamdată, puteți învăța aici.

Mama s-a așezat la pian și a încercat să cânte ceva, însă degetele ei nu nimereau clapele potrivite. Se enerva și o lua de la început.

– Uitați-vă cum se face – s-a apropiat de ea bătrânul, punându-i mâinile pe clape. – Relaxați-vă mâinile. Așa, așa, așa, dădea din cap. Iar, acum, de la început. Degetele relaxate, degetele relaxate! Așa, așa. Dar ce cântați?

– Improvizez!

Mama a chinuit îndelung pianul, de parcă, în sfârșit, a ajuns la o jucărie îndrăgită pe care și-a dorit-o de multă vreme.

– Cât este ceasul? – s-a uitat speriată la ceas. – Vi s-a oprit ceasul.

– Acel ceas s-a oprit pentru mine atunci când am primit exemplarul de semnal al cărții *Iliada*. Acesta a fost ultimul capitol din viața mea – a răspuns bătrânul. – Eu, Alina, am optzeci de ani. Am îndeplinit tot ce mi-am propus. Am tradus integral opera lui Homer. Alte planuri nu mi-au mai rămas. De acum, pot să mor liniștit.

– Dar cu mine cum rămâne? – s-a îmbufnat mama. – Cum rămâne cu concursul „Borys Leatoșynskyi”?

– Iertați-mă, am uitat – a zâmbit bătrânul. Pentru dumneavoastră merită să mai trăiesc puțin, iar, acum, să vedem ce oră ne arată deșteptătorul? Spuneți-mi, vă rog, căci nu văd fără ochelari.

– Treisprezece și patruzeci și cinci – i-a răspuns mama, uitându-se la deșteptătorul ce ticăia liniștit pe unul din rafturile cu cărți.

S-a ridicat de la pian și a spus:

– Trebuie să mergem. La ora cincisprezece, avem autobuz și mai avem de cumpărat câte ceva.

Bătrânul ne-a condus până la gardulețul verde, unde și-a luat rămas-bun de la noi.

– Când mai veniți în oraș, treceți și pe la mine, că doar stau în dreptul pieții.

– Rămâneți sănătos, Mykola Vasyliovyci! – i-a răspuns mama veselă.

– Mergi sănătoasă, sprâncenato! La revedere, Vladyk! – ne-a făcut cu mâna Mykola Vasyliovyci, iar noi ne-am pierdut în tumultul orașului.

2. MODIFICĂRI ÎN CEREMONIA DE ÎNMORMÂNTARE 1978

La Turoveț, am ajuns în jurul orei șaisprezece. Pe sora mea Milțea, nu am găsit-o acasă. Sigur s-a dus la una din prietenele sale. Tocmai termina clasa a opta, și, cum, în Turoveț, nu funcționa decât o școală cu opt clase, Milțea se pregătea să se înscrie la școala numărul douăzeci și trei din Jytomyr. Era mai mare decât mine doar cu un an, însă, întotdeauna, mi se părea că e cu mult mai mare. Știa deja să

gătească, avea habar care-i prețul unei rochii și al unei perechi de pantofi și nu îi era rușine să se târguiască cu precupețele din piață.

Fredonând un cântec despre Mykolai, mama a scos, din sacoșă, un biban de mare și l-a pus în frigider, după care a așezat, pe masă, pâinea, franzelele, untul, orezul, muștarul, uleiul, hrișca, chibriturile. A despachetat cumpărăturile. A scos, din cuptor, ciorba și friptura de ciuperci și ne-am așezat la masă.

– Ah, era să uit – a spus aducând, din sufragerie, patru cărți, mi-a întins două mie și m-a pus să le țin sub brațe, iar două și le-a pus ea. Astfel, mă educa să am o conduită corectă în timpul mesei.

– Stai cu spatele drept, iar cu coatele strânge cărțile. Nu uita să folosești cuțitul.

– Cât va trebui să mai rabd toate acestea? – am bombănit eu.

– În acest fel, îi învățau bunele maniere, în timpul mesei, pe ofițerii germani – mi-a răspuns, presărând sare în ciorbă și atingând tacâmurile care zăngăniră.

Când am trecut la friptură, a scârțâit ușa și, în casă, a intrat bunica Maryna.

– Ați venit? Am văzut că nu ați ajuns la prânz și ți-am muls caprele. Cea neagră, Niusea, m-a împuns cu cornul de m-am dus cu capul în jos. Am vărsat laptele din doniță. Atunci, m-am gândit, la ce-mi trebuie mie bătaie de cap?! Și, pe deasupra, mă poate ologi, în timp ce voi umblați brambura prin Jytomyr.

– Cum adică umblăm brambura? – s-a înroșit de indignare mama, iar, de sub brațe, i-au căzut cele două volume scrise de Neciui-Levyțkyi.

– De ce nu v-ați întors mai repede?

– Dar și eu nu v-am mulș destul vaca, ce-mi tot scoateți ochii că-mi mulgeți caprele?

– Nu îți scoate nimeni ochii – a început să se apere bunica. – Am zis doar că trebuia să vă întoarceți la prânz.

– Ne-am întors atunci când trebuia!

– Întepi mai ceva ca o viespe. Nu-ți poate spune omul un cuvânt.

– Dacă nu puteți spune ceva bun, atunci tăceți din gură.

– Ei, las' că te mai ajut eu cu ceva și nici n-o să-ți mai mulg caprele! – s-a supărat bătrâna. – Din partea mea, de acum, pot să și turbeze.

Bunica a ieșit, iar, în casă, s-a așternut o liniște apăsătoare.

– Ai văzut?! – a continuat pe același ton mama. – Nici măcar nu ne-a lăsat să mâncăm! I-am spus tatălui tău să facă o casă în Jytomyr, dar el s-a așezat în curte lângă maică-sa. Eu, acum, trebuie să îngrijesc caprele, în loc să cânt pe scenă. Nu mai suport toate astea.

– Hai să mâncăm friptura cu clătite – i-am propus eu.

Însă ea fierbea de supărare.

– Nu-mi mai trebuie nici friptură, nici clătite! Mare noroc pe taică-tu că are zboruri de noapte, că, altfel, i-aș fi zis ce gândesc despre el! A trântit ușa și a ieșit. După ce am terminat de mâncat friptura, am ieșit și eu în curte. Am auzit-o cântând lângă hambar:

*A в городі буркун родить,
А до мене мій кум ходить.
Роди, роди, буркуночку,
Ходи, ходи, мій кумочку¹.*

¹ În grădină, a crescut sulfina,
Nașul vine pe la mine.
Crește, crește, sulfینico,
Nășicule, vino, vino.

*На городі будяк родить,
А до мене наш дяк ходить.
Роди, роди, будяченьку,
Ходи, ходи, мій дяченьку¹.*

– Cum poți să cânti așa ceva? – a sărit ca ars bunicul Denys.

Stătea pe lavița din fața casei sale și hrănea găinile, curățând boabele de pe un știulete de porumb. Lângă el, moțâia o pisică gri și nici că-i păsa de zumzetul muștelor și al albinelor.

– Îi este lene să țină o vacă, și-a luat capre ca să umble creanga prin grădină. Ba mai și cântă ca o țicnită ca să rădă lumea de ea. Și așa râde toată lumea de tine, a adăugat cu voce tare bunicul.

– Nu v-a cerut nimeni părerea – i-a răspuns înțepat mama.

Și ca să-i facă în ciudă, a început să cânte, din nou:

*Ой, від пива болить спина,
А від меду голова.
Купи мені горілочки,
Щоб весела я була,
Щоб, щоб, щоб,
Щоб весела я була².*

¹ În grădină, a crescut scaietele,
Diaconul vine pe la mine.
Crește, crește, scăiețelule,
Diaconașule, vino, vino.

² Ah, șalele mă dor de la bere,
Capul mă doare de la miere.
Cumpără-mi rachiu,
Veselă să fiu,
Ca să fiu, ca să fiu, ca să fiu,
Veselă să fiu.

– Asta-i voce? Cârâie ca o cioară și crede că are voce frumoasă – bombănea bunicul.

Mama a tăcut și, fierbând de mânie, a intrat în casă trântind ușa cu putere. Eu am mai stat un pic în curte și am intrat după ea. Stătea la masa din sufragerie și căuta ceva printre hârtiile sale din sertar. Bunicul a rănit-o în locul cel mai dureros din sufletul ei. În asemenea momente, mama își schimba testamentul. A scos o coală de hârtie, pe care era așternut un scris elegant de femeie, a luat un pix și a spus cu adâncă tristețe.

– Când am să mor, nu vreau ca la înmormântarea mea să vină bunicul tău Denys și nici bunica ta Maryna. Îi șterg de pe listă – zise trăgând o linie cu pixul peste numele lor. – În locul lor, îl trec pe Mykola Homycevskyi. Ai să-l inviți când va veni acea zi tristă. Lui o să-i pară bine că nu l-am uitat înainte de a muri – a suspinat mama sprijinindu-și obrazul cu mâna. – Când vor coborî sicriul în groapă, a șoptit înăbușindu-și plânsul, să-mi cante ceva foarte trist. Numai să nu aduceți fanfara, mai bine chemați trei lăutari.

Mie nu-mi plăceau asemenea momente, mă cuprindea o jale de nedescris și nu știam cum să o liniștesc.

– Spune că eu cârâi ca o cioară – și izbucni în plâns.

– Cine spune?

– Bunicul tău.

– A spus de supărare că a lovit-o capra cu cornul pe bunica Maryna – încercam eu s-o liniștesc.

– De parcă eu am voce cârâitoare? Vocea mea seamănă cu cea a Ievheniei Miroșnycenko¹ sau cu cea a Belei Rudenko². Îți place cum cântă Bela Rudenko?

¹ **Ievhenia Miroșnycenko** (1931-2009) – renumită cântăreață de operă, profesor și pedagog ucrainean. (M.T.)

² **Bela Rudenko** (n. 1933) – renumită cântăreață de operă, Artist emerit al poporului ucrainean. (M.T.)

– Îmi place – am răspuns.
– Vino să-ți arăt unde sunt batistele pentru înmormântare. A deschis dulapul și mi-a arătat teancul de batiste.

A luat o batistă – ștergându-și cu ea ochii, pe urmă și nasul.

– Tocmai ai folosit una – m-am grăbit să-i spun.

– Era pentru bunicul tău Denys – a spus nervoasă și a mototolit-o. – Acum, nu mai are nevoie de ea, căci l-am șters de pe lista celor care vor participa la ceremonia mea de înmormântare.

Am ieșit în curte și m-am tot gândit cum să-i plătesc bunicului pentru supărarea pe care a adus-o mamei. La ce ține bunicul cel mai mult? La albine? Dar ce le-aș putea face albinelor?... Astfel, dus pe gânduri, m-am plimbat, până am dat de wc-ul din lemn, aflat în spatele casei bunicului, unde am văzut o surcea lustruită, cu mare grijă, pe care bunicul o ținea în crăpătura dintre cadru și scândura de pin. Am examinat-o cu mare atenție și am ajuns la concluzia că bunicul se ștergea cu ea la fund. Iată cel mai folositor și cel mai intim lucru al bunicului, m-am gândit, aruncând surceaua în gaura wc-ului.

Am ieșit din cușca de lemn și, în sfârșit, mi-am simțit sufletul liniștit. Însă, pentru o satisfacție deplină, doream să văd reacția bunicului. M-am tot învârtit prin curte privindu-l pe bunicul care neteza cu rindeaua o scândură și repara fundul lăzii de lemn în care creștea ficusul bunicii. În sfârșit, bunica l-a chemat la masă, iar el s-a ridicat din genunchi, s-a scuturat de așchii, și-a spălat mâinile la spălătorul agățat pe gard și a intrat în casă. Atunci, eu, cu o răbdare de pescar care-i pregătit să se uite, nemișcat, ore în șir la plută, m-am așezat pe lavița din fața casei bunicului și m-am pus pe așteptat. Am așteptat foarte mult, deoarece bunicului îi plăcea să mănânce bine. Tocmai când am ațipit, a scârțâit ușa

și, în prag, a apărut bunicul, a stat un pic pe gânduri și, când și-a dat seama ce vrea, s-a îndreptat spre cușca de lemn din spatele casei. Eu m-am ascuns în livadă, de unde urmăream, dornic să văd ce se va întâmpla mai departe. Bunicul a stat înăuntru mult timp. Eu am început să desprind și să mănânc smoala de pe un vișin, dar a scârțâit ușa și l-am văzut pe bunicul care, cu o mână, își ținea pantalonii, iar, cu cealaltă, pipăia pereții wc-ului. După ce pipăise tot ce se putea pipăi, s-a încheiat la pantaloni și, cu un mers foarte ciudat, crăcănat, s-a îndreptat spre casă. Eu m-am furișat, sub fereastră, și l-am auzit cum a întrebat-o, cu o voce răstită, pe bunica:

– Unde mi-e surceaua?

– Cui îi trebuie surceaua ta? – se supără bunica.

– Cui îi trebuie?! – strigă furios.

– Poate a aruncat-o careva dintre copii?!

– Ticălos mai e băietanul – a bombănit bunicul.

Și-a luat briceagul și s-a dus să-și meșterească altă surcea, iar eu am intrat în casă și am auzit-o pe mama cântând:

А мій милий умер, умер,

А в коморі дуду запер.

А я пішла муку брату

Та й почала в дуду грати¹.

Am așteptat până când a luat o pauză și am întrebat-o:

– De ce bunicul Denys, când merge la toaletă, se folosește de o surcea în loc de hârtie igienică?

¹ Iubitul meu a murit, a murit,
iar, în cămară, un fluier a ascuns.
Eu am intrat să iau făină
Și am început să cânt la fluier.

– Deoarece bunicul tău a crescut în pădure unde nu era hârtie, în schimb, erau destule vreascuri, mi-a răspuns mama și-ncepu să cânte, din nou.

3. NIPRUL CARE A CURS PRIN JYTOMYR

Luni, dimineața, mama mi-a spus că trebuie să meargă la Homycevskeyi:

– O să mă ducă la o instructoare vocală.

Înainte de plecare, i-a zis surorii mele:

– Milțea, eu cu Vladyk mergem la Jytomyr, o să ne întoarcem după-masă. Tu o să hrănești și o să mulgi caprele.

Mult timp nu am putut pricepe de ce mama mă lua, întotdeauna, cu ea numai pe mine. Ne aflam în autobuz spre Jytomyr când am întrebat-o acest lucru. Ea, cu o agreabilă cruzime, s-a lipit de mine și mi-a răspuns fără a sta prea mult pe gânduri:

– Din trei motive: în primul rând, bunicii tăi nu pot spune că am un un iubit și merg să mă întâlnesc cu el, în cel de-al doilea, tu cari sacoșa cu produsele pe care le cum-părăm și, astfel, te educ ca pe un bărbat care, cândva, va face același lucru, mergând la cumpărături împreună cu soția lui. Și, în al treilea rând, toată lumea crede că ești fratele meu. Cărei femei nu-i place când lumea o crede mai tânără?

– De ce nu o iei pe Milțea cu tine?

– La ce i-ar folosi?... Tu absorbi lumea, asemenea suga-tivei care absoarbe cerneala. Faptul de a cunoaște asemenea oameni precum Homycevskeyi o să-ți fie mult mai de folos decât ei și cred că și ție îți place să vii cu mine, nu? – îmi spuse, privindu-mă cu coada ochiului. Ce puteam să-i răs-pund? Era pornită pe fapte mari, ca un vifor, ca un uragan care te ia în vârtoarea lui și te duce prin viață, măturând

totul în calea lui. Era de nestăpânit, zâmbitoare, melodioasă, rea de gură și beată de viață. Așa era mama în acea vară.

Am coborât din autobuz lângă Piața Jytnea, am trecut peste liniile de tramvai și am ajuns la clădirea din cărămidă roșie înconjurată de gârdulețul verde. Mama a sunat la ușă, însă se pare că bătrânul nu a auzit, atunci a mai sunat o dată.

– Oare unde este? – a întrebat bătrând, cu degetul îndoit, în fereastră.

În clădire, era liniște. Am mai așteptat un pic și am ieșit în stradă.

– Unde l-am putea căuta? – am întrebat eu.

Mama nu mi-a răspuns, a pornit gânditoare fără a ști încotro merge, iar eu o urmam tăcut. Am început să cred că instinctele ei sunt mai puternice decât mintea. Întotdeauna, se lăsa condusă de o forță care îi arăta căile pe care trebuie să meargă. M-am convins de asta, după ce am ieșit de pe bulevard, am trecut prin parc și ne-am oprit pe podul pietonal. Era cald. Soarele moale și roșu a încălzit pământul. În râul Teteriv¹, se bălăceau copiii și adulții. Dincolo de pod, în apropierea cătunului Brovary, l-am zărit, în apă, pe bătrân. Înota, în apropierea malului, fornăind satisfăcut.

– Iată-l pe Homicevskyi – i-am spus mamei.

L-a observat și ea. L-a strigat făcându-i semn cu mâna:

– He-e-ei, s-a întors lumea pe dos, iar Borystenul curge prin Jytomyr!

Am coborât spre râu. Bătrânul s-a apropiat de mal, s-a prins cu mâna de o tufă, dar, de ieșit, din apă nu ieșea.

– Ieșiți din apă, Mykola Vasyliovyci! – a strigat mama.

– Numai să nu tragi cu ochiul, deoarece sunt în pielea goală – l-a pufnit râsul pe bătrân.

¹ **Teteriv** – afluent drept al râului Nipru și al lacului de acumulare din Kiev. (M.T.)

A ieșit din apă și a început să se îmbrace, ascuns după tufe.

– De ce nu faceți baie lângă plajă, ci, aici, în dreptul cătunului? – l-a întrebat mama.

Bătrânul a ieșit de după tufe, părul lui rar s-a adunat în moțuri și i se lipea de cap. Semăna cu un cocoș ud.

– Cândva am locuit în acest cătun – a spus cu tristețe. A scos din buzunar un pieptăn și s-a pieptănat. Am urcat poteca fără grabă, îndreptându-ne spre oraș.

– Și de ce aici? Erau mai ieftine chiriile? – l-a întrebat mama.

– După război, nu mi s-a permis să locuiesc nici în Kiev, nici în Jytomyr – a răspuns Homycevskiy. – Eram considerat „un element dăunător pentru societate”. După cum sunt sigur că v-ați dat seama, conducerea nici acum nu mă privește cu ochi buni. Pereții casei mele au urechi, așa că e cam periculos să colaborați cu mine. Atunci, lucram la teatru și, în fiecare zi, după terminarea serviciului, trebuia să trec râul și să merg în cătun. Iată, în aceea casă – ne arăta, cu mâna, bătrânul – am locuit eu. Stăteam cu chirie și deseori, noaptea, mă furișam la soție ca un hoț, deoarece o asemenea faptă era considerată o încălcare foarte gravă a regimului domiciliului forțat. De abia reușeam să mă culc în pat lângă soție și să mă încălzesc puțin, că se și auzeau bătăi în geam – venea sectoristul să verifice dacă nu cumva am venit acasă. Pentru asemenea momente, aveam pregătită câte o sticlă de băutură alcoolică. Milițianul lua sticla, mă săpunea zdravăn, atenționându-mă că e pentru ultima oară, iar eu îi promiteam că nu se va mai repeta. Dar mă prindea, din nou, și povestea se repeta iar și iar, până a murit Stalin.

Astfel, povestindu-ne despre trecutul său, bătrânul ne-a condus spre casa lui. A deschis ușa și ne-a invitat în sufragerie, grăbindu-se să aprindă aragazul, să ne servească cu ceai.

– Dar cum m-ați recunoscut în apă? – a întrebat deodată.

– Vladyk v-a recunoscut – i-a răspuns mama.

– Aveți un băiat foarte atent – spuse bătrânul sorbind din cana cu ceai. – Dar haideți nu pierdeți timpul, așezați-vă la pian.

Mama s-a aruncat asupra clapelor ca o ciocănitore flă-mândă asupra unui trunchi de copac ros de carii. În melodia ei haotică, se deslușea din ce în ce mai multă armonie, iar degetele îi deveneau din ce în ce mai sigure. Bătrânul i-a arătat câteva acorduri pe care a început să le folosească.

– Să nu uitați de pedală – i-a adus aminte, și, cu o mișcare din picior, i-a arătat cum se face. – Trebuie să deveniți una cu pianul, deveniți un întreg, gândiți-vă că face parte din corpul dumneavoastră și, atunci, fiecare mișcare pe care o faceți va deveni organică precum un mers, ca o alergare, ca un dans.

După ce mama și-a potolit setea de cântat la pian, bătrânul i-a spus:

– Alina, luați loc lângă Vladyk, pe canapea, am să vă rog să ascultați ceva.

A găsit un disc și s-a apropiat de pick-up.

– Imediat o vom asculta pe Kiri Te Kanawa¹ din Noua Zeelandă. Mama ei era irlandeză, iar tatăl, maor.

– Cine sunt maorii? – l-a întrebat mama.

– Aborigenii neozeelandezi. Kiri Te Kanawa, la început, a cântat în cluburile de noapte, iar, pe urmă, a cântat o arie din opera *Tosca* a lui Puccini, a câștigat un concurs și a obținut un grant pentru continuarea studiilor. S-a mutat la Londra, unde a făcut o carieră strălucită, cântând operă.

¹ **Kiri Te Kanawa** (n. 1944) – cântăreață de operă din Noua Zeelandă, de origine maoră. (M.T.)

A cântat în cele mai mari săli de operă. Eu am o înregistrare din anul șaptezeci și cinci a operei *Karmen* a lui Bizet, dar haideți, mai bine, să o ascultăm.

După un preludiv plin de viață, au răsunat ariile, iar bătrânul ne explica:

– Aceasta-i aria lui Michael.

Glasul lui Kiri îți inducea o stare de tristețe și melancolie. Semăna cu o pasăre rănită, își pierdea ultimele puteri, luându-și rămas-bun de la viață.

– Are o voce fărâmicioasă, fragilă – a observat mama.
– Vocea ei tremura.

– Alina, credeți că toată lumea poate avea voce ca a dumneavoastră? – s-a strâmbat în glumă bătrânul. – Kiri nu a mâncat, în copilărie, hribi culeși din pădurile care înconjoară Turovețul.

Ascultau împreună ariile și, pe urmă, le comentau, iar eu am început să mă cam plictisesc, doream să ies în stradă.

– Mi-ați promis că o să mă prezentați unei instructoare vocale care o să mă pregătească – i-a amintit mama.

– Da, v-am promis – a dat din cap bătrânul. – Și acum, imediat, de față cu dumneavoastră, am să vorbesc cu ea.

S-a apropiat de telefon, a deschis carnețelul în care avea notate numerele de telefon, a format numărul și a spus vesel:

– Bună ziua, doamna Tybulska, cum o mai duceți?... La vârsta mea, ce să mai aștepți de la viață? Dacă poți umbla, nu ai insomnii și ai poftă de mâncare, ești fericit, cât despre femei, nici nu îndrăznești să te gândești la ele, ca nu cumva să te bată norocul – vorba galițienilor¹... Vă mai aduceți aminte, săptămâna trecută v-am vorbit despre o tânără din Turoveț, care ar trebui pregătită pentru concurs?... Când?... Măine?... La dumneavoastră acasă?... Atunci nu vă mai rețin...

¹ **galițian** – locuitor al regiunii istorice Galiția (Ucraina). (M.T.)

Permiteți-mi să-mi iau rămas-bun de la dumneavoastră. Pe mâine.

A pus receptorul în furcă, spunând cu satisfacție:

– Pentru asta ar trebui să bem ceva. A scos dintr-un bar mic o sticlă de alcool cu fructe de pădure macerate și două pahare.

– Alina, șampania se bea în Șampania¹, romul în Roma, vinul de kaheti în Kahetia², coniacul în Cognac³, iar eu am să vă servesc cu o băutură din Kodnea⁴. Ei au băuturile lor, noi pe ale noastre, cu atât mai mult că această localitate nu e departe de Turoveț. Pe Vladyk nu-l vom servi, ca să nu-i stricăm gusturile înainte de vreme.

Au ciocnit și au băut.

– Ați tradus atât de mult – a spus, deodată, mama. – Cu siguranță, vă treziți foarte devreme.

– Omul, dacă vrea să trăiască sănătos până la adânci bătrâneți, trebuie să se trezească deodată cu păsările – a răspuns bătrânul. – Eu așa am făcut în ultimii cincizeci de ani, altfel nu aș fi reușit să-l traduc pe Homer.

A turnat, din nou, în pahare din licoarea de Kodnea și a continuat vesel:

– Știați că toți traducătorii lui Homer, începeau, întotdeauna, cu *Odiseea*, pentru că este mai scurtă decât *Iliada* cu trei mii cinci sute optzeci și trei de rânduri.

– Întotdeauna, rețineți totul până la cel mai mic detaliu? – a râs mama.

– Iată, în ceea ce privește detaliile, nu le rețin, întotdeauna, însă rândurile lui Homer le rețin foarte bine.

¹ **Șampania** – localitate în raionul Zvenyhorodsk din regiunea Cerkasy (Ucraina). (M.T.)

² **Kahetia** – regat medieval târziu, în estul Georgiei. (M.T.)

³ **Cognac** – oraș în sudul Franței. (M.T.)

⁴ **Kodnea** – localitate viticolă în raionul Jytomyr (Ucraina). (M.T.)

Au ciocnit și au băut, din nou, după care bătrânul, închizând ochii, a început să recite:

*„Iar Telemah, porcarul și văcarul
Curmară jocul din picioare, hora
Femeilor. Și dâșii se culcară
La urmă în umbroasa locuință.
Iar când de-ajuns se desfătară soții
În dragoste plăcută, stau de vorbă
Și petreceau istorisind trecutul”¹.*

– Recitați atât de frumos – a spus mama, de parcă niște valuri s-ar sparge de mal.

– Alina dragă, hexametrul homerian chiar seamănă cu valurile Mării Egee care se sparg de mal. După valurile mici vin altele mai mari. Parcă ar fi răsuflarea mării care se aruncă asupra malului, câteodată cu forță, pe urmă, mai încet, iar, pe urmă, mângâie șoptind malul stâncos.

Stăteam în camera cu multe dulapuri și rafturi pline de cărți și-l ascultam fermecați de cele pe care le povestea.

– Aveți, probabil, cea mai mare bibliotecă din Jytomyr? – l-a întrebat mama.

– Aș vrea să fie așa – și-a țuguit satisfăcut buzele bătrânul. – Cele mai multe cărți, din întreg Jytomyrul, le-a adunat Ievhen Kudryțkyi.

– Cine e Kudryțkyi?

– Un prieten de-al meu.

– Și unde-i?

– În cimitirul din Smoleansk – s-a întristat bătrânul. – A murit acum doi ani.

¹ Homer, *Odiseea*, Cântul XXIII (trad. de George Murnu). (M.T.)

Mama și-a terminat băutura, a ținut un pic paharul gol în mână și a spus:

– E foarte plăcut cu dumneavoastră, însă trebuie să ne luăm rămas-bun. E timpul să plecăm.

Ne-am ridicat în picioare. Bătrânul ne-a condus până la poartă.

– Măine, la ora unsprezece, vă așteaptă instructoarea vocală. O să reușiți să ajungeți? – ne-a întrebat bătrânul.

– O să reușesc, săptămâna aceasta intru în concediu.

– Atunci, mai întâi, direct de la autobuz, treceți pe la mine.

– Autobuzul ajunge foarte devreme, la ora opt – a răspuns mama.

– Cu atât mai bine – a spus cu satisfacție bătrânul. – O să bem ceaiul împreună, o să cântați la pian și, pe urmă, mergem la instructoare.

Ne-am luat rămas-bun și am traversat liniile de tramvai spre Piața Jytnea. Tot drumul, mi s-a părut că mamei îi cresc aripi care fâlfâie în adierea vântului cald și jucăuș, care îi tot ridică fusta în carouri.

4. DOAMNA ȚYBULSKA

În jurul orei opt, dimineața, am ajuns la Jytomyr. În piața Jytnea, pe sub picioarele trecătorilor, se plimbau porumbeii. Era hărmălaie mare: sunau tramvaiele, claxonau automobilele și strigau precupețele care vindeau semințe de floarea-soarelui.

Ne-am apropiat de clădirea din cărămidă, înfășurată în viță-de-vie, am urcat scările ce duceau în gang și am sunat.

– Cine-i? – s-a auzit vocea bătrânului.

În loc de răspuns, mama a început să cânte încet:

*A в Івана під хвiрткою мурована фоса
Мурована фоса, мурована фоса.
Прибiгла до Йвана та й Марiчка боса.
Ой прибiгла під вiконце нiженьками туп-туп,
Вийди, вийди, мiй Івасю, бо я є вже тут-тут.
Та й не вийшов мiй Іваньо, вийшла його ненька.
Ой, мiй Боже милосердний, невістка маленька!¹*

A scârțâit ușa.

– Dumneavoastră? – s-a bucurat bătrânul. – Intrați, nu trebuie să vă descălțați, poftiți, poftiți, așezați-vă la masă.

Era îmbrăcat într-un costum alb din in, iar, în picioare, purta papuci din pâslă.

– V-am adus kartopleanyky cu brânză – a spus mama, scoțând, din sacoșă, un castron roșu cu buline albe.

– Ce mi-ați adus?

– Un fel de plăcintă din cartofi umpluți cu brânză.

– Nu am mai mâncat așa ceva niciodată.

– Nu-i nimic, o să mâncați acum – a zis mama punându-i, în farfurie, colțunași, după care a scos, din sacoșă, un borcan cu smântână. – Încă nu s-au răcit, am învelit castronul în ștergar.

Bătrânul a luat, de pe plită, ceainicul, a pregătit ceaiul și ne-am așezat la masă.

– Alina, știți, mie îmi plac foarte mult tocineii, însă kartopleanyky dumneavoastră à la Turoveț sunt de neîntrecut – a spus bătrânul înmuind bucata de plăcintă în smântână.

¹ *La porțița lui Ivan, e o groapă săpată,*

O groapă săpată, o groapă săpată.

Sosi-n grabă, la Ivan, Mărioara desculță.

Sosi-n grabă, sub geam, cu piciorușele tropa-tropa

Ieși, ieși repede Ivasiu, dragul meu, căci eu am sosit, am sosit.

Dar nu a ieșit Ivanio al meu drag, a ieșit mama lui.

Ah, Dumnezeule milostiv, ce noră micuță!

Ne simțeam atât de bine de parcă ne cunoșteam cu Mykola Homycevskyi de când e lumea. Pur și simplu, stăteam la masă, beam ceai și ascultam muzică. Eram relaxați și nu simțeam niciun disconfort, nimeni nu era tensionat când se așternea tăcerea. Astfel de momente trăiești doar în preajma oamenilor care se află pe aceeași lungime de undă cu tine și simți că ai cu ei o puternică legătură interioară, pe care, de seori, nu o ai nici cu cele mai apropiate rude.

După micul dejun, mama a început să cânte, așa cum se pricepea, la pian și din gură.

– Nu stăpâniți bine tehnica cântatului la pian, însă repezițiunea dumneavoastră de a învăța este fantastică – a constatat bătrânul.

Mama se ghemuia, se strâmba nervos, însă degetele ei nimereau clapele potrivite și continua să cânte și să fredoneze, iar Homycevskyi stătea pe canapea și asculta.

– Cât este ceasul? – a tresărit acesta.

– Zece și douăzeci – i-am răspuns.

– Vladyk, dă-mi, te rog, bastonul – mă rugase el.

I-am întins bastonul și am ieșit. Trecătorii îl salutau pe bătrân, de parcă ne aflam într-un sat, în care toți oamenii se cunosc între ei. Am rămas uimit câtă lume îl cunoștea.

Când am ajuns pe strada Myhailivska, mama a întrebat:

– Cine vrea înghețată?

Eu am refuzat-o, la fel și Homycevskyi.

– Eu iau una – a spus mama lingând satisfăcută înghețata din cornetul de napolitană.

În mica grădină din strada Teatrului, ne-am așezat pe o bancă și am așteptat să apară instructoarea vocală. A apărut exact la ora unsprezece, când a bătut ceasul de pe primărie. Era o femeie cu o vârstă nedefinită, căreia puteai să-i dai între treizeci și cincizeci de ani, îmbrăcată într-o rochie lungă de vară, în stil Empire, cu talie înaltă, strânsă sub piept cu

o panglică de mătase, cu o pălărie de vară cu boruri largi și cu o poșetă elegantă. Iată cum mi-o aminteam eu în acea vară. La apariția ei, Homycevskiy s-a ridicat de pe bancă și, după moda veche, i-a sărutat mâna.

– Alina, v-o prezint pe Adelina Tybulska.

– Aș vrea să-mi spuneți simplu, doamna Tybulska – a zis, mișcându-și pălăria cu boruri largi.

– Bine – a răspuns mama.

– E fiul dumneavoastră?

– Da – a confirmat mama.

O clipă, doamna Tybulska s-a uitat mirată la cornetul de înghețată, după care a întrebat indignată:

– Ce faceți?

– Mănânc înghețată – a răspuns mama.

– Dați-o înapoi – aproape că i-a smuls înghețata din mână și, apropiindu-se de coșul de gunoi, a aruncat-o în el. Bătrânul a pufnit în râs.

– Să nu se mai întâmpile – a spus supărată doamna Tybulska. – Vreți să rămâneți fără voce? Înghețata și apa rece vă sunt cei mai mari dușmani.

– Dacă nu mai aveți nevoie de mine, am să plec – zise bătrânul. – Alina, după ce terminați, treceți, împreună cu Vladyk, pe la mine.

– Bine, o să trecem – a dat aprobator din cap mama.

Doamna Tybulska ne-a dus într-un bloc cu cinci etaje¹, construit pe timpul lui Stalin, aflat pe strada Teatrului. Când a deschis ușa, asupra noastră, s-a năpustit un câțel din rasa yorkshire terrier, de culoare auriu-roșcat, cu moțul legat cu un elastic roșu. Sărea pe Tybulska și lătra subțire.

– Konni, fă cunoștință cu musafirii noștri – a zis gazda.

¹ În Ucraina, parterul este considerat primul etaj. (M.T.)

Konni ne-a adulmecat și a dat din coadă mulțumit de cunoștință.

– Cum te cheamă? – m-a întrebat doamna Ţybulska.

– Vladyk – i-am răspuns.

– Konni, astăzi, ai să te joci cu Vladyk – a spus doamna pe un ton care excludea orice împotrivire. – Intrați în cealaltă cameră, poți să iei și mingea, îi place să se joace cu ea.

Pentru un vânător de șobolani și paznic de poșete, Konni era un campion. Dintr-odată, a început să alerge după mingea și să sară pe mine, însă eu eram mai mult interesat de ceea ce petrecea dincolo, în camera în care a rămas mama împreună cu doamna Ţybulska. Ținându-l pe Konni, îmi ciuleam urechile să aud ce fac și despre ce vorbesc.

S-au apropiat de pian și doamna Ţybulska a început să verifice urechea muzicală a mamei. Cânta diverse game și o pune pe mama să fredoneze. Din când în când, o întrerupea și îi spunea pe un ton nervos:

– Aveți mușchii încordați, relaxați-vă! Astfel puteți cânta într-un club comunal, iar, aici, se cântă corect. Cântatul operei pretinde perseverență și disciplină, trebuia să învățați asta în copilărie, nu acum, la maturitate. Măcar cunoașteți notele muzicale?

– Sigur, le-am învățat la școală – a răspuns mama.

– Bine că măcar asta nu trebuie să vă învăț – spuse printre dinți, doamna Ţybulska. – La lecțiile noastre, o să acordăm multă atenție respirației. Nu putem să vă formăm vocea într-un timp atât de scurt, dar o putem regla. Există exerciții care dezvoltă coardele vocale, însă nu mai avem timp pentru lecții de anatomie, ca să puteți înțelege cum funcționează sistemul vocal uman. O să încerc să aleg, pentru dumneavoastră, o imagine scenică, iar mai departe cum v-o fi norocul, până la urmă, succesul în artă nu înseamnă numai

talent, ci și coincidență sau, pur și simplu, noroc. Sunteți norocoasă?

– Nu prea – a răspuns mama.

– Mi-am dat seama. Dacă erați o norocoasă, nu v-ați fi oprit în văgăuna în care locuiți. Apropo, cum se numește?

– Turoveț.

– Nici măcar nu este Turkey sau Turyn, nici Turuhansk, cu atât mai mult nu este Tokio – a bombănit doamna Țybulska.

Pe urmă, a pus-o pe mama să facă vocalize.

– Vă rog să rețineți că vocea vine din piept până ajunge în jurul plexului solar.

Important este nu numai să expirați corect, ci și să inspirați aidoma. Inspirați puternic, țineți aerul în piept și, pe urmă, expirați. Expirația dumneavoastră trebuie să semene cu zumzetul unei albine, cu foșnetul pădurii, cu bâzâitul unui țânțar, iar, acum, încercați să icniți, ca și cum ați tăia lemne cu toporul. Fiecare expirație este un icnet. Așa, așa... Ajunge, căci s-ar putea să amețiți. Și, în sfârșit, al treilea mod de expirație trebuie să semene cu zgomotul pulverizatorului de lac pentru păr.

Zumzete, foșnete, icnete au umplut apartamentul cu tavanul înalt și pereții groși pe care stăteau atârinate fotografii cu doamna Țybulska îmbrăcată în rochii lungi romantice, stând lângă pian. Vocea mamei vibra și nu se mai asemana cu vocea ei, pe care mă obișnuisem să o aud în fiecare zi. Mama striga, mârâia, se văita...

– Ca să-ți descoperi vocea, trebuie să gemi, ca sunetul să zboare liber din faringe – a strigat doamna Țybulska. – Mușchii trebuie să fie relaxați. Simțiți cum vă vibrează partea superioară a nasului? Încercați să gemeți prin sunetul M, pe urmă, adăugați la el vocalele I, E, O, U. Pe urmă, în loc de M, folosiți N, trebuie să vă iasă: *Няня Ніна нанизала Нати*

намусто¹. Acest exercițiu trebuie să-l faceți dintr-o singură răsuflare, câte cincisprezece minute în fiecare zi.

Pentru un moment, atenția mi-a fost distrasă de Konni care tot sărea pe mine dorind să mă joc cu el, însă, dincolo de ușa întredeschisă, începea un exercițiu foarte picant. Tybulska a pus-o pe mama să țină un creion între dinții strânși și să citească cu voce tare, rostind fiecare cuvânt, dintr-o carte deschisă:

„– Дано мені малісіньку іскорку святу... Малісіньку-малісіньку... І освітила вона моє життя біднее, щастям нагріла моє серце... Та хай же погасне краще іскра в мені свята і хай буде марне моє життя й темної ночі, коли оддам її в наругу чи в болото втопчу”².

Tybulska era o persoană mult mai dificilă decât părea. Eu am simțit asta de la început, însă cu mama se purta într-un totu nepolitic.

– Am să țin sub observație evoluția vocii dumneavoastră, de la o lecție la alta. Dacă vreți doar glorie de o clipă, iar, pe urmă, o să vă fie lene să mai exersați, atunci mai bine ne oprim aici – a spus Tybulska, iar, în vocea ei, se simțeau spini înțepători. – Ca să vă înțelegeți pe dumneavoastră înșivă, mai întâi, trebuie să vă înțelegeți vocea. Am să vă dau teme pentru acasă și o listă cu operele muzicale pe care să le ascultați. Iată cum stă situația! În Coran scrie: „Dumnezeu pe cine vrea să-l ducă pe drumul drept, aceluia îi lărgeste pieptul, iar pe cine vrea să zdrobească, aceluia îi dă

¹ Exercițiul de încălzire a vocii (în traducere liberă: *Doica Nina a înșirat mărgelele lui Nați*). (M.T.)

² *Mi s-a dat o mică scânteie sfântă... Mică-micuță... Și mi-a luminat acea scânteie viața săracă, cu fericire, mi-a încălzit inima... Să se stingă în mine scânteia sfântă, în zadar să fie viața mea și în neagră noapte, în clipa când am s-o batjocoresc sau în picioare am s-o calc.* – Stepan Vasylcenko, *Talent* (nota orig.).

un piept îngust”. Omul nobil se deosebește de alții prin statura sa, îndreptați-vă spatele, scoateți pieptul în față și țineți capul drept. La următoarea întâlnire, să vă luați un mic carnetel, în care veți scrie cu mâna dumneavoastră:

„Unu – formarea vocii.

Doi – învățarea și executarea ideală a trei arii.

Trei – câștigarea concursului”.

O să vă uitați în acest carnetel în fiecare zi, dimineața și seara. Cumpărați, de la magazinul „Melodia”, discurile cu ariile și romanțele pe care vi le-am scris pe listă.

– Cât de des va trebui să vin la dumneavoastră? – a întrebat-o mama.

– În fiecare zi.

Mama a luat o pauză destul de lungă, după care a spus:

– Nu pot să vin în fiecare zi.

– Dar de câte ori pe săptămână puteți? De cinci, de patru ori, puteți?

– De trei ori – a răspuns mama.

– Atunci, luna, miercurea și vinerea, de la ora unsprezece până la treisprezece.

– Și mâine?!

– Dacă e miercuri, înseamnă că avem lecții. În ceea ce privește alimentația, vocea unei cântărețe de operă nu este un strigăt, ci o transmitere către ascultători a energiei poetului, a compozitorului și a propriei energii. Dacă vreți ca publicul să intre în delir ascultându-vă, atunci nu consumați carne, pește, conserve, alimente murate și conservate. Mâncați numai fructe și legume proaspete, luați o lingură de miere în fiecare zi și beți lapte îndoit cu apă.

Când am înțeles că lecțiile au luat sfârșit, mi-am băgat capul pe ușă, ținând în brațe cățelul care tot încerca să se smulgă.

– Poți să intri – mi-a spus doamna Tybulska.

Mama a scos, din sacoșă, o bucată mare de brânză de casă și câteva ouă și i le-a întins doamnei Țybulska.

– V-am adus, aici, câteva produse de la țară.

– Luați din fața mea aceste delicatese – a furnăit din nas doamna Țybulska.

Eu am roșit, mama a roșit și mai tare.

– La revedere! – ne-am luat rămas-bun de la ea.

– La revedere! – ne-a răspuns doamna.

Ieșind în stradă, mama nu a luat-o în direcția în care trebuia, iar, când i-am zis că ne îndreptăm spre teatru, a început să râdă în hohote. A apucat-o un râs isteric care i-a făcut pe trecători să se uite la noi.

– Încetează! Se uită lumea la noi – i-am spus.

Însă ea a continuat să râdă până am ajuns la magazinul „Melodia”, de unde a cumpărat discurile pe care i le-a recomandat doamna Țybulska. De la magazin, am pornit spre locuința bătrânului.

La Homycevskiy, mama a cântat un pic la pian, iar, la plecare, i-a mărturisit acestuia:

– Nu vrea să-mi ia nimic pentru lecții.

– Cândva l-am ajutat pe un nepot de-al ei să intre la institut – a hohotit bătrânul.

Ne-am luat rămas-bun și ne-am dus în piața Jytnea, unde am făcut cumpărăturile. Mergând spre casă, nu m-am putut abține și am întrebat-o pe mama:

– Încă nimeni nu și-a dat seama până acum că sunt fiul tău, cum de și-a dat seama doamna Țybulska?

– O femeie înțelege totul, când vine vorba despre o altă femeie – a întors mama capul spre geam. Și, astfel, a stat până am ajuns la Turoveț, de parcă citea ceva în nori, ceva înțeles numai de ea.

5. BAKALEȚ, PROJOHA ȘI REPETIȚIA DE LA TEATRU 1978

Miercuri, când am ajuns la Mykola Homycevskiyi, mama s-a apucat să deretice prin casă.

– Nici să nu îndrăzniți să mă contraziceți – a spus categoric. – Tot timpul aveți musafiri, ia priviți ce-i aici!

Bătrânul bombănea în timp ce mama ștergea praful, spăla podeaua și așeza, la locul lor, lucrurile aruncate peste tot, după care aerisise camerele. Când ne-am așezat să bem ceai, s-a auzit soneria. Homycevskiyi a deschis, iar, în casă, a intrat un tânăr înalt, dar cam îndoit de spate.

– Faceți cunoștință, dânsul este corespondent la ziarul *Volynskyi kurier*¹, Ghenio Bakalet.

– Alina – i-a întins mâna mama.

– Iar el este Vladyk – a arătat spre mine, după care l-a poftit pe musafir la masă.

Am băut ceai, bătrânul glumea, ne povestea cum Ghenio a scris un foileton despre un pictor local, iar acesta l-a căutat la redacție să-l bată.

– Chiar aveți condeiul atât de ascuțit? – l-a întrebat mama.

– Poate nu-i atât de ascuțit, însă lui Ghenio îi place să împungă cu el – a râs acesta. – Și, din această cauză, câteodată, este foarte greu să colaborezi cu el.

– Pot să vă citesc ceva – a îndrăznit Ghenio.

– Astăzi nu – l-a întrerupt Mykola Homycevskiyi.

– Durează doar trei minute.

– Fie – a cedat bătrânul. – Ce doriți să ne citiți?

¹ *Volynskyi kurier* (ucr.: Волинський кур'єр) – *Curierul Volînian*. (M.T.)

– Ultimul material pe care l-am scris și pe care au refuzat să mi-l publice – a răspuns Bakaleț, scoțând, din geantă, opera sa fundamentală.

– Numai să nu profitați de timpul nostru, căci noi, deși suntem boemi, suntem, totuși, niște oameni foarte ocupați – i-a adus aminte Homycevskiy.

– L-am intitulat: *O, Jytņi rynok!*¹

– Frumos titlu – a răspuns înviorat bătrânul, însă, în vocea lui, se simțea o notă de ironie.

Ghenio a tras adânc aer în piept, ca un scufundător care caută perle, și, cu voce patetică, a început să citească:

„Oare, și-ar putea imagina cineva Parisul fără Montmartre, Odesa fără strada Deribasivka², Kievul fără Hreșciatyk³, dar cum v-ați putea imagina Jytomyrul fără sufletul său – piața Jytnea?!

Iată, mă aflu la poarta de sud a pieții. Pe o ladă, nu departe de magazinul de mobilă, ronțâind, de zor, semințe, stă o femeie tânără, rumenă în obraji, și pe un ton foarte convingător, cere bani de la oricine intră în piață. În fața mea, se află, pentru orice european, tipul de cerșetor propriu spațiului sovietic.

La intrare, cu treizeci de *karbovanți*⁴, poți cumpăra rădăcină „*de iubește-mă nu mă lăsa*”, medicamente împotriva melancoliei, diareii, tusei și impotenței. Țărăncile vând căpșuni, afine, gălbiori, ridichii, legături de ceapă verde. Prin

¹ *O, tu, piață Jytnea.*

² **Deribasivka** – stradă pietonală din centrul orașului Odesa. Este numită astfel în memoria lui José de Ribas, care a contribuit masiv la amenajarea orașului și a fost primul primar care a locuit pe această stradă. (M.T.)

³ **Hreșciatyk** – bulevard principal din centrul Kievului, cu o lungime de 1,2 km. (M.T.)

⁴ **karbovanet** – monedă folosită în Republica Națională Ucraineană (1917-1920); ucrainenii, însă, foloseau această denumire pentru rubla sovietică. (M.T.)

noroi, cu sacoșe în mâini, câteva mame calcă cu mare greutate, în fața lor, vesele se zbenguie odraslele lor. Vântul mi-a aruncat, în față, un exemplar al ziarului *Pravda*, mototolit. Peste tot e mizerie, însă domnește o bucurie comună.

Înaintând spre intrarea principală a pieței acoperite, zăresc o mulțime de bunicuțe, purtând niște cutii în spate, care bombăne monoton și conspectează normele comerțului din piețe.

Piața Jytnea încearcă să respingă reputația dobândită, dincolo de Uniunea Sovietică, aceea a țării gogonelelor veșnic verzi.

Atenționarea agățată care îi previne pe cumpărători: „Nu cumpărați produse agricole care nu au fost supuse controlului fizico-chimic. Cereți certificatul de calitate” dă impresia că și curăță aceste produse de pesticide și, prin simpla prezență a anunțului, asigură o garanție totală.

– Aveți certificat de calitate? – mă interesez la prima vânzătoare.

De uimire biata femeie a rămas cu gura căscată, atingându-și tâmpla cu degetul, în semn că sunt nebun.

Dintr-odată, ritmul uniform al pieței este sfâșiat de niște înjurături neaoșe. Brusc, un pionier plin de energie fură un măr și fuge bucuros prin piață spre ieșire, iar, în urma lui, aleargă un bărbat nebărbierit, cu intenția de a-l educa nițel.

Deasupra pieței, plutește un haos, mic-burghez, de neînfrânt.

Pe o pancartă zdrențuită, lungă de vreo zece metri, stă scris sloganul înflăcărat: „Lichidăm diferențele sociale, cotidiene și culturale dintre oraș și sat!” Deasupra pancartei, niște porumbei își fac nevoile, indiferenți față de această idee”.

Terminând de citit, Ghenio l-a privit triumfător pe Mykola Homycevskyi.

– Dacă credeți că m-ați impresionat foarte mult cu eseul dumneavoastră, să știți că greșiți – a spus bătrânul. – Știu că vă pricepeți să scrieți despre nimic. Cel puțin nu văd nimic fenomenal în acest eseu. Însă ce mă impresionează, într-adevăr, foarte mult este capacitatea de a reține, din prima audiență, o arie în orice limbă și de a o repeta cu exactitate.

– Și dumneavoastră puteți să faceți asta? – a întrebat Ghenio neîncrezător.

– Eu nu, însă cineva dintre noi poate – răspuns încrezător. – Apropiați-vă de radio-pick-up și alegeți orice disc.

Ghenio s-a apropiat neîncrezător de colecția de discuri, a scos la întâmplare un disc și i l-a întins lui Homycevskyi.

– Gemma Bellinconi – citise bătrânul. – Am să pun aria lui Santuzza, din opera lui Mascagni, *Cavaleria rusticiana*.

A scos discul din plic, a pornit aparatul și i-a spus mamei:

– Alina, apropiați-vă de pian.

Mama s-a ridicat de la masă și parcă a împietrit între pian și radio-pick-up. Dintr-odată, salonul a fost inundat de pasiuni siciliene. Vocea lui Bellinconi, plină de iubire și disperare, de zel și neliniște, tremura deasupra rafturilor cu cărți, deasupra mesei, deasupra vechii mașini de scris „Continental”, iar, când a încetat, a izbucnit o altă voce, prinzând din zbor aria, reproducând toate intonațiile și timbrul vocii lui Bellinconi, cu o forță nemăsurată, a zburat deasupra lui Bakaleț, care stătea amețit de uimire, iar, după ce mama a tăcut, vocea ei încă mai vibra în paharele de cristal.

– Cine sunteți? – a întrebat Ghenio, venindu-și în fire.

– Parcă tocmai am făcut cunoștință – i-a zâmbit mama.

– De unde ați venit?

– Din Turoveț.

– Vă întreb serios. La ce operă cântați? La cea din Kiev sau la cea din Lviv? V-am mai auzit vocea înprimată pe un disc.

– Nu aveți cum să-mi auziți vocea, deoarece eu nu am imprimat decât două discuri, fiecare în câte un exemplar. Unul se află chiar în fața dumneavoastră, fiul meu Vladyk, iar celălalt tocmai termină clasa a opta.

– E fiul dumneavoastră?! – s-a pierdut Ghenio Bakalet, în vocea lui simțindu-se o mirare neprefăcută. – Câți ani aveți?

– Sunteți foarte politicoș – s-a strâmbat Homycevskyi. – Decât să puneți asemenea întrebări, mai bine i-ați face băiatului cunoștință cu jurnaliștii și boemii locului. E foarte atent la toate. Alina trebuie să meargă, numaidecât, la lecții și ar fi frumos dacă i-ați arăta orașul, căci eu deja sunt prea bătrân pentru asta.

– De ce nu? – s-a ridicat brusc în picioare Ghenio.

– Eu chiar trebuie să plec – a spus mama ridicându-se și ea.

– Pe Vladyk îl aduceți înapoi la mine, la ora treisprezece și patruzeci de minute să fiți aici – îi zise acesta lui Ghenio.

– O să-l aduc, ce aş putea face cu el? – a bombănit Ghenio.

Am ieșit deodată cu mama, am traversat piața Jytnea și am ajuns în strada Myhailivska, unde ne-am despărțit.

– Să nu uiți, la treisprezece și patruzeci de minute, ne vedem la Mykola Vasyliovyci – mi-a amintit mama.

– N-am să uit – i-am răspuns.

Am pornit împreună cu Ghenio, spre primărie, pe urmă, am cotit la dreapta.

– Să mergem la teatru, să vedem o repetiție – a propus Ghenio.

Lângă magazinul gastronomic central, ne-a oprit un bărbat solid, cu părul cărunt.

– Ce mai faceți, Ghenio? – i-a strâns puternic mâna. El cine e? – a întrebat arătând spre mine.

– E nepotul meu – a mințit Ghenio.

– Îmi pare bine – s-a înclinat bărbatul cărunt. – Eu sunt Anatol Projoha, lingvist și iubitor de antichități.

– Vă rog să ne iertați, ne grăbim la repetiția lui Sobipan, peste zece zile, va avea loc premiera noului spectacol – încerca să scape de el Ghenio.

Însă Projoha mă ținea strâns de mână.

– Păi, de ce nu-mi spuneți direct că nu vreți să stați de vorbă cu mine? – se supără bărbatul. – Dar pe nepotul dumneavoastră poate îl interesează. Cum te cheamă?

– Vladyk – i-am răspuns.

– Oare, tu știi, Vladyk, că eu am fost primul din lume care a descoperit limba hiperboreenilor, limba unui popor veșnic tânăr, care a trăit pe planeta noastră.

– Nu – am roșit din cauza slabelor mele cunoștințe.

Bakaleț s-a uitat la ceas:

– Întotdeauna, spuneți lucruri foarte interesante, numai că, astăzi, din păcate, nu prea avem timp. Trebuie să mergem, peste cinsprezece minute, Sobipan începe repetiția.

– Dar știți ce înseamnă cuvântul *Sobipan*?¹ – l-a întrebat Projoha, închizând un ochi.

– Ce e de știut aici?! – a spus, printre dinți, Bakaleț.
– Asta o știe oricine.

– Astfel nu poate răspunde decât un analfabet – a spus Projoha pornind alături de noi.

Fără să coboare tonul, Bakaleț făcea tot felul de manevre în speranța că va scăpa de Projoha.

¹ **Sobipan** – este un compus din *sobi* „sine” și *pan* „domn”, adică „Domn pentru sine”. (M.T.)

– Anatoli, vă rog..., o să stăm, odată, împreună la o cafea și o să ascultăm teoria dumneavoastră originală. Astăzi, însă, din păcate..., din păcate... – încerca să scape de el Bakaleț.

Lui Projoha, de supărare, a început să-i tremure bărbia bine bronzată. Pe un ton aproape sacadat ne-a spus:

– În acest caz, tinerilor, am vă spun ce înseamnă, în limba hiperboreană, Sobipan și, pe urmă, vă las să mergeți, încotro vedeți cu ochii. Să știți că Sobipan înseamnă păstor, cel ce paște caprele lângă lacul cel mare.

După aceea, a zâmbit larg și ne-a strâns mâinile, iar strângerea lui de mână îți amintea de niște clești mari. Era clar că își câștiga pâinea cea de toate zilele cu mâinile, nu datorită cunoștințelor sale lingvistice.

– Aveți argumente să susțineți ceea ce ați spus? – s-a strâmbat la el Bakaleț.

– Tinere – zise Projoha supărându-se, din nou. – Uitați-vă la părul meu cărunt, oare, aș putea minți?

La un asemenea argument, Bakaleț a capitulat în fața lingvistului și a iubitorului de antichități, care a rămas în fața Casei Sindicatelor, în timp ce noi galopam spre teatru.

În sala de spectacole aproape goală, deja începuse repetiția. Erau acolo Stepan Sobipan, o femeie corpulentă cu părul roșu și un ins cam dubios, care s-a întors spre noi când am intrat și ne urmărea cu coada ochiului cum ne așezăm în spatele său.

Un actor solid, în cămașă și șalvari căzăcești, cu o sabie prinsă la șold, încerca să spună ceva unei fete subțirele, însă Sobipan îl tot întrerupea.

– Cum o îmbrățișezi?! – s-a ridicat de pe scaun și a urcat pe scenă. – Crezi că o să creadă cineva că tu o iubești?! Spectatorul nu-i atât de naiv pe cât crezi tu. Repetați de la replica „Cât ai de gând să mă mai chinui?” și până la „Atunci,

am să plec de la tine pentru totdeauna, fie ca ecoul pașilor mei să fie tot ce vei mai auzi de la mine”.

Actorul a îmbrățișat-o stângaci pe actrița subțirică.

– Cât ai de gând să mă mai chinui? – a rostit, plângând, actrița.

– Aici, vă opriți! – a dat nervos din mâini Sobipan și s-a repezit, din nou, spre ei.

Cântărea peste o sută cincizeci de kilograme, iar, când mergea, aveai impresia că se rostogolește asemenea unei bile uriașe de grăsime.

– Oare, e atât de greu? – l-a împins pe actor și a strâns-o în brațe pe fată strigând de-i sărea saliva din gură în toate părțile. – Voi sunteți separați de lume, închiși, încuiați cu o sută de zăvoare, cârlige și încuietori! Voi doar învățați textul pe de rost, mișcările și apoi, le repetați mecanic! Sunteți prea logici și prea atenți! Pierdeți legătura cu viața! La fiecare repetiție, trebuie să suflu ca să vă încălzesc sângele rece, să-l fac să se miște în venele voastre neputincioase! Voi nu sunteți încântați deloc! Sunteți cuprinși de teamă că o să vă pierdeți pâinea cea de toate zilele. Repetați această scenă, de acolo de unde ea își întoarce capul și până la sfârșit.

– Îmi amintesc cum ne-am întâlnit la începutul unei primăveri! – a exclamat patetic actorul.

– Iată ce faceți voi! – a început să se rostogolească pe scenă încolo și încoace Sobipan. – Nu emanați iubire, nu radiați, sunteți bătrâni și neputincioși, de parcă ați fi niște mârtoage castrate care au uitat ce înseamnă pasiunea. Reluați totul de la început!

Sobipan a coborât de pe scenă, atent la scară, și s-a așezat zgomotos lângă femeia roșcată. Actorii terfeliți au început să falseze și mai mult, însă regizorul, cine știe de ce, nu îi mai întrerupea.

Am stat la repetiție până la sfârșit, iar Bakalet l-a rugat pe Sobipan să-i spună câteva cuvinte despre spectacol.

– Aș dori să schițez o recenzie a spectacolului și mi-ar fi de folos comentariile dumneavoastră – i-a spus lui Sobipan.

– Atunci, vă rog – a zis, oarecum, nemulțumit regizorul, și, arătând spre mine, a întrebat:

– Cine-i băiețașul?

– E nepotul meu – a mințit, din nou, Bakalet.

– Vrei să te faci jurnalist? – a mârâit regizorul spre mine.

– Încă nu știu – am răspuns.

– Să mergem – a spus Sobipan întorcându-ne spatele și pornind prin labirintul teatrului.

Când am intrat în cabina regizorului, Ghenio a început să-l întrebe despre spectacol, să înregistreze cu reportofonul și să ia notițe.

Dar, dintr-odată, în toiul discuției, s-a deschis ușa și a intrat actorul care juca rolul cazacului. Era emoționat și duhnea, puternic a alcool.

– Aș vrea să vorbesc cu dumneavoastră – s-a adresat regizorului.

– Numai nu acum – i-a răspuns deranjat regizorul.

– Discut cu jurnalistul. Ce voiai?

– Vreau să vă întreb când îmi veți acorda titlul de artist emerit?

– Ce ai spus?! – s-a înroșit de furie regizorul. – Tu ai jucat măcar un rol la care publicul să nu caște de plictiseală?

– De douăzeci de ani lucrez în acest teatru – a zis mândrit actorul. – Lui Nyșciota i-ați acordat, credeți că-i mai bun decât mine?

– Ție n-am să-ți dau niciodată!!! – a urlat Sobipan.

La urlatul lui, în cabină, a intrat directorul teatrului.

– Ce s-a întâmplat? – a întrebat directorul Papaiika.

– Poftim, admirați-l pe Haluško, pretinde să-l fac artist emerit.

– Câtă aroganță – a fost de acord Papaiika. – E mare rușine să pretinzi așa ceva.

– Vă întreb pentru ultima oară – a spus amenințător actorul, clătînându-se pe picioare.

– Ni-cio-da-tă! – a rostit pe silabe, cu mare satisfacție Sobipan.

– Așa deci! – s-a înroșit Haluško, scoțând sabia din teacă.

Directorul teatrului a sărit peste masă, deoarece Haluško a blocat cu corpul său ușa, astfel, împreună cu regizorul, s-au trezit în capcană. Actorul beat se întindea peste masă, încercând să-i împungă sau să-i taie cu sabia când pe Papaiika, când pe Sobipan, iar aceștia săreau într-o parte și alergau în jurul mesei, până când Haluška s-a aruncat asupra lor. Aceasta a fost greșeala lui, de care au profitat cei doi. Prinzând momentul, au șters-o vitejește din cabină, iar Haluško, cu sabia în mână, a luat-o după ei. Cei doi alergau pe coridoarele teatrului, iar, din urmă, cu urlet de învingător, îi gonea actorul Haluško.

Am ieșit, împreună cu Bakalet, în vestibul și am zărit cum Papaiika și Sobipan au trecut în fugă strada și, după câteva clipe, a apărut și Haluško cu sabia în mână.

– De ce nu am luat cu mine aparatul de fotografiat?! – a spus, cu mare regret Ghenio Bakalet, lipindu-și fruntea de sticla groasă, dincolo de care începea strada.

Directorul împreună cu regizorul au intrat în magazinul „Temp”, iar, peste puțin timp, în ușă, apărură și actorul Haluško.

– Gata, s-a terminat. Cei doi au reușit să se ascundă în depozitul magazinului sau au ieșit prin ușa din spate – a zis Ghenio în timp ce ieșeam din clădirea teatrului.

Am mai zăbovit un pic pe scările teatrului, după care am pornit spre locuința lui Homycevskiy. Pe strada Myhai-livska, l-am zărit pe actorul Haluško. Beat, în șalvari căză-cești, cu sabia la șold, colinda magazinele în căutarea celor doi, agăța femeile și urla cu disperare, de răsună toată strada:

– Atunci plec de la tine pentru totdeauna! Fie ca ecoul pașilor mei să fie tot ce vei mai auzi de la mine!

Trecătorii întorceau capul în urma lui, îl aplaudau, iar mișcările sale și această replică erau cu mult mai naturale decât pe scenă.

6. SKOMOROHY

1978

Vineri, după lecțiile de vocalize, mama a cumpărat un tort și trandafiri.

– Acum, mergem la garnizoana tatălui tău. Este ziua de naștere a Zinei Papușeva – mi-a spus veselă.

Tata era tehnician de aviație în regimentul 894 al aviației de vânătoare și bombardament din Ozerne¹, însă el o numea Garnizoana Skomorohy. Înainte, chiar așa se numea datorită satului cu același nume lângă care se afla aerodromul militar. Tata, nici în rușta capului, nu voia să recunoască denumirile sovietice, considerându-le false, de altfel, toate străzile din Jytomyr le numea după denumirile pe care le aveau înainte: *Kyevska*, *Mala Berdycivska*, *Velyka Berdycivska* și așa mai departe.

De la Piața Jytnea până la punctul de control al garnizoanei, am luat autobuzul. Când am coborât mama a zis ofițerului de serviciu:

¹ **Ozerne** – așezare de tip urban din regiunea ucraineană Jytomyr. (M.T.)

– Mergem la Hryhorii Ivaniuk de la unitatea militară 23257.

Militarii au sunat undeva și, peste puțin timp, la punctul de control, a apărut Maksym Korsakov, din echipajul căruia făcea parte și tata.

– Cei de la bucătărie l-au rugat pe Hryșa să le repare mașina de spălat vase. Peste câteva ore, va fi liber, de aceea m-a rugat să vă conduc la familia Papușev – ne-a zis Korsakov. – E grea sacoșa? Hai să te ajut – mi-a luat, din mână, sacoșa și am pornit prin garnizoană.

Maksym ducea, în mâna stângă, sacoșa, iar, cu dreapta, răspundea la salut soldaților sau, la rândul său, îi saluta pe ofițerii superiori în grad, care treceau pe lângă noi. În jurul aleilor asfaltate, creșteau pini, peste tot mișunau militari și alergau câinii garnizoanei. Mie îmi plăcea de Korsakov, era înalt, ordonat, dar, mai ales, pentru faptul că vorbea cu mine.

– Tu ți-ai dorit dintotdeauna să devii aviator? – l-am întrebat.

– N-aș spune asta – mi-a zâmbit Korsakov.

– Vladyk! vorbești atât de nepoliticos de parcă te-ai adresa prietenilor tăi Sanea sau Vitka – m-a tras de mână mama.

– Și cum să mă adresez? – am întrebat buimăcit.

– Nenea Maksym.

– Alina, termină! – a protestat Korsakov. – Cum să-mi spună „nenea”, doar suntem prieteni.

– E adevărat că ai fost în Germania? – l-am întrebat rușinat, neștiind cum să ies din această situație.

– După ce am terminat școala de aviație, am nimerit în Germania de Est, la Armata 16 Aviație. Regimentul nostru se afla în Pomerania, în orașul Ribnitz-Damgarten, însă viața de militar este așa cum este. Niciodată, nu știi în ce zi pri-

mești ordin să-ți strângi lucrurile și să te muți la mii de kilometri distanță de locul în care te afli. Iată că am și ajuns!

După clădirea poștei, am intrat într-un bloc de cinci etaje. Când am ajuns la etajul doi, Korsakov a sunat la una dintre uși. Ne-a deschis Zina Papușeva, avea bigudiuri în păr și o basma legată peste ele.

– Să te iubească toți bărbații tăi – a sărutat-o mama bu-curoasă. – Dar unde-i Papușev?

– Mă ajută să pun masa – a răspuns Zina. – Intrați vă rog, intrați!

Ne-am descălțat și am intrat în sufragerie, unde, în ju-rul unei mese pliante, se învârtea Kosteia Papușev cu cei doi gemeni, cu puțin mai mici decât mine. Papușev făcea parte din aceeași escadrilă cu Korsakov. Era scund, slab, cu nasul acvilin și ochi adânciți. Pe masă, erau deja puse *horilka*¹, vinul, salatele și platourile cu mezeluri.

– Alina, vino, ajută-mă, că am obosit deja, imediat tre-buie să sosească Dunina și Svirystielova.

Papușevii aveau, în sufragerie, un televizor „Славутич” și un magnetofon „Маяк”, pe perete, era agățat un tablou cu ei când erau miri, iar, în bufet, pe un raft, am zărit fotografia lui Papușev în combinezon și cască de aviator și pe Zina în uniformă școlară, cu fundițe.

– Până stați în bucătărie, eu și Vladyk o să pregătim muzica – a spus Korsakov.

– Chiar vă rog! – a strigat din bucătărie Zina.

Când am început să căutăm între casete, cineva a sunat la ușă. Zina a deschis și, în prag, au apărut Niusea Dunina și Ryta Svirystielova.

– Alina a sosit? – a întrebat Ryta.

– A sosit – i-a răspuns Zina.

¹ **horilka** – băutură spirtoasă, rachiu.

Mama s-a pupat cu Niusea și cu Zina.

– Am adus chitara să ne cânti – i-a întins Ryta instrumentul muzical.

Mama a luat chitara și a strigat bucuroasă:

– A venit și Elea?! Bună Eliociko! Ce mare ai crescut! – a sărutat-o mama, după care m-a strigat pe mine: – Vladyk, vino s-o cunoști pe Elea Svirystielova, ți-am povestit despre ea.

Era o fetiță cam de vârsta mea, cu ochi albaștri și pistru în jurul nasului, iar, de sub o fustiță scurtă, i se zăreau genunchii ascuțiți.

– Vladyk – i-am spus întinzând mâna, iar ea m-a privit cu multă atenție.

– Dar Dunin și Svirystielov unde sunt? – a întrebat Zina.

– Svirystielov e de serviciu, iar Dunin s-a dus să cumpere un tort și o sticlă de horilkă, vine imediat.

– Horilka îmi mai lipsea – a râs Zina. – Iată câte sticle avem pe masă și încă pe atâtea în bar.

Cineva a sunat, din nou, la ușă.

– Vorbim de lup, iar lupu-i la ușă – a râs mama.

– E Dunin, a venit cu horilka – a zis Zina deshidzând ușa.

A intrat Dunin. Era îndesat, cu părul ars de soare, cu ochi batjocoritori, ținând, într-o mână, sticla, iar, în cealaltă, tortul.

– Bine că ai venit, deoarece nu ne puteam așeza la masă fără horilka ta – a spus Zina.

– Știam asta, de aceea am și venit ultimul, ca să simțiți importanța acestui moment – a mormăit satisfăcut Dunin, strângând-o pe Zina în brațe și sărutând-o cu zgomot.

– Nici măcar nu ți-e rușine – a zis Svirystielova. – Te-ai lipit de ea ca un aspirator și încă de față cu soțul ei...

– Ce să fac dacă sunt atât de însetat de dragoste?... Alina, am spus corect această frază în limba ucraineană?

– Foarte corect – a râs mama.

– Toată săptămâna, în pauza dintre zboruri, Hrytko¹ m-a învățat această frază, dar el unde-i?

– Repară mașina de spălat vase – i-a răspuns Korsakov.

– Așa se întâmplă mereu, când toată lumea se așază la masă, el trebuie să meargă undeva.

– Se răcesc cartofii – s-a agitat Zina. – Vă rog, poftiți la masă!

Deodată, toți s-au pus în mișcare, așezându-se la masă și turnând horilkă în pahare.

– După cum mie mi-a fost dat, mai mult decât vouă, să suport caracterul dificil al sărbătoritei, cred că am dreptul moral de a rosti primul toast. Se ridicase, cu paharul în mână, Papușev, făcând o pauză ca să se liniștească toți, după care continuă: – Mă așezam odată pe pista de aterizare, cobor trenul de aterizare al avionului, când un alt avion îmi taie calea. Îl văd foarte de aproape, zburam la aceeași înălțime. Ridic trenul de aterizare, iau înălțime și strig în microfon: „De ce, pe direcția mea de zbor, se află alt avion?” Celălalt avion a zburat ca fulgerul pe deasupra mea și a dispărut. „Pe direcția ta de zbor, nu se află niciun avion”, îmi răspunde responsabilul de zbor. „Du-te și te culcă, că imediat o să vezi o femeie în pielea goală pe aripă”. Și ce credeți?! L-am ascultat, am mers și am dormit. De atunci nu mi s-au mai întâmplat asemenea lucruri. De aceea vreau să bem în cinstea femeii care a fost de acord să mă salveze pentru totdeauna de la asemenea cazuri!

Dintr-odată, toți au devenit zgomotoși, se auzea doar veselia însoțită de clinchetul paharelor.

– Să vezi o femeie în pielea goală pe aripa avionului este visul fiecărui aviator necăsătorit, precum Korsakov, căci viața unui aviator necăsătorit înseamnă zbor, băutură și femei – a exclamat Svirystielova.

¹ **Hrytko** – hipoc. dim. de la prenumele Hryhorii.

– Korsakov nu este așa cum îl crezi tu, el este un romantic – a contrazis-o Zina. – Korsakov, mai toarnă-ne de băut!

Korsakov a turnat femeilor vin, iar bărbaților, horilkă.

– Vreau să bem pentru orașele, orașelele și satele din care am venit toți cei care stăm la această masă – s-a ridicat, cu paharul în mână, Niusea Dunina.

Din nou, s-a auzit clinchetul paharelor și camera s-a umplut de mirosurile mâncărilor picante.

– Aici, singurul Korsakov e din Kaluga¹, restul suntem din sate și orașele, doar Zina Papușeva e din Paryj² – a zis pe un ton ironic Ryta Svirystielova, rumenă în obraji de la vinul băut.

– Într-adevăr, ești din Paryj? – a întrebat-o mama.

Papușeva s-a înroșit și a clipit repede din pleoape.

– Într-adevăr!

– Măcar spune-i Alinei în ce colț uitat de lume se află Paryjul tău – a scârțâit subțire Svirystielova.

– Paryjul meu se află la șapte sute de kilometri de Celeabinsk³ – a spus Zina.

– Unde vine asta? – am întrebat eu.

– În Uralii de sud, Vladyk, și este important să știi asta, pentru a-ți lărgi cunoștințele de geografie – zise fără să mai roșească Papușeva. – În satul nostru, cei mai mulți locuitori sunt *nahaibaky*⁴.

¹ **Kaluga** – oraș-reședință a regiunii cu același nume (Federația Rusă). (M.T.)

² **Paryj** – (în rusă, *Paris*) este numele unui sat din raionul Nagaibaksk, regiunea Celeabinsk (Federația Rusă), a cărui pronunție în limba ucraineană, *Paryj*, este identică cu cea a capitalei Franței, *Paris*. (M.T.)

³ **Celeabinsk** – oraș în Federația Rusă (și capitala regiunii omonime), situat pe râul Mias, în sudul munților Urali. (M.T.)

⁴ **Nağaybäk** (plural *Nağaybäklär*; în limba rusă: *Нагайбаки*) – un grup etnoconfesional din Federația rusă. Sunt considerați, de unii, ca fiind unul dintre popoarele indigene ale Rusiei. Limba etnicilor nağaybäklär este un subdialect al limbii tătare. (M.T.)

– Cine sunt nahaibaky? – a întrebat mama.

– Tătari, și eu sunt pe jumătate nahaibakă, din nobilul neam al Dașkinilor. O rudă de-a noastră mai îndepărtată, Ali bin Almuhammed bin Sunceali mirza bin Daviș, a făcut un pelerinaj și a devenit cunoscut ca Hadji Ali. Fiul lui a înțemeiat satul Muslimove¹.

– Unde v-ați cunoscut cu Papușev? – a întrebat mama.

– El e tot din Paryj, numai că este cu doisprezece ani mai mare. Când Papușev umbla după fete, eu am fost doar o copilă. Odată, a venit în permisie îmbrăcat în uniformă de aviator cu trese de locotenent pe umăr și, când m-a zărit, mi-a spus: „Tu cine mai ești? Căci nu-mi amintesc să te fi văzut pe aici.” A început să-mi arunce ochiade, m-a prins de mână de se uitau toți la noi. „Eu sunt Zina Dașkova.” – încercam să-mi smulg mâna din strânsoare. „Acea fetișcană mucoasă ce alerga fără chiloți?!” – „Nu am alergat fără chiloți.” – m-am înfuriat pe el de eram gata să-i scot ochii, iar el zâmbea și își tot aranja cascheta albastră.

– Când o să ies la pensie, mă voi întoarce împreună cu Zina la Paryj și o să construiesc un Turn Eiffel. Paryjul trebuie să devină Paryj! – a întrerupt-o Kostea Papușev.

– Acesta-i visul lui cel mare care de-abia îi încapă în cap – a zâmbit, cu satisfacție, Zina.

– Iar tu, Ryta, nu ești dintr-un oraș mare? – s-a interesat mama.

– Eu sunt din Kostomukșa, un orașel mic de frontieră în Karelia, la cincisprezece kilometri de frontiera cu Finlanda. Părinții mei lucrau la combinatul siderurgic, iar eu visam mereu să plec de acolo.

– De ce nu ți-a plăcut acolo? – a continuat cu întrebările mama.

¹ **Muslimove** – sat în Republica Tatarstan. (M.T.)

– Nu e nimic bun acolo. Vara e surtă și ploioasă, în jur, kareli, finlandezi și vepși care vorbesc între ei, iar tu nu înțelegi nicio iotă – se bosumflă Ryta.

– De ce nu ai învățat limba lor – nu se lăsa mama.

– Capul meu nu este făcut pentru a-l umple cu tot felul de prostii – a răspuns Svirystielova și, întorcându-și capul către Korsakov, adaugă: – Korsakov, tu ești singurul necăsătorit dintre noi, e rândul tău să toastezi!

Ryta a răsturnat cu cotul un pahar gol care căzu pe covor. Korsakov l-a ridicat, l-a așezat pe masă și, după ce a reumplut toate paharele cu vin și horilkă, s-a ridicat în picioare.

– Într-o vară, împreună cu Jejera, am avut o misiune în Tbilisi. Am dus două avioane la Kupeansk – a început Korsakov. – Până la Tbilisi, am zburat cu un avion civil. Jejera dorea foarte mult să deguste vinurile georgiene, dar eu l-am convins ca mai întâi să vizităm orașul. Am fost pe malul râului Kura, ne-am îmbăiat în băile tbilisiene, iar banii ni s-au terminat repede. Până tehnicienii au citit documentele și au preluat avioanele, noi am vizitat baza militară Vaziani, de unde Jejera a împrumutat niște bani de la cunoștințele sale, pe care i-am cheltuit repede în crama unchiului Așota. După aceea, am ajuns în piața din Tbils, Jejera mai dorea vin, însă, prin buzunarele noastre, sufla vântul. Un gruzin îndesat și burtos era interesat cam cât vin am dori să cumpărăm, iar, când a auzit că am venit doar din curiozitate, dintr-odată, interesul lui față de noi s-a răcit. Eu aflasem de la Jejera că georgienilor le plac ucrainencele și, profitând de momentul în care Jejera era într-o adâncă stupoare, i-am spus georgianului că noi venim din Ucraina și vrem să ne convingem că vinurile georgiene sunt, într-adevăr, mai bune decât cele ucrainene și i-am mai zis că acestea nu-s decât povești deoa-

rece nu pot exista vinuri mai bune decât cele din Zakarpattia¹ sau din Crimeea. Georgianul a devenit serios și ne-a invitat la masă. A tăiat niște roșii pe care le-a amestecat cu o mână de verdețuri mirositoare și ne-a turnat vin de Kaheti². Am stat, am băut din vinul galben și am tot plescăit din limbă, iar, în jurul nostru, s-au adunat georgieni bătrâni cu șepcile de pâslă trase pe o ureche, cu fețele zâmbitoare și îmbujorate de vin. Pe urmă, au început să cânte, iar cântecul lor ne-a făcut să ne simțim ca în rai, de parcă cântau niște îngeri, iar apostolul Petru părea că a coborât din altarul Domnului din Siena și, zăngănind din cheile prinse la cingătoare, ne tot turna din vinul ceresc. Astfel, datorită mitului că femeile din Ucraina sunt cele mai frumoase, am reușit să bem, pe gratis, vin de Kaheti. Printre noi, se află o femeie care corespunde întru totul mitului construit de bărbații georgieni despre femeile ucrainence, de aceea vreau să beau în cinstea Alinei și a prietenilor ei cei mai buni. În cinstea noastră!

– Ia te uită la Korsakov! – a strigat Svirystielova aproape pe beată. – Unde-i Hryhorii?

Copii, astupați-vă urechile, că îmi vine să spun ceva indecent.

Însă Zina Papușeva nu i-a permis Rytei să spună nimic indecent, a întrerupt-o spunând:

– Ce toast frumos. Haideți să bem pentru Alina, doar n-o să bem numai pentru sărbătorită, iar pe ea o s-o rugăm să ne cânte ceva.

După ce au băut cu toții, mama a luat chitara, a încercat câteva acorduri și a început să cânte cu voce pătrunzătoare:

¹ **Zakarpattia** – Transcarpatia, regiune situată în sud-vestul Ucrainei, la graniță cu România, Ungaria și Slovacia, cu reședința la Ujhorod. (M.T.)

² **Kaheti (Kakheti)** – regiune istorică și ținut în estul Gruziei, cunoscută pentru calitatea vinurilor sale. (M.T.)

*Kiedy patrzę hen za siebie
W tamte lata co minęły,
Czasem myślę, co przegrałem
Ile diabli wzięli,
Co straciłem z własnej woli
Ile przeciw sobie
Co wyliczę to wyliczę,
Ale zawsze wtedy powiem,
Że najbardziej mi ża¹.*

Când vocea ei a răbufnit, iar, de sub degete, au început să curgă acorduri sfâșietoare, toți s-au însuflețit și au început să cânte, prinzând câte un cuvânt sau vers.

– Anul trecut, la Sopot², Maryla Rodowicz³ a făcut mai mult pentru Polonia decât *Armia Krajowa*⁴ – a spus gânditor Korsakov.

S-a auzit soneria și, în sfârșit, a venit și tata.

– Să-l pedepsim cu băutură! – a strigat Svirystielova.

– Nu poate să bea – a contrazis-o mama. – Trebuie să ne ducă la Turoveț.

¹ *Când privesc în urmă
La anii care au trecut,
Și mă gândesc la tot ce am pierdut
Și de ce naiba s-a întâmplat astfel,
Să pierd din propria voință,
Mi-am făcut singură mult rău,
În cele din urmă, spun, întotdeauna,
Ceea ce regret cel mai mult.* (pol.)

² **Sopot** – oraș din nordul Poloniei, situat între Gdansk și Gdynia. (M.T.)

³ **Maryla Rodowicz** (n. 1945) – una dintre cele mai populare cântărețe contemporane (de pop, rock și folk) din Polonia. Între anii '70-'80 ai secolului trecut, a fost cunoscută în URSS, unul dintre albumele sale fiind în limba rusă. (M.T.)

⁴ **Armia Krajowa** – principala mișcare de rezistență din perioada Poloniei ocupate de Germania nazistă. (M.T.)

– Rămâneți peste noapte – a rugat-o Dunina. – Puteți dormi la noi.

Mama i-a spus că trebuie să ajungem neapărat în acea zi acasă, însă a mai cântat mult timp după aceea, iar, pe urmă, au băut de rămas-bun și au ieșit cu toții să ne petreacă. Ne-am apropiat de motocicletă tatălui meu și toată gloata gălăgioasă, împreună cu Elea și gemenii, au format un cerc în jurul nostru.

– Nu pot să-mi dau seama cum poți să călărești această tufă nemțească – s-a bosumflat Dunin.

– E „BMW R-12” – a ripostat tata.

– Frumoasă motocicletă – a căzut de acord Korsakov.

– Această tufă, cum o numești tu, înainte de război, a bătut recordul mondial la viteză și l-a păstrat timp de paisprezece ani – zise tata jignit.

– Și ce dacă?!

– Am cumpărat-o aproape pe nimic de la un colonel bătrân. E un trofeu de la nemți și are treizeci și șase de ani, ultima serie a acestui model a fost fabricată în anul patruzeți și doi.

– Frumoasă motocicletă – a repetat Korsakov, lovind cu palma peste rezervor.

– Acesta este primul model de motocicletă cu arcuri telescopice și amortizoare hidraulice, pe care le au, astăzi, toate motocicletele – continuă tata.

– În locul tău, mi-aș lua un „Ural” și nu mi-aș bate capul – a spus Dunin aproape mormăind.

– „Ural” nu este decât o copie a primului model al „BMW – 71”, iar mie îmi plac originalele – a zâmbit tata.

– Și de ce ți-a dat-o aproape pe nimic?

– Bătea motorul, eu l-am reparat singur.

– Și cât o să mai țină? O să te lase, cândva, în mijlocul drumului.

– Această motocicletă bavareză depășește multe motociclete noi – a spus, cu mândrie, tata.

Ne-am luat rămas-bun, ne-am pus căștile și ochelarii, mama s-a așezat în ataș, iar eu, în șa, în spatele tatălui care a pornit motorul. Motocicleta a bârâit și am pornit cu toată viteza împotriva vântului.

7. GÂTUL DE FIER

1951

Această întâmplare o auzisem, de multe ori, de la bunica Maryna, care o povestea cam așa: „Mama ta, încă din fașă, a avut un gât de fier – dădea din cap bunica. Când nu-i plăcea ceva, începea să urle de o auzeau toți vecinii. Cum de putea acea mogâldeață să urle cu atâta putere?! Toată lumea fugea de frică să nu asurzească”.

În asemenea momente, bunica Maryna nu putea înțelege ce dorea mama și de aceea a urmărit-o mulți ani îndeaproape. Ea, în fața căreia își plecau nevinovat ochii toate muierile certărețe din Turoveț, se pierdea în fața comportamentului de neînțeles al nurorii sale.

– Nu cumva vă temeți de ea? – am întrebat-o pe bunica.

– Cum să nu te temi de una ca asta, în pieptul căreia și-au făcut cuib toate păsările lumii? Începi să vorbești cu ea cum ai vorbi cu o privighetoare, iar ea se preface în cioară, dacă vorbești cu ea ca și cum ai vorbi cu o cioară, ea se preface în gaiță.

La început, nu înțelegeam ce vrea să spună bunica, pe urmă, în capul meu, s-a format următoarea imagine: când mama a împlinit cinci ani, a început să facă tot felul de ciudățenii. Nu se juca împreună cu alți copii, ci se ducea la râu, se ascundea printre sălcii și, ore întregi, asculta cum cântă

păsările, după care începea să le imite cântul. Până la urmă, a atins o asemenea performanță, încât atunci când imita diferite păsări, ele amuțeau, considerând-o una de-a lor.

Odată, fierarul Marțin s-a dus la râu să taie nuiiele pentru a-și împleti un coș. Între tufe de sălcii, a auzit cântecul pătrunzător al unui grangur:

– Fiu-tiu-liu!

Iar după aceea un glas de pisică sălbatică:

– Cre-e-e-ek!

Și, din nou:

– Fiu-tiu-liu!

– Cre-e-e-ek!

Marțian s-a furișat mai aproape și, uitându-se la vârfurile sălciilor proaspăt înfrunzite care tremurau în bătaia vântului, se aștepta să vadă, în acest tremur, o păsărică mică cu capul galben și aripioare albastre; pentru o clipă, chiar i s-a părut că vede, la tulpina copacului, o pasăre cu o omidă pufoasă în clonț, însă soarele îl orbea și de aceea ținea ochii întredeschiși, urmărind tremurul frunzelor. În apropiere, s-a auzit cântecul mierlei care umplea cu veselie malul, gârla și sălciile tăcute, însă, imediat după aceea, s-a auzit ciripitul unei rândunici. Marțin ciuli urechile. Ciripitul rândunicii venea dintr-o tufă rotundă de salcie, iar lui i se păruse ciudat faptul că păsările cântă una după alta și nu fac întrecere între ele, cântând din diferite tufe de pe malul râului. Deodată, foarte aproape de el, a behăit o becațină. Marțin știa foarte bine că becațina nu poate behăi din tufișuri, deoarece ea își desface în zbor penele care tremură în bătaia vântului, producând un zgomot ce amintește de un behăit surd. Fierarul s-a furișat mai aproape de tufișuri, le-a desfăcut, cu mare grijă, și a împietrit de uimire: în tufișuri, o fetiță mică imita zborul becaținei.

– Ce faci, aici, fetiço? – s-a pierdut cu firea Marțin.

- Eu vin, aici, să cânt – l-a privit pe sub gene fetița.
Era descuțlă și purta o rochiță lungă.
- A cui ești?
- A lui Marko.
- Deci Marko are o fată care imită păsările?
- Eu nu imit păsările, ci vorbesc cu ele.
- Vorbești cu păsările, cine te-a învățat să faci asta?
- Ele singure m-au învățat – a răspuns serioasă, umflându-și obraji.
- Și de ce vorbești cu ele?
- Când mierla aude cântecul grangurului, încearcă să cânte ca el, iar grangurul încearcă să cânte ca privighetoarea, atunci eu le spun: „Voi toate cântați frumos. Ascultați numai: fit-fit-fit!... tiu-tiu!... fi-ti-fit!...” – s-a auzit vocea mierlei, iar Marțin a rămas uimit, cum de poate un copil atât de mic să scoată asemenea sunete din gât.
- Ascultă, eu nu țin minte, dar nu care cumva ți-am făcut un gât de fier de cânți atât de răsunător? – o privi în ochi Marțin.
- ...Nu care cumva ți-am făcut un gât de fier de cânți atât de răsunător? – a repetat micuța, imitând vocea lui Marțian. Vocea-i era tabacică și scârțâitoare, de parcă vorbea un om matur, nu o fetiță de cinci ani.
- O asemenea neobrăzare l-a făcut pe Marțin să încremenească, rămânând cu gura căscată și neștiind ce să-i răspundă. Un timp, privi nedumerit fetița care putea imita atât de bine mierla, grangurul, pițigoiul, becațina și toate celelalte păsări din Turoveț și chiar și pe el, pe Marțin.
- Ia deschide gura! – îi spuse poruncitor.
- Fetița se dăduse în spate gata să o șteargă peste râu, printre salcii, însă el o prinse de mână.
- Hai, deschide gura!

Fetița a deschis gura ca o vrăbiuță, căreia vrăbioiul-tată îi adusese un vierme. Marțin se uită în gâtul ei, dar nu zări nimic acolo. Era doar un gât roz, de fetiță care stătea spe-riată în fața lui.

– Închide gura! – zise Marțin dezamăgit. – Iar, acum, hai acasă, n-are ce căuta o țâncă, cum ești tu, pe lângă râu. Te poate mușca vreun șarpe sau te sfâșie vreun câine vagabond.

A luat-o de mână și au pornit împreună pe malul râului. Fetița desculță se împiedica în timp ce călca peste mușuroaie de cârțițe, frunze și măcriș sălbatic.

Când au trecut pe lângă gospodăria lui Kononov, lângă picioarele lor, a cântat un greier. Fetița și-a smuls mâna din mâna lui Marțin, a căzut cu genunchii în iarbă și, cu o voce subțire, a început să imite greierul. Luată prin surprindere, biata vietate a amuțit, ascultând-o mirată, iar, pe urmă, scoțându-și din gaură mustățile lungi, a început să cânte cu furie. Fetița i-a răspuns și, în acest fel, amândoi, greierul și fetița, încercau să se întrecă unul pe celălalt de parcă se certau. Lui Marțin i s-a părut că fetei îi crescuseră aripioare, șase piciorușe și mustăți, se certa cu greierul pe limba lui, iar el se enervase în asemenea hal, încât uitând de frică, a ieșit din vizuina sa, făcută într-un mușuroi de cârțiță, și țipa furios la fetiță încercând s-o alunge de lângă căsuța sa.

– Tu vrei să intri în locul lui? – a prins-o de mână Marțin.

– De ce se ceartă cu mine? – a protestat fetița, și a început să cânte, din nou.

– Deoarece își apară casa.

– Eu nu vreau să-i iau casa.

– Dar el crede că vrei – a mormăit Marțin.

– De ce ar crede așa ceva? – a întrebat mirată.

– Deoarece e atât de mic, încât nu încape în capul lui decât acest singur gând – spuse Marțin pe un ton împăciuitoare.

– În capul meu, încap o mulțime de gânduri – se lăudă fetița, călcând mândru peste mușuroaie.

– În tine, o să încapă toate vocile din lume – a răspuns Marțin.

– Și cele ale păsărilor și ale oamenilor? – a întrebat fetița.

– Și vocea greierilor, și a pisicilor, și a câinilor – zâmbi Marțin.

– Și a vântului, și a apei – a adăugat ea.

Marțin a trecut-o peste pârleaz, conducând-o spre casă. Din cauza ei uitase că trebuia să taie nuiiele. Această fetiță i-a răsturnat toate închipuirile pe care le avea despre copii. Nu putea să înțeleagă de unde apăreau, în această fetiță, vocile păsărilor și ale insectelor, de aceea voia să o întrebe pe mama ei despre asta.

Tatiana, mama fetiței, se afla în bucătărie când Marțin a ciocănit la ușă și a strigat puternic:

– E cineva acasă?

A scârțâit ușa în tindă și a apărut Tatiana.

– Bună ziua! – o salută Marțin. – Ți-am găsit fata lângă râu.

– Ce făcea acolo? – se sperie femeia.

– Cânta exact ca grangurul, ca rândunica, becațina, mierla și ca greierul.

– De câte ori ori să-ți spun să nu mergi la râu? – a luat-o în primire femeia. Într-o zi, ai să te îneci, de ce te duci acolo, de ce?!

Fetița a roșit, au început să-i curgă lacrimi, iar, din trupușorul mic, a izbucnit un țipăt atât de puternic, încât, din părul din grădină, a zburat un stol de vrăbii speriate, au început să latre câinii, să gluguească curcanii, să găgâie găștele, iar lui Marțin i s-a părut că o să i se spargă timpanele, din cauza aceluia țipăt.

– Fugiți, de aici! – a strigat astupându-și urechile femeia, adică bunica mea.

Marțin a ieșit val-vârtej din curtea lui Marko, iar țipătul creștea, prindea forță gata-gata să-l asurzească și să-l ia pe sus, ducându-l, în zbor, peste Turoveț, ca să-l arunce undeva deasupra satelor Lapanka sau Levkiv.

– După această întâmplare, Marțin a început să nu mai audă bine – a adăugat bunica. – Dar poate că nu din cauza țipătului mamei tale, ci din cauza unei răceli sau a vreunei boli. Îți spun doar ce am auzit de la alții. Eu cred că o asemenea voce nu i-a fost dată să cânte pe scenă, dacă i-ar fi fost sortit să cânte, o vedeam de mult la televizor. Poate Dumnezeu a înzestrat-o, cu o asemenea voce, ca să cânte, pur și simplu, ca o ciocârlie sau ca vântul.

Eu nu i-am răspuns nimic bunicii Maryna. Ascultam zgomotul ploii și al apei curgând prin jgheaburi, dincolo de geam.

8. CONCERTUL DIN BALCONUL DOAMNEI ȚYBULSKA 1978

Luni, am mers, din nou, în oraș. Se arăta o zi călduroasă, de îți venea, încă de dimineață, să stai la umbră. În piața Jytnea, pisicile, simțind apropierea căldurii, stăteau ametește. Vântul uscat, ridicând fustele fetelor, rostogolea, cu foșnet, o hârtie în care a fost ambalată o înghețată.

Când am ajuns la Mykola Homycevskiy, mama a spus intrând pe ușă:

– Mykola Vasyliovyci, lăsați totul la o parte. În pădure, au apărut afinele, v-am adus colțunași cu afine.

Lângă mașina veche de scris, „Continental”, se aflau niște manuscrise cu un scris indescifrabil.

Homycevskiy urmărea cu satisfacție cum mama tre-băluia prin bucătăria lui. În cele din urmă, ea pus într-o

farfurie smântână, a presărat-o cu zahăr, iar noi scoteam, cu furculița, colțunașii din oală și îi înmuiam în smântână. Din colțunași curgeau afinele, iar Homycevskiy și-a pătat tricoul.

– Omul în vârstă e la fel ca și copilul mic – a râs bătrânul.

– După ce terminați de mâncat, o să vi-l spăl – a spus mama. – Pe căldura asta, se va usca într-o oră.

– Au apărut și hribii? – a întrebat el.

– Ieri, când am cules afine, am găsit vreo zece băbuțe.

– Dar ce fel de hribi sunt ăștia – s-a interesat el.

– Cresc pe sub mesteceni, li se mai spune și *pidberozovyky* sau *berezovyky*¹. Nu știu denumirea lor literară – s-a pierdut mama.

– Așa le spuneți voi? – întrebese bătrânul, mușcând din colțunaș. – Dar cum spuneți la fierea-pădurii? Este un hrib foarte amar, seamănă cu hribul-alb.

– Hribul-iepurelui – a răspuns mama.

– Vladyk, dă-mi, te rog, stiloul și o coală de hârtie să-mi notez – m-a rugat acesta.

I-am dus stiloul și o coală de hârtie, iar el a început să noteze tot ce îi spunea mama.

– Alina, citești, vă rog, ce-am scris, aici, eu nu văd fără ochelari.

– Ce ați mâzgălit aici?! – a râs mama, privind la scrisul lui indescifrabil.

– Dar la hribul-polonez cum îi spuneți?

– Hribul-vânat, deoarece învinețește când îl tai și îl iei în mână.

– Logic, iar la hribul-de-mușchi verde?

– Hribul-sită, deoarece pălăria lui, pe dinăuntru, seamănă cu o sită.

¹ **pidberozovyky, berезovyky** – ad litteram: „de (sub) mestecăn” („ce cresc sub mestecăn”).

– Iar la hribul-curcubeu? Seamănă cu spuma și miroase în timpul ploii.

– Domnița.

– Ce frumos!... – a înmuiat colțunașul în smântână și repetase: – Hribul-domnița. Trebuie să mă duc, odată, la Turoveț, să notez toate denumirile pe care le folosiți pentru hribi și plante.

– În septembrie, începe sezonul hribilor. Toți culegătorii de hribi din Jytomyr vin la Turoveț să le adune. Așa că vă invit.

– Dacă voi mai fi în viață în septembrie – a zâmbit bătrânul. – Dar colțunașii dumneavoastră pot concura cu kartoplianyky cu brânză. Odată, a venit la mine, în ospetie, un traducător din Bulgaria, un cunoscut de-al meu. Soția mea, Nara, a servit colțunași cu vișine la masă, iar cunoscutul meu se minuna cum au nimerit vișinele în aluat.

– Dați-vă jos tricoul, am să vi-l spăl repede – i-a propus mama.

Bătrânul a intrat în dormitor, s-a schimbat și i-a adus mamei tricoul pătat cu afine. Mama l-a spălat repede și l-a pus la uscat, în bucătărie, lângă geamul deschis.

– Vai, dar nu vă mai cuprinde la gât tricoul? – a observat mama.

– Toate tricourile și cămășile nu mă cuprind – a spus bătrânul. – Cu un asemenea gât trebuia să iasă din mine un luptător sau un cântăreț, dar, iată că a ieșit un traducător din Homer. Mai bine telefonați-i lui Bakaleț să-i poarte de urât lui Vladyk până stați la Țybulska. Apoi, a luat carnețelul, s-a apropiat de telefon și a format numărul: – Alo, Ghenio! Mykola Homycevskyi te dereanjează. Cum stai cu timpul? A venit Vladyk. Unde?... Da, ce să-i faci... Slujba-i slujbă. Să fii sănătos!

– Ghenio merge undeva? – am întrebat eu.

– Da, merge la Liubar¹, tocmai își pregătea bagajul. Poți să rămâi la mine – mi-a propus bătrânul.

– Să vină cu mine – a intervenit mama. – O să se joace cu câțelul. O să asiste la lecție.

– Faceți cum credeți – și-a desfăcut brațele bătrânul.

Ne-am luat rămas-bun și am ieșit.

Afară era cald, iar câinii vagabonzi gâfâiau cu limbile scoase. Am simțit cum mi se lipește tricoul de spate.

Am traversat piața Jytnea și am intrat pe strada Teatrului, unde mama a sunat la ușa Adelinei Tybulska.

– Bună ziua!

– Intrați – ne-a poftit Adelina Tybulska, deschizând ușa.

Avea în picioare papuci de piele și era îmbrăcată într-un halat de mătase. Până și-a încălzit mama vocea, eu l-am salutat pe Konni, însă terrierul de culoare auriu-roșcată nu voia să se joace, de parcă s-a trezit cu fundul în sus. Stătea întins pe burtă și se uita la mine.

– Ascultați ariile și romanțele pe care vi le-am recomandat? – a întrebat Tybulska cu voce aspră.

– Le ascult – a răspuns mama.

– Cât de des?

– În fiecare zi.

– Țineți spatele drept! – aproape că a țipat doamna Tybulska. – Opera și baletul au fost aplaudate de regi. Chiar și acum, în comunism, aceste arte au rămas elitiste. Așa că încetați să vă mai cocoșați, purtați-vă ca o regină. Iar, acum, o să ne ocupăm de curățirea rezonatoarelor. Sunetul se aude cel mai bine în cavități. O astfel de cavitate este cea nazală, urmată de cavitatea toracică. Încercați cu „do”, vocea trebuie să fie groasă și densă. Nu trebuie să fie puternică, ci corectă.

¹ **Liubar** – reședința raionului Liubar din regiunea ucraineană Jytomyr. (M.T.)

Relaxați-vă! Eliberați-vă vocea, mai multă libertate, mai mult zbor. Pieptul dumneavoastră trebuie să se deschidă ca niște aripi de fluture!

Prin balconul și ferestrele deschise, pătrundea aerul încălzit de soare. Eu nu-mi puteam închipui cum de poate mama cânta pe o asemenea căldură, până și băloasa de Konni găfâia ferindu-se de privirea mea.

– Am să vă acompaniez, ce vreți să cântați? – a întrebat Țybulska.

– „Privighetoarea” lui Kropyvnytskyi¹.

– Vă credeți cumva Bella Rudenko sau Ievhenia Miroșnycenko? – a întrebat-o Țybulska.

– Ce vă face să credeți că acest cântec nu va fi cântat și după Rudenko și Miroșnycenko? El va fi cântat mereu.

– Cine cântă acest cântec trebuie să cânte exact ca o privighetoare, iar asta poate să facă doar o cântăreață pregătită. Imediat după război, nu erau microfoane și erau la modă vocile feminine înalte, care erau considerate simbolul feminității și al sexualității. Dacă credeți că aveți voce și talent pentru a interpreta un asemenea cântec, atunci, vă rog – a spus Țybulska așezându-se la pian.

Primele acorduri erau lente, de parcă degetele pianistei nu puteu învinge căldura amiezii, însă mama a prins repede ritmul și a început să cânte. Vocea ei prindea forță. Mi se părea că mama o să se prefacă într-o privighetoare îmbătătită de fericirea de a cânta cu atâta pasiune, de nu se mai poate opri. Vocea ei s-a prefăcut în triluri care curgeau, se înălțau, se prăbușeau, se zbăteau în *stalinka*² doamnei Țybulska ca într-o colivie, au umplut fiecare colț, au țâșnit în strada

¹ **Marko Lukyici Kropyvnytskyi** (1840-1910) – dramaturg, actor, regizor și compozitor ucrainean, fondatorul teatrului profesionist ucrainean. (M.T.)

² **stalinka** – clădire construită în timpul lui Stalin. (M.T.)

Teatrului, se dizolvau în înaltul cerului și cădeau la pământ. Mama a mai scos un tril după care a amuțit. În apartament, s-a așternut o tăcere atât de apăsătoare, de parcă pereții camerei se simțeau inconfortabil din cauza trilurilor amuțite. Peste câteva clipe, din stradă, s-au auzit zgomot și voci. Țybulska, mama și eu, în urma lor, am privit în stradă, unde un grup de ascultători se uitau fermecați spre balcon.

– Bravo! – s-au auzit de sub balcon câteva voci pline de entuziasm și o explozie de aplauze.

– Mai acompaniați-mă o dată – a rugat-o mama.

Impresionată de cele văzute, Țybulska a început să cânte, din nou, la pian. Vocea mamei a întrecut orice așteptare. Ascultătorii de sub balcon îi dădeau puteri, vocea ei s-a năpustit spre fereastră și a zburat străpungând larma străzii și devenind mai puternică decât zgomotul automobilelor și al troleibuzelor. Mama parcă s-a prefăcut într-o pasăre turbată, care rupea cu cântecul său inimile trecătorilor. Mie mi s-a părut că s-a abătut un uragan deasupra orașului, iar, acum, se învâрте deasupra oamenilor care stau fermecați, parcă s-a ridicat spre ceruri și s-a dizolvat în sferele-i înalte.

Când mama a tăcut, de sub balcon, s-au auzit, din nou, strigăte și aplauze atât de puternice, încât Țybulska, de parcă o înțepase ceva, a sărit în balcon și, împingând-o pe mama în cameră, a închis nervos ușa balconului.

– Să nu pierdem timpul – a zis cu severitate Țybulska.
– Continuăm lecția.

Și au repetat până când doamna Țybulska, îmbunată parcă, a spus:

– Ajunge pentru ziua de azi.

Ne-am luat rămas-bun și am ieșit în strada Teatrului, unde am dat de Projoha.

– E sora ta? – m-a întrebat.

Eu am tăcut, iar el a considerat tăcerea mea drept un răspuns afirmativ.

– Frumoasă soră ai – a zâmbit larg, însă, imediat, a devenit serios. – Spuneți-mi numele dumneavoastră și o să vă spun cine sunteți.

– Dar dumneavoastră cine sunteți?

Mama nu era deloc politicoasă cu el.

– Anatol Projoha – a răspuns încrezător. – Lingvist și iubitor de antichități.

– Îmi pare bine, eu sunt Adelina Tybulska – i-a răspuns printre dinți mama.

– O, Tybulska! – a pășit alături de noi Projoha, oferindu-i mamei brațul.

Însă ea s-a îndepărtat de el.

– Fratele dumneavoastră nu v-a spus nimic despre mine? – s-a interesat Projoha.

– Nu îmi aduc aminte – a răspuns mama indignată.

– Eu am descoperit în ce limbă vorbeau Adam și Eva. Aceasta este limba lui Dumnezeu și a primilor oameni.

– Foarte interesant – a zis mama, iar chipul ei emana atâta răceală, încât m-am zgribulit de parcă mi-ar fi fost frig și am simțit cum mi se uscă spatele transpirat.

– Așa deci – a spus satisfăcut Projoha, continuând să meargă în urma noastră pe strada Myhailivska. – Dacă descompunem numele dumneavoastră pe sunete, atunci Tybulska, în limba antică, înseamnă nimfa care distrează călătorii, cântând la *cithară*¹.

– A fost foarte interesant să vorbim cu dumneavoastră – i-a răspuns mama. În vocea ei, am simțit o notă de ironie. – Însă, din păcate, trebuie să ne luăm rămas-bun.

¹ **cithara** – instrument derivat din liră, însă mai mare și cu o sonoritate mai ridicată decât aceasta. (M.T.)

Mama m-a prins de mână și m-a tras după ea.
– De ce vă grăbiți? – încerca Projoha să ne prindă din urmă. – Încă nu am descifrat numele dumneavoastră.
– Lăsăm această povestire educativă pentru următoarea întâlnire – l-a întrerupt mama.
– Să fiți sănătoși – a zâmbit confuz Anatol Projoha.
– Aveți un zâmbet fermecător – i-a strigat mama.
Numai atunci am observat că lui Projoha îi lipsește un dinte din față.
– Ai vorbit cu el atât de impardonabil – i-am reproșat mamei. – Poate s-a supărat pe tine.
– Asemenea bărbați nu se supără – mi-a zis, trăgându-mă după ea. – Se lipesc de tine ca marca de scrisoare.
– De unde știi? L-ai văzut pentru prima oară.
– E de ajuns ca să te bucuri de el pentru tot restul vieții – mi-a spus, trăgându-mă după ea într-o alimentară.
După ce am făcut cumpărăturile, ne-am dat seama că nu mai avem timp să trecem pe la Homycevskiyi. Când ne-am urcat în autobuz, l-am zărit pe Projoha cum își ținea strâns de mână următoarea victimă a exercitărilor sale lingvistice – un om gras cu ochelari, în pantaloni albi și tricou în dungi, căruia îi demonstra ceva într-un mod foarte insistent. Omul se prefăcea foarte interesat, dar, în același timp, uitându-se la ceas, încerca să se smulgă din strânsoarea lui Projoha, însă acesta nu-i dădea nicio șansă. Atunci, omul nostru a început să caute disperat, cu privirea, o scăpare.

9. URLÂND MAI TARE DECÂT URAGANUL

1955

Unde ești, tu, fetițo cu ochi frumoși, cea care memorai vocile tuturor păsărilor? Unde ești, tu, îngeraș mic, fermecat

de muzica furtunii? Unde ești, tu, boboc neînflorit, cea care puteai să te bucuri de dragostea lumii întregi, însă nu te-ai bucurat de ea din cauza ghinionului ce te-a însoțit peste tot, cum sunt însoțiți cântăreții de liră orbi?

Privesc spre acel an îndepărtat, descris de diferiți oameni, și te văd pe tine, minune mică, care imita oameni și păsări. După moartea mamei tale, prindeai șerpi ca să le auzi sâsâitul și să-l reții în memoria ta, în care colecționai sunete, căci mama ta a murit mușcată de șarpe. Pe urmă, ai sâsâit lângă cușca iepurașului tău, căruia, de frică, i-a crăpat inima, crezând că a sâsâit un șarpe. Multe lacrimi amare ai înghițit îngropându-ți iepurașul drag. Nici măcar după această întâmplare, nu ai încetat să aduni sunete, cum adună un cărturar bătrân foliourile antice. Ai învățat limba păsărilor sălbatice și domestice. Câteodată, ieșeau în curte și făceai precum cocoșul când cheamă găinile să împărtă cu ele râma găsită. Toate găinile părăseau cocoșul și alergau spre tine, iar bietul pintenat credea că, în curte, a intrat rivalul său din vecini cu penele roșii ca focul. Atunci, făceai cum face cocoșul când vede uliul, iar găinile speriate fugeau și se ascundeau printre tufele de coacăze roșii.

Când tatăl tău s-a recăsătorit cu o femeie tânără, tu te-ai străduit să reții sunetul tobei și plânsul viorii care parcă prevesteau că, de atunci încolo, vocea mamei tale vitrege va umple fiecare colț al casei voastre. De atunci, ai început să mergi la iaz. Stăteai lângă zăgaz și cântai să-ți alini durerea. Peștii înotau atigându-ți picioarele, iar ție ți se părea că sufletul mamei tale, al bunicii mele, a intrat în pești și te mângâie ca să-ți alunge tristețea și dorul de ea. Apa curgea liniștindu-te, tu ascultai zgomotul ei puternic și ți se părea că ți povestește despre toate relele care se întâmplă omului, care sunt scrise în cartea pe care ți-o dă cerul.

Într-o astfel de zi, în care erai tristă și fugeai de durerea ta, ai improvisat o scenă, împodobind poarta cu farfurioare de floarea-soarelui înflorită și, în fața copiilor, imitai vocile consătenilor tăi.

– Arată-ne cum vorbește Iuhym Kușnir – strigau copiii.

Iar tu vorbeai cu voce scârțâitoare ca a lui Kușnir, de parcă sufletul lui a intrat în tine și, acum, se ghemuia, nu-și găsea loc într-un trupușor de fată, de aceea toate frazele rostite de tine erau o parodie la adresa lui Iuhym care trăia lângă râu. Copiii se distrau de vocea bătrânului care fierbea în tine și vorbeai cu atâtea intonații de parcă vorbea însuși Kușnir, care se supăra ori de câte ori râul umflat de ploi îi inunda curtea.

– Arată-ne cum vorbesc păsările domestice și cele sălbatice! – strigau, din nou, copiii.

Tu imitai curcanul, turturica, pupăza, gaița, iar copiii priveau fermecați spectacolul.

Dar, în toiul jocului, s-a auzit vocea mamei tale vitrege:

– În loc să rupi iarbă pentru iepuri, tu stai aici și faci pe curcanul?!

O priveai hăituită pe tânăra soție a tatălui tău, în care fierbea ura tuturor măsterelor față de fiicele lor vitrege, până aceasta nu a început să te lovească cu floarea-soarelui peste picioarele arse de soare:

– Asta pentru ca picioarele tale să nu calce în pagubă!

Copiii au fugit care încotro, iar tu ai alergat pe strada Perșkivska în întâmpinarea vântului ce ridica tot praful deasupra satului și îndoia, până la pământ, pomii.

– Încotro alergi? Nu vezi că vine uraganul! – ai auzit o voce disperată.

Era vocea Evdokiei, care a strigat în urma ta, închizând ușa șoprului ca să nu o rupă vântul ce arunca poame verzi rupte din copaci și scrâșnea din țiglele sparte de pe acoperi-

șuri, zăngănea din tabla smulsă, zburând, mai departe, spre strada Vysoka, de unde s-au auzit un țipăt de groază, roțile unei căruțe și zgomotul unui automobil. Uraganul venise pe neașteptate, răsturnând, în livada lui Gjesio, un măr, tunând și turnând ca din găleată, de parcă Dumnezeu mulgea ugerul umflat al cerului furios. Au început să cadă copacii, însă cu cât mai mult zgomot făcea uraganul, cu atât tu deveneai mai liniștită.

Alergând, ai ajuns în câmp și te-ai oprit lângă balta lui Marțin, ai ridicat mâinile spre norii negri și gri și ai început să cânti, luându-te la întrecere cu uraganul. Ai interpretat cântecul despre văduva care, cu ajutorul farmecelor, îi ademenea pe flăcăi la șezătoare, pentru a-și alege unul însetat de dragoste. Acest cântec părea a fi în armonie cu furtuna. Te biciuiau nuiielele de apă, iar tu răbdai bucuroasă loviturile și simțeai cum te umpli de forța uraganului, tremurai de la izbucnirile lui furioase, turbate. Iar bătrânul Avram Perško, pe care l-a prins uraganul pe câmp, stătea culcat la pământ acoperit cu o pelerină, de frică să nu-l nimorească fulgerul, te vedea cum stai în mijlocul câmpului și cânti, luându-te la întrecere cu furtuna, iar vocea ta zbura deasupra câmpului, de parcă era duhul uraganului. Atunci, lui Perško i s-a părut că uraganul iese din tine, că tu îl crezi, iar el turbează și, cuprins de spasme, se ghemuiește și se zbate deasupra satului la fel ca sufletul tău de copil orfan ce suferă după mamă. În jurul tău, loveau fulgerele, la lumina cărora păreai o mică stea de operă orbită de blițurile fotoreporterilor.

Tot câmpul și întreg spațiul erau scena ta. Vântul şuiera cu sunetele viorilor, al violoncelelor, al contrabaselor, tune-tul bubuia ca niște timpane, tobe, clopote, xilofane, castaniete, tam-tam-uri, ploaia suna ca niște buciume, flaute, clarinete, fagoturi, oboaie, cornuri franțuzești, tromboane, viole,

tube, cornete, trompete și picăturile ploii care cădeau peste pelerina bătrânului Avram cântau ca niște celeste, harfe, pian, iar Dumnezeu era dirijorul acestui concert. Tu ai cântat cu atâta pasiune, încât bătrânul Avram Perșko s-a ascuns în iarbă precum o potârniche ca să nu-l vezi, deoarece credea că, din tine, va țâșni un fulger care-l va face scrum.

Când ai simțit că toate cuvintele cântecelor nu pot să exprime ceea ce se întâmplă în sufletul tău, deoarece nu sunt decât niște ecouri ale marilor pasiuni, ai început să imiți sunetele ploii, vântului, al tunetului, iar toată această gamă de sunete, născută în pieptul unui copil, unde se cuibărea un suflet mare, această vocaliză era perfectă. Era mai puternică și mai adâncă decât cântecele tuturor poezilor din toate neamurile. Atunci, tunetul a încetat, ploaia s-a oprit, vântul a încremenit, iar păsările ude, care s-au ascuns prin iarbă de furia uraganului, au rămas fermecate de vocea care creștea, prindea putere și se ridica din ce în ce mai sus spre norii negri, aducători de furtună, care s-au dat într-o parte, și, prin cortina deschisă peste fetiță, au căzut razele soarelui. Ea stătea scaldată de razele acestuia care semănau cu lumina unui proiector aflat deasupra unei scene, ca să vadă toată lumea strălucirea ochilor ei, pieptul și gâtul care poate să scoată sunete mai clare decât o privighetoare.

Tu stăteai în mijlocul câmpului pe care l-ai cucerit, iar tăcerea lui solemnă rostea mai multe decât o explozie de aplauze și aclamații de „La Scala” sau de la „Opera Metropolitană”.

Pe urmă, te-ai întors și ai trecut pe lângă bătrânul speriat care prefera să fie o moviliță udă în mijlocul câmpului, numai să nu-l vadă această fetiță ciudată și gălăgioasă care mergea udă și liniștită, iar oamenii mirați se uitau în urma ei.

10. PE VALUL TRIUMFULUI

1978

În acea zi, pe mama o frământa ceva. De când am plecat cu autobuzul din Turoveț, ba râdea, ba cădea pe gânduri. După ce am trecut de Pisky¹, șoferul autobuzului a frânat, iar peste ea s-a prăvălit un om cu burta mare, duhnind a alcool. Mama s-a întors spre el și l-a întrebat cu răutate:

– Nu vă mai țin picioarele? Ar trebui să beți mai puțin.

L-a măsurat cu o asemenea privire, încât acesta, fornăind din nas, s-a uitat pieziș la ea tot drumul până la Jytomyr.

În autobuz, era cald. Eu stăteam lângă geamul deschis și vântul îmi răcorea plăcut obrazii. Dintr-un coșuleț, s-a auzit cântatul speriat al unui cocoș, fetele râdeau, țărăncile vorbeau despre prețul afinelor. Autobuzul a cotit spre piața Jytnea și s-a oprit.

Am ajuns la Mykola Homycevskiy, în casa căruia era haos – lucruri aruncate peste tot. Mama a făcut repede ordine și s-a așezat la pian. Am observat că a început să cânte cu atâta ușurință, de parcă degetele ei făcuseră doar asta toată viața.

– Cine ar crede că, nici într-o lună, ați învățat să cântați ca o absolventă a școlii de muzică? – spuse cu satisfacție bătrânul.

– Toate îmi reușesc într-o perioadă scurtă de timp – răspunse mama fără să ridice degetele de pe clape.

După ce a terminat de cântat, Homycevskiy l-a sunat pe Bakaleț și s-au înțeles că mă va aștepta în grădinița de pe strada Teatrului. Am ieșit împreună și am pornit prin piața Jytnea.

¹ **Pysky** – localitate din raionul Jytomyr (Ucraina). (M.T.)

Soarele ardea dogoritor. Printre rândurile tarabelor, ca de obicei, se afla Ben-Țion Vundermaher vânzând gingirică și ademenindu-i pe țărani să cumpere de la el:

*Продай масло, бо розтане,
Купи тюльку, бо не стане¹.*

Eu nu puteam să înțeleg, cum, pe o asemenea căldură, s-a făcut ditamai coada la pește. Am început să cred că Vundermaher ori i-a studiat bine pe țărani și știe ce cumpără, ori are niște îndemnări hipnotice. Ben-Țion dădea din mâini de parcă îi prindea cu mreje pe trecători și îi trăgea să stea la coadă. Dacă, dintr-odată, ar fi început să vândă pistoane sau plasturi cu muștar, s-ar fi format o coadă la fel de lungă, iar el, sclipind din dinții de aur, ar striga reclamele sale în versuri, despre importanța pistoanelor sau a plasturilor cu muștar.

Ghenio Bakalet ne aștepta în grădiniță. S-a ridicat de pe bancă și, roșind ca o fată mare, a mormăit ceva pe sub nas, iar eu mi-am dat seama că îi place de mama.

– Bună, Ghenio – s-a apropiat mama de el și l-a privit bucuroasă în ochi. – Încă nu te-ai plictisit de Vladyk?

– Îi place jurnalismul – a bombănit, din nou, Ghenio.

– Mai ales atunci când un actor beat aleargă cu sabia în mână după regizor și directorul teatrului – a spus ea, iar Ghenio a roșit și mai tare. – Eu mă duc, mă așteaptă Țybulska.

Ne-a făcut cu mâna și s-a dus. Bakalet a privit în urma ei aranjându-și geanta pe umăr.

– Trebuie să-i iau un interviu lui Oksen Vohaba.

– Cine e? – am întrebat eu.

¹ *Vinde untul, căci se topește
Și cumpără gingirică, până mai este.*

– Un poet. Astăzi, își lansează cartea, numai că, după lansare, nu poți ajunge la el, așa că ne-am înțeles să ne întâlnim înainte.

Cu Vohaba ne-am întâlnit în parcul orașenesc. Acesta era un tip scund, cam neîndemnic, dar foarte deștept și cu mult umor, îl cam lua peste picior pe Ghenio:

– Poezia este perfecțiune, dar tu, Ghenio, vezi perfecțiunea numai în femeile mai în vârstă decât tine, gândești ca un adevărat orașean, dar eu sunt pregătit să-ți răspund la întrebările pe care mi le pui, pentru fițuica *Curierul Volînian*. Dar cine e acest tânăr asistent? – a întrebat, arătând spre mine.

– El e Vladyk – a răspuns Bakalet.

– Un viitor jurnalist?

– Tot ce se poate – am răspuns cu reținere.

– Atunci, vă stau la dispoziție, domnilor – s-a înviorat Vohaba.

Ne-am așezat pe o bancă sub copacii umbroși, în apropierea statuii Artemidei, iar Vohaba, când a văzut, în fața sa, microfonul cu protecție împotriva vântului, deodată și-a pierdut agerimea, a devenit încordat, înțepenit parcă. Ghenio abia reușea să-i smulgă câte un cuvânt, la fel de greu cum smulge dentistul câte un dinte pacientului său. Eu am rămas mirat cum poate un om, cu un bagaj atât de mare de cuvinte, să se teamă de un dictafon. Ghenio a avut ceva de furcă cu el, a transpirat până a stors de la el ceea ce dorea să audă. Dar, cu toate acestea, câteva fraze din interviu mi-au plăcut foarte mult.

– Când omul doarme, se eliberează de toată frica reală, în schimb, este cuprins de neliniști ireale care-l ajută să înțeleagă ceea ce dorește cu adevărat. Poezia este cea mai apropiată de aceste dorințe intime – a spus Vohaba.

Bakaleț a oprit dictafonul, iar Vohaba a înviat, din nou, a devenit ager și ascuțit la limbă. Glumea, îl bătea pe umăr pe Bakaleț și râdea de propriile calambururi:

– Tu ești Bakaleț din Bakalia, ești *nahaba*¹, la fel ca Vohaba.

– Vezi că scot microfonul și iar te apucă bâlbâiala – a zis, pe un ton răutăcios, Ghenio.

– Așa sunt eu, Ghenio, un fricos, mă lasă genunchii când mă gândesc că cineva înregistrează spusele mele.

– Ți-e frică de propriile gânduri?

– Cel mai mult mi-e frică de lansarea de astăzi. O să vină mulți oameni, am vrut să invit o pianistă și o cântăreață, din păcate, cântăreață nu poate veni, i s-a îmbolnăvit copilul.

– Dacă e atât de important pentru tine, eu pot să vorbesc cu o cântăreață strălucită – a mormăit Ghenio.

– Chiar poți? – a întrebat Vohaba.

– De ce nu?

– O s-o plătesc – s-a înviorat Vohaba, iar, în ochii lui, apropiati unul de celălalt, s-a aprins o strălucire colerică.

– V-aș rămâne îndatorat dacă ați putea veni la bibliotecă cu o oră înainte de lansare, ca să putem stabili programul, împreună cu moderatorul și pianista, și mai trebuie să stabilim ce anume va cânta.

Am pornit de-a lungul bulevardului, pe urmă, Vohaba s-a dus să-și rezolve problemele legate de lansare, iar pe Bakaleț l-a apucat melancolia:

– De ce i-am promis? Nici măcar nu știu dacă mama ta va fi de acord.

– Vorbește cu ea – i-am propus.

La două fără un sfert, ne-am întâlnit cu mama în grădina de pe strada Teatrului, după cum ne-am înțeles. Mama era veselă și bine dispusă.

¹ **nahaba** – nerușinat.

– Cum v-ați petrecut timpul? – ne-a întrebat.
– Am luat un interviu – am răspuns eu.
– Deja știi cum se face asta?
– Știu – m-am lăudat eu.
– Trebuie să mai intru într-un magazin și, pe urmă, mergem acasă.

Ghenio s-a înmuiat de tot și a roșit.

– Cum vi se pare ideea să cântați la o lansare de carte a unui poet? – după care adăugase: – Veți fi plătită.

– Cine e poetul?

– Oksen Vohaba – a răspuns Bakalet.

– La ce oră are loc lansarea?

– La ora șaptesprezece.

– Și cu ce o să ajungem acasă?

– Cu autostopul sau luați ceva de la autogara centrală – a bolborosit Ghenio. Se întunecă târziu.

Ghenio nu avea spirit de convingere, de aceea mama cam ezita.

– Cine o să vină la lansare?

– Vor fi mulți oameni, chiar și Borys Ten a promis că vine.

– Mykola Vasyliovyci? – s-a mirat mama. Atunci rămân, vreau să audă cum cânt în fața publicului.

De bucurie Bakalet a transpirat de tot.

– Bine că sunteți de acord, a sosit timpul ca lumea să vă cunoască.

– Mai avem trei ore până atunci, unde va avea loc lansarea?

– La biblioteca raională. Însă trebuie să ajungem cu o oră mai devreme, pentru a putea să-i cunoașteți pe Oksen Vohaba, pe moderator și pe pianistă.

– Atunci, noi cu Vladyk mergem la Mykola Vasyliovyci, iar tu vii să ne iei la ora șaisprezece. Ne întâlnim pe strada Myhailivska, lângă ceas.

După cum ne-am înțeles, eu cu mama am mers la bătrânul Homycevskyi. Mama i-a pregătit o ciorbă și o salată de ridichi cu ceapă verde.

– Tot m-am gândit: să merg sau să nu merg la lansare, dar, dacă o să cântați dumneavoastră, atunci vin – a promis bătrânul.

Am servit prânzul împreună, mama a cântat vreo oră la pian, pe urmă, am plecat.

– O să vin puțin mai târziu – ne-a spus bătrânul.

Când am ajuns pe strada Myhailivska, Ghenio deja ne aștepta lângă ceas. Am traversat strada destul de aglomerată și ne-am îndreptat spre bibliotecă, unde ne așteptau Oksen Vohaba și pianistul. Peste vreo zece minute, a apărut și moderatorul.

S-au înțeles între ei cum o să decurgă lansarea, iar mama împreună cu pianista au făcut o mică repetiție. A început să sosească lumea. Bakaleț și cu mine ne-am așezat în spate și urmăream cum se strânge publicul. Primul a intrat un bărbat în cămașă tradițională, cu niște mustați mari de cazac, îi mai lipsea doar moțul de pe cap¹ și totul ar fi fost complet. S-a așezat în față, vizavi de masa pe care era expus ultimul volum de poezii al lui Oksen Vohaba, *Вербові котики*², și standul cu o pancartă mare pentru reclame, astfel toți cei veniți la lansare nu-l puteau trece cu vederea.

– Cine este acest om? – am întrebat eu.

– E Ivan Hrușka, bine-cunoscutul colecționar. Are o colecție de pipe mai mare decât cea a ducelui de Richelieu. Casa lui e plină de pipe din lut, porțelan, os, cocean de porumb, dovleac, fag, vișin, nuc, briar, morta, spumă de mare, fier, alamă, sepiolit, acril, sticlă, ebonită și chihlimbar. Unele

¹ Este vorba de moțul din creștetul capului pe care-l purtau cazacii. (M.T.)

² **ВЕРБОВІ КОТИКИ** – mâțișori de salcie.

dintre ele sunt adevărate capodopere, ca, de exemplu, una foarte mare, pe care un meșter necunoscut a încrustat scena bătăliei de lângă Jovti Vody¹, momentul morții lui Ștefan Potoțkyi, sau pipe personalizate încrustate de meșteri huțuli, precum Yuri Șkribleak, Vasyl Samokișciuk, Fedor Hariniuk sau Ivan Myroniuk.

Până ce Bakaletț îmi vorbea despre colecționarul de pipe, în sală, a intrat o gașcă de studenți în blugi trapezi și tricouri colorate strânse pe corp, iar, pe urmă, au apărut fetele și femeile cu buchete de trandafiri și bujori albi, printre care se agita și un grăsan în pantaloni albi de velură și tricou alb, încălțat în pantofi de culoarea fildeşului, iar, la ochi, avea niște ochelari cu lentile groase. Acesta se pupa cu toate fetele, salutându-i pe toți cu o voce pițigăiată.

– Cine e? – m-am interesat eu.

– Rivalul lui Oksen Vohaba, poetul Stanislav Koșel, mare iubitor de fete, de colțunași și de poezie – a răspuns Ghenio Bakaletț. – Exact în ordinea în care am spus.

Sala se umpluse, dar oamenii încă mai intrau. În mulțime, am observat capul cărunt al lui Mykola Homycevskyi, pe care îl salutau toți și îl invitau să ia loc lângă ei, însă el s-a așezat lângă o femeie de o vârstă nedeterminată, care se comporta de parcă, prin prezența sa, făcea tuturor un mare serviciu.

– Cine este femeia lângă care s-a așezat Borys Ten? – am șoptit eu.

– E actrița Maryna Varyci, pe care au pictat-o cei mai mari pictori ai Ucrainei.

Bătrânul îi șoptea ceva la ureche, iar ea dădea din cap.

¹ **Bătălia de la Apele Galbene** (29 aprilie – 16 mai 1648) – este prima mare bătălie din perioada Răscoalei lui Bohdan Hmelnyțkyi, hatmanul Ucrainei. Numele bătăliei este dat de râul pe malurile căruia s-au dat luptele și de localitatea din apropiere. (M.T.)

În cele din urmă, pe scenă, a apărut moderatorul, anunțând începerea lansării. L-a invitat, alături, în aplauzele publicului, pe autor, iar acesta s-a așezat lângă el, după care a început evenimentul. Moderatorul îi punea tot felul de întrebări despre ultima sa carte, acesta îi răspundea, iar, pe urmă, a citit câteva din poeziile sale, fiecare poezie fiind însoțită de aplauze. Când lumea s-a săturat de poezii și a început să facă zgomot, vorbind între ei, moderatorul a prins momentul și a anunțat că urmează un moment muzical.

Pianista s-a așezat la pian, iar, când degetele sale lungi și nervoase au atins clapele, mama a început să cânte romanța lui Sydor Vorobkievici, *Ne pytai ciomu v mene zaplakani oci*¹, care s-ar fi cuvenit cântată și acompaniată de o flașnetă, undeva, la un bâlci sau la o nuntă sătească. Mama cânta atât de adânc, atât de mișcător, cu atâta pasiune și cu un strop de bucurie abia vizibilă, precum gustul ardeiului iute în miere, încât au amuțit toți de uimire. Romanța a spart în bucăți tăcerea somnolentă, obligându-i pe toți să tresalte, iar, când s-au sfârșit și ultimele acorduri, iar vocea mamei s-a înălțat și s-a întrerupt, sala a fost străpunsă, de la un capăt la altul, de o explozie de emoții, încât moderatorul nu mai știa cum să oprească strigătele. Era ca o gură de aer proaspăt dintr-o cameră mucegăită, ca o apariție a ceva real în falsitatea unei piese de teatru, în care toată lumea se înșală reciproc, susținând că acest lucru este adevărat.

Pe urmă, mama a interpretat un cântec vechi pe care nu-l mai auzise nimeni, nici până atunci, nici după aceea, despre o fată care a născut un copil din flori și, vrând să se salveze de rușine, l-a înecat într-o fântână, faptă care-i sfâșia inima.

¹ *Nu mă întreba de ce am ochii înlăcrimați* (cântec popular ucrainean – M.T.).

Mama cânta cu urlete, într-un stil străvechi, de parcă trăia într-o epocă antică. După ultimul acord, în sală, s-a așternut o tăcere profundă, care, în cele din urmă, a fost sfâșiată de țipete și aplauze.

După ce publicul și-a revenit un pic, mama a început să interpreteze cântecul popular *Ty do mene ne hody*¹, cu o asemenea bucurie jucăușă și cu o așa rapiditate, de parcă cuvintele se ciocneau în aer și cădeau peste capetele tuturor ca niște confetti.

Sala a intrat în delir. Nici Oksen Vohaba, nici moderatorul nu au putut să o liniștească, până când mama nu a mai interpretat câteva cântece, iar, când a părăsit scena, atât bărbații, cât și femeile au alergat după ea cu flori în mână.

După sesiunea de autografe a lui Oksen Vohaba, pe mama au înconjurat-o din toate părțile, încât Homycevskyi a trebuit să depună mari eforturi ca să ne scoată din bibliotecă. Pe lângă mama, găfâia, din greu, colecționarul Hrușca, iar Koșel, adversarul lui Vohaba – poet și mare amator de fete și colțunași, țițpura și încerca să o atingă. Studenții în blugi întrebau de unde a venit, iar Homycevskyi le răspundea tuturor:

– Este Alina Ivaniuk, noua stea a operei, faceți loc, că trebuie să plece.

– Într-adevăr, Oksen Vohaba este un poet atât de bun, încât ați venit la lansarea cărții lui? – a întrebat o fată înaltă cu ochii negri.

– După cum vedeți! – a răspuns mama.

– O să aveți spectacol în curând și la Jytomyr? – s-a interesat un tinerel în pantaloni trapezi cu părul vâlvoi.

– Tot ce se poate – i-a zâmbit mama radiind de o bucurie atât de mare, încât te orbea.

¹ *Să nu mai vii pe la mine* (cântec popular ucrainean – M.T.)

Stătea cu brațele încărcate de flori în mijlocul publicului entuziasmat, care nu voia să-i facă loc să treacă, iar Oksen Vohaba stătea lipit de ea și urmărea cu câtă invidie privea acest triumf adversarul său, Stanislav Koșel.

Până la urmă, am reușit să ne smulgem din mijlocul mulțimii și să ne îndreptăm spre bulevard, unde ne-am luat rămas-bun de la Bakaleț și Homycevskyi, iar mama a spus că mergem în oraș să căutăm o mașină de ocazie care să ne ducă acasă.

După ce au plecat cei doi, am întrebat-o pe mama.

– Măcar ți-a plătit?

– Cine?

– Vohaba.

– Nu, însă, niciodată, nu am fost atât de mulțumită de apariția mea pe scenă. Și-a îngropat fața în buchetul de flori și m-a îmbrățișat cu bucurie.

– Spune-mi de ce nu ne-am mutat în Jytomyr?

– Mai bine să-ți răspundă tatăl tău care i-a ascultat pe bunicul tău Denis și pe bunica ta Maryna.

Era foarte bine dispusă și nu-și putea stăpâni emoțiile.

– Aici, ne-ar fi fost mai bine și ție, și mie, și lui tata, și Milței – continuam să o bat la cap. – De ce a trebuit să mă nasc la sat?

– Și Isus Hristos s-a născut la sat, dar a fost mai bogat spiritual decât alți copii născuți la oraș, deoarece a crescut printre copaci, plante, animale, fenomene ale naturii, care i-au oferit mai mult decât i-au oferit, să zicem, copiilor de la oraș. Ce știi copiii de vârsta ta care au crescut la oraș? Scările de bloc distruse cu becuri sparte și cu pereții scriși de minori needucați? Scandaluri deasupra capului când se întorc acasă bărbații beți? Gândește-te numai că tu crești în mijlocul florilor și al ierbii, privești cum își depun peștii icrele, te joci cu câinele, cu pisica.

– Pisică și câine puteam avea și la oraș – am zis cu întristare.

– Iar privighetorile, mierlele, rândunicile? Oare, nu te fac mai fericit? Oare, nu înțelegi mai bine oamenii decât oricare copil de vârsta ta crescut la oraș?

– La oraș, sunt biblioteci mari și oameni foarte interesați, nu mă potoleam eu.

– Vladyk, termină! Eu nu lucrez la bibliotecă, ce altă bibliotecă îți trebuie?

– Niciuna! – m-am supărat eu și, simțindu-mă jignit, am tăcut.

– Vreau să dansez – zise mama dintr-odată.

– Unde vrei să dansezi?! Cum o să ajungem la Turoveț?!...

– Hei, Vladyk, măcar o jumătate de oră. Astăzi, am simțit că, într-adevăr, pot fermeca publicul. Mi s-au spus atâtea complimente... pe urmă, ieșim din oraș și oprim o mașină de ocazie.

Eu am înțeles că nu voi găsi argumente pentru a o opri. Era încărcată de energie, căuta aventuri pe care, până la urmă, le-a și găsit.

Ne-am întors și am pornit spre parc, alături de o mulțime de tineri care mergeau adunați în grupuri ca niște bancuri de pești. Mama a cumpărat două bilete și, cu brațele încărcate cu flori, a intrat pe ringul de dans, unde perechile dansau lent în ritmul muzicii. Dintr-un grup de bărbați tineri, s-a desprins un bădăran în pantaloni trapezi și cu o cămașă strânsă pe corp, invitând-o pe mama la dans.

– Ține florile, Vladyk – m-a rugat mama și s-a dus să danseze cu el.

Mie nu mi-a plăcut cum dansează cu ea. Măinile lui o pipăiau fără rușine, de parcă mama era un lucru care-i aparținea. Când s-a treminat melodia, ea pornise spre mine, însă derbedeul a prins-o de mână încercând să o rețină.

– Dă-mi drumul – l-a rugat mama.
– Te grăbești undeva? – a întrebat-o nervos. – Fratele tău poate să stea și fără tine.

– Trebuie să plec – a încercat să se smulgă, însă el o ținea puternic.

Încă nu începuse o altă melodie, când palma mamei a răsunat peste obrazul lui ca o împușcătură, întrerupând liniștea. Și-a smuls mâna și a alergat spre mine.

– Hai să plecăm de aici! – m-a tras spre ieșire.

Pe alee, ne-a ajuns bădăranul solid cu o pată roșie pe obraz, urma lăsată de palma pe care i-a dat-o mama.

– Încotro fugi? – a prins-o în brațe și a ridicat-o.

– Lasă-mă! – a strigat mama, mușcându-l de mână.

– Cățea! – a urlat huliganul. – Imediat o să vezi tu dans.

În ajutorul lui au sărit doi bărbați solizi și au târât-o pe mama în tufiș.

– Mamă! – am strigat eu. – Lăsați-o în pace!

M-am repezit la unul din ei, însă un pumn m-a doborât la pământ.

– Bat o fată! – s-a auzit un strigăt pătrunzător.

Nu pot să-mi dau seama de unde a apărut Maksym Korsakov. L-a lovit, cu zgomot, pe bădăran, după care s-a aruncat asupra celorlalți doi. Totul s-a întâmplat atât de repede, încât al doilea a alunecat și a căzut pe iarbă, încercând să se retragă cu spatele ca racul, iar cel de-al treilea a rupt-o la fugă.

Mama plângea, iar pe obraji ei curgeau lacrimi amestecate cu rimel.

– Huliganii din Maliovanka, întotdeauna, se leagă de cineva – a spus o fată când am ajuns pe alee.

– Ei, Vladyk, ești viu? – a zâmbit Korsakov. – Haideți să plecăm de aici.

Mama l-a prins de un braț, eu, de celălalt și așa am ieșit din parc, încă nevenindu-ne să credem prin ce am trecut.

– Am venit la fix în parc. Ia să văd câți bani mi-au mai rămas – a zis Korsakov scoțând portofelul. – Pentru taxi până la Turoveț și înapoi la garnizoană, ne ajung.

A oprit un taxi și am părăsit orașul în amurgul serii.

– Unde-mi sunt florile? – m-a întrebat mama.

– Le-am uitat în parc.

– Păcat – a adăugat mama privind întunericul de afară.

Taximetristul ne-a dus la Turoveț și a întors mașina în fața porții noastre.

– Mulțumesc pentru taxi și pentru tot – i-a zâmbit mama lui Korsakov, închizând poarta.

Taxiul, prinzând viteză, se îndrepta spre șoseaua principală.

11. O SEARĂ LA RESTAURANTUL „TETERIV”

1963

Mama era o ghinionistă înăscută. Peste tot, oriunde mergea, avea probleme care apăreau ca ciupercile după ploaie. Talentul ei mergea într-una la pas cu ghinionul. După terminarea școlii gimnaziale, a intrat cu mare ușurință la liceul cultural-educational, unde era printre cei mai buni elevi. Cânta la toate seratele și concertele, pedagogii erau convinși că o să ajungă o cântăreață renumită, iar tânărul profesor Oleksandr Stețiuk chiar a spus:

– Alina Ivaniuk este viitoarea stea a operei.

Dar, în anul trei, a trecut printr-o întâmplare care i-a năruit toate speranțele. În ajunul Crăciunului catolic¹, a

¹ Este vorba de Crăciunul pe stil nou, după calendarul gregorian, ținând cont că, în Ucraina (ca și la alte popoare slave), Nașterea lui Iisus Hristos se sărbătorește după rit vechi, adică după calendarul iulian, pe 6 ianuarie. (M.T.)

căutat-o absolventul aceluiași liceu, Oles Pyvovar, care cânta la corn în Filarmonică.

– Vrei să câștigi într-o singură noapte cincizeci de karbovanți? – a întrebat-o conspirativ.

Părul lui roșcat și creț nu era pieptănat niciodată, iar mâinile, pline de pistrii, întotdeauna, băteau ritmul, de parcă nu ar fi cântat la corn, ci ar fi bătut toba. Pyvovar avea o înclinație nerealizată spre impresariat. Încă din anii studenției, asigura muzica pentru nunți, ceea ce îi aducea un profit destul de frumos.

– Ce trebuie să fac? – l-a întrebat mama.

– Să cânti – i-a făcut cu ochiul.

– Unde?

– La restaurantul „Teteriv”.

– Și ce trebuie să cânt?

– Peste trei zile, la restaurant, va sosi o delegație de străini. Știind că tu poți memora muzica, cum memorez eu sumele de bani, am adus un pachet de discuri. Iată și lista cu titlurile cântecelor pe care trebuie să le înveți – i-a întins o fișuică umplută cu un scris mărunț, pe care a scos-o din buzunar. Muzicanții au fost anunțați deja, o să cânti în ordinea în care cântecele sunt trecute pe listă.

– Dar repetițiile? – s-a pierdut cu firea mama.

– Ce repetiții?! E doar un bacșiș – a spus Pyvovar cu dispreț. – Muzicanții de la restaurant sunt profesioniști, tu, la fel. Joi, la ora douăzeci și treizeci de minute, să fii la restaurantul „Teteriv”, îl cauți pe administrator, el știe despre ce este vorba. Să nu întârzi, la ora douăzeci și unu, începe să cânte orchestra.

Pyvovar i-a lăsat pachetul cu plăcile de gramofon, învelite într-un afiș al celebrului cor „Hryhorii Veriovka”, legat în cruce, cu un elastic negru, i-a făcut cu mâna și a dispărut.

Mamei nu-i ajungeau niciodată banii. Bursa era mică, iar tatăl ei îi dădea foarte puțini. Astfel, cum a ajuns la cămin, a împrumutat de la colegele sale, un patefon și, toată seara, a ascultat melodiile de pe listă, iar pe cele care-i plăceau a început să le fredoneze.

Joi, seara, s-a prezentat la restaurantul „Teteriv” și l-a căutat pe administrator. Imediat, de ea s-a apropiat un bărbat cu început de chelie, îmbrăcat într-un costum albastru-închis.

– Vin din partea lui Oles Pyvovar – i-a spus mama.

– Sunteți cântăreață? – a întrebat-o bărbatul.

– Pe unde umbli?! – s-a repezit la ea Pyvovar, răsărind ca din pământ. – Peste cincisprezece minute începem.

A condus-o spre orchestră.

– Microfonul este foarte sensibil, nu te apleca prea mult, a sfătuit-o acordeonistul.

Mama a observat imediat îmbrăcămintea și comportamentul vizitatorilor străini. A prins de marginea boxei, cu o agrafă, lista cu cântece și, când au răsunat primele acorduri din cântecul lui Edith Piaf, *La vie en rose*, s-a apropiat de microfon și a început să cânte cu intonații identice cu cele ale vocii lui Edith Piaf, care era înregistrată pe placa de gramofon. A interpretat cântecele lui Patsy Cline, Connie Francis, Hildegard Knef, Frank Sinatra, Dalida, iar, când a terminat de cântat piesa lui Robertino Loreti, *Torna a Surriento*¹, și orchestra a anunțat o scurtă pauză, de mama s-a apropiat un bărbat de vreo cincizeci de ani, îmbrăcat într-un costum de culoarea asfaltului, și a întrebat-o policticos:

– *Schprechen Sie deutsch?*

– *O, nien, nein!* – i-a zâmbit mama.

Omul avea o înfățișare inteligentă și mâini îngrijite. A chemat traducătorul și i-a spus:

¹ *Mă voi întoarce la Surriento.* (it.)

– Aveți o țară foarte bogată, dacă asemenea talente, precum sunteți dumneavoastră, cântă prin restaurantele provinciale.

– Și unde ar trebui să cânt – l-a întrebat ea mirată.

– La opera din Viena – i-a răspuns.

– Și cine m-ar invita acolo?

– Eu – i-a răspuns serios. – Numele meu este Herbert von Karaian și sunt directorul artistic al Operei de Stat din Viena. Dacă o să vă hotărâți cu adevărat să veniți la noi, eu vă aștept la Viena, la această adresă. I-a întins cartea de vizită.

– Vă mulțumesc – a răspuns ea roșindu-se, nefiind sigură dacă acesta nu glumește cumva.

Bărbatul a salutat-o și s-a pierdut printre invitați, iar ea a continuat să cânte. Publicul cherchelit s-a distrat până noaptea târziu, dând mulți bani muzicanților. Mama vedea cum aruncau numai cu bancnote de patruzeci și cincizeci, iar Pyvovar îi număra și îi puneă în geanta sa de umăr.

A doua zi, a fost chemată la directorul liceului. În cabinetul acestuia, se afla un necunoscut între două vârste.

– Unde ați fost ieri? – a întrebat-o directorul liceului.

– La cursuri – i-a răspuns mama.

– Și după cursuri?

– Oare, timpul meu liber trebuie să fie controlat de conducerea liceului? – a întrebat timid.

Directorul s-a ridicat de la masă și a început să se plimbe nervos prin cabinet. Sub pașii săi, scârțâia parchetul.

– Dumneavoastră sunteți eleva noastră – a spus apăsător. – Statul plătește bani pentru educația dumneavoastră, iar nouă nu ne este indiferent cum vă petreceți timpul liber, după ce terminați cursurile. Ce ați făcut aseară, la restaurantul „Teteriv”?

– Am cântat – i-a răspuns mama aproape în șoaptă.

– Cine v-a permis să faceți asta? – s-a oprit, în fața ei, directorul.

Ținea mâinile în buzunarele pantalonilor, ceea ce făcea să-i iasă în evidență burta de sub cravată.

– Este timpul meu liber și mi-l petrec cum vreau – a spus, de data aceasta, cu mai mult curaj, mama. – Am făcut ceea ce mă pricep să fac mai bine. Nu am furat de la nimeni nimic, nici nu am făcut ceva pentru care ar trebui să-mi fie rușine.

– Și cu cine dintre străini ați vorbit ieri-seară? – a întrebat-o bărbatul necunoscut care, până atunci, asculta, în tăcere, discuția dintre ea și director.

– Cu directorul operei din Viena.

– Îl cunoașteți? – s-a interesat necunoscutul.

– Nu.

– Și de ce a vorbit tocmai cu dumneavoastră? – o interoga în continuare.

– I-a plăcut cum am cântat.

– V-a dat ceva?

– Cartea sa de vizită.

– O aveți?

– Poftiți – a scos mama, din poșetuță, cartea de vizită și i-a întins-o necunoscutului.

Acesta a luat cartea de vizită și a zâmbit acru:

– Știați că Herbert von Karaian, în timpul războiului, a fost membru al partidului nazist și directorul muzical al Reichului?

– Nu am știut – a răspuns oarecum speriată.

– Avem toate motivele să vă considerăm o spioană austriacă – i-a spus, pe un ton rece, pătrunzând-o cu privirea sa tăioasă.

– Ceea ce ați făcut aseară la restaurantul „Teteriv” pune capac educației dumneavoastră – a strigat nervos directorul. Lucrați la acest restaurant?

– Nu, am cântat acolo pentru prima oară.

– De ce mă mințiți? – a strigat, din nou, directorul. – Când ați reușit să învățați repertoriul?

– L-am repetat de două ori.

– Nu-mi turnați mie gogoși – continua să fiarbă directorul. – Ați cântat trei ore în italiană, germană, engleză și franceză. De unde cunoașteți aceste limbi?

– Eu am învățat doar versurile cântecelor – a îngâimat ea.

– Cine v-a invitat la restaurant? – a întrebat bărbatul necunoscut.

– Oles Pyvovar.

I se părea că-i fuge podeaua de sub picioare și că alunecă într-o prăpastie fără fund.

– Cine este acest Pyvovar?

– A terminat, anul trecut, aici, la noi – l-a privit speriată pe bărbatul necunoscut.

– Și de ce acest Pyvovar v-a invitat tocmai pe dumneavoastră?

– Știa că pot memora foarte ușor atât versurile cântecelor, cât și melodia. La restaurant, a servit cina o delegație străină și a hotărât să câștige ceva bani.

– Cu cât v-a plătit?

– Mi-a dat cincizeci de karbovanți.

– Și câți bani v-au dat străinii?

– Nu știu, nu i-am numărat eu.

– Dar cine i-a numărat?

– Pyvovar.

– De ce ați cântat doar cântece străine? – o întrebase privind-o drept în ochi.

– Aceasta a fost condiția pusă de Pyvovar. Mă puteți acuza de ceva? – și-a revenit mama, fiind hotărâtă să atace.

– Vă acuz de lipsa patriotismului sovietic și pentru faptul că aveți un cult pentru cultura occidentală – a spus amenințător. – Simpatizați cu unele culturi burgheze europene.

– Ce aveți în vedere?

– Vă place muzica străină?

– Îmi place muzica frumoasă.

L-a privit pe necunoscut. Nu avea nimic neobișnuit, poate, privindu-l, ți-ai putea aduce aminte de o molie. Asemenea figuri nu se rețin ușor, dacă l-ar fi întâlnit, din nou, pe stradă, probabil, nu l-ar fi recunoscut.

– Aici, v-am prins – a spus vesel.

– Am zis ceva nelalocul lui?

– Nu trebuie să vă placă muzica frumoasă, ci muzica noastră – a spus apăsător.

– Cine sunteți dumneavoastră? – a întrebat mama, pe neașteptate.

În cabinetul directorului, s-a așternut liniștea. De afară, se auzeau automobilele, care, cu zgomotul lor, făceau să tremure sticla, plânsul unui copil și cearta unor femei.

– Cum îți permiți?! – a răbufnit directorul, înroșindu-se de indignare, ca un rac fiert. – Câți ani ai?

– Peste trei săptămâni, voi împlini șaptesprezece.

– Și la șaptesprezece ani deja ești atât de obraznică?! Cine ți-a dat dreptul să pui, în prezența mea, asemenea întrebări?! – a început să alerge, prin cabinet, directorul.

Însă, deodată, s-a oprit fixând cu privirea portretul lui Hrușciiov.

– Eu nu mai am alte întrebări – a spus necunoscutul.

– Poți să pleci – i-a ordonat mamei directorul.

Câteva săptămâni a tot amenințat-o că o exmatriculează, însă, spre surprinderea tuturor, de ziua ei de naștere,

mama s-a căsătorit cu tatăl meu, cel care-i făcea curte, în acea perioadă, și a părăsit școala.

– Ceea ce-mi place cel mai mult din legislația noastră este faptul că, în Ucraina, ți se permite să te căsătorești la șaptesprezece ani – mi-a mărturisit mama. – Astfel, de ziua mea, mi-am făcut cel mai frumos cadou pe care mi l-am putut permite. Tocmai în ziua când împlinisem șaptesprezece ani, am făcut nunta.

După ce s-a căsătorit, s-a angajat bibliotecară la biblioteca din Turoveț.

– Numai că, neterminând liceul, nu ai putut să faci carieră în muzică.

– În schimb, v-am născut pe tine și pe Milțea – mi-a zâmbit și a început să cânte încetișor.

12. CĂDEREA ÎNGERULUI

1978

Odată, după ce a terminat de cântat la pian, acasă la Homycevskiy, mama i s-a destăinuit acestuia:

– Știți, Mykola Vasiliiovyci, atunci, după lansarea cărții, după ce ne-am despărțit de dumneavoastră și de Ghenio, m-am simțit atât de bine încât ne-am dus împreună cu Vladyk să căutăm aventuri și chiar le-am găsit. Dacă nu ar fi fost un cunoscut care a ajuns, din întâmplare, pe acolo, cine știe cum s-ar fi terminat totul.

I-a povestit cum ne-a salvat Korsakov.

– Dar cine este acest Korsakov? – a întrebat Homycevskiy.

– Aviator, coleg cu soțul meu.

– Și v-a apărut de trei huligani? – a întrebat pe un ton glumeț.

- Poate erau mai mulți, dar eu am văzut doar trei.
- Trebuie să-l invitați odată la mine. Aș vrea să-l cunosc pe acest băiat curajos.

Ședeam pe canapea și discutam. În casă, era curat, mirosea a cafea și a tocinei prăjiți, iar, în cupele de cristal, răsună râsul mamei. Râdea de aventura prin care am trecut în parc, când ne-au acostat huliganii din Maliovanka, povestind întâmplarea în cele mai mici detalii.

– Să știți, Alina, că Maliovanka a fost, cândva, un sat suburban, în care trăiau bandiți. Situat în apropierea drumului care ducea la Ciudniv¹, pe care oamenii din satele vecine mergeau la oraș să-și vândă produsele, iar, când se întorceau, tâlharii le tăiau calea și îi prădau. Tocmai acești hoți, la drumul mare, au pus temelia satului Maliovanka, iar tendințele criminale se transmit genetic. Este imposibil să-i îndrepti prin educație, de aceea băieții din Maliovanka, întotdeauna, fac scandal. Se răscoală, în ei, genele strămoșilor – a adăugat Homycevskyi distrat, și, în ochii lui bătrâni și înlăcrimați, s-au aprins niște luminițe magice.

După această discuție, bătrânul ne-a condus până-n stradă. Mama trebuia să meargă la doamna Țybulska, iar pe mine mă aștepta, pe strada Teatrului, Ghenio Bakalet. Afară, nu era chiar atât de cald, iar mama i-a zis lui Homycevskyi:

- Aveți grijă, când ieșiți îmbrăcați-vă mai gros.
- Unde să mai ies?! – a spus bătrânul. – În ultimii ani toate plimbările mele au fost de la greci la Ievhenii². Sau Kudryțkyi³ mai trecea, în câte-o seară, pe la mine cu dulăul

¹ **Ciudniv** – așezare de tip urban din regiunea Jytomyr (Ucraina). (M.T.)

² Este vorba de traduceri din Homer și de cei trei Ievheni: Ievhen Kudryțkyi, Ievhen Konțevycki și Ievhen Komarnyțkyi, care apar în paginile romanului. (M.T.)

³ **Ievhen Kudryțkyi** (1894-1976) – lingvist ucrainean, condamnat de regimul sovietic la 10 ani de închisoare. (nota orig.)

său Nero, dar a murit acum trei ani. A mai rămas doar Koņevyci. Ați fost vreodată la el?

– Nu, nici nu-l cunosc, cine e?

– Ei, trebuie să-l cunoașteți, e din Mlynysce.

– Aproape de Turoveț – s-a bucurat mama.

– După-masă, trec pe la Koņevyci. La el, întotdeauna, se adună lume interesantă care ar trebui să vă cunoască.

– Nu știu ce să vă spun. Dacă rămânem, va trebui să ne întoarcem cu autobuzul de seară – s-a uitat neputincioasă la ceasul de la mână.

– Ați mai rămas și când a avut loc lansarea cărții la bibliotecă.

– Și cu ce s-a terminat totul?

– Vă asigur că la Koņevyci nu va dansa nimeni – a spus distrat bătrânul.

– O să mă mai gândesc – a zâmbit mama.

În grădina de pe strada Teatrului, mă așteapta Ghenio Bakaleț, iar mama, fâlfâind din rochia-i violetă, s-a dus la lecția de muzică, la doamna Tybulska.

– Astăzi, aș putea spune că am zi liberă – a recunoscut Bakaleț. – Azi, eu sunt capul limpede.

– Cum adică, cap limpede? – m-am mirat eu.

– Astfel se spune când se trimite la tipar numărul ziarului, iar unul din ziariști merge acolo și corectează după secretarul de redacție eventualele greșeli care pot apărea în titlurile, textele sau în numele corespondenților. Acest ziarist se plimbă toată ziua ca să nu-și obosească ochii cu cititul și, pe urmă, caută greșelile strecurate. De aceea el este denumit cap limpede.

– Și ce o să facem astăzi?

– Mai întâi, o să bem cafea, iar, pe urmă, o să vedem ce facem – mi-a răspuns Ghenio îngândurat.

Am intrat în cofetăria de la Magazinul Central, de pe strada Myhailivska, și ne-am așezat la rând, care era destul de lung. Am constatat imediat că va trebui să stăm mult și bine.

– Aici, se adună toți cafegiii, toată boema din Jytomyr – a mormăit Bakaleț.

L-am observat, stând la rând, și pe Anatol Projoha, care descifra unei fete machiate în culori vii și în fustă mini semnificația numelui ei. Era atât de preocupat de explicațiile sale lingvistice, încât nici nu ne-a observat. Fata chicotea și se uita la cei care stăteau la rând, însă se pare că nu a observat pe nimeni care să merite atenția sa.

Nu departe de noi, mutându-se de pe un picior pe altul, cu o oarecare greutate, stătea un tinerel mai înalt decât Bakaleț, cu părul lung și barbă, în blugi uzați și cu o geantă din piele pe umăr. Părul lui pieptănat doar de vânt nu a văzut pieptănul de ani de zile, iar zâmbetul său amabil era adresat femeii de dincolo de tejghea care se învârtea pe lângă aparatul de cafea. Se vedea, de departe, că ar fi fost dispus să stea la rând până la a doua venire a Domnului Isus Hristos.

– Cine e? – am întrebat în șoaptă.

– E un sculptor avangardist, face sculpturi din sticle de vin – mi-a răspuns Bakaleț. – Vine să bea cafea în fiecare zi la ora zece, douăsprezece, cinsprezece și șaptesprezece.

– Iar ea cine este? – am arătat spre fata machiată strident care chicotea alături de Projoha.

– Actrița Olena Popadiuk, bea cafea în fiecare zi la orele doisprezece și șaisprezece, întotdeauna, porție dublă, căci, altfel, spune că o apucă părerile de rău după anii trecuți, dorința de a se îmbăta pentru că nu a plecat din țară, că nu s-a sinucis și alte păsărele.

– Dar de ce stă lângă Projoha?

– Pentru că Projoha stă lângă aparatul de cafea, crezi că de plăcere-i ascultă balivernele? O să-și termine cafeaua, îl va saluta dând din cap și va pleca, iar, dacă acesta va insista ca ea să-l asculte în continuare, o să-i spună vreo două, de n-o să se lege de ea cât va trăi. O cunosc foarte bine.

În spatele lui Projoha, stătea o persoană despre care nu ai fi putut spune dacă e femeie sau bărbat, dar nici ce vârstă are. Purta pantaloni trapezi de culoare gri, iar pieptul plat îi era strâns într-o cămașă de culoarea prazului, fața ei verzui-pământie și înfățișarea depresivă trădau ultimul stadiu al dependenței de cafea. Cu mâinile tremurânde, netezea nervos, pe piept, o cută inexistentă și își aranja părul lipsit de strălucire. Numai după oasele înguste de la mână, mi-am dat seama că e femeie.

– Cine este această femeie? – l-am întrebat pe Ghenio.

– Alice Bubeneak, dramaturg. Bea la cafele până i se face rău și îi amortește stomacul. Bagă de seamă că, la rând, la cafea, nu o să vezi oameni cu înfățișare criminală, funcționari sau militari. Toți cei de aici își câștigă existența prin artă, fiecare prin talentul său.

După ce am stat mai bine de o oră la rând, ne-am luat câte o ceașcă de cafea și ne-am oprit la o masă înaltă, lângă Alice Bubeneak.

– Astăzi, foarte repede, au servit cafeaua – a zis femeia ducând, la gură, ceașca de cafea și zâmbind fericită.

– Foarte repede – a fost de acord și Ghenio, urmărind-o din ochi pe actrița Olena Popadiuk care, după ce a terminat de băut cafeaua, l-a salutat din cap pe Projoha și a ieșit.

Noi am mai așteptat până când Projoha l-a prins de braț pe sculptorul avangardist, după care am ieșit și noi din cofetărie.

– Peste douăzeci de minute, vine mama ta să te ia – s-a uitat Ghenio la ceasul de la mână, apoi, la cel de pe primărie.

Am pornit spre grădinița de pe strada Teatrului. Ghenio s-a așezat pe o bancă, a scos blocnotesul și, cu un scris lăbărțat, a scris titlul *Invocarea spiritului cafelei*, și, până a sosit mama, a reușit să scrie un reportaj despre cafegiii din Jytomyr.

La Homycevskiy, am mâncat tocinei.

– Doriți cârnacașcaval? – ne-a propus bătrânul.

– Ce-i asta – a întrebat mama. – Caș cu cârnat?

– Nu, este doar caș prăjit în formă de cârnat.

– Parcă ați fi un băiețaș, mereu inventați cuvinte noi – l-a privit, cu admirație, mama.

– Asemenea cuvinte eu le numesc *propriisme* – a răspuns bătrânul, după care și-a adus aminte: – Trebuie să mergem la Konțevyci.

Deși era zi de vară, afară, era destul de rece, iar mama a insistat ca Homycevskiy să îmbrace costumul de vară, după care l-a luat de braț.

– Vreau să vă previn că acest Konțevyci este invalid, cândva, a sărit de pe stânca lui Ceațkyi¹ din munții Teteriv și și-a frânt șira spinării – ne-a avertizat bătrânul.

– Și cum trebuie să ne comportăm în prezența lui? – a întrebat mama.

– N-are complexe din cauza invalidității sale. Pentru mine, e un înger căzut din cer. Deci noi mergem acolo unde a căzut îngerul – a glumit bătrânul.

Încurcându-ne prin tot felul de străduțe cu clădiri private, până la urmă, Homycevskiy a deschis o porțiță de fier și am intrat într-o curte cu piscină și cu niște peri mari și umbroși. În mijlocul curții, am zărit un om solid, întins pe burtă, într-un cărucior incomod de invalid. În înălțimi, po-

¹ **Capul lui Ceațkyi** – monument al naturii, important obiectiv turistic, situat în partea de sud al orașului Jytomyr (Ucraina). (M.T.)

rumbeii fâlfâiau din aripi, iar bărbatul din cărucior, închizând un ochi, urmărea zborul lor. Lângă porumbar, umblau, prin iarbă, porumbei de Mykolaiv, de Crimeea, de Poltava, porumbei albi de Krakovia cu coadă neagră și porumbei care semănau cu păunii, iar, în jurul bărbatului, în cărucior, ședeau oameni de diferite vârste și discutau între ei.

– Vreau să v-o prezint pe cântăreața Alina Ivaniuk, iar el e Vladyk – ne-a recomandat bătrânul.

Bărbatul din cărucior și-a întors privirea spre noi și a întrebat-o pe mama:

– De unde ești, frumoaso?

– Din Turoveț – a răspuns ea.

– Păi atunci suntem consăteni.

Avea dinți puternici și albi, cu ei putând sparge chiar și oase. Asemenea dinți au doar oamenii cu un corp puternic și cu un psihic sănătos. Urmărind discuția mamei cu bărbatul invalid, Homycevskyi a spus vesel:

– Alina, aveți grijă că e un mare Don Juan, nu vă uitați că e în scaun de invalid, unele părți ale corpului său nu-s atât de neputincioase pe cât ați crede.

– De ce o speriați! – s-a întors în scaun Konțevyci.

– Este doar o avertizare prietenească – a râs bătrânul.

– Doriți ceai sau cafea?

– Nu, mulțumesc – a răspuns mama.

– Iar tu, Vladyk?

– Eu vreau ceai – am răspuns, și imediat mi s-a adus ceai de ceylon și biscuiți.

Curtea lui Konțevyci amintea de o cafenea boemă. Sub un păr, s-a așezat o gașcă îmblugită de băieți și fete, lângă piscină, alături de actrița Katerina Varyci, se topea iubitorul de fete și de colțunași, poetul Stanislav Koșel, tot acolo, Oksen Vohaba recita din propriile versuri unei fete roșcate,

iar, pe o laviță acoperită cu un ștergar lung țesut în casă, stăteau nemișcate niște femei și doi tineri care se contraziceau despre versul liber.

– De mult am vrut să vă cunosc – s-a apropiat de Homycevskyi un mustăcios.

– Cine sunteți dumneavoastră? – l-a întrebat, măsurându-l cu privirea.

– Poetul și traducătorul Hryțko Ciubai – i-a întins mâna mustăciosul.

– De unde sunteți?

– Din Lviv.

– În cercul al treilea al lui Dante, întotdeauna, plouă, de aceea Lvivul se află în iad – i-a făcut bătrânul cu ochiul și i-a strâns mâna. Dar din ce limbi traduceți?

– Din spaniolă, poloneză și cehă.

– Nu aveți accent de galițian.

– Sunt din Berezyna, care se află între Dubne și Radyvyliv¹ – a răspuns tinerelul.

– Păi suntem de pe aceleași meleaguri – s-a bucurat bătrânul. – Eu sunt din Dermani de lângă Zdolbunov².

Am stat la Ievhen Konțevycki câteva ore și, în acest timp, am observat că unii oameni vin, alții pleacă, astfel că am prins momentul când gașca gălăgioasă a studenților a început să-și recite poeziile. Ne-am luat rămas-bun de la Konțevycki și Homycevskyi și, scârțâind din portița de fier, am ieșit din curtea deasupra căreia, în înălțimi, fâlfâiau porumbeii de Mykolaiv.

¹ **Berezyna, Dubne, Radyvyliv** – localități din regiunea Rivne (Ucraina). (M.T.)

² **Dermani, Zdolbunov** – localități din regiunea Rivne (Ucraina). (M.T.)

13. APARATUL DE CAFEA CU CEAS 1978

Mintea inventivă a tatălui meu îi uimea pe toți cei care l-au cunoscut. Însă el, niciodată, nu pătrundea în lumea în care trăiam eu cu mama, cu atât mai puțin în lumea Milței. Când mama emoționată îi povestea ceva, el se prefăcea că o ascultă, însă, în același timp, lua un carnețel și un pix și desena câte o schemă a unui agregat.

Deasupra casei noastre, se învârtea o morișcă de vânt care producea energie electrică, iar, când se oprea vântul, se stingea lumina. Îndemnat de strigătele mamei, tata ieșea în curte și comuta la alimentarea de la rețea, bombănind mereu:

– Dacă aş avea un acumulator... Dar e prea scump...

Centrala eoliană aducea mai multe necazuri decât beneficii. Elicea, învârtindu-se, făcea să tremure imaginea de pe ecranul televizorului, speria păsările din curte, iar mama, întotdeauna, striga nervoasă:

– De la moara ta de vânt îmi vuieste capul! Cât mai ai de gând să scoți sufletul din mine?!

Tata ieșea în curte și se tot învârtea și tropăia până când mama se liniștea și îl chema la cină.

Odată a inventat un dispozitiv de spart nuci, pe care l-a denumit ciocănitoarea de fier.

– Vezi? – mi l-a arătat. – Această ciocănitoare de fier nu sfărâmă nuca, îi sparge numai coaja, iar miezul rămâne întreg. U-u-un – și miezul nucii e în palma ta.

Mi-a întins nuca decojită care semăna cu un creier uman.

În Skomorohy, tata perfecționa componentele avioanelor și, pentru asta, primea bani frumoși și certificate de

inventator și inovator, eliberate de VOIR¹, pe care le aduna în vitrină. Câteodată, le luam și mă uitam la aceste certificate de carton cu steme roșii, cu numele tatălui, cu tot felul de cifre, date și denumiri ale inovațiilor pe care le propunea.

Acasă, a meșterit o pompă cu care scotea apa din beci, un dispozitiv manual de scos cartofi și o antenă care prindea toate posturile de televiziune din lume. Când m-am născut, tata mi-a făcut un leagăn mecanic, cu un motorăș care nu făcea zgomot, doar mă legăna. Viteza de legănare se putea regla. Odată, tata a mărit viteza, iar leagănul s-a balansat atât de tare, încât am zburat din el. Din cauza loviturii memoria mea a înregistrat fața speriată a mamei și strigătul ei disperat:

– Au omorât copilul!

După această pățanie, tata a dus leagănul electric în pod, unde stă și, astăzi, alături de alte jucării nereușite, cum ar fi sperietoarea electrică de vrăbii care s-a dovedit a avea mai puțin efect decât două bețe legate în cruce, îmbrăcate într-o haină veche și cu o pălărie în vârf, mojarul mecanic, la care a renunțat mama deoarece cel manual era mai bun, adăpătorul pentru capre, stricat și el, scărpînătoarea electrică care l-a curentat pe bunicul Denys și pe care a aruncat-o cât colo, și multe altele.

Însă lucrul cu care se mândrea cel mai tare era aparatul de cafea cu ceas. Se putea programa ca ceas deșteptător, iar, când suna, fierbea cafeaua și umplea ceașca. Tata programa aparatul seara, iar, dimineața, nu îl trezea clopoțelul, ci aroma cafelei. Cât timp se bărbiera, mama îi pregătea micul dejun și prânzul, pe care-l lua cu el. După ce își servea cafeaua, pornea motocicleta zgomotoasă și pleca, prin pădure, cu noaptea-n cap, către Skomorohy. Însă, odată, aparatul de

¹ **ВОИР** (*Всесоюзное Общество Изобретателей и Рационализаторов*) – (rus.) Asociația Obștească a Inventatorilor și Raționalizatorilor, organizație obștească în URSS. (nota orig.)

cafea s-a stricat, iar tata a întârziat la serviciu. Când a ajuns la locul de muncă, Korsakov era deja cu avionul în aer. Pentru asta a fost consemnat, timp trei zile, la cazarmă, iar mama mergea la el, pe bicicletă, prin pădure, să-i ducă de mâncare.

După această întâmplare, mama nu mai avea încredere în aparatul de cafea și, întotdeauna, puneă să sune micul deșteptător roșu pe care-l ținea lângă patul ei și-l oprea imediat ce începea să sune, ca să nu ne trezească pe mine și pe Milțea.

Mamei îi plăcea literatura, muzica și filmele, iar tatălui, tehnica. Când mama aducea câte o carte de la bibliotecă și i-o dădea tatălui să citească, aceasta stătea, mult timp, pe noptiera de lângă pat, îndoită la pagina a cincea sau a șaptea. Câteodată, îl convingea să meargă cu ea la film, unde, întotdeauna, adormea de cum începea filmul. Când ieșeau din cinematograf, mama avea ochii plânși, iar tata, cu mare poftă, căsca.

Dar când se luau hotărâri importante, tata, întotdeauna, alegea varianta corectă. Singurul lucru pe care nu i-l puteam ierta, nici eu, nici mama, era că a construit casa în Turoveț, în gospodăria bunicului Denys și a bunicii Maryna, și nu în Smokivka, partea de est a Jytomyrului, unde conducerea garnizoanei a distribuit loturi pe care puteau să-și construiască aviatorii și tehnicienii de aviație case.

– De ce nu ai construit casa în Smokivka – l-am întrebat, odată, pe tata.

– Tu ai fi vrut ca deasupra casei tale să urle avioanele? – m-a întrebat și el nemulțumit.

În Smokivka, se afla un aerodrom civil.

– Oare, avioanele civile sunt la fel de zgomotoase ca cele militare?

– Casa trebuie să stea într-un loc liniștit, ca, după muncă, să te poți odihni – spunea tata gândindu-se la ale sale.

Primindu-i în gospodăria lor, bunicii aveau propriul interes. Au sperat că, atunci când vor fi bătrâni și nepu-tincioși, fiul și nora o să-i ia în casa lor și vor avea grijă de ei până la moarte. I-au propus tatălui ca noua casă să fie jumătate a lor, unde își vor petrece bătrânețea. Tata le-a arătat planul casei, iar bunicii l-au aprobat, însă, după ce au ridicat casa, jumătate din ea, partea bunicilor, a rămas neterminată. Pereții nu erau tencuiți, lipseau tavanele și dușumelele. Astfel, bunicii, deși aveau casă nouă, nu se puteau muta în ea deoarece nu era terminată, iar acest gând îi liniștea, timpul trecea și jumătatea lor de casă tot neterminată rămânea. Această diplomație familială sensibilă a trecut în categoria problemelor care nu vor fi rezolvate niciodată. Peste puțin timp, jumătatea de casă a bunicilor a devenit cămară, în care țineam rezervele de produse, borcanele mari, castroanele și alte lucruri. Când mama mă trimitea să aduc ceva, îmi spunea:

– Du-te în jumătatea cealaltă și adu-mi sarea!

Tare complicată mai e viața, gândeam eu atunci când îi priveam pe bunici, pe tata, pe mama și „cealaltă jumătate” din casă.

Întotdeauna, eram mai apropiat de mama decât de tata, care nu mă lăsa să intru în lumea lui, în care nu era loc și pentru cei apropiați lui, deoarece, în acea lume, mereu, se învârteau roțile dințate, cu toate că descoperirile lui mă fascinau tot timpul.

Odată, am intrat împreună cu tata într-o alimentară din Jytomyr, iar el a cerut un kilogram de unt. Vânzătoarea i-a cântărit untul, tata s-a uitat la unt, la ea, apoi, la cântar și a întrebat indignat:

– Aici, este un kilogram de unt?

– Dar cât e?! – a roșit vânzătoarea și, dintr-odată, a început să se umfle și să crească.

Creștea de după tejghea de parcă mâncase drojdie. Pieptul ei mare se umfla, mai-mai să rupă rochia albastră și halatul alb. Eu am închis ochii și mi-am închipuit cum pieptul ei mare crește și mai mare și-l strânge pe tata de perete, iar el grohăie, gâfăie, dă din picioare și o imploră să-l ierte.

– Vă rog să plătiți sau să plecați, nu mă bateți la cap – încerca să atace vânzătoarea.

– Credeți că eu nu știu cât unt intră într-un kilogram?! – a continuat tata.

– Terminați odată, că ne țineți în loc – a spus o mătușică cu o plasă uriașă împletită din sfoară, în care se vedeau niște franzele, pâini, umerașe de lemn și cutii cu lapte.

– Pe aici, pe undeva, trebuie să fie cântarul de control – zi-se un om în ochelari cu ramă din carapace de broască țestoasă.

– Eu pot să vă demonstrez că mă înșelați la cântar – spuse tata pe un ton glumeț, nedezipindu-se de tejghea.

– Atunci demonstrează dacă ești atât de deștept – a țipat vânzătoarea.

– Puteți să-mi dați, pentru un minut, umerașul dumneavoastră și două pachete de lapte? – a rugat-o tata pe mătușica care ținea o plasă împletită.

– Pentru ce vă trebuie? – s-a interesat neîncrezătoare.

– Ce vreți să cumpărați?

– Orez, griș și tăieței.

– Imediat o să vă demonstrez, că la fiecare kilogram, o să fiți furată cu trei sute de grame – a spus tata.

Mătușica, răsuflând greu, a scos, din plasă, umerașul de lemn și două pachete de lapte. Tata a scos, din geantă, plasa lui împletită și a pus, în ea, untul.

– Mai are cineva o plasă? – i-a întrebat pe cei care stăteau la rând.

Aceeși mătușică a scos, din poșetă, o altă plasă și i-a întins-o. Tata a pus, în ea, cele două pachete de lapte, după

care a legat plasa de unt de un capăt al umeraşului, iar ailaltă, cu pachetele de lapte, de celălalt capăt, a prins umeraşul de cârlig, a ridicat în sus şi a apropiat cântarul improvizat de faţa vânzătoarei care s-a făcut albă ca varul. Atunci, au văzut toţi că cele două pachete de lapte, fiecare a cinci sute de grame, sunt mai grele decât pachetul cu un kilogram de unt.

– Nu se poate, aşa ceva nu se poate! – a urlat vânzătoarea, iar, pe obraji ei, a început să curgă rimelul amestecat cu lacrimi.

Tata i-a întins, în tăcere, untul şi, în ţipetele ei isterice, am ieşit din magazin.

Aşa că, atunci când mă uit la aparatul de cafea şi la tata care îl programează să sune la ora cinci şi treizeci de minute, ca să pornească motocicleta şi să treacă cu noaptea-n cap prin pădure pentru a ajunge la Skomorohy, întotdeauna, mă gândesc la viaţa omului, cum se consumă cu problemele cotidiene şi se termină dintr-odată, exact cum a şi început.

14. PORTȚIGARETUL LUI IAHODA¹ **1935, 1978**

Odată, după lecțiile de canto pe care le făcea mama, am intrat la Homycevskyi, iar bătrânul, dintr-odată, ne-a mărturisit:

¹ **Henric Iagoda** (1891-1938), născut **Enoh Gherşevici Ieguda**, a fost un revoluționar bolșevic, apoi, ofițer și director al NKVD (în perioada 1934-1936). Fidel lui Stalin, este responsabil de moartea a milioane de persoane în cadrul procesului brutal de colectivizare. De asemenea, a condus lucrările la Canalul Marea Albă – Marea Baltică, în timpul cărora au murit mulți prizonieri ai gulagului. Moare executat în cadrul Procesului celor douăzeci și unu, fiind și el victimă a Marii Epurări politice, una dintre acuzații fiind aceea că l-ar fi otrăvit pe scriitorul Maksim Gorki. (M.T.)

– Voi știți că eu am fost atât în lagărul sovietic, cât și în cel german, unde puteam, în orice clipă, să fiu împușcat sau gazat? Dar am supraviețuit și uite, astăzi, beau un pahar și mă bucur de viață.

Noi am rămas uimiți, ascultând mărturisirea lui.

– Dar pentru ce v-au închis? – nu s-a putut stăpâni mama.

– Dragă Alina, cultura ucraineană este un lucru foarte periculos, mai ales în situația în care ne aflăm noi doi – a zămbit bătrânul. – Însă fiecare om are dreptul să aleagă, chiar și într-o situație fără ieșire. Astăzi, vreau să vă povestesc tocmai despre asta.

Pentru o clipă, bătrânul semăna cu Lazăr cel înviat din morți, ce privea absent pe lângă noi, al cărui trup se afla aici, iar sufletul i-a rămas undeva într-o altă lume.

– Povestea pe care v-o voi spune s-a întâmplat când am fost mutat dintr-un lagăr în altul – a început bătrânul. – La sfârșitul lui august, s-au apucat să ne adune la un loc. Unde urma să ne ducă, nu știa nimeni. Cam pe la prânz, ne-au adunat, ne-au numărat să vadă dacă suntem toți și ne-au scos, în coloană, dincolo de gardul lagărului. Ne-au avertizat că oricine va încerca să evadeze va fi împușcat pe loc. Paznicii din primul rând mergeau cu harapnicele în mâini, lovindu-ne cu ele pentru a mări pasul și strigau atunci când se lungea coloana. Cei din rândul doi mergeau cu puștile pregătite, iar cei din rândul trei erau însoțiți de câini și aveau pistoale în tocuri. Nu aveai cum să evadezi, de aceea nici nu încerca nimeni.

Mai mult de o oră ne-a luat să ocolim orașul, până să ajungem în port, unde ne-au încărcat pe un vapor mare. Pe punte, stătea căpitanul vaporului împreună cu ofițerii marinari și se uitau cum ne bagă în cală. Gardienii ne grăbeau cu strigăte și lovituri. Eu mă aflam în coada coloanei, de aceea

am nimerit pe nivelul superior al calei, iar, jos, i-au îngrămadit pe toți invalizii. A durat mult timp până ne-au încărcat pe toți. Nu știu câți prizonieri eram în cală, însă câteva mii am fost cu siguranță. Pâine nu ne dădeau, numai apă.

Seara, am simțit cum vaporul se pune în mișcare. Mult timp nu am putut să adorm, mă gândeam la ce o să-mi pregătească soarta. Spre dimineață, am adormit, dar m-au trezit strigătele gardienilor. Ne-au numărat câte zece și, la fiecare al zecelea, ne-au dat câte o gamelă cu un număr scris pe ea cu vopsea roșie. Nu departe de trapa noastră, se afla o cușcă de lemn, iar, alături, două sobe de cărămidă, cu plite pe care fierbeau cazanele cu mâncare. La pupa, am zărit trei clăi de fân și câteva zeci de vaci. La provă, se aflau, legate de navă, butoaiele cu untură de focă, din care ne puneau în mâncare. Deasupra trapei noastre, se afla o ladă de lemn deschisă prin care ieșeam afară și pe care o închideau noaptea cu zăvorul. Lângă ladă, stăteau două santinele înarmate cu puști.

Când au început să ne lase să mergem la toaletă, am ieșit și eu afară. În jurul nostru, se legăna marea agitată. Sufla un vânt umed, pătrunzător. Pe punte, am zărit vreo douăzeci de gardieni care se uitau încruntați la rândul ce s-a format lângă toaletă. Se putea sta numai lângă cușca de lemn. După ce am stat și eu la rând, am coborât în cală. Toți ședeau pe paturi de lemn și tăceau, doar câțiva sușoteau între ei.

După ce s-a întunecat, ne-au adus cina. Nu ne mai dădeau drumul să ieșim pe punte, la toaletă, au închis lada. Noaptea, am simțit cum vaporul se leagănă puternic. Cineva gemea și vomita. A doua zi, dimineață, marea parcă a înnebunit, valurile se spărgeau de bord și săreau pe punte. Am ieșit afară după pâine, ținându-ne de balustrade pentru a nu ne trezi dincolo de bord, iar furtuna devenea din ce în ce mai mare. După cină, când au închis lada, vaporul a început să se

legene și mai tare, mi se părea că ne duce drept în iad. Pe punte, se auzeau niște trosnete puternice, iar, în jurul meu, oamenii vomitau, gemeau și se rugau.

Am crezut că nu mai apucăm dimineața, iar când au deschis ușile lăzii am constatat că nu mai aveam toaletă, a fost aruncată în mare, la fel ca și cele două sobe de gătit cu plite. De asemenea, au dispărut și clăile de fân și jumătate din vacile legate, cu niște curele de piele, pe sub picioarele din față. Uraganul arunca vaporul în toate părțile, cum ar azvârli un câine o pufoaică cu care se joacă. Butoaiele cu untură de focă au dispărut și ele în mare. Lângă trape, stăteau gardienii prinși cu lanțuri și cu armele în mâini, urmărind, cu mare atenție, tot ce se întâmplă pe punte. Îi acopereau valurile, știau foarte bine că nimeni nu va fugi niciunde, dar, cu toate acestea, ne păzeau. Eu, cu încă un deținut, am adus ligheanul cu micul dejun. Chiar când aduceam mâncarea, era să fim măturați de valuri de pe punte.

Pe parcursul zilei, furtuna a devenit și mai puternică, iar, spre seară, în cală, nu mai umbla nimeni. Pe urmă, au venit gardienii și au luat cam douăzeci dintre noi, cei care ne mai țineam cât de cât pe picioare, și ne-au coborât la nivelul inferior al calei, unde se aflau invalizii. Aceștia erau fără mâini, fără picioare, orbi și nu puteau urca la toaletă. Deși nici nu mai era toaletă, toți ne făceam nevoile pe punte, deoarece valurile curățau imediat aruncând toată murdăria în mare. Jos, în cală, invalizii își făceau nevoile într-un ciubăr mare de lemn. Acest butoi a fost smuls de la locul lui și întreaga cală a fost stropită de fecalele deținuților invalizi. Murdăriți de fecale și de vomă, bieții de ei gemeau și îl blestemau, cu voce tare, pe Dumnezeu. Nouă ne-au dat niște furtunuri pentru a spăla partea de jos a calei. Vaporul se legăna atât de tare, încât, de abia ne țineam pe picioare. După ce am reușit să curățăm, oarecum, murdăria, ne-au

pus să scoatem morții uciși de răul de mare și să-i aruncăm peste bord. În ziua aceea, am aruncat peste douăzeci de cadavre. Mulți dintre deținuți erau plini de vânătași din cauza căzăturilor de pe paturile de lemn. Ne simțeam ca niște gunoarie duse la groapa de gunoi.

După ce am cinat, vaporul a început să se lege din ce în ce mai tare, au început să trosnească băncile și paturile de lemn, iar cineva a spus că ne vom scufunda. Au început să se roage, iar unul, cu o față nobilă și tâmpile cărunte, ne-a povestit următoarea întâmplare pe care am să v-o redau fără nicio modificare, exact cum am auzit-o din gura acestui bărbat ciudat, trecut de cincizeci de ani. Fălciile lui ascuțite se întindeau pe sub pielea galben-verzuie, iar ochii lui mari, de culoarea cerului, priveau undeva spre adâncul calei, de parcă stătea într-o sală întunecată și privea un film vechi pe care ni-l relata. Povestea era lungă, bărbatul o întrerupea când adormeam, iar, dimineața, o relua.

– La începutul anilor treizeci, profesorul Ievhen Komarnyțkyi, de la Universitatea din Moscova, era steaua psihologiei – și-a început povestea bărbatul. – Contribuția sa adusă științei era recunoscută în toată lumea. Pe profesor nu-l interesa politica, cu atât mai mult arestările și zvonurile despre profesorii care erau ridicați în fiecare noapte. Nu avea timp pentru așa ceva. Era absorbit de cercetările posibilităților umane în condiții extreme și exact această pasiune științifică l-a adus să cunoască omul care i-a schimbat întreaga viață.

Într-o zi, profesorul Komarnyțkyi a fost chemat la rectorul universității, iar, în cabinetul acestuia, îl aștepta un om în uniformă de comisar al Ministerului Afacerilor Interne.

– Organele de la siguranța statului au nevoie de ajutorul dumneavoastră iar, despre ce este vorba, o să vă spună chiar dânsii – zise rectorul.

Comisarul nu era prea vorbăreț. I-a propus profesorului să meargă la Liubianka¹, unde urma să i se explice în ce va consta ajutorul său.

Profesorul a acceptat, însă, tot drumul, cât l-a dus comisarul cu mașina, simțea o răceală neplăcută sub abdomen și nu putea să înțeleagă ce-l neliniștește. Nu se simțea vinovat cu nimic, deoarece, tot timpul, era cu capul în studii și cursuri.

La Lubianka, automobilul s-a oprit, iar comisarul l-a condus pe profesor, prin coridoare lungi, până-n camera de așteptare, unde un sublocotenent în uniformă l-a anunțat pe secretar de sosirea acestuia. La rândul său, secretarul a sunat pe cineva și a rostit numele profesorului, însă, de așteptat, a așteptat destul de mult timp, până când doi NKVD-iști² solizi au scos, din cabinet, un ofițer cu arcada spartă din care picura sânge pe uniforma lui și pe parchet.

În sala de așteptare, s-a auzit soneria stridentă a telefonului. Secretarul a ridicat receptorul, după care a anunțat cu o voce puternică:

– Să intre profesorul Komarnyțkyi.

Comisarul tăcut a deschis o ușă grea, în spatele căreia se mai afla una, și l-a condus pe profesor într-un cabinet spațios, unde, după un birou pe care era așezată o lampă, ședea un bărbat, în jur de patruzeci de ani, slab, îmbrăcat într-un sacou militar. Avea fața pământie, mustața tunsă scurt și privirea obosită.

– Puteți pleca – i-a spus, pe un ton rece, comisarului.

¹ **Lubianka** – a fost una dintre închisorile cu cea mai proastă faimă din fosta URSS. Clădirea în care își aflau sediul închisoarea și birourile serviciilor sovietice de spionaj este o construcție mare, cu fațada din cărămidă galbenă, localizată în piața Lubianka din Moscova. (M.T.)

² **NKVD** (*Narodnîi komissariat vnutrennih del*) (1934-1946) – (rus.) *Comisariatul poporului pentru afaceri interne* a fost principalul organ de securitate și ordine națională în perioada Uniunii Sovietice. (M.T.)

Acesta s-a îndreptat spre ușă, iar, sub pașii săi, a scârțâit parchetul.

– Luați loc! – a arătat bărbatul în sacoul militar cu mâna spre scaunul ce se afla în fața biroului său.

Profesorul s-a așezat cu mare atenție, privindu-l întruna pe stăpânul cabinetului. Nu cunoștea gradele militare, însă, după cum se comporta acest om în sacoul militar, se vedea, cât de colo, că deține o funcție înaltă și, parcă vrând să-i în-tărească convingerea, și-a umplut pipa cu tutun, a aprins-o cu un chibrit, a tras un fum și, pe urmă, pufăind, a început să-l analizeze cu o privire grea, prin norul de fum, pe profesorul supus.

– Numele meu este Henric Iahoda și sunt comisarul general al siguranței statului. Doriți un ceai?

Profesorul a vrut să refuze, însă, împotriva voinței sale, a dat afirmativ din cap. Iahoda a ridicat receptorul și a ordonat să se servească ceaiul pentru două persoane. Peste câteva clipe, ușa s-a deschis și secretarul în uniformă de sublocotenent a adus, pe o tavă de metal, două pahare de ceai, zaharnița și lingurițele. Când profesorul amesteca ceaiul, cu lingurița, mâinile îi tremurau, iar, în momentul în care a dus paharul la gură, dinții îi clănțăneau și se loveau de marginea acestuia.

– Vă ocupați de psihologie?

– În cea mai mare parte mă ocup de comportamentul uman în situații extreme – a răspuns profesorul.

Iahoda a scos, pe gură, un nor de fum și l-a privit, din nou, pe profesor.

– Departamentul nostru are nevoie de ajutorul dumneavoastră.

– Cu ce aș putea să vă fiu de folos? – a luat o înghițitură de ceai profesorul, simțind cum se opărește.

Iahoda a mai tras un fum și s-a lăsat pe spate mulțumit.

– Țara noastră are resurse foarte semnificative în Siberia care este aproape nelocuită. Deci – a mai slobozit un nor de fum comisarul – noi plănuim să ne însușim aceste rezerve de aur, argint, fier, diamante și plumb cu mâinile condamnaților. Închipuți-vă milioane de deținuți politici și penali care pescuiesc, extrag minereul, exploatează pădurile, construiesc căile ferate, canalele... De ce majoritatea populației trebuie să locuiască în partea europeană a țării? O să arestăm douăzeci, treizeci, cincizeci, șaptezeci de milioane de oameni, o să-i smulgem din localitățile în care locuiesc, o să-i încărcăm în trenuri și îi vom trimite în Siberia. Fiecare clădire nouă va fi un lagăr de concentrare, unde prizonierii vor fi constructori, iar comandantul lagărului va fi șeful de șantier. Acest lucru depășește ficțiunea, iar noi o să facem, cu ajutorul sistemului lagărelor de concentrare, ceea ce nu are nicio țară din lume. Ce părere aveți?

– Munca deținuților nu dă prea mare randament – a zis profesorul, punând cu grijă paharul pe masă.

– Ce vă face să credeți asta?

– E un fapt istoric dovedit. Imperiul Roman s-a destrămat din cauza crizei sclaviei – a răspuns profesorul.

Iahoda s-a apropiat de masă, s-a aplecat deasupra profesorului și l-a privit de sus, cu atenție, de parcă acesta era o larvă de molie.

– De unde ați scos această teorie și de ce munca deținuților nu ar da randament? – a spus nemulțumit Iahoda și a început să se plimbe prin cabinet.

– Dacă vă interesează părerea unui psiholog, atunci eu vă răspund că randament poate să dea doar munca unor oameni liberi.

– Sunteți psiholog sau conducător?!

– Pentru a munci în mod eficient sunt necesare motivația, stimulentele, dragostea pentru profesie – a zis profesorul.

Dumneavoastră vreți să îi trimiteți la exploatarea miniere pe actori, scriitori, jurnaliști... Un singur profesionist liber care vrea să câștige bani pentru a-și construi o casă, să-și întemeieze o familie sau să-și cumpere o mașină va lucra mai mult decât cincizeci de condamnați sub supravegherea gardienilor și a câinilor de pază.

– Aici, nu sunt de acord cu dumneavoastră – a spus Iahoda indignat. – Frica și violența o să-i oblige să lucreze pe milioane de deținuți.

– Însăpămânați, obosiți și umiliți, oamenii vor lucra doar cu un sfert din puterea pe care o au, pe când, un om liber care are în față un țel o să se gândească zi și noapte la munca sa. Pentru un om pasionat de ceea ce face, munca se preface în plăcere și în sensul vieții lui – l-a contrazis profesorul Komarnytskyi.

– Pe mine nu mă interesează lecțiile dumneavoastră, mă interesează doar cum să creștem rezultatul muncii dușmanilor condamnați până la nivelul eficienței muncii oamenilor liberi, pentru asta v-am invitat aici.

– Așa ceva este imposibil – a răspuns profesorul, simțind cum i se usucă gâtul.

Iahoda s-a uitat la profesor cu o privire atât de pătrunzătoare, încât acesta se albise ca varul și i-a spus printre dinți:

– Aveți trei zile pentru a vă pregăti comunicarea împreună cu indicațiile despre cum se poate îmbunătăți productivitatea muncii deținuților din lagărele sovietice subordonate Comisariatului de Siguranță a Statului.

După aceea, a ridicat receptorul și a ordonat:

– Îl duceți pe profesorul Komarnytskyi unde vrea el!

Toată noaptea, bietul profesor a visat că merge pe jos prin oraș, și, peste tot, erau împrăștiați ardei și lămâi printre care pășea, cu mare grijă. Însă, deodată, alunecă călcând pe

o lămâie strivită și, în cădere, auzi râsul neplăcut al comisarului general Iahoda, care s-a împrăștiat deasupra Liubiankăi și a pătruns până și în cele mai tainice colțuri ale sufletului său. Deodată, sacoul i s-a agățat de o creangă uscată și, privind în sus, profesorul observă că, în mărul de care s-a agățat, nu crește niciun măr.

– Ei, ia spune? Ai reușit să fugi? – răsă cu voce puternică Iahoda. Atunci profesorul s-a trezit ud learcă.

Peste trei zile, Komarnyțkyi a pus, pe masa comisarului general al siguranței statului, indicațiile despre cum se poate stimula munca a milioane de deținuți politici. Iahoda a comentat cu satisfacție unele dintre puncte:

– „Introducerea unui sistem de reducere a pedepsei, după zilele de muncă efectuate.” – Interesant!...; „Organizarea în lagăre a unor activități de creație artistică.” – Nu e rău...; „A se permite deținuților să se întâlnească cu persoanele apropiate lor.” – Asta e deja prea de tot.

Iahoda a terminat de citit referatul și l-a privit cu atenție pe profesorul Komarnyțkyi.

– Cu siguranță o să ținem cont de unele dintre recomandările dumneavoastră.

După această întâlnire, profesorul a crezut că nu-l va mai vedea niciodată pe Henric Iahoda, însă, peste șapte luni, a fost chemat, din nou, la rector, de unde, fără nicio explicație, l-a luat același comisar în uniformă și l-a urcat în automobilul pe care îl conducea. Omul cu chipul mohorât a condus în tăcere tot drumul, iar, când au intrat în pădure, au fost opriți de o patrulă. Comisarul a scos o legitimație și, astfel, li s-a permis să intre pe teritoriul satului de vacanță al guvernului. Comisarul l-a condus pe profesor într-o clădire, unde au așteptat destul de mult, până s-a deschis o ușă masivă și, în ea, a apărut Henric Iahoda.

– Sunteți liber, i-a făcut semn comisarului tăcut. Luați loc – l-a invitat pe profesor să ocupe un loc la masă. Ce o să serviți, coniac, horilkă, whisky, vin?

– Aș bea un pahar de vin bun.

Iahoda a chemat servitoarea, iar aceasta a apărut dintr-odată de parcă aștepta la ușă.

– Aduceți-ne cașcaval, măsline, mlynți¹ de secară fierbinți, icre roșii și negre și o sticlă de Château Latour din anul 1900 – i-a ordonat servitoarei.

După ce masa a fost pusă, Iahoda a luat sticla de vin, a turnat în pahare, a dus paharul la nas, mirosind îndelung vinul, și a băut câteva înghițituri.

– Ce poate fi mai frumos în viață?

Au băut sticla de vin iar, când sufletul parcă i se eliberase de-o povară, Iahoda potrivindu-și o țigară în portțigaretul scump, l-a privit pe profesor, trăgând, cu mare plăcere, fumul în piept.

– Știți de ce v-am chemat, aici? – l-a întrebat pe profesor.

– Bănuiesc că o să-mi spuneți – a răspuns Komarnyțkyi.

Fiind un mare cunoscător de oameni și având un simț care nu-l înșelase nicodată, profesorul era sigur că Iahoda are niște probleme intime.

Comisarul, parcă ocolind înadins subiectul, a chemat-o, din nou, pe servitoare, care a intrat la fel de repede ca și prima dată.

– Struguri, pere și o sticlă de vin de Tokay.

După ce servitoarea, în șorțul alb, a adus vinul și tava cu fructele, Iahoda a turnat în pahare, a ridicat paharul clătînându-l ușor, a mirosit licoarea, a gustat-o și, plescăind din limbă, a spus:

– Vinul de Tokay este băutura regilor.

¹ mlynți – clătite.

În cele din urmă, comisarul general al siguranței statului a început să povestească, iar profesorul a trăit un șoc din cauza celor auzite. Dintr-odată, mintea i s-a limpezit, alungând mahmureala, deoarece ceea ce-i povestea Iahoda, trecând printr-un moment de slăbiciune sufletească, era foarte periculos de ascultat.

Lui Henric Iahoda îi plăceau foarte mult femeile. Nici Tora de care Enoh Ieguda s-a dezis convertindu-se la ortodoxism, nici mama lui grijulie, Hasea, fiica unui ceasornicar din Sambir¹, nici soția Ida Averbah nu-l puteau ocroti de pasiuni amoroase. Iahoda se îndrăgostea și persecuta femeile, încercând, cu mare pasiune, să obțină dragostea lor. Însă, odată, a dat peste o femeie pe care nu a putut-o seduce. Era lituaniancă și se numea Ula Katiliute, care, probabil, într-o altă viață, a fost o sirenă de pe fundul Mării Baltice. Fata avea niște ochi mari, albaștri, părul lung, de culoarea inului și o față senină.

Iahoda a întâlnit-o la o serată literară, la care se întâlneau iubitorii de literatură. Trăind în Moscova, Ula s-a rusificat și vorbea fără niciun accent. Ceea ce producea uimire era numele său neobișnuit pentru urechea rușilor, de aceea, câteodată, o numeau Uleana.

Când Henric Iahoda a zărit-o pe Ula Katiliute, întregul său corp a fost străbătut de un fior, nicio femeie nu a trezit niciodată în el atâtea emoții ca această fată înaltă, veșnic zâmbitoare și cu maniere care nu prea se practicau prin acele locuri. Iahoda, de la prima lor întâlnire, a intrat cu ea în vorbă, propunându-i să se întâlnească în doi, însă Ula l-a refuzat cu delicatețe.

Peste câteva zile, a întâlnit-o, din nou, și a invitat-o la el. Fata i-a spus că este telegrafistă și, seara, frecventeză cursu-

¹ **Sambir** – oraș din regiunea Lviv (Ucraina). (M.T.)

rile de germană și franceză. Pe Iahoda l-a deranjat mai mult faptul că fata nu se supăra pe el, refuzându-l, întotdeauna, amabil și cu argumente solide.

Într-o zi, și-a dat seama că nu-l mai interesează nici amantele vechi, nici cele mai noi și, ori de câte ori, se întâlnea cu ele, se gândea la Ula Katiliute, care a devenit principala lui durere de inimă. Nicio femeie nu-l scotea din echilibrul său ca această fată cu refuzurile ei politicoase și zâmbetul timid care-l făceau să turbeze de furie.

Odată, așteptând-o când aceasta se întorcea de la serviciu, i-a propus să o ducă cu automobilul. Fata l-a refuzat, ca de obicei, iar el, pierzându-se cu firea, a prins-o de mână încercând s-o tragă cu forța în interiorul automobilului. Atunci, Ula i-a tras o palmă răsunătoare și a dispărut în amurgul gri ale Moscovei.

Henric Iahoda suferea. Pentru prima oară, îl refuza o femeie. A doua zi, a dat ordin subalternilor săi să o aducă cu forța pe Ula Katiliute la cabana lui din satul de vacanță al guvernului, unde a încercat să o seducă, la început, cu vin, pe urmă, cu un film porno, cu ciorapi de bumbac fin, cu o blană de astrahan, ba chiar și cu o legitimație de NKVD. Ula îl refuza blând, însă, când a încercat să o dezbrace cu forța, i-a tras încă o palmă peste obraz. Atunci, Iahoda a scos revolverul și a împușcat-o. Uitându-se în ochii ei deschiși, frumoși și albaștri și la mâna ei sucită, i s-a părut că fata, chiar și moartă, râde de el. Atunci, a luat cuțitul de bucătărie, a tăiat din umăr mâna care l-a lovit peste obraz și a dat ordin să o scoată afară din satul de vacanță al guvernului și să o îngroape, iar, din osul radius de la mâna fetei, l-a pus pe un bătrân bijutier iudeu să-i facă un portțigaret încrustat cu argint și safir, ca să-i amintească de ochii Ulei Katiliute.

Dar chiar și după aceea, ura care îi clocotea în suflet pentru această fată, continua să-l chinuie. A căzut în depresie, nu-l mai interesa nicio femeie și nu avea poftă de viață.

Deci profesorul Komarnyțkyi trebuia să-i redea bucuria de altădată și să-l scape pe comisarul-general al siguranței statului de umbra Ulei Katiliuta care continua să-i tulbure conștiința.

– Puteți să mă eliberați de ea? – a strigat Iahoda, și, pe obrazul său, s-a prelins o lacrimă de om beat.

– Unde e acest portțigaret? – a întrebat profesorul.

– Iată-l – i-a arătat profesorul portțigaretul din care fuma.

– Dați-l încoace – a cerut profesorul.

Profesorul Komarnyțkyi a luat, cu mâinile tremurânde, portțigaretul confecționat din osul mâinii Ulei Katiliuta.

Henric Iahoda a dat ordin să-l ducă pe profesor acasă, iar, după ce i s-a limpezit mintea de aburii alcoolului, l-a arestat și l-a trimis la închisoare.

Se auzea cum gem deținuții de la răul de mare.

– Și unde-i acest portțigaret? – a întrebat un deținut tânăr.

– Iată-l – și a scos, de sub zdrențe, un portțigaret din os încrustat cu argint și safir.

În cală, s-a așternut liniștea, se auzeau doar zgomotul furtunii și scârțâitul paturilor de lemn.

– Deci chiar dumneavoastră sunteți profesorul Komarnyțkyi – a întrebat, încet, tânărul.

Toți l-au privit pe acest bărbat slab.

– Da, eu sunt profesorul Komarnyțkyi.

– Cum rămâne cu ideile despre lagărele de concentrare pe care i le-ați propus lui Iahoda – a întrebat un bărbat fără dinți, cu față bolnavă, chinuită de răul de mare.

– Mă simt vinovat pentru ceea ce am scris atunci și, iată, îmi ispășesc greșeala alături de voi.

– Dar unde-i libertatea dumneavoastră? – a întrebat batjocoritor bărbatul fără dinți.

Câțiva deținuți au râs în același timp.

– Omul poate fi liber și în această închisoare plutitoare – a răspuns profesorul, privind undeva deasupra capetelor noastre.

– Crezi că le vorbești studenților tăi fără creier – a râs cineva din spatele lui.

Profesorul nu a răspuns, iar, când am ieșit pe punte, s-a apropiat de bărbatul fără dinți, l-a privit drept în ochi și i-a spus:

– Omul, întotdeauna, poate să aleagă, chiar și atunci când nu are de unde alege.

Nu am avut timp să ne dăm seama când a sărit peste bord, dintr-odată, l-am văzut legănat de valurile înspumate, iar gardienii au început să tragă în el.

În apa cenușie și rece, în jurul său, s-a format un cerc roșu. Învingându-și durerea, profesorul Komarnyțkyi a zâmbit, ne-a făcut cu mâna în semn de „bun-rămas” și a dispărut sub apă. Un gardian solid, cu dinții rari, a mai tras un foc în apă, după care, înjurând, a început să ne bage în cală.

După trei zile și trei nopți, am acostat în Strâmtoarea Tătară¹, unde se afla un mare lagăr de concentrare.

Când coboram din vapor, am observat stânca de piatră care atârna deasupra mării, semănând cu profilul unui soldat roman.

¹ **Strâmtoarea Tătară** – strâmtoare în Oceanul Pacific care desparte Insula Sahalin de Asia continentală (situată în sud-estul Federației ruse). (M.T.)

15. REVOLTA MILȚEI 1978

Când ne-am întors din Jytomyr, am găsit-o pe bunica Maryna mulgând caprele. Tocmai termina de muls a doua capră, când mama, transpirată din cauză că am mers prea repede, a intrat în grajd și a întrebat:

– Unde-i Milțea?

– De un' să știu pe unde umblă? – a bombănit bunica.

– S-o fi dus undeva.

În casă, era dezordine, iar motanul nostru, Aghii, tocmai termina de mâncat un lin.

– Caț-ț-ț – a bătut mama din picior.

Motanul a sărit leneș de pe masă, a zgâriat cu ghearele podeaua și s-a acuns sub pat, unde a stat până nu s-a liniștit mama, iar, pe urmă, a ieșit de parcă nu s-a întâmplat nimic.

– Unde s-o fi dus Milțea – a întrebat mama, și s-a apucat să facă ordine prin casă.

După ce-și terminase treaba, a încălzit, pe aragaz, găluștele cu lapte, a pornit aparatul de cafea cu ceas, a scos, din frigider, rulada din carne de iepure, a tăiat pâinea, iar, când a turnat în castroane găluștele aburinde, aparatul de cafea a făcut un zgomet ciudat, a scos aburi și s-a oprit.

– Ce s-a întâmplat? – a întrebat ea. – Așa face, întotdeauna, când ai mai mare nevoie de el, se strică.

A lovit cu palma peste aparatul de cafea, l-a scuturat, l-a repornit, dar acesta nu mai funcționa.

– Avem compot – a spus mama, și a turnat în două cești mari.

Tocmai când ne-am așezat la masă, cu cărțile sub brațe, a apărut și Milțea.

– Pe unde umbli – a întrebat-o mama. – Nu ai muls caprele și nici curat în casă nu ai făcut.

– Am fost pe malul lacului – a bombănit Milțea, așezându-se la masă.

În bucătărie, s-a așternut o liniște apăsătoare.

– Iar noi am fost la Borys Ten – am spus eu ca să alung tăcerea.

Sora mea a tras spre ea rulada de carne și a întrebat nepăsător:

– Cine-i acest Borys Ten?

– Mykola Homycevskiy – a răspuns mama.

– Cine-i acest Mykola Homycevskiy?

– Cum cine? Un traducător binecunoscut.

– Și pe cine a tradus?

– Pe Homer!

– Pe care mer¹?

– Ce ai?! Doar ai învățat despre el la istorie – m-am supărat eu.

– Milțeo, cum mănânci? De ce nu folosești cuțitul?! – a strigat mama indignată.

– Ce să tai cu el? – a întrebat flegmatic Milțea.

– Cum ce? Rulada.

Milțea se făcea că nu aude.

– Pot să o mănânc și așa – a zis în cele din urmă și, luând rulada cu mâna, a început să molfăie cu mare poftă.

– Termină! – a strigat mama și, lăsând, din mâini, furculița și cuțitul, și-a astupat urechile. – Nu se poate așa ceva!

– Nu se poate ce?

– Cum ce?! – s-a enervat mama. – Mănânci ca un purcel, uită-te la Vladyk cât de frumos șade la masă.

¹ mer – primar.

Eu am strâns mai bine cu brațele cele două volume ale lui Myhailo Koțiubynskyi și, ținând cu furculița rulada, am tăiat-o delicat cu cuțitul.

– Eu nu vreau să pătrund în cercurile înalte ca voi – a spus Milțea, băgând în gură oul din ruladă, astfel încât obrazul-i umflat semăna cu un șobolan.

– Dar ce vrei?...

– Să termin școala, să mă mărit, să nasc copii – a răspuns, mușcând din franzela netăiată.

– Imediat după gimnaziu? – s-a prins de inimă mama.

– De parcă tu ai terminat ceva?

– Cu ce ți-am greșit?! – a început să plângă și, ștergându-și ochii cu șervețelul, a spus:

– Eu măcar am învățat la un liceu de cultură și educație.

– Și eu pot să mă înscriu la un liceu, mai mult să nu-mi ceri – o chinuia Milțea. – Umbli toată ziua cu Vladyk după tine?! Ei bine, atunci să-ți satisfac el capriciile.

– Numai la băieți îți stă gândul – a strigat mama și, aruncând, pe masă, cărțile, a ieșit.

Milțea era o fată băiețoasă, cu picioare lungi și puternice. Nu pot să zic că ar fi putut culege stelele de pe cer, însă ducea la îndeplinire tot ce îi spuneau părinții și profesorii, era, întotdeauna, cumpătată. Eu o suspectam de gelozie, mai ales de când am început să umblu cu mama la Jytomyr.

– De ce te porți astfel cu mama? – am întrebat-o pe Milțea.

Ea s-a strâmbat cu dispreț.

– Ea se crede mare stea a scenei, tu cine te crezi?

– Ce te nemulțumește?

Milțea s-a holbat la mine de parcă m-ar fi văzut pentru prima oară-n viață.

– Dacă tu ai lucra cât lucrez eu, ai fi mulțumit? Să stea pe capul tău totul: caprele, bucătăria, păsările, grădina, pisica?...

– Cred că pisica se descurcă și singură – am ripostat eu.
Când ne-am întors de la oraș, tocmai termina de mâncat linul.

– Îți pare rău că a mâncat peștele?

– Îmi pare rău că o superi pe mama, o faci să-și iasă din minți.

– Eu o fac să-și iasă din minți? – a sărit, ca mușcată de șarpe, Milțea. – Ea mă face pe mine să-mi ies din minți, s-a supărat Milțea. Dar tu cine te crezi de-mi ții lecții de morală? Te ții după ea ca o codiță, peste tot.

– Și pe tine te roade pizma?

– Nu te mai ține de fusta mamei – a suflat nervoasă.
– Rupe și tu frunze de sălcii pentru capre, du-te în grădină și culege poamele căzute, repară pârliazul...

Milțea mă-nțepase cu privirea, atunci, m-am convins că motivul supărării ei sunt plecările noastre la Jytomyr. Se simțea jignită din cauza acestora și credea că nu-i acordăm nicio atenție.

Câteodată devenea nesuferită: scotea limba, își lipea urechile de cap, își dădea ochii peste cap și rostea niște vorbe neplăcute pentru toți cei din familia noastră. Cunoștea toate punctele mele slabe: teama de fete, cretinismul aritmetic, respirația slabă din cauza căreia pierdeam, întotdeauna, când ne luam la întrecere cine aleargă mai repede...

În familia noastră, se considera că tata o iubește mai mult pe ea, iar mama, pe mine. Asta o supăra rău pe Milțea, iar, atunci când plecam cu mama la Jytomyr, simțea cum i se învâрте cuțitul în rană.

Am ieșit în curte și am auzit vocea bunicului.

– Ar putea ține și ea o vacă, la fel, ca toți oamenii, dar nu... ea ține capre, pentru că e puturoasă. Își vopsește buzele, își ia poșeta și pe băiat să-i care sacoșa și se duce să rădă de ea lumea. Urlă ca o smintită și se crede cântăreață. Ptiu, lua-te-ar boala!

Mama a trântit ușa, a intrat în casă, și a strigat cu voce tare:

– Dacă nu vă place cum cânt, nu ascultați. Eu nu vă rog să mă aplaudați.

Nervoasă, a început să caute ceva în sertar și, după ce scos testamentul, s-a așezat, sprijinindu-și capul în pumnii încleștați, și-mi spuse:

– Vladyk, adu-mi un stilou.

Am luat din penar un stilou și i l-am dat.

– Când voi muri – și începuse, din nou, să plângă – buna ta Maryna poate veni la înmormântare, deoarece, astăzi, mi-a muls caprele. Însă bunicul tău să nu se apropie de sicriul meu, să stea la un kilometru de mine, și Milțea, la fel, am șters-o de pe listă. Să se învețe minte cum e când nu ascuți de mama – zise, suflându-și năsul în șorțuleț.

În acest timp, Milțea ronțăia ceva și se uita, prin fereastră, la Aghii care a pornit la vânatoare de vrăbii.

Mi-a părut foarte rău de mama, am ieșit în curte, m-am uitat cu mare supărare la bunic, am intrat în wc, i-am aruncat surceaua în gaură, am ieșit și m-am așezat pe prispă, urmărind ce se va întâmpla.

Bunicul a tropăit cât a tropăit prin curte și, deodată, s-a încordat de i s-au întins pungile de sub ochi și s-a îndreptat spre cabina de lemn.

Eu îl urmăream pe Aghii care mirosea poarta, pe urmă, s-a întors și, scuturând din coadă, a lăsat, pe poartă, un autograf umed, care demonstra dreptul său necontestat asupra întregii curți și a locurilor din jur.

În cele din urmă, s-a auzit scârțâitul ușii neunse de la wc și strigătul furios al bunicului.

– Unde-i surceaua mea?!

A ieșit roșu și umflat de nervi, s-a apropiat de tăietorul de lemne, a scos, cu furie, briceagul, a început să taie surcele

dintr-o bucată de lemn de mesteacăn. Bombănind pe sub nas, și-a pregătit un mănunchi de surcele și s-a întors înapoi la wc.

Eu m-am uitat cu mare satisfacție cum intra, din nou, în cabină, după aceea m-am reîntors la motanul nostru care s-a urcat pe pervazul ferestrei și a început să moțăie.

16. CLARIFICAREA DIFERENȚELOR DIN BUCĂTĂRIA NAȚIONALĂ 1978

Sâmbătă, tata ne-a dus la Skomorohy, unde, la Clubul Ofițerilor, se pregătea un concert la care a fost invitată să cânte mama.

Responsabilul clubului l-a rugat pe tata, care repara, în unitatea militară, automobilele, frigiderele și stațiile de radio amplificare, să o aducă pe mama la concert.

Am ajuns la garnizoană în jurul orei unu, după-masă. Era o căldură înăbușitoare. Orașelul militar părea nelocuit, toți au plecat să facă plajă pe malul Huivei¹ sau pe malurile lacurilor din jur. Svirystielovii ne-au invitat în noul lor apartament. Ryta, cu un strigăt de bucurie, a sărit să o îmbrățișeze pe mama. Balconul era deschis, iar vântul cald legăna perdeaua de la geam. Din dormitor, a apărut Elea și ne-a salutat timid.

– Nu te ascunde, Elea, ne așezăm la masa – a zis Ryta.

Când era împreună cu soțul său, Ryta vorbea și în locul lui, dovedind cât de informată este în problemele acestuia.

– Ne-ar trebui o mașină nouă, dar ne-o vom cumpăra anul viitor, deocamdată zburăm cu asta – a spus Ryta, pu-

¹ **Huiva** – râu în raionul Jytomyr, afluent al Teterivului. (M.T.)

nându-și, în farfurie, piure de cartofi. – Tu știi, Alina, cum sunt bărbații noștri. Dacă nu eram eu, Svirystielov al meu, niciodată, nu ar fi obținut acest apartament. Elea, așază-te lângă tatăl tău!

Întoarsă cu fața la fereastră, Elea se uita pe furiș la mine, iar pistrii de pe năsul ei cărn străluceau în lumina soarelui.

– Elea, arată-i lui Vladyk fotografiile pe care le-am făcut când am fost la Tallinn.

Ne-am așezat pe canapeaua moale și am început să mă uit la fotografiile din albumul uriaș de sub care se zăreau genunchii ascuțiți ai Elei, care mirosea a caramele și comenta, cu mare seriozitate, fotografiile familiei făcute lângă Biserica Sfântul Olaf¹, pe gangul Katarinei, în Golful Finic sau lângă turnul „Margareta cea grasă”. Mama și Ryta șușoteau despre ceva, iar Svirystielov încerca să-l convingă pe tata să-i repare automobilul.

– Eu nu sunt mecanic auto – încerca să-l refuze tata.
– Dar ce are?

– Ceva la cutia de viteze.

– Bine o să mă uit – i-a promis.

Când tata cu Svirystielov au mers la garaj, noi, împreună cu mama, cu Ryta și Elea, am plecat la clubul ofițerilor.

Responsabilul clubului era un bărbat stângaci. A întâmpinat-o timid pe mama cerându-și scuze că a trebuit să o deranjeze sâmbăta.

– Avem un concert de jumătate de oră, v-aș ruga să cântați și dumneavoastră cincisprezece minute.

În club, repeta o formație rock. Răsunau tobele, chitara solo și un cântăreț subțirel încerca, fără niciun rezultat, să prindă o notă înaltă.

¹ **Olaf al II-lea Haraldsson** (995-1030) – regele Norvegiei, cunoscut, în timpul vieții, ca „cel îndesat” sau „cel gros”. (M.T.)

Vreo patruzeci de minute ne-au asurzit boxele mari, iar, pe urmă, responsabilul clubului s-a apropiat de chitarist și a început să-i explice ceva la ureche, arătând spre mama.

Imediat după aceea, mama a urcat pe scenă și a început repetiția.

– Elea, mergeți împreună cu Vladyk să vă plimbați, arată-i garnizoana – a rugat-o Ryta.

Am ieșit afară, unde soarele ardea dogoritor, și ne-am retras la umbră.

– Să mergem să stăm pe băncuță – a propus Elea. – La început, pe lângă noi, au trecut câțiva ofițeri, salutându-se reciproc, pe urmă, a apărut o patrulă militară, după aceea garnizoana a amuțit, din nou.

– Toți s-au dus la plajă – a spus Elea.

Ședeam împreună pe o băncuță, de la o fereastră, se auzea muzica, iar, prin garnizoană, cu limba scoasă, hoinărea un câine vagabond de culoare cărămizie. Elea îmi cîrpea veselă despre o colegă de-a ei: o grăsană care mânca în pauză dulceață de căpșuni.

– De ce nu vorbești în rusă – m-a întreat.

– Deoarece sunt la mine acasă – i-am răspuns.

– Și eu? – a întreat supărată.

– Casa ta e în Rusia – am bombănit eu.

De data aceasta, s-a bosumflat și ea și a început să-și legene picioarele.

– Când tata își va lua concediul, o să mergem în Kostomușka, la bunica Musi.

– E departe?

– În Karelia.

– Iar bunica mea trăiește în Turoveț.

– Unde vine asta?

– Dincolo de pădure – am arătat cu mâna.

Elea s-a uitat în direcția în care am arătat cu mâna, însă, deasupra noastră, s-a auzit un huruit și a apărut, ridicându-se spre înălțimi, un avion argintiu Su-9.

– Câți ani ai – m-a întrebat mișcându-și buza și uitându-se sub picioarele sale.

Era plin de furnici, una dintre ele m-a mușcat de pulpa piciorului.

– Treisprezece – i-am răspuns, aruncând furnica și scărpînând locul mușcat.

– Ești încă un mucos – a râs legănându-și picioarele.

– Pe treisprezece septembrie o să împlinesc paisprezece – și roșisem din cauza neobrăzării ei.

– E adevărat că tatăl tău a făcut o mașină de spălat vase?

– Și un aparat de cafea cu ceas.

– Ce înseamnă *kavovarka* și *hodinnik*?

Pistruii îi străluceau din cauza curiozității feminine neprefăcute.

– *Hodynnyk* e ceas, în limba ucraineană, iar *kavovarka*... – dintr-odată, am uitat cum i se spune aparatului de cafea în limba rusă. – *Kavovarka* e mult mai complicată decât mașina de spălat vase, am găsit, în sfârșit, o explicație.

Elea a tăcut, însă am văzut, în ochii ei, acele luminițe batjocoritoare pe care le-am văzut și în ochii surorii mele ori de câte ori se pregătea să mă întrebe ceva nelalocul lui.

– E adevărat că voi mâncați numai slănină?

– Cum adică numai slănină? – m-am supărat, din nou.

– Dar ciorba, gogoșile, colțunașii, cozonacii și alte bunătăți?

Am simțit că a sosit momentul să o întreb ceea ce îmi stătea pe vârful limbii.

– Iar voi, într-adevăr, beți horilkă de dimineța până seara?

– Cine ți-a spus asta?

Obrajii ei slăbuți se înroșiseră dintr-odată, de parcă erau pătlăgele.

– Bunicul mi-a zis că voi umblați uzi tot timpul și că nu vă uscați niciodată.

– Cum adică nu ne uscăm niciodată?

Mi-am dat seama că va trebui să recurg la diplomație, căci astfel o voi jigni.

– Adică nu vă este indiferent alcoolul – i-am răspuns iutându-mă în ochii ei albaștri în care parcă s-au stins deja acele luminițe batjocoritoare.

Nu a înțeles ce am vrut să spun, însă delicatețea mea și tonalitatea vocii i-au potolit mânia, atunci, s-a strâmbat îngăduitor la întrebarea mea nepoliticoasă despre tradițiile naționale ale rușilor.

– Vladyk, ia-ți rămas-bun de la Elea, trebuie să ne întoarcem acasă – s-a auzit vocea mamei.

– Am străbătut toată garnizoana până am dat de voi – a spus Ryta.

– Noi am stat, aici, tot timpul – a răspuns Elea.

Tata tocmai terminase de reparat mașina lui Svirystielov.

– Ați reparat-o? – a întrebat mama

– Cum altfel – a răspuns tata.

Svirystielov a început să insiste să trecem, din nou, pe la ei, să ne ademenească cu rață umplută cu mere, însă mama l-a împins pe tata către motocicletă, care a bubuit și, prinzând viteză, ne-a dus spre Turoveț.

17. BAKALEȚ ȘI VIZITATORII CIUDAȚI LA REDACȚIA *CURIERULUI VOLÎNIAN*

1978

Luni, mama a mers la lecția de canto la doamna Țy-bulska, iar pe mine m-a așteptat Ghenio Bakalet. În acea zi, a

rămas la redacție și, bătând cu două degete în claviatura mașinii sale de scris „latran”, de culoare gri, își scria foiletonul, iar pe mine m-a așezat la o masă liberă, punându-mi în față o colecție de ziare.

Tot atunci, am aflat că redacția i-a încredințat lui Bakalet o misiune foarte delicată, și anume aceea de a intra în contact cu oamenii bolnavi mintal și cu cei care se comportau ciudat. Asemenea oameni veneau des la redacție și nu orice jurnalist putea scăpa de ei. Ghenio reușea. Întotdeauna, era amabil, nu vorbea urât, nu se enerva, îi asculta cu răbdare și cu zâmbetul pe buze. De aceea, ori de câte ori apărea câte un vizitator cu semne de nebunie, era trimis la Bakalet.

Nu am răsfoit nici jumătate din colecția de ziare, când ușa s-a deschis și a intrat un om între două vârste, care putea să aibă patruzeci, cincizeci sau chiar șaiszeci de ani. Era transpirat de tot, cămașa i s-a lipit de corp și era atât de udă în spate de puteai să o storci, în mână avea o valiză pe care erau lipite fotografiile unor femei cu sâni mari. Văzându-l pe Bakalet, a pus valiza jos și a întrebat:

- Dumneavoastră sunteți Bakalet?
- Da, eu sunt – a răspuns Ghenio, oprindu-se din scris.
- Numele meu este Arhyp Hudeak. Redactorul m-a trimis la dumneavoastră.
- Vă ascult – l-a îndemnat Ghenio.

Hudeak a pus, fără menajamente, valiza peste colecția de ziare, a clănțănit din încuietori și a deschis-o, cât pe ce să mă lovească cu capacul în cap. Speriat de mișcarea lui bruscă, am sărit în sus și am zărit valiza umplută de tot felul de hârtii, unele scrise la mașină, altele cu pixul.

– Le vedeți?

Ghenio s-a uitat la hârtii și a murmurat nedumerit:

– Ce sunt?

– Vreau să scrieți un articol intitulat *Am foșnit degeaba din hârtii* – a spus bărbatul.

– Despre ce trebuie să scriu în articol?

– Despre vecinul meu care mi-a opărit cu apă clocotită stupii.

Câteva clipe, Bakalet l-a privit cu stupoare, neștiind ce să-i răspundă.

– Și de ce a făcut asta?

– Fiindcă îl mușcau albinele.

Bărbatul a scos din valiză niște documente ștampilate.

– Nu credeți că, în loc să veniți la redacția noastră, mai bine ați fi mers la judecătorie?

– Credeți că nu am fost și acolo?! Mi-au făcut capul calendar, i-au dat dreptate vecinului, iar acesta mi-a răs în nas chiar acolo, sub ochii lor.

– Atunci faceți recurs – l-a sfătuit Bakalet.

– Dar câte nu am făcut?! Și ce am rezolvat? – s-a enervat bărbatul. – Am foșnit degeaba din hârtii, așa să și scrieți.

– De unde sunteți?

– Din Iahneatyn, raionul Rujynsk¹.

– Din păcate, nu pot să vă ajut cu nimic – și-a desfăcut mâinile Ghenio. – Eu scriu despre cultură, iar cu subiectul pe care mi-l propuneți, mai bine ați merge la departamentul care se ocupă de viața rurală.

– Dacă vă ocupați de cultură, atunci scrieți cum găinile clubului uzinei mi-au ciugulit toată grădina – a scos alte hârtii Hudeak.

– Aceasta, de asemenea, este o temă pentru același departament.

– Și unde-i acest departament? – a întrebat derutat bărbatul, neașteptându-se la un asemenea răspuns din partea lui Bakalet.

¹ **Rujynsk** – raion în sud-estul regiunii Jytomyr (Ucraina). (M.T.)

– La capătul coridorului, ușa din dreapta.

Hudeak a ieșit din departamentul pentru cultură, închizând nervos ușa, iar Ghenio și-a reluat lucrul întrerupt.

Răsfoind colecția de ziare, deodată, am simțit nevoia să merg la toaletă. Am ieșit în tăcere, am intrat în toaletă și m-am închis într-o cabină. La oameni cu psihicul sensibil, stomacul, întotdeauna, reacționează la cele mai mici schimbări, la cele mai neînsemnate abateri de la ordinea stabilită. Despre asta meditam eu stând în toaleta redacției ziarului *Curierul volînian*. Băieții de vârsta mea, care duceau o viață mai sănătoasă decât a mea, alergând după mingi pe Câmpul lui Iurii, nu se confruntau cu asemenea probleme. Stomacurile lor călite le protejau sistemul nervos, astfel că nu reacționau, în niciun fel, la micile abateri de la ordinea stabilită. După ce am ajuns la această concluzie dezamăgitoare, tocmai când mă pregăteam să ies din cabină, cineva a intrat în toaletă. A șuiertat conducta cu apă, s-au auzit curgând apa la pișoar și vocile a doi bărbați care se certau între ei. Ușa de la cabină nu se închidea bine și, prin deschizătură, l-am zărit, în oglindă, pe Oksen Vohaba, deschizând robinetul și spălându-se îndelung pe mâini și pe față, după care și-a pieptănat părul pe spate, și-a ascuns pieptănul în buzunar și a-nceput să se certe cu sine însuși pe două voci, de parcă s-ar fi certat doi oameni nemulțumiți unul de celălalt.

– Ce vrei de la mine?

– Tu vrei să fii nobil, profund, sentimental, dar nu ești deloc așa cum vrei să pari.

– Dar cum sunt?

– Ești un mincinos!

– Ba tu ești un mincinos!

Din coridor, s-a auzit zgomotul unei uși, după care s-a așternut, din nou, acea liniște apăsătoare. Mie mi se părea că

Vohaba vedea pe altcineva în oglindă, de aceea se și certa cu acest altcineva.

- Ți-e frică de ei, ești duplicitar.
- Toți oamenii care doresc să aibă succes sunt duplicitari.
- Dar tu vrei să pari mai corect și mai cinstit decât alții.
- Deoarece așa și sunt.
- Dacă ai fi așa, nimeni nu te-ar publica și nu ți-ar lua interviuri. Ai fi, departe de aici, știi tu unde...
- Tu ai vrea să ajung la minele din Siberia, dar, în schimb, eu am să rămân corect față de tine.
- Îmi vine să-ți trag una în meclă.
- Ce aștepți?
- Așa?! Atunci ține! – și-a tras o palmă Vohaba.
- Ești mulțumit?
- Sigur!
- Atunci ascunde-ți nasul și nu-l mai scoate la vedere.

Pe curând!

Vohaba a rânjit spre oglindă și a ieșit din toaletă. Eu am așteptat până nu s-au mai auzit pașii lui, m-am spălat pe mâini și m-am întors la departamentul pentru cultură, unde Ghenio Bakaleț, terminându-și articolul, mi-a spus:

- Imediat termin și mergem să bem o cafea.

Însă lui Bakaleț nu i-a fost dat să-și termine articolul, deoarece, în departament, a intrat, în fugă, o băbuță cu poșetă și baston. S-a uitat la mine, pe urmă, la Bakaleț, a constatat cine e șeful și, lăsând din mână bastonul care a lovit cu zgomot podeaua, a căzut în genunchi și s-a târât spre Bakaleț, care a sărit speriat în picioare.

- Ce faceți?! Ridicați-vă, haideți, vă rog, ridicați-vă!
- Nu mă ridic până nu mă ajuți! – a strigat sărutând san-dalele prăfuite ale lui Bakaleț.
- Cu ce vă pot ajuta? – a ridicat-o, cu forța, Ghenio.

I-a turnat din carafa de pe masă un pahar cu apă, pe care bătrâna l-a băut cu sete și, trântind cu el de masă – a strigat:

– Cu ce să mă ajuți? Vreau să-i bagi pe toți la pușcărie!

– Pe cine? – a întrebat Ghenio.

– Pe vecinii mei – s-a smiorcăit bătrâna. – Mă bat.

– Cine vă bate.

– Toți! – a strigat, din nou. – Dar cel mai mult mă bate

Lizaveta Stepanivna Horbenko. Notează-i numele.

– Cum vă bate?

– Mă lovește cu bastonul peste spate.

– Nu văd cum aş putea să vă ajut? Eu nu sunt judecător – a încercat să scape Ghenio. – Trebuie să mergeți la miliție.

– La miliție?! – a urlat bătrâna de a răsunat departamentul. – Aia de acolo nici nu mai vor să audă de mine! Spun: „Deja ne-am săturat de dumneavoastră, Horpyna Ivanovna, ne stați ca o sulă în coaste.”, iar unul mic de statură, cu mustăcioară, m-a sfătuit: „Mergeți la ziar.” Și iată că am venit. Te rog să faci ceva, că, altfel, nu știu ce-am să-ți fac!

Ghenio roșea, își întorcea privirea spre fereastră, ofta, însă bătrâna s-a prins de el și nu-i mai dădea drumul.

– Trebuie să mă sfătuiesc cu redactorul – încerca să iasă din încurcătură Ghenio.

– Du-te! – a bombănit nervos bătrâna.

Ghenio a coborât la primul etaj și a bătut la ușa laboratorului foto, unde lucra Musii Hnylyțea, care, la lumina roșie a unui felinar, privea niște fotografii pe care le scotea cu penseta dintr-o tăviță.

– Cu-cu! – ne-a salutat Hnylyțea.

– A venit la mine o bătrână sărită de pe fix și nu pot să scap de ea.

Hnylyțea a scos, din tăviță, o fotografie și i-a arătat-o lui Ghenio.

– Cum ți se pare fata? E frumoasă, nu?
– Cum să scap de ea? – a bombănit Ghenio.
– Întreab-o câți ani are și spune-i că cititorii ziarului nostru sunt oameni tineri, până-n treizeci de ani – i-a răspuns Hnylyțea clătind, în altă tăviță, fotografia.
– Și, pe urmă?
– Trimite-o la chioșcul de ziare și spune-i că, acolo, o vor ajuta.

Ghenio a ieșit din laboratorul foto, a urcat la etaj, a intrat în departamentul de cultură, s-a așezat și, privind-o pe bătrână, a întrebat-o nepoliticos:

– Câți ani aveți?
– Eu?! – era să se înece de supărare Horpyna Ivanovna.
– Șaptezeci și nouă.

– Iată care-i problema – a spus pe un ton delicat Ghenio – ziarul nostru scrie numai despre oameni până-n treizeci de ani.

Câteva clipe, Horpyna Ivanovna l-a privit buimăcită, iar, după ce și-a adunat gândurile, l-a întrebat.

– Și ce-mi rămâne de făcut?

Mâna ei a strâns hotărât bastonul, de ziceai că e gata-gata să-i spargă lui Ghenio capul.

– Dincolo de drum – zise arătând cu mâna Ghenio – e un loc în care se vând ziare. Mergeți la ei și rugați-i să vă îndrume la un ziar care scrie despre oameni vârstnici.

Bătrâna a sărit în sus de bucurie, și-a luat bastonul și a ieșit pe ușa departamentului ca un vifor, încât Ghenio nici n-a apucat să-i spună „Mergeți cu bine!” În același timp, în ușă, a apărut capul lui Hnylyțea.

– Cu-cu! – zise cu bucurie. – Haideți să vedem ce se va întâmpla la chioșcul de ziare.

Când am ieșit din redacție, bătrâna traversa strada prin fața unui troleibuz. A strigat ceva la șofer amenințându-l cu

bastonul, după care s-a îndreptat în fugă spre chioșcul de ziare și-a început să-i explece ceva vânzătoarei agitând din mâini, iar aceasta, probabil, i-a spus ceva care nu i-a fost pe plac, căci a luat bastonul și încerca să o lovească prin gemulețul deschis. Vânzătoarea se ferea de lovituri și, prinzând un moment în care bătrâna a scos bastonul din geamuleț, i l-a închis în nas. Aceasta a început să lovească chioșcul, înjurând și urlând:

– O să vă bag pe toți la pușcărie! O s-o țineți voi minte mult timp pe Horpyna Ivanovna Kryvoșea.

Ghenio s-a uitat la ceas.

– Noi trebuie să plecăm.

– Cu-cu! – ne-a salutat Hnylyțea.

În părculeț, am întâlnit-o pe mama. Era bine dispusă și tot drumul a glumit cu Ghenio, care ne-a condus până la autobuz, iar, după ce a plecat autobuzul, ne-a făcut mult timp cu mâna.

18. CONCERTUL DE SÂMBĂTĂ, DE LA GARNIZOANĂ 1978

Sâmbătă, am mers la garnizoană, unde, în luna iulie a fiecărui an, la Casa Ofițerilor, are loc un concert. Este o tradiție ciudată a cărei semnificație se pare că nu o mai ține minte nimeni. Tata avea, în garnizoană, reputația unui om care poate construi și repara orice mecanism, se pricepea și la radioelectronică. De aceea era chemat mereu să repare automobile, televizoare, mașini de spălat, magnetofone și alte aparate. De data aceasta, și-a lăsat motocicletă lângă clădirea în care locuia comandantul escadrilei și s-a dus să-i repare acestuia combina de bucătărie, iar eu cu mama ne-am dus la Svirystielovii.

– Dar unde-i Svirystielov – a întrebat-o mama pe Ryta.
– A mers împreună cu Papușev la râu să prindă pește – a răspuns Ryta, după care i-a zis Elei: – Invită-l pe Vladyk în camera ta, iar eu cu tanti Alina vom sta puțin de vorbă în bucătărie.

Elea m-a condus în camera ei. Pe pereți avea lipite o mulțime de postere și fotografii decupate din reviste cu actori celebri ca: Marcello Mastroianni, Alain Delon, Gojko Mitic, Marlon Brando, Mihai Volontir, Vahtang Kikabidze și Gunars Cilinskis.

– Aruncă-te pe canapea – mi-a spus Elea. – Bei cafea?

Am dat afirmativ din cap și am început să mă uit la colecția ei de casete audio. Elea a adus, pe o tavă, două cești de cafea și bomboane *Kara-Kum* și le-a pus pe măsută.

– Servește-te!

Eu am tras spre mine farfurioara cu ceașca de cafea și am gustat din ea. Ferestrele și ușa de la balcon erau deschise, vântul mișca, încetișor, perdelele care îmi aminteau de spuma laptelui când dă în clocot.

– Astăzi, sunt peste treizeci și cinci de grade – spuse Elea scoțând bomboana din hârtie.

Purta o rochiță ușoară din dantelă cu flori de mușețel, iar, când stătea picior peste picior, de sub rochița albastră, i se zăreau piciorușele subțiri, pline de zgârieturi.

– M-am tăiat în rogoz, când m-am scăldat în Huiva – mi-a zis, surprinzându-mă că mă uit la zgârieturile de pe picioarele sale. – Mama ta o să cânte astăzi?

– O să cânte.

– Mama ta are o voce mai puternică decât zgomotul avioanelor – a spus Elea cu invidie și puțină răutate. – La ce îi trebuie unei femei o asemenea voce?

– La ce îi trebuie o asemenea voce Agnethei Fältskog?

– Cine e Agnetha Fältskog? – m-a întrebat, suflându-și de pe frunte o şuviță rebelă ce-i cădea peste ochi și desfăcându-și altă bomboană.

– Solista Trupeii ABBA.

– Cea blondă sau cea roșcată?

– Cea blondă.

– Mama ta e mai frumoasă – și-a scărpinat piciorușul pe care se vedea mușcătura de țânțar.

Era cald, iar Elea își făcea vânt cu un evantai de culoare deschisă pe care era imprimat un păun.

– Tu ai o iubită? – m-a întrebat, aranjându-și codițele subțiri ca de șoarece.

– La ce mi-ar trebui?...

Elea m-a privit cu uimire și, deodată, pe buzele ei umflate a apărut un zâmbet misterios.

– Cum adică la ce?... să te duci cu ea la film și la discotecă.

– Dar tu ai iubit?

– Am avut unul, din a 7-a B.

– Te întâlnești cu el?

– Nu! – mi-a răspuns, punând pe tavă hârtia de la bomboană.

– De ce?

– Mi-a spus că am picioarele prea subțiri și că seamănă cu un greieraș – a îngâimat cu tristețe.

– Da de unde?... – am liniștit-o eu. – Tu ești atât de sinceră și ai un zâmbet atât de magic...

– Într-adevăr?! – nu îi venea să creadă. Și, dintr-odată, m-a sărutat.

Total s-a petrecut atât de spontan încât, la început, nu mi-am dat seama ce a făcut. Mi s-a tăiat respirația. Am simțit-o foarte aproape de mine. Buzele ei aveau gust de griș, în afară de asta, nu am simțit nimic deosebit. Poate din cauza că era primul meu sărut. Elea a încercat să mă sărute și a

doua oară, umplându-mă de salivă, după care a tăcut rușinată. Peste câteva clipe, discutam despre muzică, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

– Am șase albume cu Scorpions – am început să mă laud.

– Mi-e nu-mi plac – s-a strâmbat disprețuitor. – Fac prea mult zgomot.

– Nu-ți place heavy metalul?

– Îmi ajunge zgomotul avioanelor cu reacție – a răspuns pe același ton disprețuitor.

– Ce faceți aici? Încă nu vă săruțați? – a întrebat, intrând în camera, Ryta Svirystielova.

– Ryta, termină! – i-a spus mama, intrând, după ea, cu un pahar de limonadă în mână.

– Dacă nu ar fi fost concertul ăsta, ne-am fi dus la râu sau altundeva și am fi fript frigărui – a zis Ryta, după care a rugat-o pe Elea: – Adu-i lui Vladyk un suc din frigider sau un cidru, cum puteți bea băuturi calde pe o asemenea căldură?

Aerul din cameră a devenit umed, tricoul mi se lipea de spate, iar, la subsouri, mi-au apărut pete umede. Dincolo de geam, cu o viteză amețitoare, zburau lăstunii, ciripeau vrăbiile și se auzea plânsul obosit al unui copil.

Elea a adus, din bucătărie, două pahare de suc cu gheață și două cupe cu înghețată, așezându-le pe măsută.

– Aveți grijă la gât – ne-a amintit mama. – Vladyk, eu fac un duș, peste patruzeci de minute, începe repetiția generală.

– Vladyk ar putea să rămână la noi – a propus Ryta.

– De ce să-l las pe capul vostru?

– Vladyk nu stă pe capul nostru – a contrazis-o Elea.

– Știu, Elocika, că nu stă pe capul vostru, însă Vladyk e talismanul meu, îmi aduce noroc, de aceea îl iau la repetiție. Nu cred că vrei să mă lase vocea, să se strice microfonul sau să mi se întâmple ceva neplăcut?!

– Vezi ce rol important are Vladyk?! – a spus Ryta.

– Dar tu ce ai crezut – a râs mama. – Dă-mi, te rog, un prosop.

Ryta a scos din dulap un prosop plușat și a condus-o pe mama la baie.

Eu cu Elea am rămas pe canapea, am mâncat înghețată, am băut suc și am discutat.

– De ce mama ta nu a devenit până acum o stea a muzicii? – m-a întrebat Elea.

– Fiindcă nu e îndeajuns de ambițioasă.

– Cum vine asta?!... – s-a mirat Elea. – Are voce, și nu are ambiție?

– Succesul nu depinde numai de ambiție – am spus eu, punând paharul de suc pe masă.

– Dar de ce depinde?

– De multe.

– Ca de pildă?

– De cum se așază stelele pe cer.

– Și tu crezi în asta?

– Așa spune Borys Ten – am răspuns foarte serios.

– Cine e Borys Ten?

– Traducătorul lui Homer.

– L-ai citit?

– Suntem prieteni.

– De unde este?

– Din Jytomyr.

Elea a sorbit cu zgomot din paharul de suc și, lăsându-se pe spate, a tăcut. Din baie, a ieșit mama.

– Nu e nevoie să-ți usuci părul, pe căldura asta peste zece minute ți se va usca singur – a zis Ryta.

– Vii cu mine la repetiție? – a întrebat-o mama ștergându-și părul.

– De ce m-aș opări toată ziua în Casa Ofițerilor? Vin direct la concert – i-a răspuns Ryta.

După ce i s-a uscat părul, mama și-a îmbrăcat rochia-tricou de culoare roșie, cu un decolteu destul de mărișor, s-a pieptănat, și-a luat poșeta și ne-am dus la Casa Ofițerilor.

La umbra unei clădiri, cu limba scoasă, gâfâia un câine, iar puținii trecători care locuiau în garnizoană se fereau de soarele dogoritor, căutând umbra copacilor.

– Dar unde-i Korsakov, Duninii, Papușevii? – am întrebat-o pe mama.

– O să vină la concert – mi-a răspuns.

Mergeam pe asfaltul încins, iar, pe lângă noi, treceau soldați și ofițeri. Lângă Casa Ofițerilor – o clădire mare, cu trei etaje, vopsită în crem – erau parcate un autobuz și trei automobile.

Am intrat într-o sală pompoasă cu coloane, lustre, covoare și multe lucruri poleite cu aur. Am urcat și am intrat în sala din care se auzea muzica. Lângă scenă, se agitau un maior slab și o brunetă sprintenă.

– Bine că măcar dumneavoastră ați venit la timp – s-a apropiat de noi maiorul. – Din Jytomyr, trebuia să sosească, deja de o oră, o trupă rock. De dimineață, mă cert cu ei la telefon. Ieri, au avut concert, au băut toată noaptea, iar, acum, de o jumătate de oră, mă chinui să-i trezesc. Am vrut ca ei să cânte la final, însă, mai înainte, am hotărât ca dumneavoastră să încheiați concertul cu cele patru cântece pe care le-ați cântat la repetiție.

– Cum spuneți dumneavoastră – i-a zâmbit mama familiar. – Eu pot să cânt și la început, pot și la final, însă acești muzicanți trebuie să mă acompanieze.

– Nici nu știu ce să vă răspund – a spus maiorul încurcat.

Pe scenă se antrena un jongler alături de niște acrobate în tricouri, în sală tropăiau, din cizmulite roșii, fete îmbrăcate în costume naționale ucrainene, iar un clown, în pantaloni cu dungi și cu un nas mare, își ștergea fruntea cu batista.

– Mai așteptăm o jumătate de oră, dacă nu vin, începem fără ei – s-a uitat maiorul la ceas.

– Cine e? – am întrebat-o pe mama, arătând spre maior.

– Lukeaniuk, comandantul Casei Ofițerilor, e din Stare Solotvyno¹.

Ședeam în sală și îi așteptam pe muzicanții din Jytomyr. Maiorul era din ce în ce mai agitat, uitându-se tot timpul la ceas, iar, când s-a ridicat, a strigat: „Ăștia m-au terminat.” Și în sală, au năvălit muzicanții pletosi cu chitarele în mâini.

Erau nemulțumiți și prostdispuși.

– Începem repetiția! – zise hotărât maiorul. – Să vină prezentatorii, peste zece minute începem.

Însă repetiția generală nu a început nici peste zece minute, nici măcar peste douăzeci. Muzicanții din Jytomyr nu prea s-au grăbit să urce pe scenă, iar, după ce au urcat, au început să-și instaleze instrumentele, înjurând care de care mai tare, iar bateristul lovea, cu furie, tobele, bea, dintr-o sticlă, bere și râgâia zgomotos. Așa au ținut-o până când Lukeaniuk, urlând la ei, i-a alungat de pe scenă.

– Dumneavoastră nu vă pricepeți la rock and roll – s-au supărat muzicanții.

Numai după ce toți patru s-au așezat, mormăind, în primul rând, a început repetiția.

Pe scenă, au urcat un locotenent în uniformă de aviator și o blondă tânără, au salutat publicul, s-au prezentat unul pe celălalt, au spus câteva cuvinte despre acest concert tradițional care are loc în fiecare an în luna iulie și au invitat, pe scenă, un ansamblu de dansuri de copii.

Repetiția generală a fost programată să dureze două ore, însă a durat trei, iar, după ce mama a terminat de repe-

¹ Este vorba de **Staryi Solotvyn** – sat din raionul Berdycivsk, regiunea Jytomyr (Ucraina). (M.T.)

tat cântecele pe care urma să le cânte, în sală, au început să intre primii spectatori, iar prezentatorii au anunțat că, peste douăzeci de minute, va începe concertul.

Imediat după aceea au apărut Ryta și Elea Svirystielov cu un buchet mare de dalii galbene, Duninii, cu un buchet de cale, iar Maksym Korsakov, cu un buchet mare de trandafiri roșii, ne-am așezat aproape de scenă. În jurul nostru, vuia publicul, ofițerii vorbeau, cu voce joasă, în timp ce nevestele lor își făceau vânt cu evantaiele, iar Elea a scos, dintr-o poșetuță din piele de culoare roșie, care semăna cu un portofel, un cocoșel de zahăr pe un băț, foșnind din celofanul în care era învelit.

– Elea, termină! Ce o să credă lumea despre tine? – i-a șoptit Ryta.

Elea se făcea că nu aude, sugea, în continuare, acadeaua, umflându-și când obrazul drept, când pe cel stâng.

– Elea, cu cine vorbesc?! – s-a supărat Ryta. – Uite cât de cuminte stă Vladyk.

Elea, ronțăind puternic, a desprins, cu dinții, acadeaua de băț, pe care l-a învelit într-un șervețel și l-a ascuns în poșetuță.

În cele din urmă, a început concertul. Prezentatorii au urcat pe scenă, au anunțat deschiderea spectacolului și, în ritmul muzicii latino-americe, a apărut un ansamblu de balet modern. Dansatorii au interpretat câteva dansuri și au dispărut în fulgerele luminilor de pe scenă. După ei, a venit o cântăreață cu nume cazah, Bibihul, ale cărei mișcări orientale și cântecul au fost foarte bine primite de public, însă, din păcate, nu prea avea voce.

Cvintetul vocal al aviatorilor nu prea a încântat publicul, care a început să se plictisească. În centrul sălii, ședeau niște doamne care și-au arătat, pe față, disprețul față de cei

de pe scenă, șușotind ceva la urechile cavalerilor care le însoțeau la concert.

Însă, odată cu apariția acrobaților pe scenă, totul s-a schimbat. La început, câteva fete îmbrăcate în roșu, semănând cu niște boboci de trandafiri, au executat un număr clasic care se numește Piramida umană.

Pe urmă, în ritmul muzicii, pe scenă, a apărut o fată umblând pe picioroange, ascunse sub niște pantaloni lungi de culoare verde, și cu niște aripi de fluture pe spate. În jurul ei, se învârtea, dansând, un colecționar de fluturi, purtând, pe cap, o pălărie de paie, care ridica fata și o arunca peste el, iar acesta cădea făcând șpagatul, după care se ridica, din nou, pe picioroange. Acest număr a provocat o furtună de aplauze, chiar și femeile în rochii strălucitoare, care, cu câteva clipe înainte, păreau plictisite, au întrerupt șușotelile urmărind, atent, dansul etnomologului și al fetei fluture.

Imediat după aceea, pe scenă, au sărit unul după altul cei patru membri pletoși ai trupei rock care întârziaseră la repetiție. Purtau maiouri negre și își scuturau, ca niște disperați, coamele de păr lung, în ritmul ultimului album al trupei rock Rolling Stones.

Eu, unul, mai repede, aș fi ascultat înregistrarea originală decât această parodie afonă. Câțiva fani ai trupei din Jytomyr au urcat țipând pe scenă, însă un locotenent, însoțit de două patrule, i-a tras jos.

– Ticăloșilor, vă împușc pe toți! Stați jos și tăceți, stați jos! – urla ofițerul.

– Țștia nu sunt de la noi – mi-a șoptit Elea. – Sunt din Novohiuvynsk, îl știu pe ăla cu coșuri pe față ce tremură ca un vibrator. Mi-a spus odată, când am fost cu fetele în localitatea lor, la discotecă, că sânii mei seamănă cu două coșuri.

M-am uitat pe furiș la pieptul ei și am observat că, într-adevăr, are două coșuri sub tricou.

– Ei bine, aici, nu sunt de acord cu el – am încurajat-o.

– Eu am cei mai mari sâni din clasă – mi-a șoptit.

În sfârșit, cei patru au amuțit, stând cu limbile scoase, încercând să-i imite pe cei de la Rolling Stones. În sală, s-au auzit fluierăturile fanilor și câteva aplauze.

Când, pe scenă, a urcat mama, publicul a rămas fermecat de cum a deschis gura. Prima melodie a fost *I feel love* a Donnei Summer, însă mama nu o cânta cu aceeași melancolie ca Donna, ci cu mai multă expresivitate și pasiune. Vocea ei creștea, umplea sala, vibra și, odată cu ea, vibrau candelabrele și geamurile. În jurul nostru, toată lumea a început să-și miște picioarele, iar câteva fete s-au desprins de mamele lor și au început să sară pe scări ca niște broscuțe.

Până și femeile în rochii strălucitoare, uitând de evantai, o urmăreau fascinate, printre fulgerele luminilor și fumul de pe scenă, pe femeia îmbrăcată în roșu care parcă a coborât dintr-o altă lume, dintr-o lume în care nu este furie și invidie, dintr-o lume în care există doar iubire.

Într-un fel miraculos, mama a combinat opera cu muzica disco, cu rockul, jazzul și popul, făcând din ele un cocktail de la care au amețit toți, fascinați de vocea și pasiunea fără margini cu care umplea sala. Trupa de rock, care cu câteva clipe înainte, a provocat o mare plictiseală printre spectatori, acompaniind-o pe mama, parcă a renăscut.

Melodiile răsunau una după alta și îți tot venea să le ascuți la nesfârșit. Vocea ei exprima un ton sincer, trăire inexplicabilă și o confesiune penetrantă, pe care nu le-am mai întâlnit la nicio cântăreață. Cânta cu o emoție atât de profundă, de parcă toate aceste cântece ar fi fost ale ei, trecute prin inima și sufletul ei. Cânta în franceză, engleză, italiană și ucraineană, iar când, a tăcut și s-au stins ultimele acorduri, sala a explodat în aplauze.

Cu flori în mâini, pe scenă, au urcat Elea și Ryta Svi-rystielov, Zina Papușeva împreună cu gemenii, Duninii, Mak-

sym Korsakov și multe alte femei necunoscute, dar și bărbați îmbrăcați în uniforme militare.

Prezentatorii au anunțat sfârșitul concertului, însă spectatorii nu se grăbeau spre ieșire, stăteau în picioare și aplaudau.

Când mama a ieșit din Casa Ofițerilor, în jurul ei s-a format un cerc de ofițeri și femei în rochii de vară care voiau să se fotografieze cu ea. De undeva, a apărut și tata. El nu a fost la concert. Luându-mă de mână, încerca să mă ferească de mulțimea care se împingea din toate părțile.

Atunci l-am zărit, lângă Casa Ofițerilor, pe Korsakov cu un braț de flori, stând lângă o limuzină albă cu portiera deschisă.

– Uită-te cu ce automobil te așteaptă Korsakov – a arătat spre mașină Zina Papușeva.

Ryta Svirystielova ne-a tras spre automobil.

– O stea a scenei trebuie să meargă tocmai într-o mașină ca asta – a spus zâmbind Korsakov.

– Ia-ți florile și pe Vladyk – a împins-o spre automobil Dunina.

– Bine, dar soțul meu? – a întrebat mama încurcată.

– Te va excorta cu motocicletă – a pufnit în râs Dunin.

– Eu o iau prin Skomorohy – arătase tata cu mâna.

Toată această companie zgomotoasă ne-a condus până la mașină, mama a urcat în față, iar eu m-am așezat pe bancheta din spate, plină cu flori.

Svirystielovii, Duninii, Papușeva împreună cu gemenii și mulți ofițeri ne fluturau din mâini, iar Elea îmi trimitea bezele. Korsakov a întors automobilul plin de flori lângă Casa Ofițerilor.

Eu eram amețit de succesul mamei, de fericire și de mirosul îmbătător al florilor de vară.

19. POVESTEA DE DRAGOSTE DE LA KOLYMA¹ 1935, 1978

După concertul de la garnizoană, mama l-a invitat pe Korsakov la Borys Ten care îi tot amintea:

– Alina, când o să mi-l prezinți pe eroul care v-a salvat din mâinile huliganilor din Maliovanka?

– O să-l cunoașteți – a râs mama cu mare satisfacție, însă mie nu mi-a plăcut râsul ei.

Cu Korsakov ne-am întâlnit în oraș, după ce mama a ieșit de la doamna Țybulska. Cât timp a exersat, eu am stat cu Bakaleț la redacția ziarului *Curierul Volînian*.

Ne-am întâlnit pe strada Myhailivska, lângă anticariat. Am intrat într-o alimentară din piața Jytnea, de unde Korsakov a cumpărat o sticlă de vin de Madeira², un tort și cașcaval, iar mama a cumpărat un buchet de margarete.

Bătrânul ne-a întâmpinat în prag. Purta o cămașă de culoare deschisă și pantaloni crem, foarte bine călcați.

– Mykola Vasyliovyci, dânsul este Maksym Korsakov despre care v-am tot povestit – a spus mama.

¹ **Kolyma** (în rus. **Kolîma**) – este o regiune istorică în partea de nord-est al Rusiei, care se întinde de la cursul superior al râului Kolîma până la coasta de nord a Mării Ohotsk. În timpul represiunilor lui Stalin, era locul unor lagăre de muncă, cu condiții deosebit de dificile de viață și de lucru. (M.T.)

² **Madeira** – este un arhipelag portughez din Atlanticul de Nord, iar succesul vinului de Madeira se datorează condițiilor primitive de transport din timpul secolului al XVII-lea. Pentru a ajunge în Lumea Nouă, vinurile produse în Madeira trebuiau să treacă mai întâi prin tropice. Soarele tropical a contribuit la o fermentație naturală de excepție a vinurilor de Madeira, dându-le, astfel, aciditatea optimă, o aromă deosebită, dar și o calitate de neegalat. Vinul de Madeira a fost cunoscut ca *Vinho da Roda* sau *vinul călătoriei în cerc*. (M.T.)

– Mykola Vasyliovyci Homycevskiy – i-a întins bătrânul mâna, invitându-ne în casă.

Am intrat în sufragerie, iar mama, ca de obicei, s-a apucat să facă ordine, după aceea, ne-am așezat în jurul mesei festive, bătrânul a destupat sticla de vin, a turnat în pahare și, ridicându-se în picioare, a spus:

– De mult am vrut să-l cunosc pe viteazul pilot care a salvat-o pe viitoarea stea a operei. Haideți să bem pentru faptul că, în sfârșit, ne-am întâlnit.

Au băut vin, au mâncat cașcaval și au povestit pendelete. Din când în când, se auzea clinchetul paharelor de cristal.

– De unde sunteți? – l-a întrebat Homycevskiy, turnând, din nou, vin.

– Din Kaluga.

– Am fost acolo înainte de război – a spus bătrânul.
– Țin minte viaductele de piatră, construite în stilul roman, Biserica cu hramul Acoperământul Maicii Domnului, de pe zidul de fortificație și muzeul lui Țiolkovskiy¹, construit din lemn și cu obloane la ferestre.

– Țiolkovskiy a fost din Kaluga? – am întrebat eu.

– E de lângă Reazan², dar a lucrat în Kaluga ca învățător. De fapt, el nici măcar nu e rus, ci provine dintr-o familie poloneză nobilă, din părțile acestea, din Volynia³ – mi-a răspuns Korsakov.

– În familie, ați avut piloți? – s-a interesat acesta.

¹ **Konstantin Eduardovici Țiolkovski** (1857-1935) – savant rus, specialist în rachete și pionier al astronauticii. (M.T.)

² **Reazan** – centru administrativ al regiunii cu același nume (Federația Rusă). (M.T.)

³ **Volynia (Volînia)** – una dintre cele mai vechi zone de colonizare a slavilor în Europa, situată în nord-vestul Ucrainei. Azi, Volynia istorică este împărțită între Ucraina și Polonia. (M.T.)

– Mama a fost profesoară de limbă și literatură rusă, iar tata, inginer la uzina electronică. În clasa a zecea, m-am îndrăgostit de o fată care m-a părăsit pentru un pilot. Pentru mine a fost o adevărată tragedie, așa că, într-o zi, când se întorcea de la întâlnirea cu aviatorul, i-am tăiat calea și am întrebato aproape urlând: „Ce ai găsit la el?” Fata m-a privit ca pe un nebun și, cu o voce indiferentă, de parcă ar fi vorbit despre o pereche de șlapi sau o poșetă nouă, mi-a răspuns: „Îmi place uniforma lui.” Răspunsul ei m-a mișcat atât de tare, încât, după terminarea școlii, m-am înscris la liceul de aviație din Cernihiv¹.

Cele povestite de Korsakov ne-au binedispus atât de tare, încât pe bătrân l-a apucat sughitul, iar mama a trebuit, râzând, să-l lovească de câteva ori, ușor, cu pumnul în spate. După aceea, s-a așezat la pian și ne-a cântat o improvizație veselă care se potrivea cu buna noastră dispoziție. În acea zi, vocea ei era deosebită, de parcă voia să dea afară tot ce îi clocotea, în ultima vreme, în suflet. Iar eu nu înțelegeam ce anume se petrece.

– Vorbiți multe limbi? – l-a întrebat Korsakov pe Homyevskyi, privind etajerele pline de cărți.

– În gimnaziu, am învățat greaca veche și latina – a răspuns bătrânul. – Germana am învățat-o de la un profesor de matematică neamț, poloneza, de la vecinii mei care erau polonezi, ceha, de la cehii care locuiau într-un sat vecin, franceza, de la un unchi care s-a întors din Paris, iar engleza, de la alt unchi care s-a întors din America.

– Mai bine i-ați spune lui Maksym la ce oră vă treziți dimineța, ca să poată înțelege când ați reușit să traduceți atâtea cărți – a spus mama.

¹ **Cernihiv (Cernigău)** – oraș-reședință a regiunii omonime (Ucraina). (M.T.)

– Omul dacă vrea să trăiască sănătos până la adânci bătrâneți trebuie să se trezească odată cu păsările – a răspuns Homycevskiyi. – Eu mă trezesc la ora cinci, când Dumnezeu încă doarme.

– Sunteți credincios? – l-a privit atent Korsakov.

– Am fost preot al Bisericii Autocefale Ucrainene, am slujit în Biserica cu hramul Sfinților Apostoli Petru și Pavel din Kiev.

– E frumoasă biserica?

– A fost frumoasă, prin anii treizeci, a fost dărâmată.

– Cine a dărâmat-o?

– Bolșevicii – a oftat bătrânul, turnând vin.

Homycevskiyi a tăcut, iar eu mi-am dat seama imediat că ne va povesti ceva, că o să-și descarce sufletul de o povară care-l apăsa de mult timp.

– Sunteți primii care veți auzi această poveste, nu am povestit-o nimănui niciodată. E dureros să-ți amintești de tot ce e legat de ea. Însă, niciodată de la moartea fiului meu și a soției, nu m-am simțit atât de bine ca acum, de aceea am să vă povestesc despre idila de dragoste din lagărul de la Kolyma. Căci, dacă nu vă povestesc vouă, atunci cui aş mai putea povesti? Așa că... – a spus bătrânul lipindu-și buzele de pahar, privind undeva spre raftul de cărți, de parcă tot ce dorea să ne povestească s-ar fi aflat scris între copertile uneia dintre ele – asta s-a întâmplat prin anii treizeci, într-unul din lagărele de concentrare din Kolyma.

Într-una din călătoriile sale la Kiev, Larion Puhovkin, comandantul lagărului, a cunoscut-o pe Hanna Tomei din Vorzel¹, care venise, la Kiev, în vizită, la o prietenă. Aceasta din urmă, își serba ziua de naștere la restaurantul în care a

¹ **Vorzal** – așezare de tip urban, care, administrativ, aparține de orașul Irpin, regiunea Kiev (Ucraina). (M.T.)

intrat și Larion înainte de a se întoarce la Kolyma. Știa că-l așteaptă un drum lung, Kolyma cu zăpezile ei, condamnării, gardienii și viața lipsită de orice cultură a lagărului. La fiecare cinci minute, își scotea ceasul din buzunar și îl privea, simțind dorința de a se îmbăta și de-a adormi, pentru a se trezi într-o altă viață. Până la tren mai avea două ore, iar alcoolul nu avea niciun efect asupra lui. Golea pahar după pahar, însă horilka s-a dovedit a fi neputincioasă în fața disperării sale. S-a hotărât să mai stea douăzeci de minute, după care va părăsi restaurantul și se va îndrepta spre gară. În buzunar, avea un bilet de tren până la Moscova, iar, de acolo, îl aștepta alt drum lung spre Siberia. Tocmai când privea neputincios săgețile ceasului, în restaurant, au intrat trei femei frumoase. Erau înalte, cu talii ademenitoare și bronzate de soarele care nu prea încălzea prin Kolyma. Prin trupurile lor, curgea energia iubirilor neconsumate. Ospătarul le-a condus la o masă, iar una dintre ele, cu dinți frumoși, de un alb strălucitor, i-a zâmbit lui Puhovkin care a simțit cum gheața în care era învelită inima sa, din cauza vieții pe care o ducea în lagăr, se topește încet și, de sub ea, va țâșni un adevărat puhoi de ape. Presimțind această primăvară în sufletul său, Puhovkin a așteptat până a început să cânte orchestra și, aranjându-și uniforma militară, s-a îndreptat spre femeia cu părul blond închis. Siguranța cu care s-a îndreptat spre ea și zâmbetul reținut erau ireproșabile, astfel că femeia s-a ridicat de la masă și a început să plutească în dans alături de el. Lui Puhovkin nu i-a rămas timp să-i facă curte femeii, așa că a început să-i vorbească cu pasiune, iar, în vocea lui, se simțea disperarea unui om aflat într-o mare încurcătură din care nu poate ieși:

– Peste o jumătate de oră, mă voi afla în tren și singurele lucruri care îmi vor încălzi amintirile despre Kiev vor fi acest dans și mâinile dumneavoastră delicate.

A rugat-o să-i spună numele și adresa ei. Femeia glumea râzând, însă, când muzica a amuțit și, văzând în ochii ofițerului atâta disperare, a cedat:

– Mă numesc Hanna Tomei și sunt din Vorzel – pe urmă, i-a spus întreaga adresă.

Larion Puhovkin a sărutat mâna femeii și a condus-o la masă amețit de zâmbetul ei fermecător. Pe urmă, și-a achitat nota de plată, a ieșit din restaurant și s-a îndreptat spre gară. În vagon, a notat numele și adresa pe care le primise și, tot drumul până la Moscova, iar, pe urmă, până la Kolyma, a visat la o nouă întâlnire cu această femeie cu ochii mari, ca două prune coapte, care a adus atâta bucurie în viața lui tristă și pustie.

Încercase să-i scrie, însă nu știa ce. Simțea cum fug cuvintele de el, precum condamnații din lagăr. Rupea coală după coală, le mototolea și le arunca. Cu cât mai mult încerca să fie măcar atât de convingător, cum a fost la restaurant, cu atât mai pregnant, în cuvintele sale, se strecurau sărăcia vieții și amărăciunea existenței din lagăr. În ritmul roților de tren, simțea cum în pieptu-i prindea viață o floare strălucitoare, a cărei mireasmă îl amețea până-și pierdea capul, înțelegând că se îndrăgostise. Dar, în timpul lungului drum până la Kolyma, nu reușise să dea viață nici măcar unui singur rând care să respire iubire și noblețe. Când, în sfârșit, a ajuns în lagăr, îl ascultase posomorât pe locțiitorul său care i-a raportat câți condamnați muriseră, pe câți îi împușcaseră gardienii și pe câți îi omorâseră *suky*¹, după care băuse

¹ **suky** – (rus.) cățele, denumirea deținuților care se supuneau administrației instituțiilor corecționale, de obicei, veteranii războiului germano-sovietic, care doreau să-și corecteze modul de viață. Aceștia erau într-un conflict continuu cu deținuții care respectau legile vechi, nescrise, ale hoților, de a nu colabora cu organele instituțiilor corecționale și erau denumiți *vorî v zakone* („hoții care respectă legea”). (M.T.)

o carafă de horilkă și, răsturnând un taburet, a căzut pe pat și, fără să se mai dezbrace, a adormit.

Dimineața, ascultase, din nou, indiferent, raportul locotenentului despre câți oameni au murit peste noapte și câți au ajuns la infirmerie, dar, i-a atras atenția un deținut care a ajuns la infirmerie. Acesta știa să compună scrisori de dragoste atât de frumoase, încât lăcrimau și cei cu inimile împietrite din cauza lungilor șederi în lagăr.

Locotenentul continua să citească lista cu cei internați în infirmerie, însă Puhovkin l-a întrerupt:

– Cum îl cheamă pe acela care compune scrisori de dragoste frumoase?

– Petrus Hodjii.

– Ce nume mai e și ăsta, parcă ar fi nume de porc¹?

– Toată lumea îi spune astfel – a răspuns locotenentul cu obrazul ciupit de vărsat și cu un coș înflorit pe el.

– Ce are?

– Tuberculoză.

Larion Puhovkin nu prea știa la ce i-ar fi folosit acest deținut tuberculos, însă o speranță tristă parcă-i șoptea că tocmai acest om o să dezlege nodul disperării pe care l-a legat în inima sa Hanna Tomei, în restaurantul din Kiev. După plecarea locotenentului, Larion Puhovkin a simțit, dintr-odată, cum, în capul său greu și mahmur, după băutură, se naște un plan de dragoste. Are să-l oblige pe deținutul tuberculos să scrie, în locul lui, scrisori de dragoste, pe care le va trimite Hannei Tomei, sperând ca acestea o vor ademeni din îndepărtatul Vorzel vișiniu, ca și ochii ei, de atâția vișini câți cresc în el.

¹ **hodjii** – umblător (în limba ucraineană, la porc se spune și *hoda*, „cea care umblă”). (M.T.)

Trebuia numaidecât să-și pună planul în acțiune. Și-a aranjat diagonala, și-a tras căciula pe cap, a îmbrăcat cojocul și a ieșit din cabinet.

La infirmerie, l-a găsit pe medicul slab, cu un proeminent început de chelie și ochi adânciți în orbite, pe care l-a întrebat:

– Mă interesează deținutul Hodjii, ce șanse are?

Medicul și-a aranjat ochelarii, privindu-și atent unghiile degetelor lungi, de parcă cineva ar fi scris acolo, cu o pană subțire, rețete antice împotriva ofticii.

– În condițiile de aici, e condamnat la moarte. I-ar trebui ouă, untură de pește, fulgi de ovăz, ceapă, usturoi, frunze de mirt, decoct de ovăz, praf de coajă de ouă de la găini albe amestecat cu mușețel, lapte, miere... – a spus medicul, privind-l pe Puhovkin de parcă acesta i-ar fi cerut să-l învie pe Lazăr din morți.

– Faceți ce știți, dar îl vreau viu – i-a ordonat medicului.

Peste câteva zile, Larion Puhovkin l-a chemat, în cabinetul său, pe deținutul tuberculos. Acesta stătea în celălalt capăt al cabinetului, cu o mască de tifon trasă peste nas și gură și îl asculta pe Puhovkin care îi povestea în ce împrejurări a cunoscut-o pe Hanna Tomei. Bolnavul a început să-i ceară detalii, ceea ce l-a enervat pe comandant.

– Viața ta se află în mâinile mele – i-a zis cu o voce răgușită de parcă ar fi mototolit o hârtie. – Scrie-i ce vrei, însă trebuie să o convingi să părăsească Vorzelul și să vină la mine. Aici, în Kolyma! Fie ca scrisorile tale să se prefacă în cântecul bărbătușului privighetorii, însetat de dragoste, care frânge inima perechii sale, iar aceasta, zburând spre el, uită de toate îndoielile și temerile sale. Voi citi toate scrisorile pe care le vei scrie și, pe urmă, i le voi trimite prin poșta lagărului. Ești liber!

Hodjii era poet și era străin de această lume. S-a născut în cătunul Juravsk din regiunea Kuban, iar școala a terminat-o în Kislovodsk¹. Bunică-sa l-a numit Petrus, ea săraca nu vorbea limba rusă, ci graiul care se vorbea în cătunul lor. L-au condamnat conform articolului optzeci și cinci pentru că a citit, la o serată literară, în Kislovodsk, câteva poezii scrise de Rilke. Fapta lui a fost considerată un elogiu adus culturii burgheze, a fost arestat și condamnat la zece ani de lagăr.

În prima scrisoare, Hodjii a redat întâlnirea lui Larion Puhovkin cu Hanna Tomei. A scris-o cu atâta dragoste, pasiune și dor, încât femeia nu a putut să nu-i răspundă, astfel au început să corespundă.

„Niciodată nu aș fi crezut că sunteți capabil să scrieți scrisori atât de sensibile – i-a răspuns femeia. – Mi-ați părut a fi un ofițer curajos și sigur de sine, doar privirea dumneavoastră, în care se citea disperarea, pe care ați schițat-o la despărțire, și acel dans plin de pasiune, m-au determinat să cred în scrisorile dumneavoastră, nicidecum, impresia pe care mi-ați făcut-o, când v-am văzut în restaurant”.

„Aiurez ori de câte ori îmi aduc aminte de ochii dumneavoastră frumoși ca două vișine coapte, de privirea lor adâncă, de aroma părului și a mâinilor în care se află atâta iubire nerisipită, atâta emoție și puritate – îi scria deținutul Hodjii. – Și, de-mi va fi dat să mor în aceste zăpezi nemărginite al Kolynei, vreau ca sufletul meu să rămână veșnic alături de dumneavoastră”.

Scrisorile deveneau din ce în ce mai sincere, astfel că Hanna Tomei a hotărât să vină la Larion Puhovkin. În toată această nebunie plină de dragoste, nu era nici măcar un strop de realitate, era doar un dor nebun, o căutare a idea-

¹ **Kislovodsk** – oraș din Regiunea Stavropol (Federația Rusă). (M.T.)

lului, o provocare pentru judecata trează și prevăzătoare a Hannei, care parcă-i șoptea că, în această călătorie, se află un pericol bine tănuit, însă pe ea o chemau la drum scrisorile însetate de iubire și pline de dor și pasiune. Într-o zi, Hanna Tomei și-a părăsit părinții, serviciul, toate relațiile nereușite și iluziile și a pornit spre capătul lumii.

Când a ajuns, cu o valiză mare, în lagăr, Hanna Tomei, de cum l-a văzut pe Larion Puhovkin, care a întâmpinat-o și a condus-o spre locuința lui, a simțit că, în fața ei, nu se află bărbatul de care se îndrăgostise. Pe bărbatul cu care a corespondat, ea l-ar fi recunoscut dintr-un milion de bărbați și era sigură că și el ar fi recunoscut-o dintr-un milion de femei. Și el a recunoscut-o. Când a ieșit la plimbare împreună cu Larion, de ea s-a apropiat deținutul tuberculos Petrus Hodjii, iar ea, dintr-odată, a simțit că el este acela care i-a scris. Stăteau în curtea lagărului și se priveau unul pe celălalt.

– ...și, de-mi va fi dat să mor în aceste zăpezi nemărginete ale Kolymei... – a șoptit Hanna Tomei.

– ...vreau ca sufletul meu să rămână veșnic alături de dumneavoastră – a răspuns Hodjii.

Dintr-odată, femeia a înțeles totul. În fața ei, au apărut mii de kilometri de zăpezi siberiene, dealurile, taigaua și sârma ghimpată. Și-a adus aminte de neliștea pe care a simțit-o citind prima scrisoare, când nu-i venea să creadă că sunt cuvintele lui, ale aceluia pe care l-a cunoscut la restaurant, ci ale altui bărbat.

– Să mergem, Hanna – a spus Puhovkin, întinzându-i brațul.

O palmă răsunătoare a sfâșiat liniștea somnoroasă a lagărului. Nu avea unde să fugă, se afla în mijlocul curții lagărului posomorât, împrejmuit de sârmă ghimpată.

Atunci, Hanna l-a prins pe Hodjii de mână și au început să alerge împreună spre gardul de sârmă ghimpată, sub ochii

turbați ai deținuților și ai gardienilor care nu știau cum să reacționeze în fața femeii care a venit la comandantul lagărului. Când fugarii s-au depărtat destul de mult de clădirea administrativă și erau aproape de gard, Puhovkin a ordonat:

– Trageți!

Mitraliera din foișorul santinelei a scuiat foc. Rafala a sfâșiat amurgul tăcut al iernii, iar cei doi s-au prăbușit peste sârma ghimpată. A urlat sirena, după care, liniștea s-a așternut, din nou, asupra lagărului. Răpăind din păslari, doi gardieni au alergat spre fugarii răstigniți pe zăpadă, iar unul dintre ei a strigat:

– Sunt morți!

– I-au târât într-un beci și i-au aruncat peste cadavrele stivuite, semănând cu niște pești congelați, unde urmau să stea până la primăvară, iar, când va dezgheța Tundra, îi vor îngropa pe toți, deodată, într-o groapă comună săpată în cimitirul lagărului.

– După această întâmplare, iarna, când apunea soarele și cobora noaptea polară, iar, în tundră, începea să ningă foarte tare și aerul devenea uscat, pe cerul deasupra Kolymei, apărea o pată de lumină verzuie, în care două siluete roșiatice, luminoase, care semănau cu un bărbat și o femeie, alergau ținându-se strâns de mână urmărite de niște umbre violete. Deținuții spuneau că aceste siluete sunt Hanna Tomei și Petrus Hodjii. Umbrele luminoase ale bărbatului și ale femeii care alergau, mereu, îndepărtându-se de urmăritori, luminau taigaua, iar, pe fețele deținuților, înfloreau zâmbete misterioase. Cu cât mai mult priveau siluetele care goneau deasupra tundrei înghețate, cu atât mai mult îi sfâșia dorul de libertate. În asemenea nopți, condamnații mai vârstnici îi sfătuiau pe cei tineri să nu privească spre cer, deoarece mulți dintre ei nu rezistau și alergau spre sârma ghimpată.

Această poveste am auzit-o de la un deținut mai bătrân pe care l-au transferat de la Kolyma în lagărul nostru, iar eu, iată, v-am povestit-o vouă.

Homycevskyi a tăcut, iar în cameră, s-a așternut o liniște asemănătoare celei din lagărul Kolyma când cei doi fugari au căzut răstigniți pe zăpadă.

– De ce nu scrieți asta? – l-a întrebat Korsakov, mișcându-se pe scaunul care răpăia sub el.

– Mi-e sufletul otrăvit – a spus bătrânul, privind la ferestrele care tremurau din cauza tramvaiului. – Când e vorba de scris, trebuie să scrii doar lucruri care nu te-au marcat pe viață, atunci iese frumos și romantic. Lagărele mi-au otrăvit sufletul, nu vreau să scriu despre asta. Sunteți primii cărora le povestesc această istorie. Poate, cândva, va scrie despre ea Vladyk, am uitat multe amănunte, din cauza lipsei de hrană și a batjocurii, creierul nu lucrează bine și, pe deasupra, au trecut patruzeci de ani de atunci.

Homycevskyi ne-a condus până-n stradă și ne-a fluturat cu mâna. Când m-am întors spre el, ochii săi bătrâni și înlăcrimați reflectau o lumină polară în care, ținându-se strâns de mână, alergau urmăriți, de paznici și de câini, doi îndrăgostiți. Alergau deasupra zăpezilor, iar siluetele lor luminau gardul de sârmă ghimpată, țeștile mitralierelor și umbrele mohorâte ale celor care îi urmăreau.

20. TELEGRAF BEETHOVENIAN

1978

Mama încă nu terminase cu studiile vocale pe care le făcea cu Adelina Tybulska, când Milțea, bunicul și bunica au ajuns la capătul răbdărilor și toate plecările noastre erau însoțite de certuri familiale. Numai tata nu reacționa în niciun

fel, mintea lui fiind ocupată cu inventarea unui aparat electric de bătut untul, astfel că nu prea pătrundea în lumea noastră.

În timpul unei astfel de călătorii, Ievhen Konțevyci ne-a invitat, prin intermediul lui Mykola Homycvskyi, la el, să mâncăm pere coapte. După repetiție, am trecut pe la Homycvskyi, iar, de acolo, am luat toți trei tramvaiul spre Ievhen Konțevyci. În vagon, aproape de noi, ședea o femeie foarte grasă și tot repeta soțului său pe un ton flegmatic:

– Am să întârzii.

Am coborât la aceeași stație, femeia grasă cu soțul ei s-au întâlnit cu o doamnă care plimba, în lesă, un cățeluș și s-au pus la taclale, iar bărbatul tot o trăgea de mânecă și o întreba:

– Cât o să mai zăbovim aici?

– Ce, nu mai am voie nici să vorbesc cu nașa?! – a ripostat femeia.

Noi i-am ocolit și am pornit prin gangurile întortocheate și pline de prăvălii private. Lângă casa acoperită cu țiglă, Homycvskyi s-a oprit, a deschis portița de fier și am intrat într-o curte care ducea spre o livadă cu peri. La marginea piscinei, stătea culcat, în căruciorul său de invalid Ievhen Konțevyci, iar lângă el, pe masă, se afla un coș împletit din nuiele, plin cu pere, deasupra căruia zburau viespiile. Konțevyci glumea, reacționa vioi la fiecare replică și se părea că era singurul care nu-și bate capul și nu-și otrăvește sufletul cu vreo problemă. În jurul său, o mulțime de invitați mâncau pere și discutau între ei. Lângă o fată blondă, l-am zărit pe Oksen Vohaba, iar, aproape de el, puțin mai într-o parte, pe Stanislav Koșel, iubitorul de fete, colțunași și poezie. Se contraziceau, iar Koșel, cu o voce pițigăiată, citea din poeziile sale, ținând de braț o fată cu părul roșcat care, hohotind, studia bărbații aflați în jurul lui Konțevyci. În livadă, un vlăjgan înalt o fotografia pe actrița Kateryna Varyci, agităndu-se

în jurul ei, alergând și comentând fiecare poziție în care o imortaliza. Actrița zâmbea, dezvelindu-și dinții albi ca de zăpadă. De cealaltă parte a piscinei, stătea singură autoarea de piese de teatru, Alice Bubeneak, și fuma, scuturând, în iarbă, din când în când, cu unghia, scrumul țigării. Ievhen Konțevyci a zis ceva hazliu, fiindcă au râs toți, iar, când ne-a zărit, a strigat cu mare bucurie:

– În sfârșit, companiei noastre s-a alăturat și viitoarea stea a operei Alina Ivaniuk.

– Încă nu se știe care dintre noi e stea – a râs mama.

– La dumneavoastră nu se poate ajunge chiar atât de ușor.

– De ce nu încercați? – a întrebat, distrat, Konțevyci.

Toți cei din jurul lui s-au dat la o parte, făcându-ne loc. Cineva ne-a adus scaune, iar, după ce ne-am așezat, Mykola Homycsevskyi l-a întrebat:

– Ia spune, unde sunt perele la care se strânge întreaga elită aristocrată ucraineană?

– Acelea numai spre sfârșitul lui august vor fi coapte, iar *duchessele*¹ s-au copt deja, serviți-vă! – ne-a îmbiat Konțevyci.

O femeie cu părul negru ne-a adus un coșuleț plin cu pere de culoare galben-verzuie cu pete roșiatice pe ele, iar, când am mușcat din fructul zemos, sucul a țâșnit din el și mi s-a prelins pe bărbie.

– Ei, ce spui, Vladyk, aveți asemenea pere în livadă? – m-a întrebat Konțevyci.

– Avem pere pădurețe – am răspuns eu.

– Cândva, la noi, în Mlynysci, creștea un păr pădureț foarte mare – s-a mișcat Konțevyci, care stătea culcat pe burtă, acoperit cu un pled în carouri și ținându-și o mână sub cap. – Și, acum, țin minte gustul *uzvarului*² din perele

¹ **duchesse** – soi timpuriu de pere.

² **uzvar** – compot din fructe uscate.

pădurețe. Astăzi, am, în livadă, tot felul de soiuri de pere, însă niciunele nu au gustul atât de bun ca acele poame pădurețe pe care le-am mâncat în copilărie.

Eu nu puteam să înțeleg ce vor de la acest om infirm, care stă culcat în căruciorul său, ceilalți care se adună în curtea lui. Mi se părea că și Alice Bubeneak, care fuma singură lângă piscină, și Oksen Vohaba, care a vorbit pe două voci în fața oglinzii din toaleta redacției *Curierul Volinian*, de parcă în trupul său s-ar fi aflat două suflete, ca două gălbenușuri într-un singur ou, și veșnic îndrăgostită de propriul corp Kateryna Varyci, care știa să-și ascundă toate problemele intime în spatele zâmbetului său fermecător, și Stanislav Koșel, ce mieuna în jurul fetei cu părul roșcat și toți ceilalți – bărbați și femei deopotrivă – care se aflau în această minunată livadă cu pere, nu au venit aici doar să guste din fructele dulci și zemoase, ci căutau un fel de energie în acest om neajutorat, care nu putea să ajungă nici măcar până la garderobă, pentru a se îmbrăca, fără ajutorul cuiva. Când am zărit zâmbetul său și dinții sănătoși și albi, mi s-a părut că am în față un uriaș venit de pe altă planetă, în jurul căruia roiesc niște pitici dornici să-l atingă, crezând că e plămădit din alt aluat decât ei.

Când gospodina a adus afară ceai și cafea și toți au început să se servească, Koņevyci i-a zis lui Homycevskyi:

– Mykola Vasyliovyci, vă rog să intrați cu Alina și Vladyk în casă.

L-am ajutat să intre în casă, iar mama a închis ușa după ea. Sufrageria nu era mare, în schimb, era plină de cărți aranjate în dulapuri.

– Alina, cred că dumneavoastră încă nu mi-ați dat autograf?

– Și pe ce aș putea să vă dau? – a întrebat încurcată mama.

– Prietenii apropiați mi-l dau pe un ștergar. Vladyk, deschide dulapul acela – a arătat cu degetul spre unul dintre dulapuri.

Am deschis dulapul vechi a cărui ușă a scârțâit, iar Konțevyci m-a rugat:

– Dă-mi, te rog, acel ștergar!

I-am întins un sul de pânză albă, pe care l-a desfăcut, și, atunci, am zărit că ștergarul acela lung era plin de autografe, pe care cineva le cususe cu mare măiestrie, pe urmă, a luat și un pix și i le-a întins mamei.

– Semnați-vă și dumneavoastră, și Vladyk, astfel o să țin minte ziua de astăzi și pe dumneavoastră, dar și perele din această livadă.

Noi ne-am semnat pe ștergar, iar Konțevyci m-a rugat să-l pun la loc. Câteva clipe ne-a privit mulțumit, după care i-a zis lui Homycevskyi:

– Astă-noapte m-au vizitat băieții de la biroul de lângă stadion.

Homycevskyi s-a făcut, dintr-odată, palid și, scoțând, din buzunar, un carnețel și ochelarii, a scris cu litere mari: „Ce voiau?”

– Nu știu, că nu mi-au spus – a răspuns Konțevyci.

„Au intrat în casă?” – a scris, din nou, bătrânul.

– S-au învârtit pe sub ferestre.

„Cine i-a văzut?” – a scris, din nou, bătrânul.

– Tata a început să observe că cineva se învâрте noaptea pe sub ferestrele noastre. Astă-noapte, a întins fire de păr din coada calului, așa, cam la jumătatea corpului unui om, ca să nu se împiedice în ea pisicile, jderii și câinii, a împânzit, cu fire, întreaga grădină, iar, dimineața, a găsit firele rupte în multe locuri. Mi-a spus că nu e pentru prima oară când avem vizitatori.

„Ești sigur că nu e vorba de hoți?” – i-a arătat, din nou, bătrânul carnețelul, după care a rupt foile din el, le-a mototolit și le-a aprins într-o scrumieră care se afla pe masă pentru musafirii fumători. Am privit cu toții cum le cuprind flăcările, cum se înroșesc și fumegă.

– Mykola Vasyliovyci, ajunge cu acest telegraf Beethovenian – zise supărat Konțevyci. – Ce pot să-mi facă? O să mă pună să șed la închisoare? Aș vrea eu să mai pot șede, că m-am săturat să stau culcat, dar nici măcar ei nu sunt în stare să mă facă să șed.

– Ar putea să lase ceva și, pe urmă, să vă compromită – a spus bătrânul, uitându-se speriat în jur. – Acum doi ani, au găsit, la Berdnyk materiale pornografice, iar, la Rudenko, dolari, considerând că pe Berdnyk îl interesează mai mult femeile, iar pe Rudenko, banii.

– Nu au decât – s-a supărat, din nou, Konțevyci. – Iată, am o cutie plină de *samizdaturi*¹, eu nu mă ascund – a zis scoțând din sertar câteva foi din hârtie pentru țigări.

Mama a luat câteva foi tipărite.

– Mi le împrumutați ca să le citesc? – l-a rugat pe Konțevyci.

– Luați-le dacă nu vă este frică că le va găsi cineva la dumneavoastră.

– Cine să le caute la mine, în Turoveț? – zise mama cu oarecare dispreț. – Iar acestea? – a arătat spre alte hârtii.

– Luați-le și pe acelea.

– Vă mulțumesc! – a spus mama, ascunzând hârtiile în poșetă.

În încăpere, s-a așternut liniștea. De afară, se auzeau râsul unei femei și vocile groase ale bărbaților.

¹ **samizdat** – (rus.) lucrări, opere (și ansamblul mijloacelor de realizare a acestora) etc., interzise de cenzură, reproduse artizanal și difuzate clandestin atât în fosta URSS, cât și în alte țări cu regim totalitar. (M.T.)

– La ce duce întreaga noastră literatură progresistă și samizdaturile? – a întrebat Konțevyci, privindu-l pe Homycovskyi. – O să ducă la faptul că, într-o zi, rușii vor pleca, de aici, răspunse tot el.

– Crezi că așa se va întâmpla? – a întrebat bătrânul.

– Nu vor avea încotro. Englezii au părăsit India, francezii și-au părăsit coloniile. Așa e concepută lumea. Tot ce a fost luat cu forța trebuie restituit, s-a mișcat, în cărucior, Ievhen Konțevyci.

– Băieții ăștia sunt o excepție de la regulă – a tușit bătrânul, în vocea lui simțindu-se o notă de ironie. – Și, când se vor destrăma, tot cu mâna întinsă spre gâtul nostru vor sta.

– De ce neapărat spre gâtul nostru?

– Ca să nu fim ai altora, atât de misterioasă este iubirea lor, prietene – a spus, aproape în șoaptă, Homycovskyi.

Am tăcut, din nou. În acest timp, a intrat femeia cu părul negru.

– Ievhen! Mykola Vasyliovyci! Cât vreți să stați aici? Vă așteaptă oaspeții.

– Faceți vânt și căruței mele – a spus, venindu-și în fire, Konțevyci.

Mama a deschis ușa și ne-am trezit, din nou, în curte, în mijlocul musafirilor, printre care apărură noi fețe. O femeie tânără s-a apropiat de mama și a întrebat-o:

– Dumneavoastră sunteți Alina Ivaniuk?

Am observat ochii ei, care semănau cu un râu învolburat de primăvară, profilul ușor roman și părul blond prins cu o bentiță.

– De ce mă întrebați, nu semăn cu ea? – a zâmbit mama.

– V-am văzut pe scenă, când și-a lansat cartea Oksen Vohaba – a început să ciripească femeia. – Mi-a plăcut foarte mult neobișnuita manieră în care ați cântat.

– Hai să ne tutuim – i-a propus mama. – Suntem aproape de aceeași vârstă. Tu câți ani ai?

– Treizeci.

– Și cum te cheamă?

– Natașa.

– Îmi pare bine!

– Dar tu cu cine ai venit – s-a interesat femeia.

– Cu Mykola Homycevskeyi.

– Cine e?

– Borys Ten.

– O să mi-l prezinți și mie cândva? Am auzit atâtea despre el.

– De ce să amânăm pe altă dată? Viața trece repede – a zâmbit mama. – Mykola Homycevskeyi – l-a prins de braț. – O fată tânără vrea să vă cunoască.

Bătrânul a privit-o cu atenție și a întrebat-o:

– Cum te cheamă?

– Natașa.

– Natașa – *kașa*, iar Natalea – *lalea*¹ – a spus bătrânul și, așezându-se comod pe scaun, lângă Konțevyci, și-a spijinit capul în mâini.

Cât timp am stat la Konțevyci, noua noastră cunoștință nu se dezlipea de noi. Ne-a spus că activează într-un ansamblu și speră la o carieră de cântăreață și ar mai fi vorbit multe, dacă mama nu s-ar fi uitat la ceas și nu ar fi zis că noi trebuie să plecăm. Homycevskeyi și-a luat rămas-bun de la toți și ne-a condus până la piața Jytnea. Tot drumul a tăcut îngândurat, iar, când mama i-a mulțumit pentru „ziua în care și-a găsit o nouă prietenă”, a mormăit:

– Alina, aveți grijă cu această nouă prietenă, este o fire care o să vă trădeze și fără arginți. Vă invidiază.

¹ Natașa – terci de ovăz, iar Natelea – păpușă (joc de cuvinte). (M.T.)

– Nu cred, Mykola Vasyliovyci, deoarece și ea cântă.
– Veșnica logică de fier a femeilor – a râs bătrânul. – O să
vă aduceți aminte cândva de vorbele mele.

Lângă piață, ne-am despărțit, iar bătrânul s-a îndreptat
îngândurat spre casă.

21. ALERTĂ LÂNGĂ CLĂDIREA CU BRAZI ARGINTII 1978

Afară, era o zi toridă de vară, mama cânta la doamna
Tybulska, iar eu stăteam cu Bakalet în redacția ziarului *Cu-
rierul Volînian* și-l urmăream pe Hnylyțea care încerca să-l
ducă de nas pe fotoreporterul Leonid Vivdenko, colaborator
neangajat al ziarului.

Totul a fost pus la cale de Hnylyțea.

Eu răsfoiam colecția de ziare și-l urmăream pe Bakalet
cum bate cu un singur deget în claviatura mașinii de scris,
lucrând la recenzia despre expoziția de tablouri cu natură
moartă a lui Mykola Maksymovici¹, când, dintr-odată, s-a
deschis ușa, a apărut capul lui Hnylyțea și s-a auzit un:

– Cu-cu!

A intrat în departamentul pentru cultură, l-a privit pe
Ghenio care continua să-și scrie recenzia, s-a așezat pe un
scaun lângă telefon și l-a întrebat:

– Vrei să vezi cum îl trag pe sfoară pe Vivdenko?

Vivdenko era o personalitate locală bine-cunoscută, care
a lucrat la Agenția Ucraineană de Radiotelegrafie. Era consi-
derat o spaimă în spațiul informativ, putea apărea oricând și
oriunde, în cele mai neașteptate locuri, încărcat de aparate

¹ **Mykola Maksymenko** (n. 1924) – artist plastic ucrainean renumit
pentru tablourile sale cu natură moartă (nota orig.).

foto, scotea, în câmp, combinele din nu știu care raion și făcea un fotoreportaj despre începerea secerișului. Agronomii din întreaga țară ridicau din umeri nedumeriți și se jurau că grânele încă nu s-au copt.

– Cum nu s-au copt grânele, dacă a început secerișul? – urlau funcționarii prin cabinete.

Vivdenko era într-o continuă căutare de senzații, iar, când nu le găsea, le provoca singur. Cu toate că a ieșit la pensie, pasiunea nu l-a părăsit, ba din contră..., în toată regiunea, era respectat și temut până la panică, deoarece el afla totul, chiar înaintea autorităților. Se vorbea că ar avea, la Kiev, ocrotitori care ședea în scaune înalte. În fiecare dimineață, Vivdenko își suna informatorii și ajungea, la toate evenimentele înaintea reporterilor de la alte ziare. Nu odată i-a suflat și lui Hnylyțea reportajele de sub nas, iar redactorul *Curierul Volînian*, întodeauna, publica fotografiile făcute de Vivdenko, deoarece ajungeau, întotdeauna, primele pe masa lui.

Hnylyțea a tras telefonul spre el și a format numărul lui Vivdenko.

– Cu-cu, Leonid Timofiiovici! Dormiți pe-o ureche și habar n-aveți că, astăzi, sosește fiul lui Pavlyk Morozov¹ și, la ora unu, va fi lângă monumentul lui Lenin. Cum de ce vă sun? Nașa mea și-a serbat ziua de naștere și m-am intoxicat cu tobă, dacă îmi revin, atunci vin și eu, dacă nu, toată nădejdea e în dumneavoastră, acum, trebuie să închid, mă cheamă toaleta – a spus, punând receptorul în furcă.

¹ **Pavel Morozov**, alintat **Pavlik** (ucr.: **Pavlyk**), un băiat de 13 ani, care, în 1932, și-a turnat, la securitate, propriul tată, Trofim, ce era kulak „chia-bur”. Imediat, Trofim Morozov a fost arestat și condamnat la zece ani de detenție. Pavlik și fratele lui mai mic, Fedea, au fost uciși într-o mlaștină din apropierea satului natal Gherasimovka, din Ural. Nici până azi, nu se știe cine au fost făptașii. (M.T.)

A căscat satisfăcut și s-a întins trosnindu-și degetele.

– Credeți că va mușca momeala? – a zis Ghenio, scoțând coala de hârtie din mașina de scris.

A mototolit-o și a aruncat-o în coșul de gunoi.

– Nu pot să termin, nicicum, recenzia începută.

– Imediat vom bea o cafea și, pe urmă, o termini – l-a liniștit Hnylyțea.

– Când mă gândesc că trebuie să stau o oră la rând, nici nu vreau să mă gândesc la cafea – și-a astupat cu palma căscatul. – Să-l ia dracul de căscat că e prea molipsitor.

Am căscat și eu apăsându-mi rușinat gura cu palma și m-am gândit cât de apropiat e omul de animal în instinctele sale de turmă.

– De ce să mergem la Magazinul Universal, dacă-l avem pe Buțaliuk, despre care, nu demult, ai scris? – a spus Hnylyțea. – El are, întotdeauna, cafea turcească și nici nu stă de parte, aici, la doi pași, peste drum de librărie.

– S-ar putea să nu fie acasă.

– Sună-l și vezi!

Ghenio a scos un carnețel și a format numărul lui Buțaliuk.

– Alo, ce face cel mai mare entomolog din Jytomyr? – a spus, în receptor, Ghenio. – Nu ai nimic împotriva dacă trecem pe la tine? Nu, nu vrem horilkă... Vrem cafea. Eu, Hnylyțea și încă un băiat. Ajungem imediat.

Ei, vezi, tu începi cu „nu e acasă”, iar el își hrănește gândacii – a râs Hnylyțea.

Pe drum, Ghenio a cumpărat fursecuri de ovăz, iar, când am intrat în clădire, a sunat la o ușă capitonată. Dincolo de ușă, s-au auzit pași, clănțănitul încuietorilor și, în ușă, a apărut un om mic de statură, în halat și papuci de piele și ne-a poftit înăuntru:

– Intrați.

Ne-am descălțat și am intrat în sufragerie, ai cărei pereți îmbrăcați în pânză erau umpluți de gândaci, sub care, pe tăblițe, stăteau scrise denumirile lor în limbile latină și ucraineană.

– Hai, laudă-te cu colecția ta – a început Ghenio.

– Nu prea am cu ce să mă laud – a spus, cu satisfacție, Buțaliuk. – Uite, am cel mai mare gândac din lume, Titanul mustăcios – Titanus giganteus, nu-l mai are nimeni din Jyto-myrr – a arătat spre perete.

– Dar ce fel de acvariu cu nisip este acesta? – a întrebat Hnylyțea.

– Acolo trăiesc scarabeii. Toată lumea crede că au dispărut de pe la noi, însă la mine mai trăiesc – a spus cu mândrie Buțaliuk. – Uitați-vă la gândaci, iar eu mă duc să prepar cafeaua.

A dispărut în bucătărie, de unde, la început, s-a simțit o puternică aromă de cafea, iar, pe urmă, a apărut și el, ducând o tavă pe care se aflau ibricul și ceștile pentru cafea.

– Luați loc – ne-a invitat mai aproape de măsută și a început să toarne cafeaua în cești.

Ghenio a scos fursecurile de ovăz și le-a pus într-un castron de sticlă. Am băut cafea, am mâncat fursecuri și am stat de vorbă.

– Nu de mult, am cumpărat un gândac-cerb¹ de opt centimetri, am dat pe el trei mii de karbovanți – s-a lăudat cu mare bucurie Buțaliuk.

– Tu ești nebun? – s-a înecat cu cafea Ghenio și a început să tușească.

– De ce nebun? Mă voi duce la Riga și-l voi vinde cu cinci mii.

– Ce nebun o să-ți dea atâția bani pe el?

¹ **gândac-cerb** – rădașcă (Lucanus cervus – M.T.)

– Iar colecționarul din Riga o să-l vândă celui din Tampere¹ cu zece mii.

– Colecționarii ăștia nu sunt normali la cap, zău – s-a strâmbat Ghenio.

Am terminat de băut cafeaua, când Hnylyțea a observat un acvariu cu apă.

– Acolo trăiesc peștii?

– Ce pești? – a întrebat supărat Buțaliuk. – Acolo trăiește Boul de baltă.

Ne-am apropiat de acvariul acoperit cu o plasă de plastic.

– De ce e acoperit acvariul? – am întrebat eu.

– Să nu fugă. Poate zbura.

Gândacul, înotând cu lăbuțele, s-a ridicat, scoțându-și cornițele din apă.

– De ce are bășici pe pânțece? – m-am interesat eu.

– Sunt bășicuțe de aer prinse de porii de pe trupul său. Acum, se alimentează cu oxigen, prin mustăți, dar imediat se va afunda.

Gândacul a mișcat din mustăți și, într-adevăr, s-a lăsat la fund.

– Ia spuneți-mi, știți care dintre gândaci ar putea fi considerat simbolul nostru ucrainean.

– Cărăbușul²? – a întrebat Ghenio.

– Nu cărăbușul, ci acest frumușel – spuse Buțaliuk, scoțând, din insectar, un gândac mare cu elitre de un castaniu lucios. – Acesta este gândacul-rinocer, uitați-vă ce corn în-doit are, iar, pe spate, are un trident³.

¹ **Tampere** – al treilea cel mai mare oraș al Finlandei. (M.T.)

² Aluzie la poezia lui Taras Șevcenko: *Livada de vișini lângă casă, / deasupra vișinilor zumzăie cărăbușii...* (M.T.)

³ Stema Ucrainei este un trident galben pe fond albastru. (M.T.)

– Măcar nu-l arăta nimănui, că o să te aresteze și o să te trimită în lagăr, la Kolyma, cu tot cu gândacul tău – a zis ironic Ghenio.

– Cine să-l vadă? Toată ziua doarme în scorbură, iar, noaptea, zboară, la fel ca un partizan care toată ziua stă în buncăr, iar, noaptea, iese la vânătoare. Iată, ies larvele la suprafață – a zise încurcat Buțaliuk, stropindu-le cu apă.

– Ce mare e – a atins Ghenio cu degetul gândacul.

– Trei centimetri și jumătate – s-a lăudat Buțaliuk.

– Cu ce îl hrănești?

– Cu nimic. Trăiește până la trei luni cu ceea ce a mâncat când a fost larvă.

– Dar larvele cu ce le hrănești?

– Cu frunze putrede și cu frunze fierte din ceai.

– Cât timp se dezvoltă o larvă?

– Trei ani.

– Câtă nedreptate – s-a întristat Ghenio. Să trăiești trei ani ca larvă neajutorată și doar trei luni ca gândac adult.

– Tu acorzi mai multă atenție gândacilor decât femeilor – s-a strâmbat Hnylyțea.

– Până la urmă, fiecare a cincea ființă vie de pe pământ este un gândac – a spus Buțaliuk, aranjându-și cordonul halatului.

– Iată, aici, suntem patru, și nu e niciun gândac printre noi – a râs Ghenio.

– Dacă ar fi fost cu noi Vivdenko, cu siguranță el ar fi fost gândacul – a pufnit în râs Hnylyțea. – Cred că a sosit timpul să mergem la monumentul lui Lenin, căci sigur Vivdenko a reușit să adune o grămadă de gură-cască.

I-am mulțumit lui Buțaliuk pentru cafea și ne-am îndreptat spre piața lui Lenin, spre care circulația era blocată de către un echipaj de miliție rutieră. În piață, s-au adunat mulți ofițeri în uniforme militare și în cele de funcționari,

pionieri, femei cu brațele pline de flori, veterani de război cu piepturile pline de medalii, membri de partid burtoși în cămăși și cu cravate, toți se învârteau în jurul pupitrului cu microfoane pe care le verifica un operator, a cărui voce răsună peste piață:

– Unu, unu, unu, unu!

Băteau tobele, răsunau trompetele, o instructoare de pionieri își muștruluia detașamentul, chiar lângă monument, iar Vivdenko, cu trei aparate agățate de gât, se învârtea agitat prin mulțimea adunată.

– Apropiati-vă de monument, iar eu o să mă ascund în magazinul de alături și o să vă urmăresc prin vitrină, ca să nu mă vadă Vivdenko – a zis Hnylyțea, pierzându-se în mulțime.

Eu cu Ghenio am intrat printre oamenii adunați și am început să urmărim ce se va întâmpla mai departe. Până la ora unu, au mai rămas 20 de minute. Sunetul tobelor creștea. De monument s-a apropiat Garda de Onoare, iar carabinele cu baionetele, sclipind în razele soarelui, au împietrit lângă soclul de granit. Funcționarii de la partid își priveau ceasurile de la mână, erau nervoși cu toții. Vivdenko clănțănea din aparatele foto și striga la instructoarea pionierilor. Veteranii, zângănind din medalii, și-au scos piepturile în afară. Dar, dintr-odată, de sub brazii argintii, a apărut un motan hoinar, cu o ureche sfâșiată în bătlăile motănești, și a trecut leneș prin fața gării de onoare. Cineva din mulțime a râs și l-a chemat:

– Pis, pis, pis!

Lângă noi, roșu de disperare, un tânăr solid în cămașă albă și cravată roșie a strigat la instructorul raional al comsomolului¹:

¹ **Comsomol** – organizație de masă, care a activat, între anii 1917-1990, în rândurile tineretului din URSS, având drept scop propagarea idealurilor comuniste. (M.T.)

– Jabciuk, alungă motanul!

Instructorul și-a făcut loc prin mulțime până la garda de onoare, dând din mâini și strigând:

– Caț-ț-ț!

Motanul vagabond a trecut printre picioarele unuia dintre militarii gărzii de onoare și s-a așezat pe stratul de flori ce înconjura monumentul. Pionierii distrați arătau cu degetul spre motan, iar instructoarea lor continua să-i mustre. Jabciuk privea neputincios spre stratul de flori și s-a hotărât că e nedemn să alergi după un motan în fața participanților la miting, astfel că s-a întors și s-a îndreptat spre tânărul care i-a ordonat să alunge motanul.

– Jabciuk! Dacă din cauza motanului, pe care nu vrei să-l alungi, va fi perturbat mitingul dedicat fiului lui Pavlyk Morozov, te concediez, nemernicule!

– Ce fiu ar putea să aibă Pavlyk Morozov dacă a fost ucis pe când era copil mic? – s-a strâmbat, simțindu-se jignit, Jabciuk.

Tânărul în cămașă albă a căzut adânc pe gânduri, pe frunte i-a apărut o venă umflată, iar, când și-a revenit, pe chipul său aspru, apăru o mare nedumerire. M-am uitat la ceas, era treisprezece și cinsprezece minute. Tânărul s-a îndreptat cu pași nesiguri spre microfoane și i-a șoptit ceva la ureche unui „tovarăș” îmbrăcat în costum gri. Acesta, la început, a fost cuprins de un fel de spasm, după care s-a apropiat de alt „tovarăș” căruia i-a șoptit ceva la ureche, gesticulând din mâini. Cel de-al doilea „tovarăș” a privit mirat monumentul, garda de onoare, pionierii, veteranii, femeile cu brațele încărcate de flori, s-a întors nervos și, urmat de gorilele sale, s-a îndreptat spre clădirea cenușie din spatele brazilor argintii.

La comanda cuiva, a plecat și garda de onoare, toboșarii au făcut stânga împrejur și au plecat și ei, după care au

dispărut: instructora cu pionierii, veteranii de război, femeile cu brațele pline de flori. S-a împrăștiat întreaga mulțime. Lângă monument, au rămas doar microfoanele, florile, motanul vagabond și Vivdenko disperat până la lacrimi. Simțea cum o gheară nevăzută îl strânge de gât, cum furia acumulată îi sparge pieptul... Nu mai putea răbda, roșu ca un rac, s-a apropiat de microfon, a ridicat aparatul foto greu cu obiectiv lung deasupra pieței goale și a urlat cu voce răgușită în microfon:

– Hnyly-y-y-y-țea!

22. CÂNTATUL PE DOUĂ VOCI

1978

Sâmbătă, a venit la noi Nataalka Zuh. Îmbrăcată într-o bluză de culoarea valurilor mării, în blugi, cu părul lung și des, iradiind de bucurie, semăna cu o iapă tânără și jucăușă. A intrat veselă în livadă, s-a aplecat și a mirosit gladiolele, a mușcat dintr-un măr după care s-a descălțat și s-a așezat pe pragul casei. Mama pregătea masa, în pridvor, încercând să scoată afară o viespe încăpățânată. Văzând-o pe Nataalka Zuh, bunicul Denis a plescăit din limbă:

– Frumoasă fată – ca o bomboană! – De unde a apărut?

Însă Milțea, când a observat cât de sigură e pe ea Nataalka în tot ceea ce face, a devenit invidioasă pe ea din cauza propriilor complexe, a fornăit pe nas și a fugit la prietena ei Niuska. Eu stăteam în pridvor și ascultam sporovăiala femeilor.

– Unde-i soțul tău? – s-a interesat Nataalka, aruncându-mi o privire cochetă.

– Repară centrifuga apicolă – i-a răspuns mama.

– Unde?

– În atelierul său.

Era evident că pe Nataalka o interesau bărbații și voia să-l vadă pe tata.

– Și scoate multă miere?

– Da de unde? – a spus mama. – Ba fuge roiul de albine, ba albinele îl mușcă pe Vladyk, de se umflă atât de tare, încât trebuie să-l ducem de mână.

– S-a întâmplat și așa ceva? – a întrebat veselă, îndreptându-și genele vopsite spre mine.

Această întâmplare despre care mama povestea tuturor s-a petrecut când eu am fost mic de tot. Pe tata, întotdeauna, îl absorbea munca și problemele cunoscătorilor cărora, tot timpul, trebuia să le repare sau să le construiască câte ceva. Ideiile sale ingineresti nu-l părăseau niciodată.

Când aveam trei ani, tata, în timp ce scotea mierea din faguri, m-a pus lângă stup să mă uit la albine. Dar, deodată, i-a trecut prin cap ideea construirii unui dispozitiv de cules mere, fără să le strivească. Astfel, m-a lăsat lângă stup și a fugit să-și noteze, în carnețel, ideea și să deseneze schița dispozitivului de cules mere. Eu, văzând că lipsește atât de mult, ca să nu mă plictisesc, am vrut să cunosc albinele mai îndeaproape. Erau atât de calde, frumoase și misterioase, încât m-am aplecat asupra stupului și am căzut în el. Blânde și misterioasele insecte s-au prefăcut deodată în niște fiare feroce și au început să mă înțepe de față, burtă, spate, mâini și picioare. Am început să țip, iar tata s-a speriat, a lăsat carnetul de schițe, a alergat la mine, m-a recuperat din stup și a început să scoată acele albinelor din pielea mea. După ce a scos treizeci și șapte de ace, Milțea trebuia să mă ducă de mână deoarece nu vedeam nimic din cauza umflăturilor.

– Ce s-a întâmplat cu el? – întreba toată lumea.

– S-a plimbat prin stupul de albine – răspundea Milțea.

După această pățanie, tata a construit un radiator care imobiliza albinele, încât nu puteau nici să zboare, nici să înțepe, doar umblau leneșe pe ramele cu faguri, de le puteai culege cu mâinile goale.

– Unde lucrează soțul tău? – s-a interesat Natalka.

– La aerodromul militar.

– Mergi des pe acolo?

– Câteodată – a răspuns mama.

– Ești prietenă cu soțiile ofițerilor?

– Cum să nu fiu? Lor le plac bârfele și discuțiile despre cariera militară a soților lor. Trăiesc lângă aerodrom, iar avioanele fac parte din viața lor. Cunoscut denumirile tuturor avioanelor și caracteristicile lor tehnico-tactice, de asemenea, știu când pe umărul soților va răsări următoarea stea. „Suntem căpitani, dar, peste puțin timp, vom fi maiori” – spun soțiile piloților.

– Ce viață cenușie și monotună – a spus Natalka, aranjându-și sutienul. – Când am coborât din autobuz și am întrebat unde stă familia Ivaniuk, la rândul-mi, am fost întrebată care dintre ei. Sunt mai multe familii cu acest nume în sat?

– În Turoveț, nu găsești decât familii cu numele de Ivaniuk, Kušnir, Liubcenko, Kravciuk și Skorohid. Aici, toți oamenii care poartă același nume sunt neamuri – zise mama punând, pe masă, sticla cu vișinată și paharele.

Pe masă, se aflau deja țipari prăjiți, clătite, ștrudele cu mere, plăcintă cu brânză dulce și stafide, prune galbene, faguri cu miere și o carafă de compot din fructe uscate. Mama a turnat vișinată și a spus:

– Să bem pentru faptul că ai venit la mine.

Au ciocnit și au băut.

– Cine a prins țiparii – a întrebat Natalka.

– Vladyk – a răspuns mama.

– Sunt foarte gustoși. Unde i-a găsit?

– În bălțile din jurul satului, în râu, sunt peste tot.

Natalka Zuh avea degetele și buzele unsuroase, era amețită de vișinată, vorbea cu voce tare și își ștergea buzele cu un ștergar, iar mama și-a scuturat coama de păr negru și, cu voce subțire, a început să cânte:

*Ой продала дівчина курку
Та купила козакові люльку,
Люлку за курку купила,
Вона його вірно любила¹.*

Era un cântec lung în care fata, după ce a vândut găina să-i cumpere cazacului lulea, și-a vândut pieptănul și i-a cumpărat un cremene ca să-și aprindă luleaua, pe urmă, și-a vândut fusta și i-a cumpărat iască, a vândut slănina și i-a cumpărat amnar, ca, în cele din urmă, să ajungă să-și vândă sufletul ca să-i cumpere un săculeț de tutun. Îi era foarte credincioasă fiindcă îl iubea foarte mult. Mama cânta, iar Natalka Zuh îi ținea isonul, deoarece nu prea știa cuvintele. Aceste două voci puternice și bine pregătite, care nu semănau cu vocile femeilor din sat, răsunau în gospodăria noastră. A intrat bunica Maryna, a ascultat cântecul până la sfârșit, după care a întrebat:

– Unde a dispărut Milțea?

– S-a dus la Niuska – i-am răspuns eu.

Bunica s-a întors cu spatele și a ieșit.

– De ce soțul tău nu intră în casă? – a întrebat Natalka, aranjându-și părul.

– Ți-am spus că e în atelierul său – a răspuns mama umplând, din nou, paharele cu vișinată.

¹ A vândut fata găina
Și i-a cumpărat cazacului lulea,
A dat găina pe lulea
Fiindcă mult îl mai iubea.

– La ce se pricepe?
– La tot. Vrei să vezi aparatul de fiert cafea pe care l-a făcut?

– Vreau.

Mama a condus-o pe Natalka în bucătărie, a turnat apă în aparatul de cafea, a potrivit ceasul, l-a tras, iar aparatul a fluierat și s-a oprit.

– Vladyk, mergi și cheamă-l pe tata – a zis nemulțumită. Chestia asta, iarăși, s-a oprit.

Tata repara motorul electric de la centrifuga apicolă. Tot atelierul era plin de scule și piese.

– A venit o prietenă de-a mamei, din Jytomyr, în vizită la noi, iar, când mama a vrut să-i arate cum funcționează aparatul de cafea, acesta s-a stricat.

Tata privea atent pe lângă mine, de parcă trupul său se afla aici, iar sufletul, în altă parte, de unde nu voia să se mai întoarcă. Câteva clipe nu a putut înțelege ce vreau de la el, însă a lăsat motorul la o parte, și-a adunat gândurile și a spus:

– Vin imediat.

Când m-am întors în casă, mama căuta un disc de pick-up, iar Natalka stătea în sufragerie și privea, cu mare interes, raftul de cărți.

– Dar asta ce este? – a luat, în mână, teancul din foi de țigară.

– Sunt poezii – aproape că i-am smuls din mână hârtiile, însă ea a reușit să vadă scrisoarea lui Karavanskyi către Homulka.

– Cine le citește?

– Eu – am răspuns plin de sine.

– Oare, nu ești prea mic pentru a citi asemenea poezii? – m-a privit insistent, în timp ce își aranja bluza.

– Sunt pasionat de poezie de la șase ani – am recunoscut eu.

– Vai, ce modești suntem – m-a ciupit Natalka.

Mama a ieșit din dormitor și i-a întins trei discuri de vinil:

– Ia-le, e *Trubadurul* lui Verdi, în interpretarea orchestrei Filarmonicii din Berlin.

– Mi le dăruiești mie? – s-a pierdut cu firea Natalka Zuh.
– Dar tu nu le mai asculți?

– La ce să le mai ascult? Toată această operă o am de mult aici – și-a ciocănit mama fruntea cu degetul.

– Ce probleme aveți? – a întrebat tata intrând în casă.

– Faceți cunoștință – spuse mama. – Ea este prietena mea Natalka Zuh.

– Hryhorii – i-a întins tata mâna.

– Alina mi-a spus că puteți face totul – i-a tras cu ochiul.

Mama s-a prefăcut că nu observă gestul ei și a zis pe un ton supărat:

– Aparatul tău de cafea s-a stricat, din nou.

Tata a luat aparatul și l-a dus în atelierul său.

– Ce serios e soțul tău – a spus, în șoaptă, Natalka, după ce a ieșit tata.

Nu au reușit să bea nici măcar jumătate din sticla de vișinată, când tata s-a întors cu aparatul de cafea.

– Deja ați reușit să-l reparați? – a zis cu admirație Natalka. – Cât de bine vă ies toate. Eu, în locul Alinei, aș strica mereu câte ceva.

– Alina tocmai asta și face – a spus cu o ușoară ironie tata.

– Luați loc și beți cu noi o vișinată – nu se potolea Natalka. – Alina, toarnă-i și soțului tău un pahar.

– Vorbești de parcă i-aș interzice să bea – a zis mama turnând vișinată în pahar.

– Există o vorbă frumoasă: oricât ar bea o femeie, la sfârșitul banchetului, trebuie să ciocnească cu un bărbat – a

spus Nataalka, ciocnind cu tata. – Povestiți-ne ceva din viața cazonă, se spune că militarii sunt niște grobieni.

– Nici nu vă puteți imagina – zise tata, gustând din paharul cu vișină. – Nu de mult, am avut un control. A venit comandantul responsabil cu pregătirea de luptă antiaeriană. Întreg batalionul stă lângă avioane, generalul se apropie de tinerii piloți, îi întreabă dacă au ceva de raportat, piloții se prezintă și fiecare răspunde că totul este în regulă și că nu au nimic de raportat. Când ajunge în dreptul locotenentului Homeak¹, care era slab, numai piele și os, ochii generalului se rotunjesc, iar obrazul i se umflă de supărare. Îl examinează cu o vădită scârbă și îl întreabă:

– Dumneata cine ești și de ce ești atât de slab?!

– Locotenent Homeak! – răspunde acesta.

– De ce ai moaca asta de șobolan?!

Locotenentul, încremenit în poziția de drepti, s-a făcut roșu ca racul.

– Să vină la mine comandantul batalionului! – a ordonat generalul.

– Ordonăți! – a strigat speriat comandantul batalionului.

– Locotenentul să fie bine hrănit! Câte două porții la fiecare prânz, să nu mai arate ca animalul acela... cum îi spune... ce umblă prin gunoaie?...

– Pisica?... – a întrebat speriat comandantul.

– Ce pisică?! – a urlat generalul. – Peste o lună te prezinți la mine cu el! Să-l hrăniți cu untură de pește, franzele și smântână! Că, altfel, nu știu ce vă fac! Ați adunat, aici, toate pieriturile.

Spunând acestea, s-a îndreptat spre avionul său.

După această întâmplare, pe locotenentul Homeak îl chemau în fiecare lună la general, unde îl cântăreau și îi ve-

¹ **Homeak** – nume ce are la bază apelativul ucr. *homeak*, „hamster”. (M.T.)

rificau înfățișarea, însă nicicum nu au reușit să-l îngrășe. Atunci, generalul l-a transferat la o altă unitate. Asta e cea mai hazlie întâmplare cazonă pe care o știu, a spus tata, umplând, din nou, paharele. Haideți să bem pentru ca nici unul dintre noi să nu fie trimis unde nu dorește, din cauza capriciilor cuiva.

– Pentru asta, merită să bem – a zis Natalka, după care a întrebat: – Spuneți-mi, vă rog, la ce oră am autobuz spre Jytomyr?

– Peste patruzeci și cinci de minute – a răspuns tata.

– Atunci, e timpul să plec – a spus ridicându-se de la masă. – Mă bucur că v-am cunoscut și vă mulțumesc pentru primirea călduroasă.

Mama i-a pregătit într-o pungă de plastic mere, pere și prune. Am condus-o la autobuz, iar, când ne-am întors acasă, bunica Maryna ne-a spus:

– Să nu aveți încredere în ea, nici ochii nu-i stau bine în cap. Asta este în stare de orice..., te strivește ca pe o muscă, de n-apuci să zici nici pâs.

– N-ați vrea să vă întreb pe dumneavoastră cu cine să vorbesc și pe cine să invit la mine? – s-a supărat mama.

Bunica Maryna a ieșit supărată și ea.

23. TRANSFORMAREA ÎN TÂNĂRĂ VRĂJITOARE 1978

Piața Jytnea era inundată de dalii, gladiole și alte flori, de mere, pere, prune și roșii, iar, în văzduh, plutea aroma verii târzii. Țărânci solide și bine bronzate, cu coșurile pline de prune renglote, le îndemnau pe orașencele plăpânde, care se plimbau ca niște somnambule printre tarabe, să cumpere. Dincolo de piață, zumzăiau mașinile și sunau tramvaiele. Eu

cu mama am trecut peste liniile de tramvai și ne-am apropiat de clădirea din cărămidă, îmbrăcată în viță-de-vie.

– Alo, Mykola Vasyliovyci! – a bătut mama în geam.
– V-ați trezit?!

Dincolo de ușă, s-au auzit pași și zăngănitul metalic al încuietorilor.

– Cum să nu mă trezesc, dacă, astăzi, aveți concurs? – a spus bătrânul.

Mama ținea, în mână, pachetul cu rochia de concert pe care a comandat-o la croitoreasa Adelinei Ţybulska.

– Iar eu am crezut că ați uitat – zise veselă mama.

– Intrați, vă rog – ne-a invitat Mykola Vasyliovyci.

Înăuntru era dezordine, iar mama, ca de obicei, s-a apucat să deretice.

– Alina, mai bine v-ați pregăti pentru concert decât să adunați, de prin casă, papucii aruncați – a mormăit acesta.

– V-am adus ștrudel cu mere – a spus mama, neluând în seamă bombănelile lui.

– La ce oră e concursul? – a întrebat bătrânul așezându-se pe canapea și punându-și un picior peste altul.

Halatul lui vechi de culoare violetă semăna cu o mantie de episcop roasă, pe alocuri, de molii.

– De la nouă la zece au loc înscrierile, iar de la ora unsprezece începe concursul – i-a răspuns mama din bucătărie, după care a adăugat: – Luați loc la masă, o să bem un ceai.

– E foarte bun – zise gustând din ștrudel. – Dar în ce zi suntem astăzi?

– Azi, e joi – am răspuns eu.

– Iar eu care am crezut că deja e sâmbătă – a spus Mykola Vasyliovyci, uitându-se spre ceasul oprit.

Mie mi s-a părut că bătrânul trăiește de mult într-un alt timp, nicicum în acelea în care trăiam eu, mama, Milțea, tata

și toți cei pe care îi cunoșteam. În ceea ce-l privește pe tata, nu aș fi atât de sigur. El, și dacă trăia în timpul nostru, nu cred că trăia în lumea noastră, ci în una care-i aparținea numai lui și în care nu primea pe nimeni. Lumea lui era făcută din motoare, roți dințate și tot felul de cabluri electrice. Dacă exista un Dumnezeu mecanic, atunci tata se ruga numai lui, iar pe oameni îi privea ca pe niște anexe ale lumii mecanice. Odată, chiar mi-a spus:

– Lumea, adică întreg universul, a fost construită de către un constructor perfect, numai că omenirii îi lipsește o doagă ca să-l folosească cu pricepere.

Tata era singurul din familie care privea, cu indulgență, toate capriciile mamei. Dacă bunicul, bunica și Miștea o considerau o ciudată, tata îi lua apărarea, întotdeauna:

– Nu are nimic ciudat în ea, pur și simplu, așa e construit capul ei – răspundea foșnind din paginile câte unei reviste, după care se adâncea în lectura articolelor tehnice, neluând în seamă argumentele Miștei sau ale bunicii Maryna.

În logica tatălui meu, se învârtteau roți dințate, ciocaneau ritmic pistoanele care puneau în mișcare ideile sale tehnice, însă nu era loc pentru fanteziile mamei și nici pentru vocea ei.

Tata a refuzat să o însoțească la concurs.

– Joia am zboruri, iar vinerea și sâmbăta vreau să repar motocicleta, că o să mă lase în mijlocul drumului și nu mai ajung la slujbă.

– Nu e nevoie să cauți scuze – s-a supărat pe el mama. Tu, oricum, nu ai fost la niciun concert de-al meu.

– Cum adică nu am fost? Am fost la concertul din club de Anul Nou.

– Când a fost asta?! – aproape urlase mama. – Acum 10 ani!

Astfel, au ajuns să se certe și, înainte de concurs, nu mai vorbeau unul cu celălalt.

– V-ați invitat prietenii să vă vadă? – s-a interesat Mykola Vasyliovyci.

– La ce să-i invit? Astăzi, e doar prima etapă, dacă trec și de cea de-a doua etapă, atunci am să-i invit sâmbătă la concertul laureaților.

– Sunt sigur că o să câștigați – a spus bătrânul, punând, pe masă, ceașca goală.

– Vă mulțumesc! – a zâmbit mama. – Acum, trebuie să plecăm.

Mykola Vasyliovyci ne-a condus până în stradă, iar, la despărțire, a îmbrățișat-o părintește pe mama.

– O să mă rog pentru dumneavoastră.

În clădirea Filarmonicii, era multă lume. Părinții cu odraslele lor cam de vârsta mea sau un pic mai mari, se plimbau de colo până colo. Fiecare participa la concurs, la categoria sa de vârstă. Mama s-a înscris la categoria a cincea, în care concureau cântăreții de la 25 la 35 de ani. La înscriere, mama a dat nas în nas cu Natalka Zuh.

– Natalia! – s-a bucurat mama. – Ce faci aici?

– Participi și tu la concurs? – s-a pierdut cu firea Natalka.

– După cum vezi – a răspuns mama, arătându-i hârtiile.

– Și tu?

Uimirea care se putea citi, la început, pe fața ei s-a transformat, încetîșor, în indignare și frică. Însă, până la urmă, și-a revenit, a zâmbit nervos și a răspuns aproape strigând:

– Și eu, scuză-mă trebuie să plec.

– Ne întâlnim în prima etapă – a strigat, în urma ei, mama.

Natalka a plecat legănându-și șoldurile drepte, până când coama sa blondă cu tot cu bentiță a dispărut în mulțimea de oameni.

Mama a primit programul concursului și repartizarea la hotel. Cei din categoria ei de vârstă concureau în clădirea

Școlii de muzică care se afla alături de Filarmonică, de aceea ne-am îndreptat într-acolo.

– Trebuie să ne asigurăm că orchestra sau pianista mă pot acompania în timp ce voi cânta – a spus mama.

– S-a trezit în tine disperarea provincială – am glumit cu ea.

– Vladyk – și ciufulidu-mi părul, a continuat: – Eu m-am pregătit pentru acest pas, nu toată vara, ci întreaga viață, de aceea nu pot să ratez șansa, doar pentru că tu ai chef să mânânci înghețată.

– M-aș mulțumi și cu o sticlă de limonadă rece.

– Dacă trec în turul doi, o să ai și înghețată și limonadă.

– Și dacă nu treci?

– Mușcă-ți limba – a răspuns nervoasă mama, bătând din picior și grăbind pasul.

Eu de abia mă țineam după ea.

– Se poate întâmpla orice – continuam eu distrat. – Îți dispare vocea sau nu o să fie pe placul juriului.

– Tacă-ți gura – a bombănit, fără ură, mama.

După tragerea la sorți, mama era al nouăsprezecelea concurent. În sală, erau foarte mulți cântăreți și jurnaliști. L-am zărit și pe Leonid Vivdenko, împodobit cu aparatele foto ca un pom de iarnă, iar, în apropierea comisiei de jurizare, l-am zărit pe Ghenio Bakaleț. Deasupra scenei, era agățat un banner pe care scria: Concursul Republican al Tinerilor Interpreți „Borys Leatoșynskyi”. Am luat loc în sală, unde se agitau interpreții și cei care au venit să-i susțină. Mama s-a apropiat de orchestră și a stat de vorbă, mai mult timp, cu dirijorul, tot arătându-i, emoționată, scena. Sala începea să se umple și, în câteva momente, nu a mai rămas niciun scaun liber. Comisia de jurizare a luat loc la masa pe care se aflau sticlute cu apă minerală și tăblițele cu numele membrilor juriului. Forfota creștea din ce în ce mai tare, până când,

pe scenă, au apărut un tinerel și o fată blondă cu părul despletit.

– Deschidem prima etapă a Concursului Republican al Tinerilor Interpreți „Borys Leatoșynskyi”. La categoria a cincea, participă concurenți cu vârsta cuprinsă între douăzeci și cinci și treizeci și cinci de ani, a anunțat tinerelul cu o voce plăcută de bariton care s-a stins în aplauzele publicului.

– Invităm, pe scenă, prima concurentă, Dzvenyslava Bundza, o cântăreață din Kolomeea¹, care va interpreta cântecul lui Anatoli Kos-Anatolskyi², *Oi pidu ia meji hory*³.

A început să cânte orchestra, iar, pe scenă, a urcat o doamnă grasă cu pălărie albă și rochie de un alb înspumat. Vocea ei a explodat și s-a revărsat, inundând orchestra, spectatorii, juriul și jurnaliștii. A fost un început foarte reușit, cu o cântăreață talentată care avea o voce foarte frumoasă, emoționantă, cânta cu mare ușurință, fără întreruperi. S-a simțit o concurență intensă de la prima apariție. M-am uitat în jur și am văzut-o, la câteva rânduri de mine, pe Adelina Tybulska, care stătea alături de o femeie slabă, foarte serioasă și o asculta, cu atenție, pe Dzvenyslava Bundza. Însă aria din opera *Rusalka* a lui Dvořák⁴ nu m-a impresionat deloc. Melodia tristă, mohorâtă și vocea somnoroasă a cântăreței m-au relaxat atât de tare, încât, din cauza trezitului devreme și a agitației de dimineață, am adormit. M-am trezit speriat de aplauze. Bărbosul din juriu, căruia Ghenio

¹ **Kolomeea** – oraș în regiunea Ivano-Frankivsk, situat pe cursul râului Prut (Ucraina). (M.T.)

² **Anatoli Kos-Anatolskyi** (1909-1983) – compozitor sovietic de origine ucraineană, artist emerit al URSS. (M.T.)

³ *Am să trec printre munți* (cântec popular ucrainean – M.T.).

⁴ **Antonín Leopold Dvořák** (1841-1904) – compozitor de muzică clasică, originar din regiunea Boemia (Cehia). (M.T.)

Bakaleț îi cerea un comentariu, aplauda ca un disperat, iar aplauzele sale zgomotoase erau în contrast cu reținerea celorlalți spectatori. Chiar doamna Țybulska s-a uitat la el, spunând ceva răutăcios la urechea femeii slabe care, uitându-se și ea la bărbos, dădea batjocoritor din cap.

Pe scenă, au urcat cântăreți și cântărețe, într-un amestec de voci și melodii. Chipurile unora erau ușor de reținut, iar ale altora, dimpotrivă, dispăreau din memorie, se risipeau în iureșul concursului. După Dzvenyslava Bundza, îmi amintesc, pe scenă, a urcat cântăreața Inna Trey din Odesa. Avea o voce tragică și cânta de parcă își lua rămas-bun de la lume. În rochia ei neagră cu paiete, arăta ca o bocitoare scită. Dacă succesul în artă nu depinde numai de competență, ci și de farmecul personal și de o energie specială pe care o transmite artistul, fără îndoială, Inna Trey avea aceste calități.

Mai departe, prezentatorul a anunțat:

– O invit pe scenă pe cântăreața Natalia Zuh, din orașul Jytomyr, care va interpreta valsul Venerii¹ *Mă cheamă oamarii*, din opera *Eneida* a lui Mykola Lysenko...

Pe scenă, a urcat Natalia Zuh, într-o rochie albă, cu un decolteu adânc, și s-a oprit provocator lângă microfon, iar, când orchestra a început să cânte, vocea ei a răsunat inundând sala. Avea o voce de cocotă, puțin răgușită, de parcă în pieptul său clocotea ceva, însă jucăușă și plină de dragoste. Cânta despre visurile zeiței romane, parcă savurând frumusețea și măreția acesteia. Avea o atitudine ludică, și-a ridicat vocea la un chițăit imposibil de reprodus, care a dispărut în aplauzele sălii. S-a simțit că Zuh a venit cu un grup mare de susținători care nu se zgârceau la aplauze și la strigăte de

¹ **Venera** – (Venus, Afrodita) zeița dragostei, a frumuseții și a fertilității. (M.T.)

„Bravo!”. M-am uitat la doamna Tybulska care a reacționat cu precauție la aria lui Venus.

În partea a doua a apariției sale, Natalia Zuh a interpretat aria lui Cio-Cio-San din opera *Madame Butterfly* de Giacomo Puccini și a cântat, la fel de jucăuș, flirtând cu publicul. Vocea vibra fericită în pieptul său de femeie tânără, încrezătoare. Obrajii ei radiau plini de farmec și credință în talentul său. Era convinsă de puterea sa magică și influența asupra publicului. Vocea ei nu era înălțătoare și ușoară ca vocea Dzvenyslavei Bundza, nici profundă și pătrunsă de dramatism ca cea a Innei Trey, însă, la ambele arii cântate de Natalia Zuh, publicul a reacționat emoțional, aplaudând mult timp.

Am avut impresia că prima rundă se va prelungi și că voi asculta, la nesfârșit, aceste voci. Chiar am adormit legănăt de vocea unui solist în alb și, prin somn, am auzit:

– Alina Ivaniuk. Aria Areteiei, din opera *Alkid*¹, de Dmytro Bortneanskyi².

Mi se părea că aud, prin somn, o voce foarte cunoscută mie, care se revarsă din cer, care parcă mă umplea și, împreună cu mine, umplea întreg spațiul din jurul meu. La început, m-am înecat de parcă înghițisem apă, iar, când am deschis ochii, am zărit-o pe mama. Stătea pe scenă și cânta în limba italiană. Doamne, cum am putut adormi tocmai la apariția ei?! Muzica barocă a lui Bortneanskyi și vocea ei pătrunzătoare se înălțau cu mare ușurință și păreau că vor să ridice tavanul sălii. Mama cânta cu o voce plină de dragoste, de parcă stătea sub o cascadă și striga de bucurie să o audă întreaga lume. A cântat cu pasiune, într-un ritm înalt, iar, când orchestra s-a oprit, sala, pur și simplu, a explodat în aplauze și ovații.

¹ **Alkid** – Heracle. (M.T.)

² **Dmytro Bortneanskyi** (1751-1825) – compozitor și dirijor ucrainean. (M.T.)

Aria domniței din opera *Vii*¹, de Mihailo Verykivskyi², era tristă și plină de disperare. La început, s-a auzit flautul care a izbucnit dintr-odată, pe urmă, au schelălăit viorile, revărsând o melancolie crescândă. Vocea mamei reda dispararea mistică a domniței gogoliene, cu urlete psihodelice care trezeau conștiința și transformau suferința sumbră a tinereii vrăjitoare într-o disperare fără de margini. Vocea ei groasă deplângea singurătatea, dorul și deznădejdea. Sala a căzut într-o transă meditativă, iar publicul, auzind confesiunea vrăjitoarei, a fost purtat de vocea mamei pe celălalt tărâm, în lumea morților care se afla, probabil, alături, pe scenă, sau, poate, chiar în sală. Când s-a oprit flautul și vocea mamei s-a stins, au erupt aplauze frenetice și urale exaltate:

– Bravo!

M-am uitat, din nou, la Adelina Țybulska și la femeia slăbuță. Au aplaudat, iar, pe fața doamnei Țybulska, se putea citi un zâmbet satisfăcut.

Președintele comisiei de jurizare a grupei în care concursa mama era Diana Petrynenko³, care a citit protocolul primei etape și a anunțat notele. În a doua etapă, au intrat concurenții care au obținut cel puțin optsprezece din maximum de douăzeci și cinci de puncte. Mama a obținut punctajul maxim și urma să concureze în etapa a doua cu Natalia Zuh, Inna Trey, Dzvenyslava Bundza și niște cântăreți ale căror nume nu mi le amintesc.

După anunțarea rezultatelor primei etape, la mama, au venit Ghenio Bakaleț și Adelina Țybulska împreună cu femeia

¹ **Vii** – unul din cele mai populare personaje ale demonologiei ucrainene, care, de regulă, ia înfățișarea unui moșneag cu sprâncene și gene lungi și dese, din cauza cărora nu vede nimic. (M.T.)

² **Mihailo Verykivskyi** (1896-1962) – compozitor, pedagog, dirijor și folclorist ucrainean. (M.T.)

³ **Diana Petrynenko** (n. 1930) – cântăreață (soprană) ucraineană, artistă emerită a URSS. (M.T.)

slabă și niște necunoscuți, care s-au fotografiat cu ea și au felicitat-o pentru rezultatele obținute.

Încântată, mama m-a tras după ea, mai întâi, la Homyskyi, și, apoi, imediat, la stația de autobuz.

Tot drumul, am discutat despre performanța ei, iar, când am intrat în curte, am simțit că întreaga gospodărie a observat starea noastră euforică. În umbra merilor, a prunilor și a perilor, bâzâiau albinele, undeva, în livadă, țipa un guguștiuc, fremătau insectele, iar, pe cablurile de curent electric, ciripeau rândunelele.

– Am câștigat primul tur – am anunțat-o fericit pe Milțea.

– Și ce dacă? Din această pricină se va întoarce lumea cu susul în jos? – s-a strâmbat Milțea.

M-am uitat în ochii ei sarcastici.

– Știi cum să strici o stare de spirit bună.

– Nu este necesar să înveți așa ceva – a spus Milțea, mușcând dintr-un măr zemos.

– Ești născută pentru asta – i-am atras atenția.

– Așa sunt eu, căpoasă – a rostit cu rea intenție Milțea, mușcând lacom din mărul delicios.

N-am contrazis-o. Sufletul meu era plin, până la refuz, de bucurie și am vrut ca această bucurie să fie cu mine cât mai mult timp.

În timp ce luam cina, am privit cum iese amurgul din pădure și inundă Turovețul, deasupra căruia se aprindeau miriade de stele. După cină, Milțea stătea singură și se uita la televizor, tata citea o revistă tehnică, iar eu cu mama am continuat să comentăm prima etapă a concursului. De geam se loveau fluturii de noapte. În grădină, cânta bufnița, iar, în apropierea ferestrei deschise, fâlfâiau din aripi liliecii. Pe cer, luna semăna cu un biscuit rotund din care a mușcat cineva. Undeva, pe strada Înaltă, a lătrat un câine.

Noaptea, am ascultat ticăitul ceasului deșteptător, huirul frigiderului, pașii jderului din podul casei, respirația somnoroasă a tatălui și am privit părul împrăștiat pe pernă al mamei. Avea ochii deschiși, iar, în ei, se oglindea, plină de pasiune, luna nouă.

24. FURIA ETAPEI A DOUA

1978

Am avut un somn neliniștit și agitat. Prin vis, auzeam fâșâitul moale și umbletul creaturilor nocturne. Eram conștient că visez și că dimineață, trebuie să mă trezesc la primul autobuz. În timp ce eu dormeam, subconștientul meu aștepta să vină dimineața. La primul cântat al cocoșilor, eram în picioare împreună cu mama, care a început să pregătească micul dejun. A sfârșit omleta în tigaie, iar casa s-a umplut de mirosul mărării și al roșiilor.

– Scoală-te – l-a trezit pe tata.

Tata a început să caște, însă nu se grăbea să se ridice din pat.

– Nu căska, pentru c-ai să întârzii la slujbă – i-a spus mama.

Trosnind zgomotos din maxilare, tata s-a ridicat din pat.

Am luat micul dejun, după care tata ne-a dus în oraș, iar, pe urmă, s-a întors la garnizoană. Am ajuns foarte devreme la Jytomyr. Etapa a doua a concursului începea abia la ora zece, iar mama a decis să nu-l deranjăm pe Homycovsky, ci să mergem la hotel.

– Oricum avem o cameră rezervată, poate rămânem și după concert.

– Și dacă pierzi în etapa a doua? – am întrebat-o.

Nu mi-a răspuns, doar a zâmbit.

La hotel, mama a arătat actul de identitate și biletul de rezervare. Receptionera i-a întins un formular pe care mama l-a completat, după aceea i-a întins și cheile. Am urcat cu liftul în camera noastră cu ferestrele spre curtea interioară a hotelului și am constatat că avem două camere, fiecare cu câte un pat. Mama a făcut un duș, iar eu m-am tolănit și am ațipit.

La școala de muzică, am ajuns cu patruzeci de minute înainte de începerea concursului. Mama a tras, din nou, numărul de ordine a intrării în concurs. Sala se umplea încet cu concurenți, spectatori și jurnaliști. M-am așezat în mijlocul sălii, în timp ce mama vorbea cu dirijorul și cu încă un bărbat înalt, ce purta ochelari cu ramă de aur. Au mai rămas doisprezece concurenți și toată lumea aștepta să vadă cine va câștiga. Concursul a început după cincisprezece minute.

În fața spectatorilor, au apărut cântăreții pe care îi știau deja din prima etapă. Astfel, i-au primit cu aplauze pe Inna Trey, Dzenyslava Bundza și pe Natalia Zuh. Mama a urmat după ele și, cum nu era permis să repeți ceea ce ai cântat în prima etapă, a cântat ceva de „artilerie grea”: *Casta Diva* din opera lui Bellini, *Norma*, și aria *Reginei Noptii*, din *Flautul fermecat* al lui Mozart.

În secolul douăzeci, aria din opera *Norma* o puteau interpreta doar câteva cântărețe, astfel, ieșirea pe scenă cu cea mai dificilă arie italiană era o provocare pentru orice soprană. Mama acceptase această provocare. În ziua aceea, vocea ei a fost deosebit de groasă și densă. Pe scenă, nu a urcat Alina Ivaniuk, ci preoteasa păgână care s-a rugat la zeitățile lunii, la fel cum se adresa, în copilărie, fulgerelor, norilor, vântului, păsărilor și reptilelor. Orchestra măsura ritmic contrapunctele lui Bellini, iar dirijorul ei semăna cu un pendul. Iată pendulul s-a mișcat fortissimo înainte și înapoi, timp în

care publicul și-a ținut respirația, iar mama i-a transmis un flux de pasiune atât de intens, încât a rămas sufocat de emoții. Era emoționantă și convingătoare. Mi s-a făcut pielea de găină, simțeam cum cineva mi-a înfipt mii de ace sub piele. Lua note înalte frumos și ușor, fără să forțeze, fără urmă de stres. Cânta la fel cum respira – hipnotic, de parcă se ruga în templul druizilor. „O, preacurată zeiță, care poleiești cu argint acești copaci sacri”, cu vocea preotesei invoca zeii, îi implora să-i elibereze pe gali din captivitatea romană. Vocea și muzica erau nepământene, curgeau din ceruri, revărsându-se peste orchestră, scenă și public. Când vocea mamei a luat înălțimi de neatin, iar orchestra a punctat sonor finalul, prin sală, s-au răspândit, în cercuri concentrice, unde puternice de emoții. Publicul exaltat a năvălit, pe scenă, cu flori. Prezentatorul abia a reușit să-i potolească pe spectatori, anunțând aria următoare:

– Wolfgang Amadeus Mozart. Aria *Regina Noptii*, din opera *Flautul fermecat*.

În sală, din nou, a început să crească tensiunea. Femeia care stătea lângă doamna Tybulska strângea cu putere spătarul scaunului. Vivdenko a îndreptat aparatul de fotografiat spre scenă, cameramanul și-a lipit ochiul de ocularul camerei de filmat.

Orchestra a început să cânte isteric și, imediat, s-a auzit vocea sfâșietoare și elastică a mamei. Vibra cum vibrează o sticlă subțire lovită de rafalele vântului, pătrundea în fiecare celulă, povestind disperarea Reginei Noptii care-l roagă pe prinț să-i salveze fiica cu flautul fermecat:

*Der Hölle Rache kocht
in meinem Herzen,
Tod und Verzweiflung,*

*Tod und Verzweiflung
flammet um Mich ei!*¹

Fața ei exprima pasiune, mâinile ei, cuprinse de mânie și violență, întinse către public, cereau, rugau, implorau și, în tot acest uragan de emoții, a fost convingătoare și de neegalat. Vocea ei se zbătea, deasupra sălii, precum un demon chinuit. Iar, când emoțiile s-au domolit, în ropotul de aplauze furtunoase și strigăte, pe scenă, cu un braț de dalii, s-a repezit poetul Stanislav Koșel, dar, împiedicându-se de un cablu electric, a căzut, iar mama, tot în aplauzele publicului, l-a ajutat să se ridice. Incidentul însă a fost uitat pe loc, fiind, imediat, expulzat din memorie de noi evenimente. Din toate părțile, au început să apară, pe scenă, fete și femei tinere, bărbați și copii, iar mama aproape că a dispărut acoperită de flori în mijlocul publicului exaltat.

După alți doi concurenți, Diana Petrynenko a citit procesul-verbal al juriului:

– Conform rezultatelor celor două etape pentru grupa a cincea de vârstă din cadrul Concursului Republican al Tinerilor Interpreți „Borys Leatoșynskyi”, câștigătorii sunt următorii: pe locul trei se situează Dzvenyslava Bundza din orașul Kolomeia și Natalia Zuh din orașul Jytomyr, care au obținut patruzeci de puncte. Locul doi îi revine Innei Trey din orașul Odesa. Iar primul loc, cu rezultatul maxim de cincizeci de puncte, îl câștigă cântăreața din regiunea Jytomyr, Alina Ivaniuk. Felicitări câștigătorilor și vă reamintim că, concertul de gală al câștigătorilor din toate grupele de

¹ *Iadul răzbunării
clocotește în inima mea,
Moartea și disperarea,
Moartea și disperarea
ard în flăcări în jurul meu! (germ.)*

vârstă și premiera vor avea loc mâine, la Filarmonică, începând cu ora nouăsprezece. Procesele-verbale ale comisiilor de jurizare vor fi atașate comunicatelor de presă, astfel jurnaliștii le pot vedea. Vă mulțumim! Ne vedem la gală!

După anunțul Diane Petrynenko, mama s-a trezit înconjurată de jurnaliști, blițuri, microfoane, camere video, încercând să răspundă la întrebările reporterilor. O trăgeau toți din toate părțile, o fotografiau și o puneau să vorbească în fața camerelor de filmat și asta a durat mult timp, dar, în cele din urmă, s-a eliberat și m-a tras după ea la Borys Ten.

– Am câștigat! – a strigat, din ușă, și a fugit să-l sărute pe bătrân. – Primul loc!

– Cine s-ar fi îndoit de asta? – a spus cu satisfacție bătrânul.

– Pot să sun de la dumneavoastră?

– Nu văd de ce nu ai putea?

Mama a cotrobăit mult timp prin poșetă, după care a scos un carnețel cu coperte roșii și a format un număr.

– Alo, Rita! – a strigat în receptor. – Am câștigat! Anunț-i pe Papușevii, Korsakov și pe toți ai noștri că-i aștept mâine la concertul de gală care va avea loc la Filarmonică. Ce Huiva?! Ce plajă?! La nouăsprezece, la Filarmonică. Cu bine!

– Măcar beți un ceai – zise dezorientat bătrânul.

– Deja suntem în întârziere, riscăm să pierdem ultimul autobuz – a spus mama uitându-se la ceasul micuț pe care-l purta la mână. – Pe dumneavoastră, Mykola Vasyliovyci, pe doamna Tybulska și pe toți cei care vin la Ievhen Konțevyci, vă invit la Filarmonică. După cum am mai spus, mâine, la șapte seara.

Am alergat până la stația de autobuz. Autobuzul avea deja motorul pornit, cu greu am urcat pe ușa din spate. Tot drumul ne-au împins din toate părțile. Din cauza înghesuiei nici măcar nu am putut vorbi.

Când am intrat în curte, am strigat:

– Primul loc!

Milțea culegea perele căzute pe sub peri.

– Și ce dacă? – a spus, punând coșulețul jos, după care a șters o pară mălăiață de poala rochiței și a mușcat lacom din ea.

– Mâine la Filarmonică are loc concertul de gală, o să vii și tu?

– Crezi că nu am altă treabă?... – a spus ironic Milțea, aruncând cotorul de pară.

– Nu te interesează?... – continuam să insist.

– Ce aș mai putea auzi? O ascult de cincisprezece ani, a răspuns batjocoritor Milțea.

– Cu tine nu se poate vorbi.

– Atunci de ce vorbești? – a zis, mușcând din altă pară.

– Vezi să nu te îneci cu para.

– Codița mamei – se strâmbă disprețuitor Milțea.

Am intrat în casă. Mama se învârtea în jurul sobei, pregătea masa. Era atât de entuziasmată, încât a uitat să mă mai pună să țin, sub brațe, două cărți, să stau cu spatele drept și să mă folosesc de cuțit și furculiță. Mâncam terci cu lapte când a intrat bunica Maryna.

– Am câștigat – am anunțat-o pe bunica, cu gura plină de terci.

– Șă un' o să vă ducă acu'? Poa' la Kiev?

– La Viena – am bombănit eu.

– Cin' vă lasă acolo?

– Ne așteaptă directorul Filarmonicii din Viena, Herbert von Karaian – am spus turnând lapte în terci.

– Da, vă așteaptă cu pită și sare lângă borna de la graniță – a mormăit bunica. – Mâine un' mereți?

– Mâine-seară, la Filarmonică, are loc concertul de final – a răspuns mama.

- Și când vă întoarceți?
- Avem locuri rezervate la hotel – zise mama.
- Gratuite – am adăugat eu.
- Luați și fata cu voi, cât să mai stea să mulgă caprele?

O să mă descurc eu cumva și singură.

- Nu vrea să vină – am răspuns eu râzând.
- De ce nu ar vrea? – a întrebat nedumerită bunica.
- Fiindcă e o proastă – m-am uitat batjocoritor la bunica, terminând de băut laptele.
- Mai și râde – spuse supărată bunica. – El e dăștept, iar Milțea – proastă, a adăugat, ieșind.

Seara, am simțit cum Milțea s-a înstrăinat de noi. A mâncat, în tăcere, gândindu-se la ceva. Când încercam să vorbesc cu ea, devenea ironică sau agresivă. Era geloasă pe mama, gelozie care s-a dezvoltat foarte repede în această vară, mai ales de când mama a început să meargă la doamna Tybulska. Însă cauza s-ar putea să fi fost alta – eram foarte diferiți. Diferența între mama și tata era ca de la cer la pământ, între Milțea și mine la fel. Chiar dacă avem legături de sânge, uneori, oamenii străini îți sunt mai apropiați decât rudele. Iată la ce meditam cu o seară înaintea concertului de gală.

25. CONCERTUL DE GALĂ ȘI O NOAPTE DE NEBUNIE

1978

Sâmbătă, după micul dejun, tata a dezasamblat motocicletă, Milțea s-a dus cu fetele la scăldat, iar eu cu mama am pornit spre oraș.

Mama a tăcut tot drumul, iar eu nu o provocam la vorbă deoarece mi-am dat seama că se pregătea sufletește pentru concert. După ce am coborât din autobuz, ne-am dus la

Mykola Homycevskiyi. Mama i-a lăsat câteva invitații, după care am traversat piața Jytnea și ne-am îndreptat spre Filarmonică pentru repetiție. Mama își ducea rochia pentru concert, iar eu căram geanta în care erau pantofii pe care îi va purta pe scenă și plăcintele cu mere. În jur, era obișnuita agitație de sâmbătă. Peste tot, erau lipite afișele concertului de gală. Era foarte cald, iar, la umbră, stăteau tolăniți, cu limbile scoase, câinii vagabonzi.

La Filarmonică, am stat trei ore în sală și am ascultat țipetele regizorului isteric care își vărsa nervii pe orchestră, prezentatori și cântăreți. Pe urmă, i-a lăsat pe toți să se pregătească pentru concert. Noi am mers la hotel, unde mama a făcut duș, iar eu m-am uitat la televizor.

Am mâncat plăcinte cu mere, am băut suc de pere și ne-am odihnit un pic. Cu o oră înainte de concert, am părăsit hotelul. Lângă Filarmonică, erau deja parcate o mulțime de autoturisme și autobuze. Au sosit cântăreții, rudele lor, muzicienii și jurnaliștii. Femeile erau în rochii de vară, bărbații – în costume de vară. Am stat la intrarea în Filarmonică, iar mama privea nerebdătoare la cei care intrau. Prietenii noștri, din garnizoană, întârziiau. În curând, au venit Mykola Homycevskiyi la braț cu Adelina Tybulska. Mama i-a salutat fericită. Cu douăzeci și cinci de minute înainte de concert, de noi, s-a apropiat Ghenio Bakaleț.

– Dimineața, s-au întrunit comisiile de jurizare de la toate grupele – a spus acesta, cu subînțeles. – Deci vă așteaptă o surpriză.

– Ce surpriză? – a întrebat mama.

În ochii ei, se putea citi spaima.

– O să vedeți – a zis Ghenio, și a dispărut în mulțime.

Tulburată de spusele lui Bakaleț și de întârzierea prietenilor noștri, mama era încordată ca un arc.

– Trebuia deja să fiu în culise.

Și, în acel moment, cu țipete de bucurie, s-au apropiat de noi, cu brațele pline de flori, Svirystielovii, Duninii, Papușevii și Korsakov.

– Deja am vrut să anulez concertul – a glumit mama. – Aici, aveți invitațiile. Elociko, împarte-le tuturor, i-a întins mama invitațiile. Eu trebuie să plec.

Dintr-odată, a dispărut.

Peste tot, erau copii. Lângă scenă, pe un trepied, era o cameră de filmat, în jurul căreia se învârtea un operator în blugi și cămașă de culoare deschisă. Reporterii cu fotoaparatele pregătite căutau cele mai bune locuri pentru a fotografia concertul. Sala era plină de flori. Emoțiile creșteau. Spectatorii intrau în grupuri, perechi sau câte unul.

Scena era inundată de proiectoare, iar cablurile electrice atârnavă ca niște vene proeminente. Doamne respectabile aranjau bentițele de pe frunțile fiicelor lor rumene în obrăjori, care semănau cu niște îngerași bine hrăniți. Bărbații, cu coada ochiului, admirau femeile din sală. Eu, Elea, Svirystielovii, Papușevii, Duninii și Korsakov ne-am așezat în sectorul stâng de la parter. Elea avea o rochiță de mazăre roșie și mă tot atinge cu piciorușul său slab și bronzat.

În aplauzele publicului, pe scenă, au apărut un tânăr cu părul brunet și creț și o blondină cu un piept provocator.

– Deschidem concertul de gală al laureaților Concursului Republican al Tinerilor Interpreți „Borys Leatoșynskyi” – a anunțat prezentatorul. – Îl invităm, pe scenă, pe președintele comisiilor de jurizare, cântărețul ucrainean de operă, laureat al Premiului de Stat al Republicii Socialiste Sovietice Ucraina „Taras Șevcenko”, rectorul Conservatorului din Kiev, Mykola Kondratiuk.

În aplauzele furtunoase ale publicului, pe scenă, a urcat Mykola Kondratiuk, vocea căruia îmi era cunoscută din fragedă copilărie. Celebru cântăreț a salutat publicul, i-a felici-

tat pe toți finaliștii competiției și a anunțat că aceia care au ocupat locul întâi, din fiecare grupă de vârstă, pot intra fără examene de admitere la Conservatorul din Kiev, a mai adăugat câteva banalități, după care a început concertul.

– O invităm, pe scenă, pe câștigătoarea locului trei, din prima grupă de vârstă, care vine din orașul Lviv, numele ei este Oksana Proțiv și va interpreta cântecul popular *Zbura, zbura, graurul, graurul*. Primiți-o cu aplauze pe cea mai tânără laureată a concursului – a anunțat blondina cu pieptul frumos, dăruindu-le spectatorilor zâmbetul său artificial.

S-au auzit câteva aplauze, orchestra a început să cânte, scena s-a umplut de fum, din care a apărut o fetiță plâpândă ca o păpădie. Vocea ei fragilă și nelucrată semăna cu vocea unei bunicuțe neajutorate, iar plămânii slabi și mușchii respiratori o forțau să falseze, însă Oksana Proțiv se ținea bătoasă, flirta cu dirijorul și dansa. Când a terminat de cântat, a fost distinsă cu o diplomă, a primit flori și, atâta timp cât se afla pe scenă, blițurile aparatelor de fotografiat nu încetau să fulgere. Ea poza într-o adultă și zâmbea, după care a făcut o reverență de-abia perceptibilă și a părăsit scena.

Fumul atârna ca o ceață gri care se dizolva pe sub arcadele Filarmonicii. Era cald, femeile își făceau vânt cu evantaiile, iar bărbații asudau îmbrăcați în costume.

– Continuăm concertul de gală și îl invităm pe scenă pe Tymko Kadura din Drohobyci, câștigătorul locului doi din prima categorie de vârstă, care va interpreta cântecul popular ucrainean *Mergea pe drum un gândăcel* – a anunțat prezentatorul.

Tinerii interpreți cântau despre broaște, lei, vrăbii, iar cei mai în vârstă, despre profesori, școală, părinți și, în cele din urmă, au ajuns la iubire.

În a patra categorie de vârstă, un cântăreț a interpretat aria lui Wagner, *Olandezul Zburător*, într-un stil foarte exotic.

Vocea lui suna amenințător, ca în Ziua Judecării. Spectatorii așteptau apariția pe scenă a interpreților celei mai mari categorii de vârstă.

Când pe scenă a urcat Natalia Zuh, publicul era deja încordat de parcă aștepta nu știu ce miracol, iar ea a simțit asta imediat. Vocea ei s-a înălțat și a zburat deasupra publicului supus. Însă, în timp ce primea premiul pentru locul trei, nu am zărit niciun pic de bucurie pe fața ei, se vedea că a sperat la mai mult. Dincolo de zâmbetul ei forțat, se citea disperarea, iar, din ochi, îi curgeau șiroaie de lacrimi amestecate cu rimel. Mi-am amintit de cuvintele lui Borys Ten, care a avertizat-o pe mama să fie atentă și să o țină la distanță pe Natalia Zuh, deoarece aceasta este invidioasă pe ea. Deodată, am simțit în piept o teamă inexplicabilă, un pericol care atârna deasupra mamei și a familiei noastre. Tăcând misterios, Elea își lipea, de mine, piciorul său cald, iar tăcerea ei era mai frumoasă decât toate cuvintele la un loc, însă teama care a pus stăpânire pe mine era mai puternică decât respirația ei caldă și tăcerea frumoasă.

Fiecare laureat a avut imaginea sa la concertul de gală. Dzvenyslava Bundza radia de bucurie, încredere și satisfacție că o privesc sute de spectatori. Ea apăruse într-o rochie crem, ca un tort de nuntă și zâmbea fericită, când a primit diploma și florile.

Inna Trey a apărut impasibilă și adâncită în sentimentele sale sumbre. În rochia sa de doliu, a interpretat arii pe care le cântase și în etapa a doua. Dramatismul vocii sale se combina organic cu imaginea ei. Atât în cele două etape, cât și la concertul de gală nu a interpretat niciun cântec vesel.

– În cele din urmă, am ajuns la cel mai interesant moment al concertului nostru de gală – a spus prezentatorul cu un zâmbet fără cusur. – În această dimineață, s-au întrunit toate comisiile de jurizare, pe categorii de vârstă, și, în urma

vizionării materialelor filmate cu aparițiile tuturor concurenților, au hotărât, în unanimitate, să acorde Marele Premiu al Concursul Republican al Tinerilor Interpreți „Borys Leatoșynskyi” cântăreței Alina Ivaniuk din regiunea Jytomyr. Au fost apreciate măiestria și profesionalismul de care a dat dovadă în timpul interpretării. Acum, ea va interpreta, pentru dumneavoastră, aria sopranei din cantata №147 de Johann Sebastian Bach. Să primim cu aplauze cea mai mare descoperire a concursului nostru – Alina Ivaniuk.

Sala a izbucnit în aplauze. În fumul și în inundațiile de lumini roș-albastre, din adâncul scenei, a apărut mama, înotând prin fum în rochia ei argintie. Pentru un timp, a rămas împietrită în fața microfonului, iar, când au început să cânte viorile, s-a alăturat muzicii solemne ale acestora cântând înălțător și cu tandrețe, de parcă această cantată nu era dedicată lui Dumnezeu, ci bărbatului ce o asculta din sală. Vocea ei, desprinzându-se de coralul ceresc, a pătruns pe sub arcadele Filarmonicii, s-a răspândit pe sub candelabre și, crescând, s-a transformat într-o floare fermecată, iar sala a simțit asta – uite-o pe regina concursului! A fost o muzică pură și cerească, de parcă era scrisă pentru vocea ei, cu un dirijor desăvârșit, sever și maiestuos, care descoperea tot ce este mai bun în muzica lui Bach. Pe urmă, a explodat o asemenea vocaliză cosmică, de parcă întreaga sală a început să se lege, lărgind obișnuitul spațiu terestru. Fiecare spectator a simțit, pentru un scurt moment, efemeritatea vieții umane. Când muzica și vocea mamei s-au oprit, unii dintre spectatori au urcat pe scenă cu flori, fulgerau blițurile aparatelor de fotografiat, iar Leonid Vivdenko, stând într-un genunchi, clănțănea neîncetat, parcă cu furie, din fotoaparatul său.

– Puccini, aria *O mio, babbino caro*, din opera *Gianni Schicchi* – anunțase prezentatorul.

Implorarea plină de iubire a unei fete săracei, din Florența, către tatăl ei era plină de durere și disperare. Ea dorea fie să se căsătorească cu iubitul ei, fie să se arunce de pe podul Ponte Vecchio, în apele murdare ale râului Arno. Simțămintele pe care le reda vocea mamei erau mai profunde și mai puternice decât cuvintele simple, pe care biata fată le adresa bătrânului său tată. Dintr-odată, vocea mamei a fost acoperită de ovații puternice, sala s-a ridicat în picioare și, din nou, unii dintre spectatori au năvălit pe scenă: Svirystielovii, Papușevii, Duninii, Korsakov și mulți necunoscuți. Mama a primit atâtea flori, încât eu împreună cu Korsakov de-abia le țineam în brațe, strânse în snopuri. Când am dus florile în cabina de machiaj, cineva a bătut la ușă și s-a auzit o voce cunoscută de bărbat. Mama a deschis ușa și, în cabină, a intrat Mykola Kondratiuk.

– Aș spune că ați fost de neegalat – a zis, sărutându-i mâna, după care i-a întins cartea sa de vizită. – Dacă veți avea nevoie de protecția mea, căutați-mă, voi fi mereu la dispoziția dumneavoastră.

– Atenția oamenilor atât de importanți nu a fost, întotdeauna, pentru mine un semn foarte bun – a zis mama, cochetând cu el. – Cândva, o persoană foarte influentă în cercurile muzicale mi-a dat cartea sa de vizită, după care am început să am probleme.

– Sper că am mână ușoară – a spus Kondratiuk, aplecându-și capul.

– Sper din toată inima – a zâmbit mama.

După acest scurt schimb de cuvinte, și-au luat politicos la revedere.

– Așteptați-mă în fața Filarmonicii – ne-a zis mama mie și lui Korsakov. – Nu voi putea duce singură florile.

A trebuit să o așteptăm mult timp. Svirystielovii, Papușevii și Duninii ne-au rugat să-i transmitem salutările lor și,

imediat, au dispărut. Korsakov mi-a spus că Papușev și Dunin se grăbeau, deoarece, a doua zi, în zori, urma să meargă la pescuit.

În cele din urmă, în ușa de serviciu a Filarmonicii, am zărit o siluetă feminină cunoscută.

– Unde mergem? – a întrebat Korsakov.

– Am două lucruri de făcut – a zis veselă mama. – Trebuie să le duc aceste buchete de flori doamnei Tybulska și lui Mykola Vasyliovyci. La Mykola, nu prea aş intra, şi aşa l-am deranjat toată vara, iar, acum, dacă intrăm, nu vom putea ieşi repede de la el, iar eu vreau să sărbătoresc, undeva, această zi.

– Putem trimite prin cineva – a propus Korsakov.

– Haideţi să mergem la hotel, pe drum, o să intru la doamna Tybulska, pe urmă, totuşi, o să trecem pe la Mykola Vasyliovyci, iar, de la el, mergem la restaurant – a propus mama.

Când am ajuns pe strada Teatrului, mama s-a oprit.

– Aşteptaţi-mă în părculeţ, eu mă duc să-i dau flori doamnei Tybulska – a spus alegând cel mai frumos buchet de trandafiri, după care a dispărut în coridorul blocului stalinist cu cinci etaje.

A lipsit douăzeci de minute, tocmai când am crezut că s-a împotmolit în apartamentul doamnei Tybulska, s-au auzit paşi uşori şi mama a ieşit binedispusă şi fericită.

– Tybulska mi-a făcut o mulţime de complimente – ne-a zis mama în drum spre hotel.

La hotel, Korsakov a înfundat chiuveta, a pus florile în apă şi, după ce mama a ales un buchet frumos de dalii, am ieşit.

În apropierea casei lui Homycevskyi, Korsakov s-a oprit, ca şi cum ar fi aşteptat pe cineva. Imediat, de pe o străduţă, au apărut două fetiţe care se îndreptau înspre noi.

– Vreți să câștigați bani pentru o înghețată? – le-a întrebat Korsakov.

Fetele ne-au privit încruntate.

– Ce trebuie să facem? – a întrebat una din ele, care părea mai îndrăzneță. Avea genunchii jumuliți și vopsiți într-un verde strălucitor.

– Să duceți acest buchet de flori unui om – le-a explicat mama.

– Unde locuiește?

– În casa aceea – a arătat mama cu mâna.

– Și cât vom primi pentru asta? – a întrebat fără să se rușineze fata, în timp ce cealaltă o trăgea de mânecă.

Fetele ne priveau cu mare interes, cea mai îndrăzneță avea părul scurt, iar cealaltă, mai rușinoasă, purta fundițe.

– Cât vrei? – o întrebuse Maxim Korsakov.

– Patru cutii de înghețată cu ciocolată – a răspuns cea îndrăzneță.

– S-a făcut! – a zâmbit Korsakov, și i-a întins mâna.

Fata a lovit cu putere palma lui Korsakov.

– Din tine o să iasă un bun director de comerț – i-a făcut cu ochiul Korsakov.

Mama le-a dat buchetul de dalii, a rupt o foaie din carnetelul său și a scris pe ea:

„Pentru Mykola Vasyliovyci Homycevskyi, cu mulțumiri pentru tot! Cu mare drag, Alina.”

După aceea, a făcut-o sul și a vârat-o în buchetul de flori.

– Sunați la ușa aceea – le-a arătat mama – și întrebați de Mykola Vasyliovyci.

Fetele au dispărut cu buchetul, dar, peste câteva minute, s-au întors înapoi.

– Ne-ați trimis la Homycevskyi, iar, acolo, locuiește Borys Ten – a strigat fata cu genunchii juliți. – Eu îl cunosc.

– Sper că nu ați aruncat florile? – le-a zis Korsakov.

– A luat florile și v-a trimis un bilețel, poftiți vi l-am adus.
Mama a desfăcut bilețelul. „Alina! Marți, la ora 15, la Konțevyci, vom sărbători ziua de naștere a lui Valerii Șevciuk¹. Veniți, dacă puteți, și nu uitați să-l luați pe Vladyk. Mykola Homycevskyi”.

Korsakov a dat fetelor trei karbovanți, iar ele au dispărut bucuroase pe o străduță. Noi am traversat piața Jytnea.

– În sfârșit, simt că mi-e foame și nu am nimic împotriva unui pahar de vin – a zis mama.

– La ce restaurant ai dori să mergem – a întrebat Korsakov. – Fac cinste.

Mama a stat un pic pe gânduri, după care spuse zâmbind:

– Aș dori la „Teteriv”. Au orchestră foarte bună. Cel puțin, așa îmi amintesc.

Ne-am așezat la o masă acoperită cu o față de masă albă. Chelnerul a întârziat să vină, iar noi ascultam cum cânta orchestra.

– Cred că-l cunosc pe acest chitarist bătrân – a dat din cap mama.

De masa noastră, s-a apropiat un chelner cu o muscăcioară elegantă.

– Ce vom servi? – ne-a întrebat Korsakov.

– Eu și Vladyk vrem să mâncăm ceva – a spus, cu indiferență, mama.

Era fericită, se vedea că încă trăia momentul triumfului.

– Friptură de casă, carași cu smântână, cartofi copti, o sticlă de vin Tokai.

Comandăm și fructe?

– Poate luăm struguri – am spus eu.

– Și struguri, din fiecare fel, câte trei porții.

¹ Valerii Oleksandrovyci Șevciuk (n. 1933) – scriitor ucrainean șaizecist, născut în Jytomyr. (M.T.)

– Eu nu vreau struguri – a zis mama.
– Atunci îi va mânca tânărul nostru – a spus cu reținere Korsakov, turnând vin în pahare. Îmi turnase și mie cincizeci de grame.

– Poate mi-l îmbeți.

– Un pic de vin pentru desert – a zâmbit Korsakov. – Să ne amintim de gustul victoriei.

Vinul avea gust de miere și coajă de pâine. Dacă victoria are un asemenea gust, atunci am înțeles de ce o doreau toți. Apucându-mă să mănânc friptura, am observat un om singur la masa vecină, care a stat, în restaurant, probabil, suficient de mult, pentru că nu putea să se descurce cu biftecul din farfurie. Când a reușit să-l străpungă cu furculiță, i-a alunecat, zgomotos, cuțitul pe farfuria de porțelan. Se concentra, din nou, ca să nimerească biftecul cu furculița, însă aceasta nu-l asculta. La urma urmei, omul a reușit să-l străpungă, dar, când a vrut să muște din el, carnea s-a dovedit a fi tare și fibroasă, așa că a pus-o, din nou, în farfurie și a decis să ia o pauză.

– Incredibil – a murmurat, turnându-și dintr-o carafă, vodcă.

După ce a golit paharul s-a apucat, din nou, de biftec.

– E căpitanul Riumocikin¹ – spuse Korsakov, văzând că-l urmăresc pe omul de la masa vecină.

– I se potrivește numele – a râs mama întorcându-și privirea spre mine. – Vladyk, te rog, să mănânci, nu ai mâncat nimic astăzi.

Urmărindu-l pe căpitanul Riumocikin cum aleargă cu furculița prin farfurie, fără nicio șansă să înfigă furculița în biftec, pentru prima oară, am început să apreciez exercițiile

¹ **Riumocikin** – este format din cuvântul rusesc *riumocika*, „pahar cu pi-cior”. (M.T.)

mele, la masă, cu cărțile la subsuori. Neputând să se descurce cu biftecul obraznic, Riumocikin, destul de încrezător, în ciuda stării de ebrietate în care se afla, s-a apropiat de orchestră, a spus ceva bătrânului chitarist și i-a strecurat, în palmă, o bancnotă mototolită. Când a răsunat tangoul, căpitanul s-a apropiat de o femeie solidă și foarte bronzată și a lovit militărește din călcâie. Femeia s-a ridicat și Riumocikin a condus-o, în ritmul muzicii, pe ringul de dans, unde au năvălit, fără să vrea, peste un om mic, chel care dansa cu o femeie cu părul bine coafat. Omul cu chelie s-a împiedicat și a căzut, lăsând-o din brațe pe partenera sa. Femeia pe care a invitat-o căpitanul la dans s-a supărat pe el și, după ce a zis ceva, s-a întors înapoi la masa sa, iar căpitanul a început să invite la dans toate femeile, însă, de fiecare dată, se lovea de refuz. Simulând că dansează cu o femeie invizibilă, a dansat până la sfârșitul tangoului, după care, a mai comandat o carafă de vodcă, a golit-o, bând pahar după pahar, renunțând, de tot, la biftec, a achitat nota de plată și, încercând să nu se agațe de masa cuiva, a ieșit afară din restaurant.

– A comutat pe pilot automat – a spus Korsakov, privind-l cum iese.

– Astfel își petrec timpul piloții militari? – a întrebat mama.

– Care cum.

– Tu cum ți-l petreci?

– Nu am prea multe variante – s-a lăsat pe spatele scaunului Korsakov. – Mă scald, pescuiesc, culeg hribi, uneori vin în Jytomyr.

– Asta știi – a râs mama. – Salvezi femeile de huligani.

– S-a întâmplat o singură dată, cu o singură femeie – a zis Korsakov, turnându-și vin.

– Apropo, cei mai mulți hribi cresc nu în Levkov, ci în Buimyr și Turoveț.

– Nu m-a invitat nimeni acolo – a spus zâmbind.

– Atunci te invit eu – i-a răspuns mama.

Am mușcat dintr-un bob de strugure, din care a țâșnit suc, și mi s-a prelins pe bărbie. M-am simțit stânjenit, m-am șters cu un șervețel, trăgând cu urechea la ce vorbește mama cu Korsakov.

– Lui Hryhorii îi plac hribii?

Korsakov nu a zis Hryșa, nici Hryțko, ci Hryhorii, de unde mi-am dat seama că relația lui cu tata era una formală.

– Doar să îi mănânce – a zâmbit, în colțul buzelor, mama.

– Îl interesează doar tehnica, iar, când culege hribi, eu cu Vladyk aruncăm jumătate din ei.

– Culege amanite?

– Amanitele le cunoaște și nu le culege, însă poate aduce buretele-viperei, crezând că e hulubița sau poate să culeagă *vujaciky*.

– Ce sunt *vujaciky*?

– Așa numim noi hribii otrăvitori. Hai să bem pentru a ne asigura că nu vom otrăvi viețile altora.

Au ciocnit și au băut, privindu-se, reciproc, cu atenție. Mie nu mi-a plăcut privirea mamei. Îl privea pe Korsakov de parcă nu era el, ci cu totul alt bărbat, care a invitat-o la restaurant, la o cină romantică.

– Nu aveți nimic împotrivă dacă vă las pentru câteva minute? – a spus mama ridicându-se de la masă.

A mers la orchestră, l-a salutat pe bătrânul chitarist și a început să-i povestească ceva. Era emoționată, iar acesta, ascultând-o, cu atenție, a dat aprobator din cap. Mama s-a apropiat de microfon, a salutat și a spus:

– Dedic acest cântec unui om care stă alături de voi, în sală.

Pentru o clipă, a rămas înmărmurită, transformându-se, parcă, într-o pasăre cântătoare. Iar, când orchestra își dădu

drumul, mama a început să interpreteze cântecul *Syzokrylyi ptah*¹, însă nu cum îl cânta Sofia Rotaru, ci ca o cântăreață de operă. Toți au rămas cu răsuflarea tăiată, iar eu m-am întristat, simțind că mama ne-a trădat, pe mine, pe tata, pe Mițea și toți anii pe care i-am trăit împreună, dăruindu-se unui alt bărbat care o asculta ținându-și respirația. După ce a mai cântat câteva romanțe, sub privirile fascinate ale oamenilor din restaurant, s-a întors la masa noastră.

Au băut vin, din nou, iar Korsakov zise cu entuziasm:

– Ce seară minunată...

– Totul e foarte bine – a fost de acord mama. – Însă s-au repetat două lucruri care mă neliniștesc și care îmi amintesc de întâmplări nu tocmai plăcute. Am primit cartea de vizită de la Mykola Kondratiuk și am cântat, din nou, la restaurantul „Teteriv”.

Era destul de târziu. Mama cu Korsakov au terminat de băut vinul, discutând, între ei, cu mare pasiune. Amândoi aveau ochii mari și luminoși, iar pe mine, din cauza emoțiilor prin care am trecut pe parcursul întregii zile, mă chinuia somnul și am început să ațipesc.

– Vladyk a adormit – am auzit vocea lui Korsakov și m-am trezit.

– Trebuie să-l ducem la hotel – a spus mama cu o voce foarte ciudată.

Korsakov a achitat nota de plată, a luat o sticlă de vin de Irșava² și strugurii, am luat și florile și am mers la hotel.

¹ **Syzokrylyi ptah** – cântecul lui Don Backy, *L'imensité*, în varianta ucraineană a lui Roman Kudlyk. Acesta face parte din repertoriul timpuriu al Sofiei Rotaru. (nota orig.)

Syzokrylyi ptah – *Pasărea cu aripi încărunțite*, unde apelativul *syzokrylyi* se folosește ca un alint adresat cuiva drag. (M.T.)

² **Irșava** – oraș din Regiunea Transcarpatică a Ucrainei, care a aparținut, cândva, Comitatului Maramureș. (M.T.)

Când am ajuns, mama a spălat strugurii și paharele, iar Korsakov s-a chinuit să deschidă, fără tirbușon, sticla de vin. Până la urmă, a reușit să bage dopul în sticlă și a turnat în pahare. Am simțit o aromă plăcută de frăguță. După ce am mâncat struguri, am adormit, din nou, mama a desfăcut patul și m-a pus să dorm, iar ea a continuat să vorbească cu Korsakov.

Eu nu prea pot să dorm în pat străin, de aceea m-am trezit în mijlocul nopții. În camera de hotel, era o liniște tensionată. Prin pleoapele întredeschise, am zărit-o pe mama apropiindu-se, în vârful picioarelor, de patul meu. A stat mult timp, în picioare, lângă patul meu, ascultând cum respir. Pe urmă, s-a auzit foșnetul rochiei, căzând pe podea, scârțâitul patului și oftatul adânc al lui Korsakov. Dincolo de geam, se auzeau pașii trecătorilor întârziați.

Inima îmi bătea, mai să-mi sară din piept. Stăteam întins, ținându-mi respirația și sugrumându-mi plânsul. Îmi era frică să nu mă audă, iar ei au șușotit și s-au agitat în pat toată noaptea.

Mama îl hrănea cu struguri, râdea încet și, lipindu-se de el, șoptea:

– Doamne, ce se va întâmpla mâine?

Korsakov stătea în pat și ciugulea boabele de struguri.

– Nu te gândești la ziua de mâine – i-a răspuns, în șoaptă.

– Oricum, nu deținem puterea de a schimba ceea ce trebuie să se întâmple.

– O noapte de nebunie – a șoptit mama fericită.

– Ce înseamnă *bojevillia*¹? – a întrebat el, neînțelegând cuvântul nebunie în limba ucraineană.

– *Su-ma-sșest-vye*²! – a zis mama, pe silabe, în limba rusă.

¹ *bojevillia* – (ucr.) nebunie, iar, ad litteram: „voința lui Dumnezeu”. (M.T.)

² *su-ma-sșest-vye* – (rus.) nebunie, iar, ad litteram: „ieșire din minți”. (M.T.)

– Acest cuvânt nu redă ceea ce s-a întâmplat între noi – a șoptit Korsakov. – *Sumsașestvye* este o boală mintală psihologică, iar *bojevillia* reprezintă libertatea lui Dumnezeu pentru o noapte, care ne eliberează de trecut și de moralitate.

– Da, în rusă, înseamnă cu totul altceva – a fost de acord mama.

În zori, m-am ridicat din pat, fără ca ei să mă audă, mi-am luat hainele și, strângându-le la piept, ca să nu foșnesc din ele, m-am strecurat spre ușă. Mama și Korsakov dormeau strâns îmbrățișați, erau goi și fericiți.

M-am îmbrăcat în liniște, mi-am legat șireturile la pantofi și am deschis hoștește, fără zgomot, ușa. Recepționera m-a privit somnoroasă, fără să spună ceva.

În librării, încă dormeau volumele groase de literatură marxistă, cu profilurile chelioase și bărboase, iar, în fața magazinelor alimentare închise, încă nu s-au format cozi pentru un pahar de vin vrac de Porto. Orașul încă dormea, iar eu, cu doi karbovanți în buzunar, m-am îndreptat spre stația din piața Jytnea, ca să iau primul autobuz spre Turoveț.

26. ÎNCURCĂTURA LUI OKSEN VOHABA

1978

Mărți, mama se pregătea să meargă la Ievhen Konțevyci. După cele întâmplate în noaptea când am dormit la hotel, evitam să vorbesc cu ea, fugeam la iaz, unde mă scăldam sau stăteam tolănit, în nisip, toată ziua, privind cum zboară, deasupra apei, libelule și cum plescăie, în apă, crapii aurii.

După ce am ajuns, în zorii zilei, singur, în Jytomyr, buna Maryna a bombănit, foarte mult timp, că mama își neglijează îndatoririle, că umblă cine știe unde și nu are grijă de copiii săi.

Înima îmi era frântă. Nu am putut să o iert că l-a trădat pe tata cu cel mai bun prieten adult al meu. Stând, cu spațele, la soarele blând de august, mă gândeam când a început totul între ei. Toată vara am fost împreună cu ea. Nu îmi găseam locul, eram cuprins de disperare și nu puteam să împărtășesc nimănui neliniștea care s-a cuibărit în sufletul meu. Ce se va întâmpla după toate astea cu mine, cu tata, cu Milțea? Dacă este doar o slăbiciune de moment sau un capriciu, o să treacă, mă gândeam eu. Și dacă nu? Dacă mama va lăsa totul baltă și se va muta la Korsakov? Eu cu cine voi fi? Egoismul de copil, care m-a cuprins, nu îmi permitea să o împart pe mama cu alt bărbat. Doream să-mi aparțină doar mie. Nici chiar cu Milțea nu voiam să o împart, ea nu avea atâta nevoie de mama câtă aveam eu. Milțea de-abia aștepta să termine școala și să se căsătorească cu un bărbat asemenea ei și să nască copii, ce nevoie avea de mamă? Să asculte, de dimineață până seara, cum cântă ariile, cum se ceartă sau rescrie testamentul? Milțea, cu mintea ei îngustă de fată, nu putea trăi lângă o asemenea mamă, pe care o puteam înțelege doar eu.

La prânz, a început să se pregătească să meargă la oraș. Alergând agitată dintr-o cameră în alta, mi-a adus aminte:

– Vladyk, îmbracă-te, autobuzul n-o să ne aștepte.

M-am îmbrăcat și m-am lăsat dus la oraș. Am tăcut amândoi tot drumul, numai când am ajuns la Stanyșivka¹, mama mi-a desfăcut nasturele de sus de la cămașă, m-a îmbrățișat și a început să murmure un cântecel.

Pe Homycevskyi l-am găsit în voie bună.

– Ei, Alina, cum vi se pare cununa de lauri?

– Încercați să mă periați Mykola Vasyliovyci – spuse mama distrată.

¹ **Stanyșivka** – sat din suburbia orașului Jytomyr. (nota orig.)

– Dar unde este istețul dumneavoastră Odiseu¹.
– La cine vă referiți?
– La soțul dumneavoastră.
– Unde să fie – i-a răspuns veselă. – Urmărește să nu cadă roțile avioanelor.

– Principalul lucru este să nu le cadă aripile – a glumit bătrânul.

– Deci, unde vom merge astăzi?

– La Konțevyci, unde vom sărbători ziua de naștere a scriitorului Valerii Șevciuk. Dar cât e ora? – a întrebat, uitându-se la ceasul oprit.

– Două și douăzeci de minute – am răspuns eu.

– E timpul să mergem – a zis Mykola Vasyliovyci. – Vladyk, dă-mi, te rog, bastonul.

I-am dat bastonul și am ieșit în stradă.

În curtea lui Ievhen Konțevyci, erau o mulțime de oameni, se auzeau discuții, râsete și cântecul porumbeilor. Ne-am salutat cu toată lumea.

– Veniți să vă fac cunoștință cu Valerii Șevciuk – a spus Mykola Homycevskyi, conducându-ne către un bărbat cu fața rotundă și cu ochelari, care stătea pe un scaun, lângă bazinul de înot și care părea că se plictisește. – Valerii, vreau să vă prezint pe cântăreața Alina Ivaniuk.

De sub lentilele groase ale ochelarilor, ne priveau doi ochi batjocoritori.

– Dar acest tânăr cine este?

– Vladyk, fiul dânzei.

– Oho, tânăra mama are așa un fiu mare – a zis scriitorul pe un ton glumeț, întorcându-se către Homycevskyi, care a început să anunțe:

¹ **Odiseu/Ulise** – personaj mitologic, celebru erou grec (cunoscut din *Iliada*, dar, mai ales, din *Odiseea*) care a participat la războiul troian. (M.T.)

– Astăzi, vom sărbători două evenimente. Duminică, a fost ziua de naștere a lui Valerii Șevciuk, haideți să-l felicităm cu ocazia împlinirii unei vârste, deși nu rotunde, totuși, respectabile.

Înălțându-și vocea, mama a cântat *La mulți ani!* și, împreună cu ea, au cântat toți cei din jurul nostru, iar Konțevyci a rugat să se toarne în pahare vișinată. Au băut toți și s-au apucat să muște din pere.

– Iar al doilea eveniment ne-a fost dăruit de către Alina Ivaniuk care a câștigat Marele premiu al Concursului Republican al Tinerilor Interpreți „Borys Leatoșynskyi”. Haideți să o aplaudăm.

Toată lumea a început să aplaude, uitându-se spre noi, iar soția lui Konțevyci a apărut cu un buchet de gladiole, pe care acesta, întins pe căruciorul său de invalid, i le-a dat mamei.

– Gladiola e floarea bărbaților, ea amintește de sabie și încă de un lucru pe care îl dețin bărbații și datorită căruia omenirea continuă să trăiască pe acest balon de săpun pe care îl numim Pământ. De aceea, Alina, vă doresc să fiți mereu înconjurată de oameni nobili și frumoși ca aceste gladiole.

În jurul lui Konțevyci, stăteau colecționarul de pipe Ivan Hruška, poetul Stanislav Košel, actrița Olena Popadiuk, dramaturgul Alice Bubeneak, sculptorul avangardist care executa sculpturi din sticle de vin, mulți studenți și oameni necunoscuți mie, pe care îi zăream pentru prima oară.

Când am servit cafeaua, a intrat Ghenio Bakaletș și ne-a salutat.

– Bănuiam că veți fi, aici, și de aceea am luat toate ziarele care au scris despre dumneavoastră – a spus, întinzând mamei un pachet întreg de publicații: – *Tineretul ucrainean, Gazeta muncii, Noutățile satului, Cultura și viața* precum și presa locală. Iată și fotografia dumneavoastră, în format ma-

re, pe prima pagină a *Curierului Volinian*, semnată de Ivan Vivdenko, iar eu vreau să vă iau un interviu.

– Chiar acum?! – a-ntrebat, aproape strigând, mama.

– De ce nu? Numai că o să vă rog ne îndepărtăm de locul acesta zgomotos.

Au plecat împreună spre capătul grădinii, unde s-au oprit sub un păr mare. Ghenio a scos un microfon cu braț telescopic și au stat de vorbă aproape o jumătate de oră. Țin minte răspunsul mamei la o întrebare pusă de Bakalet:

– De ce cântați? Din dorința de a vă afirma? De a ocupa un loc mai înalt în societate? Privighetoarea singuratică cântă noaptea pentru a-și cuceri perechea. Este similar motivul ieșirii pe scenă al tinerei cântărețe cu motivul cântului de noapte al singuraticii privighetori?

– Dacă unui om îi e dat să cânte, să deseneze sau să scrie, atunci el trebuie să facă acest lucru, altfel va înnebuni sau va muri – i-a răspuns mama. – Instinctul creativ cu care omul se naște trebuie dezvoltat, ca el să fie în armonie cu sine și cu lumea înconjurătoare. La animale, nu există acest instinct. Păsările cântă în sezonul de împerechere sau pentru a-și marca teritoriul, dar cântecul lor poate fi și un fel de semnal de alarmă dinaintea unui pericol. Însă omul cântă pentru a reda lumii armonia de odinioară pe care a pierdut-o.

După ce au terminat conversația și Ghenio a ascuns microfonul în geanta sa mare, a început să vorbească Șevciuk cu mama. După ce și-a umplut pipa cu tutun, a aprins-o și, trăgând cu poftă din ea, a întrebat-o prin norul albastru de fum:

– Unde ați terminat Conservatorul?

– N-am reușit să termin nici măcar liceul – i-a răspuns mama.

– De ce?

– Fiindcă m-am îndrăgostit.

– De cine?
– De soțul meu.
– Se mai întâmplă – a spus înțeleghător. – Iar acum?
– Acum ce?
– Îl mai iubiți?
– Nici măcar nu știu ce să vă răspund – spuse mama încurcată de întrebare.

– Asta fac femeile dintotdeauna – a zis Șevciuk, trăgând din pipă – încep entuziasmate cu unul și termină cu altul.

Deasupra capului său, atârna un nor de fum gri-albăstrui.

– Dar... – a încercat să intervină mama.

– Nu mă întrerupeți, știu foarte bine de ce este în stare femeia – a spus, pe un ton aproape brutal, Șevciuk.

Mama și-a umflat buzele și s-a depărtat de el, atunci, de noi, s-a apropiat cu teamă, dar și cu o curiozitate irezistibilă, un om care nu semăna deloc cu toți ceilalți adunați în curtea lui Konțevyci. Ținea, în mâini, o canistră din plastic și o geantă din imitație de piele ieftină. Era îmbrăcat în pantaloni din foaie de cort mototoliți, într-o cămașă de bumbac cu mânecile suflecate, pe cap avea un chipiu soios, iar, în picioare, purta niște pantofi vechi imenși. Nu am văzut, în viața mea, pantofi atât de mari.

– Cred că sunteți mare mahăr dacă se discută cu dumneavoastră prin chestia ceia prin care se vorbește la *tilivizor*? – a întrebat cu o curiozitate care îl ardea de la pantofii lui imenși și uzați până la chipiul soios.

– Cine sunteți dumneavoastră – l-a întrebat mama.

– Vedeți, se poa' spune că nu mă aflu în *cumpania* mea, aici, toți vorbesc ca dân carte de mi' și frică să-i ascult. Iar eu sunt un simplu unchieș de la țară. Haideți să facem cunoștință – i-a întins mamei o mâna roșie, cu degete scurte și groase. – Eu sunt Ivan Didok și sunt din Mlynysci.

– Alina – i-a dat mama mâna. Din Turoveț.

– Apoi, sunteți de-locului – s-a bucurat Didok. – Când veți trece prin satul nostru, intrați pe la mine. Eu locuiesc lângă râu. Întrebați numai: „Unde locuieste Didok?”, oricine vă arată.

– Ați venit la ziua de naștere a lui Șevciuk?

– Cine e acesta? – a întrebat neîncrezător unchiul.

– Omul acela cu care am vorbit mai înainte.

– Ce om respectabil, are și ochelari – a țâțâit, sugându-și dintele cariat.

– Ați venit, în vizită, la Konțevyci?

– Am nimerit aici, printre dumneavoastră, din întâmplare. Pe strada Velyka Berdycivska sau cum s-o fi numit acu', lângă frizeria „Ciarivnytea”, locuieste Marysea Lubkivska, care are o problemă – nu are încredere în laptele cumpărat de la stat. Iar eu am, acasă, două vaci și fiecare din ele dă, în fiecare zi, câte patruzeci și cinci de litri de lapte, iar acesta e foarte bun. Comestibil, cum se spune astăzi. Deci stau eu în piața Jytnea și, de mine, se apropie o femeie, toată așa, doamnă de la oraș. A gustat și, pe urmă, a cumpărat, de la mine, laptele, cașul și smântâna. I-au plăcut atât de mult că m-a căutat, peste patru zile, și ne-am înțeles să-i duc acasă, în fiecare săptămână, o găleată de lapte, patru kilograme de caș și patru litri de smântână. A dat să guste din laptele meu și unei femei care stă pe străduța cu tutungeria, iar aceea a dat alteia, de pe strada Karaulna, și am început să le duc laptele acasă, doarece cumpără mult și plătesc bine. Și, iată, azi-dimineață, am dus laptele la Marysea Lubkivska, m-am descălțat în *călidor*, în fața ușii...

– Dar de ce v-ați descălțat? – a întrebat mama mirată.

– Deoarece aveam sandale vechi, numărul patruzeci și șapte, cum să intru cu ditamai încălțăminte la o așe doamnă mândră dă la oraș? Așe că m-am descălțat în *călidor* și am

intrat desculț în *kvartiră*¹. Până a golit doamna laptele, până am stat de vorbă, până mi-a dat banii..., când ies, sandalele ia-le de unde nu-s! Ea a început să întrebe pe toată lumea dacă nu mi-au văzut sandalele. Chiar atunci, se întorcea, de la alimentară, un nene rotofei, cu burtă și chelie, vecinul doamnei Lubkivska. „Nu ați luat sandalele din fața ușii mele?” – întreabă doamna. „Ba da” – răspunde acesta. „Și unde le-ați dus?” – întreabă ea. „Le-am aruncat la gunoi” – răspunde el. „De ce?” – întreabă ea. „Am crezut că cineva mi-a aruncat sub ușă sandale vechi”. „Dar eu în ce o să mă încălț?” – îl întreb, iar el tace și se uită la mine ca la o arătare. Ne-am dus la gunoi, dar l-au ridicat deja. Ce era să fac? N-o să mă întorc desculț! Ce ar gândi oamenii despre mine? Ar gândi „Didok a devenit zgârcit de tot, face comerț cu lapte, banii îi ascunde la ciorap, căci se duce desculț la oraș”, ba o să mă și poreclească *Desculțul* și așa o să rămân. Ce era să fac? Deodată, mi-am amintit că, în oraș, trăiește un om din Mlynysci, Jeniko Konțevyci, mai tânăr decât mine cu zece ani. Are picioarele la fel de mari ca ale mele, însă nu știam unde locuiește. Știam doar că are casa undeva, unde ia curba tramvaiul. Am găsit linia de tramvai și am mers pe ea până când am ajuns la piața Jytnea și am văzut cum ia curba un tramvai. Atunci, am început să-i întreb pe toți, unde locuiește Konțevyci din Mlynysci, dar toți se uitau ba la mine, ba la geanta și canistra mea, ba la picioarele mele goale și plecau. Astfel, am rătăcit desculț pe linia de tramvai și tot întrebam, la fiecare curbă, până când un om a început să mă întrebe amănunțit și-mi zise: „Da, am auzit de el. Scria despre el în ziare”. Omul acesta i-a întrebat pe alții, care arătau la fel de dăștepți ca el, până o femeiușcă ne-a explicat cum se poate ajunge la Konțevyci. Deci oamenii m-au ajutat să ajung, aici, iar Jenyk mi-a dat

¹ *kvartiră* – apartament.

pandoflii săi vechi, ce-i drept, mă strâng puțin, însă măcar nu voi ajunge acasă desculț – a spus mulțumit unchieșul.

Pentru a nu-i mai asculta pățaniile, mama s-a scuzat:

– Din păcate, trebuie să plecăm. Mai avem ceva de vorbit cu gazda.

Ne-am apropiat de Konțevyci, însă acesta parcă nici nu ne-a observat, îl urmărea cu atenție pe poetul Vohaba.

„Ce a găsit la Vohaba?” – mă întrebam eu, uitându-mă cu atenție la aceasta.

Oksen Vohaba stătea nu departe de Ievhen Konțevyci, în vârsta, în mână, un album foto și părea foarte stânjenit. Nu era atent la ce vorbesc ceilalți, iar mâinile lui erau atât de preocupate de album, încât părea că lui Vohaba îi era frică să nu-l piardă.

„Ceva nu e în regulă” – am gândit eu.

– Ce fel de album aveți? – l-a întrebat Konțevyci.

– Sunt fotografii de la lansarea ultimului meu volum de poezii – a răspuns Vohaba, cu un tremur ciudat în voce.

– Uitați-vă – a deschis Vohaba albumul. – Aici, sunt eu, dând autografe, iar, aici, e Alina Ivaniuk.

– Dați-mi-l, vă rog – a cerut Konțevyci.

Întinzând spre Konțevyci albumul foto, Vohaba s-a înroșit, parcă s-a și umflat, iar pe obraji au început să-i curgă apele.

„Poate că-i bolnav” – am gândit eu.

– Acolo este și fotografia lui Borys Ten, a fost și el la acea lansare – zise Vohaba cu voce sugrumată.

Însă Konțevyci nu-l asculta, pipăia albumul, de parcă spera să găsească ceva ascuns în el, întorcea paginile, căuta cu degetele sale groase în cotorul albumului și, până la urmă, ceva a trosnit și Konțevyci a scos, din cotorul albumului, un cilindru de plastic. Punând albumul aproape rupt la o parte, un timp, s-a uitat cu mare interes la acel

cilindru de plastic și l-a ridicat, în sus, ca pe un deget arătător:

– Cu ajutorul acestei chestii a fost interceptat tot ce am discutat, astăzi – a rupt Konțevyci tăcerea.

– Nu știi de unde provine – a zis Vohaba speriat. – Cineva l-a pus acolo fără știrea mea.

– Eu chiar știu cine – a spus răutăcios Konțevyci, rotindu-se în cărucior. – L-au pus acolo băieții care stau, într-o mașină, nu departe de casa mea și ascultă discuțiile noastre. Ei v-au trimis la mine?

Vohaba a sărit în picioare și a țâșnit spre poartă. După fuga lui, scuzându-se, au ieșit, doi câte doi sau câte unul singur, toți musafirii lui Konțevyci. Am rămas doar eu cu mama, Homycevskyi, Șevciuk care a ațipit, la soare, și unchieșul din Mlynysci.

– Ce părere ai? – a întrebat Homycevskyi, desfăcându-și brațele.

– Vohaba s-a născut cu un cordon ombilical foarte scurt – a zis Konțevyci. – Când, la maternitate, a ieșit din pântecul mamei sale, până medicii se sfătuiau din ce parte să-i taie buricul, Vohaba a sărit înapoi înăuntru. Astfel, a rămas, pentru tot restul vieții, un fricos care se ascunde în pântecul mamei sale sau în spatele ocrotitorilor săi de la biroul de vizavi de stadion.

– Imediat o să apară și băieții care l-au trimis, aici – a spus bătrânul Homycevskyi, spijinindu-se în baston.

În acel moment, s-a auzit scârțâitul porțiței și, în curte, au intrat doi bărbați care semănau între ei, ca două blocuri construite într-o zonă rezidențială. Dacă, după asta, i-ai fi întâlnit în oraș, nu i-ai fi recunoscut.

– Putem vorbi cu dumneavoastră? – s-a adresat unul din ei lui Konțevyci.

– Vă rog – i-a răspuns acesta.
– Mai bine am intra în casă. Haideți, noi o să vă ajutăm.
– Nu vă jenați. Ei sunt prietenii mei apropiați – zise batjocoritor Konțevyci.

– Vrem să vă spunem ceva confidențial.
– Atunci spuneți.
– Să mergem în casă.
– Vedeți și singuri, că eu nu pot să umblu.
– Dați-ne înapoi ceea ce ați luat – și-au pierdut răbdarea.

– Am luat cumva ceva de la voi? Iată, am și martori că nu am luat nimic – arătase spre noi Konțevyci.

– Este în interesul dumneavoastră să ne înapoiati acel obiect.

– Despre ce obiect e vorba?
– Știți bine despre ce obiect vorbim.
– De ce vă legați de mine? – s-a enervat Konțevyci. – Îți intră în curte doi necunoscuți și încep să-ți ceară ceva ce tu nu ai luat de la ei. Vă văd pentru prima oară. Cine sunteți? Ați intrat în curtea mea fără să vă dea cineva voie. Nu vă bazați pe faptul că sunt invalid. Imediat pun mâna pe ceva și vă sparg capetele la amândoi.

– Noi suntem în exercițiul funcțiunii – a spus amenințător unul dintre ei.

– Arătați-mi documentele.

Bărbații au tăcut, neștiind ce să spună.

– Deci nu vreți să ne dați?

– Eu nu am luat nimic de la voi.

– O să vă pară rău – au mormăit și au ieșit, din curte, trântind poarta în urma lor.

Tunetul metalic al porții a speriat un cârd de purumbei care, fâlfâind din aripi, au zburat spre înălțimi, pe deasupra livezii.

27. CĂLĂTORIE PÂNĂ-N STRADA JANDARMSKA 1978

La o zi, după vizita pe care i-am făcut-o lui Ievhen Kon-
tevycki, când soarele de dinaintea apusului atârna leneș peste
pădure, lângă poarta noastră, s-a oprit o mașină marca Jiguli,
de culoarea prunei putrede, din care au coborât patru băr-
bați solizi și au intrat în curtea noastră, ca niște ogari bucu-
roși care presimțeau plăcerea vânătorii.

– E cineva acasă? – a strigat cel cu cicatricea pe tâmplă.

– Pe cine căutați? – am întrebat, deschizând ușa.

– Unde sunt părinții tăi?

– Tata e la serviciu, iar pe mama o chem imediat. Aștep-
tați în curte.

S-au oprit înaintea pridvorului, iar bărbatul cu cicatrice
a pus piciorul pe pragul zidit, trăgând, în sus, de cracul bine
călcat al pantalonului.

– Au venit niște oameni – i-am spus mamei care cule-
gea roșii. – Cred că ar fi bine să-l chemăm pe bunicul.

Mama a pus coșul cu roșii la o parte, și-a aranjat părul
și, privindu-mă cu atenție, a spus:

– Atunci, cheamă-l. Vin și eu imediat.

Bunicul citea din Biblie, iar bunica îl asculta.

– Bunicule, au venit niște oameni – am strigat din prag.

Bunicul Denys a pus cartea la o parte și s-a uitat pe fe-
reastră.

– Tu, babă, ăștia îs de la siguranța statului, de la ăștia
poți să te aștepți la orice neplăcere.

Am ieșit în curte, împreună cu bunicul și bunica.

– Unde-i gospodina? – a întrebat bărbatul cu cicatrice.
Se vedea cum i se mișca mărul lui Adam.

– Așteptați o țără – a răspuns bunicul, după care i-a întrebat: – Dar cine sunteți?

– Suntem organe de stat – a răspuns același bărbat.

– Ce fel de organe, căci fundul e tot organ.

– De la Comitetul Siguranței Statului, dacă ați auzit de așa ceva.

– Cum să nu aud? Atâția oameni ați înmormântat și ați trimis în Siberia – a zis bunicul uitându-se la ei îndeaproape.

În acest timp, a apărut și mama cu coșul de roșii.

– Pe mine mă căutați?

– Dumneavoastră sunteți Ivaniuk Alina Markivna?

– Da, eu sunt.

– Avem ordin de percheziție pentru locuința dumneavoastră.

– Ce căutați?

– Asta e secret – a răspuns, cu o politețe batjocoritoare, omul cu cicatrice, după care a ordonat: – Camera de zi, bucătăria și salonul – Thoruk, Didkivskyi – dormitorul, holul și camera, Antoneț – podul și pivnița.

– Nu căutați unde trebuie – și-a scărpinat chelia bunicul Denys.

– Aha, trebuia să vă întrebăm pe dumneavoastră unde să căutăm și unde nu – zise unul dintre bărbați, cu bicepșii proeminenți, în tricoul violet.

– Câinele, când nu are ce face, își linge coaiele, a mormăit bunicul.

– Cum?! – s-a enervat musculosul. – Pentru asemenea cuvinte, putem să vă arestăm ca și complice al nurorii dumneavoastră.

– Pe cine crezi că sperii, au încercat s-o facă și alții ca tine, prin anii treizeci – a scuipat bunicul.

Tânărul musculos cu râșnetul sălbatic a vrut să se arunce asupra bunicului, însă bărbatul cu cicatrice l-a oprit.

– La ce îți folosește bătrânul? Dacă nu l-au închis la Solovky pe timpul lui Stalin, acum, e târziu să faci asta.

– Niciodată nu-i târziu să închizi, după gratii, un om de treabă – a spus brunetul vesel, cu gropițe în obraji.

– Pentru bătrân n-o să-ți pună nimeni o stea pe tresă, iar, pentru un peștișor ca ăsta – a arătat spre mama – poți face o carieră frumoasă, așa că începeți percheziția.

S-au împrăștiat prin casă, răsturnând totul cu fundul în sus, au căutat prin toate cărțile, au ciocănit pereții și au tăiat dormea. Au vrut să confişte icoana de lemn, pe care a primit-o mama de la bunica ei, care, la rândul său, a primit-o de la bunica ei și așa mai departe.

– Faceți comerț cu antichități? – a întrebat brunetul zăbind icoana de lemn.

– Este icoana Sfintei Paraschiva, are trei sute de ani.

– Aveți documente pentru ea?

– E o icoană de familie.

– Va trebui să o confiscăm.

– Cum adică să o confiscați?! – s-a supărat mama. – În Turoveț, se vor găsi nu mai puțin de douăzeci de martori care țin minte că această icoană a aparținut bunicii mele.

– Lasă în pace icoana! Nu ai altceva de făcut? – a strigat la el bărbatul cu cicatrice.

– Putem să o învinuim de contrabandă – nu se potolea brunetul.

– Nu ai auzit bine că douăzeci de martori vor susține că au văzut această icoană în casa bunicii ei – s-a enervat bărbatul cu cicatrice.

Brunetul, fără niciun chef, i-a înapoiat mamei icoana și a început să ciocănească pragul camerei. Au găsit tipărite, pe foițe de țigară, poeziile Linei Kostenko¹, scrisoarea lui Kara-

¹ **Lina Kostenko** (n. 1930) – scriitoare ucraineană șaizecistă. (M.T.)

vanskyi¹, pe care i-a scris-o, din lagărul de concentrare, lui Homulka², în care vorbea despre discriminarea popoarelor din Uniunea Sovietică, în afară de cel rus, și diploma de la Concursul Republican al Tinerilor Interpreți „Borys Leatosynskyi”. Palidă, cu ochii mari și negri, mama semăna cu un crevet congelat.

După percheziție, i-au întins o bucată de hârtie:

– Iată un document pentru compensarea daunelor, dacă considerați că vi le-am pricinuit în timpul percheziției.

Au ieșit în curte, iar cel mai tânăr dintre ei, pe care îl chema Antoneț, mi-a tras cu ochiul spunând:

– Putea fi și mai rău.

Când și-au aprins țigările, bunica Maryna s-a apropiat de bărbatul cu cicatrice și l-a privit, drept în ochi, cu atâtă putere, încât acesta s-a făcut palid, iar, pe frunte, i-au apărut broboane de sudoare. Speriat, a început să meargă cu spatele, a răsturnat găleata din care caprele beau uruială amestecată cu apă, și-a stropit pantalonii, după care s-a așezat pe bancă și nu mai putea să-și revină. Ceilalți i-au dat să bea apă și l-au scuturat de umeri. Într-un târziu, omul și-a revenit și s-a ridicat cu mare greutate:

– Hai să plecăm, de aici. Privirea bătrânei era cât pe ce... Am crezut că mor. Aici, e un cuib de vipere, hai să plecăm de aici.

– Și cu această stea a scenei ce facem?

– Merge cu noi.

¹ **Sviatoslav Karavanskyi** (1920-2016) – lingvist ucrainean, disident care a petrecut 31 de ani în lagărele de concentrare. A emigrat, în 1971, în SUA. (nota orig.)

² **Vladyslav Homulka** (1905-1982) – activist și lider comunist polonez, ideologul manifestului „Calea polonă spre socialism” și pe care, în Polonia, l-au denumit Stalin cel mic. (nota orig.)

A fost conducătorul de facto al Poloniei, între anii 1945-1948 și 1956-1970. (M.T.)

Au luat-o pe mama și au plecat.

În Jytomyr, la sediul KGB, au condus-o în cabinetul anchetatorilor și au așezat-o în fața unui bărbat chel, care s-a recomandat a fi căpitanul de Securitate Mykola Oliynyk. Mama a examinat, batjocoritor, încăperea cu portretul lui Brejnev și cu bustul de fier a lui Derjynskyi, pe masă, iar căpitanul a simțit starea ei de spirit veselă, apropiată de isterie.

– Știți pentru ce ați fost adusă aici? – a întrebat-o.

Ochii lui umezi nu exprimau enervare, nici furie, nici compasiune.

– Aș vrea să aud de la dumneavoastră – spuse mama provocator.

– Credeți că noi, din bunătate, reținem oameni nevinovați?

– Pentru ce m-ați adus aici?

– Toate cărările disidenților din Jytomyr duc ori la Konțevyci, ori la Homycevskyi – a zis căpitanul, după care a întrebat: – Vă deranjează dacă fumez?

– Cred că aceasta e cea mai mică neplăcere pe care mi-ați fi putut să mi-o pregătiți, pentru astăzi – a spus mama, pe un ton glumeț, privindu-i ochii umezi.

– Aveți dreptate – a zis, uitându-se la ea obraznic. După aceea, a deschis sertarul, a scos, dintr-un pachet de *Bilomorkanal*, o țigară, a aprins-o cu o brichetă metalică, a slobozit câteva rotocoale de fum și, lăsându-se satisfăcut pe spătarul scaunului, a întrebat-o: – Ce faceți la Homycevskyi?

– Socializez – a spus sfidător. – Este interzis?

– Noi am bănuیت că dețineți literatură interzisă, ceea ce s-a dovedit a fi adevărat.

– Ce fel de literatură interzisă?...

– La ce vă trebuie asta – a întrebat căpitanul, arătând spre foițele de țigară, pe care erau tipărite poeziile.

– Sunt poeziile Linei Kostenko – a spus mama, cu entuziasm. – De când sunt interzise poeziile de dragoste?

– La ce vă folosesc poeziile de dragoste?! Nu vă ajunge dragostea soțului?!

– Niciodată nu există prea multă dragoste – a zâmbit nervoasă.

– Ei bine – a tras din țigară căpitanul – putem înțelege că citiți toate *futibalivernele*, dar la ce vă folosește asta? – și a arătat spre scrisoarea lui Karavanskyi către Homulka. – Ați încălcat articolul șaizeci și doi din Codul Penal al URSS „Agitație și activitate antisovietică”, care se pedepsește cu privare de libertate, de la doi la cinci ani, în lagărele cu regim sever.

– Pur și simplu, eram curioasă...

Scrisoarea lui Karavanskyi către Homulka, despre discriminarea popoarelor din Uniunea Sovietică, mama nu a citit-o, deoarece, niciodată, nu a interesat-o politica, însă a luat scrisoarea de la Koņevyci, deoarece dorea să aibă ceva de la el. Dacă mama nu a citit scrisoarera, eu am citit-o. Homulka era de mult înlăturat de la conducerea Poloniei, iar această scrisoare a rămas printe alte samizdaturi care circulau, din mână în mână, și erau tipărite pe foiță de țigară.

– Ce ați făcut în data de douăzeci și doi august la Ievhen Koņevyci? – a readus-o căpitanul la realitate.

– Am băut cafea și am discutat.

– Despre ce?

– Despre muzică, literatură... Vă interesează atât de mult?

– Ne interesează foarte mult.

– Și ce ați dori să vă spun?

– Adevărul. Altfel, îl vom aresta pe soțul dumneavoastră.

– Ce legătură are soțul meu cu asta? El nu e vinovat cu nimic.

– Tocmai de aceea nu ne obligați să-l închidem pe soțul dumneavoastră, care, după cum susțineți, nu e vinovat cu nimic. Noi o să vă închidem și pe el și pe dumneavoastră, iar pe copiii dumneavoastră o să-i dăm la internat, unde vor fi educați ca niște adevărați patrioți, nu ca viitori disidenți – a spus enervat căpitanul, stingând țigara în scrumieră. – Hai-deți să trecem la treabă. Va trebui să ne aduceți dispozitivul.

– Ce fel de dispozitiv?

– Este un echipament scump, pe care îl cumpărăm pe valută.

– De ce îl cumpărați? – a clipit mama din gene, semănând cu o păpușă.

– Înțelegeți greu! – și-a ieșit din fire căpitanul. – Îl cumpărăm ca să putem asculta.

– Să ascultați pe cine? – a clipit, din nou.

– Ascultați-mă – s-a potolit căpitanul. – La Konțevyci, se adună o mulțime de oameni. Unii sunt oameni obișnuiți, însă, printre ei, sunt și dușmani declarați ai statului nostru. De aceea am vrut să știm despre ce vorbesc și am trimis, la Konțevyci, un om de încredere cu acest dispozitiv.

– Nu prea am văzut la Konțevyci dușmani ai statului, după cum spuneți, la el, se adună oameni de cultură.

– Deci o să ne aduceți, de la Konțevyci, dispozitivul?

– Cum se numește acest dispozitiv?

– Cărăbuș! Cărăbuș se numește! – a spus, lovind cu pumnul în masă, și a început să alerge nervos prin cabinet. – Doamne, câtă prostie, prostie fără margini!

– Ce legătură am eu cu cărăbușul dumneavoastră? – s-a bosumflat mama. – Eu nu l-am dus acolo și nici nu mă gândesc să vi-l aduc.

– Vă întreb încă o dată: puteți să îl cereți de la Konțevyci și să ni-l aduceți? Avem mare nevoie de el.

– Nu! – a strigat mama. Nu mă voi înjosi înaintea lui.

– Mda... O să vă pară foarte rău – a spus, printre dinți, căpitanul. – Ați fi putut absolvi Conservatorul, puteați deveni celebră, puteați merge în turnee prin țară și în străinătate.

– Și dacă nu?

– Dacă nu, restul vieții o să vi-l petreceți pe câmp, iar singurul dumneavoastră acompaniament o să fie cântecul ciocârliei. – Deci o să ne aduceți dispozitivul?

– Nu!

– Dacă Konțevyci s-ar ridica, l-am așeza după gratii – a spus căpitanul posomorât. Deci ce să vă spun..., v-ați distrus singură viitorul.

În cabinet, s-a așternut o tăcere grea. Căpitanul a așteptat ca mama să înțeleagă bine cuvintele rostite de el, după care i-a zis cu o voce împăciuitoare:

– Konțevyci vă simpatizează, la fel și ceilalți bărbați care se adună la el. Dacă o să-i spuneți că acest cărăbuș o să vă ruineze cariera și că din cauza lui nu o să mai urcați niciodată pe scenă, o să vi-l dea. E greu să refuzi o femeie frumoasă, dacă știe cum să-ți ceară un lucru.

– Oare, țării nu îi mai sunt de trebuință cântăreții talentați?! – a strigat mama la el.

– Cum să nu-i fie de trebuință? – a privit-o, cu severitate, căpitanul. – Noi avem nevoie de cântăreți, pictori, poeți, dar numai de aceia care au aceleași convingeri ca și noi. Așadar, o să cereți cărăbușul de la Konțevyci?

În cabinet, s-a așternut o liniște de mormânt.

– Nu – a răspuns, aproape în șoaptă, mama.

Căpitanul a scos, din învelitoare, diploma pe care mama a primit-o la festival și, un timp, a admirat-o demonstrativ.

– A fost o diploma foarte frumoasă – a spus rupând-o în bucăți.

– Ce ați făcut? – a sărit spre el mama.

– Țezi! – a răcnit căpitanul. – Te trimit la munca de câmp, în rezervație! Acolo, o să-ți scoată toate fumurile din cap! Copiii tăi se vor strădui să se rupă de acolo, ca să-și șteargă bătăturile de la călcâie cu piatră și să vorbească precum cei de la oraș, amestecându-se cu milioanele de copii asemenea lor.

Pe obrajii mamei, curgeau lacrimile, însă ea și-a aruncat coamă de păr negru pe spate și a început să cânte sfidător:

*Прилетіла в двір ворона,
ростом невеличка,
та й украла із пенючка
мого чоловічка.*

*Украла й украла,
знялась, полетіла,
сіла собі на пенючок,
чоловіка з'їла¹.*

A cântat stând în fața lui. Atunci, căpitanul, negru de furie, a apăsât pe un buton, iar, când a apărut un subofițer, a țiptat isteric:

– Duceți-o în stradă, să n-o mai văd pe-aici!

Apucând-o de mână, subofițerul a tras-o după el prin coridoarele lungi ale Securității, în timp ce mama cânta și râdea cu voce tare, iar ecoul râsului ei zguduia liniștea cazonă stătută.

¹ În curtea noastră, veni o cioară,
care nu era prea mărișoară,
bărbățul mi l-a furat
care pe o cioată a stat.

*L-a furat, l-a furat,
s-a ridicat și a zburat,
pe o cioată s-a așezat
bărbatul mi l-a mâncat.*

28. MOTOCICLETA ÎMPOTMOLITĂ ÎN ZĂPADĂ

După acel interogatoriu, mama a avut probleme la locul de muncă. Mi se părea că totul era legat de visul pe care l-a avut. Mâncând micul dejun, mă uitam la fața ei umflată de somn, la mișcărilor lente și ascultam ce povestea:

– Am avut, din nou, același vis – a spus, aranjându-și o șuviță de păr. – Am visat, la fel, ca și înainte de percheziție. Se făcea că toată zăpada care ar fi trebuit să cadă în întreaga lume a căzut în Turoveț, acoperind clădirile și copacii. Iar tatăl tău a intrat cu motocicleta într-o tufă de porumbe și a rămas împotmolit în zăpadă, în timp ce eu îl așteptam cu cina pregătită.

Vântul a rupt firele electrice, eu coseam un ștergar la lumina lămpii de petrol, iar cineva a bătut la ușă. Am deschis și am văzut un călugăr. Era îmbrăcat într-o sutană neagră, trasă peste un cojoc, avea barbă și un păr lung.

– Hai, că te așteaptă – a spus călugărul.

Am îmbrăcat o haină de iarnă, m-am încălțat în pâslari, mi-am acoperit capul cu un șal și l-am urmat pe călugăr. Afară, viscoalea, zăpada ne intra în ochi, iar noi ne îndreptam spre tufa de porumbe în care s-a împotmolit motocicleta. Aceasta duduia și patina încercând să iasă din tufă, iar spinii se agățau de jacheta tatălui tău. În momentul acela, ne-a orbit lumina farurilor și, lângă noi, a oprit un automobil de lux, s-a deschis un geam și am văzut un bărbat în vârstă, iar, lângă el, o femeie cu părul alb.

– Cine e? – l-am întrebat.

– Ceaușescu – a zis călugărul.

– Ajutați-l pe soțul meu – i-am rugat.

– Ne grăbim spre Târgoviște – a spus Ceaușescu.

Motorul a dădăit, roțile s-au învârtit patinând și automobilul a dispărut în viscol.

– Mai bine mi-ai pune niște terci de dovleac și lapte – am rugat-o. Și-mi turnase lapte.

– Numai să nu uiți să stai cu spatele drept și să-ți pui, la subsuoară, două cărți – mi-a spus, turnându-mi lapte.

– Când o să încetezi să mă chinui cu manierele tale?

– Când le vei stăpâni.

O priveam cum aleargă dintr-o camera în alta.

– De ce mergem, astăzi, în Jytomyr?

– M-au chemat la departamentul raional pentru cultură.

– Și de ce trebuie să merg și eu?

– Nu vrei să-i vezi pe Bakaleț sau pe Mykola Vasyliovychi?

După ce am terminat de mâncat, am început să mă îmbrac în haine de oraș.

În autobuz, am tăcut tot drumul, mama se gândea la ale sale, chiar și atunci când am traversat piața Jytnea, era atât de adâncită în gânduri, încât nici nu l-a observat pe Ben-Țion Vundermaher care vindea gingirică. Sclipind, din dinții săi de aur, îi ademenea pe țărani să cumpere de la el:

*Продай масло, бо розтане,
Купи тюльку, бо не стане¹.*

Lângă magazinul universal, ne-am urcat într-un troleibuz, până în strada Lesea Ukrainka, unde am intrat într-o clădire cu patru etaje, străjuită de chiparoși.

În cabinetul în care am intrat, ședea o femeie cu privire agitată, care avea un coc acoperit cu o plasă, din care ieșeau niște andreele.

¹ Vinde untul, căci se topește
Și cumpără gingirică, până mai este.

- Eu sunt din Turoveț, am fost chemată – a spus mama.
- Dumneavoastră sunteți Ivaniuk Alina Markivna? – nu a lăsat-o să termine individă, privindu-ne scurt și pătrunzător.
- Trebuie să rezilies contractul dumneavoastră de muncă.
- Și eu cu ce o să mă ocup? – s-a pierdut mama.
- Nu aveți pregătirea necesară.
- Am urmat un liceu de cultură generală – a îngâimat mama.
- Pe care nu l-ați terminat.
- Știți că am câștigat Concursul Republican al Tinerilor Interpreți „Borys Leatosynskyi”?
- Știu – a răspuns nepăsător femeia și a început să caute ceva într-un sertar.
- Și eu ce să fac acum?
- Din păcate, nu pot să vă ajut cu nimic – a răspuns femeia și, în glasul ei, s-a simțit o notă de compătimire.
- Știu – a răspuns, în șoaptă, mama.
- Am ieșit din cabinet și am traversat orașul.
- Unde mergem? – am întrebat eu.
- Nu știu – a răspuns mama.
- Lângă redacția *Curierul Volînian* mama m-a tras după ea în sus, până la etajul doi, și a împins ușa grea capitonată cu imitație de piele.
- Ghenio Bakalet clănțănea la mașina de scris, lucra la un interviu, descifrând înregistrările de pe dictafon.
- Vreau să vorbesc ceva cu tine – i-a spus mama.
- Ghenio a părăsit mașina de scris și s-a ridicat în picioare.
- Haideți să ieșim, aici, nu se poate vorbi – a arătat cu degetul spre pereți.
- Am ieșit din redacție și ne-am dus în parc. Copacii au fost deja atinși de toamna argintie, iar arțarii semănau cu niște bărbați solizi cu părul încărunțit.

– Nici măcar nu știu de unde să încep – rostise mama cu voce disperată. – Îmi arde pământul sub picioare, iar eu nu știu ce să fac. Parcă aş aluneca într-o prăpăstie și, ori de ce m-aș prinde, totul alunecă odată cu mine. La interogatoriu, căpitanul de securitate Mykola Oliinyk mi-a rupt diploma pe care am obținut-o la concurs, iar, astăzi, în cabinetul de pe strada Lesea Ukrainka, mi s-a comunicat că mi s-a desfăcut contractul de muncă și nu o să mai lucrez la bibliotecă. Nici măcar nu știu de ce îți povestesc toate acestea. De parcă tu ai putea să mă ajuți cu ceva?!

Mergeam pe bulevard, iar Ghenio, cu picioarele sale înalte, semănând cu un briceag, asculta pierdut mărturisirea disperată a mamei.

– Într-adevăr, nu am cum să vă ajut – a spus, cu o voce sumbră, Ghenio. – Doar pot să scriu despre tot ce v-au făcut. Dacă, în această țară, se distrug oameni talentați și se închide gura presei, atunci voi găsi o posibilitate să se afle despre asta în întreaga lume, iar ei vor regreta pentru ce au făcut. Acum, vă rog să mă scuzați, trebuie să mă întorc la redacție, a ridicat nevinovat din umeri Ghenio.

Luându-și rămas-bun de la noi, Ghenio s-a depărtat cu spatele cocoșat și cu sufletul încărcat din cauza celor auzite, iar noi am pornit spre Borys Ten.

Bătrânul ne-a întâmpinat cu un zâmbet de bucurie, de parcă mama și-a pregătit deja valizele și a venit să-și ia rămas-bun înainte de a pleca la opera din Viena.

– Ce impresie v-a făcut călătoria pe strada Jandarmska?

– Nu am auzit de ea.

– Așa s-a numit cândva strada pe care se află clădirea de sub brazi, unde v-au dus. În timpul regelui, acolo, se afla Jandarmeria, înainte de război – NKVD-ul, în timpul războiului – Gestapoul, iar, acum, e KGB-ul.

– Nimic important – a răspuns mama. – Era acolo un căpitan cu chelie care, la început, chiar a glumit cu mine: „Există *samvydav*¹ și *tamvydav*² – zâmbea politicos. Pentru al doilea, poți primi mai mult decât pentru primul”.

– Să nu vă lăsați înșelată de politețea ofițerilor KGB – a spus bătrânul. – Acesta este stilul lor.

În apartamentul lui Homycsevskiy, se simțea respirația cărților. La lumina soarelui, balansându-se ușor, zbura, prin aer, praful de pe ele.

Stăteam la masa cea solidă din camera de zi și beam ceai indian, iar aroma și gustul acestuia dădeau un ton specific conversației noastre.

– Dar de ce? De ce mi-au percheziționat casa? – s-a revoltat mama, gustând din ceașca cu ceai. – De la cine au aflat că eu dețin scrisoarea lui Karavanskyi?

– Având în vedere faptul că, probabil, nici nu ați citit-o – zise bătrânul.

– Eu am citit-o – am intervenit eu, uitându-mă, cu atenție, la fața brăzdată a bătrânului.

– Țsta e singurul lucru care ne poate consola în această situație dezamăgitoare – afirmase bătrânul, turnându-și ceai. – Alina, cui ați arătat acest *samvydav*?

– Și cui puteam să arăt – a spus mama indignată. – Credeți că eu nu am altceva de făcut în Turoveț decât să primesc musafiri și să stau cu ei la taclale? Pe capul meu, stau caprele, găinile, grădina, soțul, doi copii, bucătăria, munca.

– Natalia Zuh a venit la noi în vizită. Când tu căutai un disc de vinil, ea a zărit scrisoarea pe raftul de cărți din bibliotecă – am zis eu.

¹ **samvydav** – samizdat.

² **tamvydav** – acolo tipărit, tipărit acolo (joc de cuvinte, de la ucr. *tam* „acolo” și *vydav* „a tipărit”).

În jurul mesei, s-a așternut o liniște apăsătoare, încât, din bucătărie, se auzea zumzăitul muștelor prinse de hârtia adezivă.

– Iată și răspunsul la întrebarea cine v-a turnat la securitate – spuse compătimitor bătrânul.

– Dar nu i-am arătat eu aceste hârtiuțe, le-a observat singură, când îmi admira biblioteca.

– A fost de ajuns, ca să vă toarne băieților din strada Jandarmska – zise, cu reproș, bătrânul. – Eu v-am avertizat, de cum am văzut-o, să vă feriți de ea, v-am spus că această femeie vă invidiază.

Mama s-a făcut roșie ca racul și a tăcut, însă, după câteva clipe, a zis grăbită:

– Mai avem o treabă în oraș. Vă mulțumesc pentru tot. Trebuie să mergem.

S-a ridicat de pe scaun și a ieșit în grabă. Eu alergam, după ea, gâfâind ca un cățel. Am sărit într-un troleibuz aglomerat și am rămas pe scări, iar o femeie obeză, care duhnea a alcool, de la o poștă, s-a lăsat pe mine, strivindu-mă de ușă.

– Urcați, nu stați pe scară – i-a spus mama supărată.

– Unde te crezi, în taxi? – a ripostat femeia grasă. – Uită-te la ea, ce vlăjgană sănătoasă, ar putea merge și pe jos.

– Hai de acolo, că asta te strivește cu fundul ei gras – m-a tras, din spatele ei, mama.

Am mai mers două stații și, pe prima alee, din ulicioara Karaulna, am intrat în curtea clădirii acoperite cu țiglă roșie, în care mârâia, întinzând lanțul, un câine mare. Curtea era pavată cu blocuri mici de beton. Lângă pridvor, creștea un măr bătrân cu multe crengi, iar, pe una din ele, stătea o pisică și se uita la noi. Auzind lătratul câinelui, Natalia Zuh a ieșit afară.

– Nu te așteptai să mă vezi? – a întrebat-o mama.

– Să fiu sinceră, nu – a răspuns pierzându-se cu firea.

– Știi de ce am venit?
– Bănuiesc – și-a revenit din uimire Natalia Zuh, aruncându-ne o privire răutăcioasă.

– Tu m-ai turnat la securitate?

Stăteam în curtea Nataliei Zuh – ea, în pridvor, iar noi, sub creanga pe care stătea întinsă o pisică roșcată.

– Crezi că nu ai meritat asta? – s-a aprins Natalia Zuh, iar, în ochii ei, ardeau două luminițe răzbunătoare. – De când te-am auzit cum cânti, la lansarea cărții lui Vohaba, nu îmi mai găsesc liniștea. Din cauza ta mi-a pierit somnul. Știu că, niciodată, nu voi putea cânta la fel și, niciodată, publicul nu va intra în delir ascultându-mă. Până existi tu, eu nu voi avea liniște pe lumea asta. Percheziția pe care ți-au făcut-o este o răsplată foarte mică pentru nopțile mele de nesomn.

– Mi-ai distrus cariera – a spus mama, ridicând glasul și, încercând să urce în pridvor, însă Natalia Zuh a împins-o să nu se apropie de ea.

– Iar tu mi-ai otrăvit sufletul – a sâsâit, cu răutate, ca un șarpe. – Pleacă! Oricum, nu vei mai urca, niciodată, pe scenă.

Pentru o clipă, mama și-a întins mâinile, vrând să o prindă de păr, însă s-a calmat repede:

– Chiar dacă nu voi mai urca, niciodată, pe scenă, nimeni nu poate să-mi ia vocea, iar tu vei ști mereu că, undeva, sunt eu, cea care cântă mai bine decât tine, și nu o să ai liniște în veci.

După ce i-a zis asta, mama s-a întors și a ieșit din curtea Nataliei Zuh, însă nu și din viața ei.

Lupta Nataliei Zuh cu mama a fost una săcâitoare și ascunsă, era asemenea unor dinți de piatră care se rodeau unul pe celălalt. Doar dușmanii de moarte se distrug, astfel, unul pe celălalt.

Seara, mama a scos, din sertar, scenariul său de înmormântare, a luat stiloul și a mai schimbat câte ceva.

– Vladyk! – m-a chemat la ea. – Când voi muri, să nu calce piciorul Nataliei Zuh la înmormântarea mea. Ai înțeles? În-mormântarea este o treabă intimă în viața omului.

După ce a închis sertarul, a stat mult timp la masă, uitându-se la fotografia de la nunta în care era împreună cu tata. După care, s-a întors, spre mine, și mi-a spus:

– Și încă ceva, Vladyk – se vedea că își aduna gândurile, deoarece, pe frunte, i-a apărut o cută ciudată. – Să nu mai arunci surceaua bunicului tău. E un om adevărat și, ca orice om adevărat, trebuie să aibă și el un pic de sălbăticie. Permite-i să aibă și el această sălbăticie.

Din acel moment, nu am mai aruncat, niciodată, surcea-ua bunicului.

29. NUNTA DE STICLĂ A SVIRYSTIELOVILOR 1978

Pe 27 august, Svirystielovii au sărbătorit 15 ani de căsătorie. Deși încă mulți oameni purtau tricouri și cămăși, unii deja au îmbrăcat pulovere și jachete. Însă, duminică, s-a întors căldura, iar mama mi-a spus:

– Deși nu ne arde de sărbătorit, trebuie să mergem la Svirystielovii, care fac nunta de sticlă. Le-am cumpărat un set de pahare.

Mama a cules, din grădină, un buchet de dalii, tata a pornit motocicleta și am plecat. La Svirystielovii, am ajuns cu o jumătate de oră mai devreme, iar mama a început să o ajute pe Ryta în bucătărie. De data asta, tata, pentru prima oară, nu trebuia să repare nimănui nimic, astfel că a stat cu noi. Nu mai vorbesc că Ryta s-a plâns de Elea că a stricat magnetofonul, iar tata l-a desfăcut repede și a început să-l repare.

– Vladyk și acasă e atât de tăcut? – a întrebat Ryta, zăngănind din vase.

– E încă acel băiat care o să stea ziua întreagă cu ochii pe toată lumea, iar, pe urmă, o să-ți spună una, de n-o să știi unde să te ascunzi – a spus mama.

– Ceva vulgar?

– Nu, o să spună un adevăr pe care n-ai vrea să-l auzi – zise mama, feliind șunca.

Se învârteau amândouă în bucătărie, de unde venea un miros plăcut de maioneză și de cartofi fierți.

– Elea, du-te, până la alimentară, și cumpără zece sticle de citro – a strigat, din bucătărie, Ryta. – Poți să-l iei și pe Vladyk ca să te ajute, ia bani din servanță.

Elea a sărit de pe canapea, a fulgerat din piciorușele-i lungi, a luat două plase și a spus uitându-se la mine sfidător:

– Hai să mergem!

Cerul era acoperit de pătura gri a norilor. Pe cablurile electrice, care duceau la clădirea Svirystielovilor, mișcând din cozi, stăteau două turturele și se legănau în vânt. Sunau ultimele acorduri ale verii.

De la alimentara garnizoanei, am luat zece sticle de suc, pe care le duceam ascultând ciripitul Elei.

– Mai avem timp – a zis Elea, și m-a târât în tufișuri.

Ne-am așezat pe o bancă sub salcie. Elea și-a aruncat un picior peste celălalt și a scos, din buzunarul fustei în carouri, un pachet de țigări moldovenești, „Fluieraș”, cu doi băieți care cântau din fluier, desenați pe el.

– Tu fumezi?

– Uneori, când mă află într-o companie frumoasă – a spus Elea, aprinzând bricheta.

Îmi era peste mână să o refuz, așa că am aprins și eu o țigară, dar, imediat, m-a înecat tusea. Țigara avea un gust groaznic, mai ales că eu nu fumasem, niciodată, până atunci.

– Ce părere ai, în general, despre femei? – a tras din țigară, uitându-se la mine.

Își legăna cochet piciorușul lung, iar, din țigara pe care o ținea demonstrativ, strângând-o între degete, șerpuia un firicel de fum.

– Eu am o teorie personală despre asta – am răspuns, gândindu-mă cum să scap de țigară, fără ca ea să observe.

– Ei bine?!

Ochii ei s-au făcut mari, ca ai unei libelule.

– Eu clasific femeile după hormoni.

– Cum?! – era cât pe ce să se înece cu fum, iar, din ochi, au început să-i curgă lacrimi.

– În funcție de cantitatea de testosteron, împart femeile în patru tipuri – am spus liniștit, aruncând, șmecherește, țigara în iarbă. – În ghiocei, bujori, căline și crizanteme.

Elea tocmai a vrut să tragă un fum, însă a rămas uimită, cu gurița deschisă și cu țigara fumegândă între degete, semănând cu statueta sculptată a unei tinere fumătoare.

– Femeia-ghiocei este cea care începe să fumeze și să-și trăiască viața sexuală din copilărie – am ucis-o pe Elea. – Până la douăzeci de ani, ea încearcă mai multe decât va reuși o femeie normală în toată viața ei. Femeia-bujor înflorește timpuriu și, dintr-odată, la cincisprezece ani, este frumoasă, iar, la optsprezece ani deja îi cresc perciunii și mustața, își pierde talia frumoasă, îi dispare sclipirea din ochi, devine rea și arțăgoasă, gri și neinteresantă, ca o tufă de bujori peste care a căzut praful. Acest tip de femeie îl găsești cel mai des printre femeile din răsărit. Femeia-călin este atractivă de două ori, o dată, în tinerețe, când înflorește și, deși nu este de o frumusețe strălucitoare, este tandă și proaspătă, și, a doua oară, la patruzeci de ani, când frumusețea ei ajunge la maturitate. Acest lucru se întâmplă, în special, în rândul femeilor slave. Dar tipul cel mai rar îl reprezintă

femeia-crizantemă. Ea nu este interesantă, în tinerețe, când este subțire, bolnăvicioasă și bărbații o trec cu vederea, însă, de la patruzeci la cincizeci de ani, înflorește, devine plină de prospețime și tinerețe, bărbații încep să-i acorde o atenție deosebită. În acest timp, femeile de vârsta ei își pierd atractivitatea, devin bunici, iar ea se simte fericită și iubită.

– De unde ai o asemenea experiență?! – aproape că a strigat Elea de încântare.

Se uita la mine ca o femeie matură la un bărbat, neascunzându-și interesul profund.

– Ai avut relații intime cu femei mai în vârstă? – șopti ea, îmbujorându-se.

– Nu am nevoie de o relație intimă cu ele – am răspuns.
– Am ochi și sunt un bun observator.

– Și unde ai observat asta?

– La școală.

– Să nu-mi spui că ai colege de patruzeci de ani – m-a privit Elea, legănându-și piciorușul.

– Am foarte multe profesoare – i-am răspuns, pe un ton inferior.

În ochii ei, s-au aprins niște luminițe foarte interesante. Atunci, m-a întrebat, trăgând din țigara *fluieraș* cu aromă de tutun putrezit:

– Eu cărui tip de femeie îi aparțin?

– Tu ești femeia-călin – i-am răspuns cu un aer de mare cunoscător în materie de femei.

– Foarte interesant – a spus lipindu-se de mine, încât am simțit respirația ei, plină de nicotină, care îmi amintea de mirosul unei scrumiere.

– O să te căsătorești cu primul bărbat care te va cere de soție. Însă adevăratul gust al iubirii o să-l simți când vei avea în jur de patruzeci de ani, atunci, o să atragi atenția tinerilor de douăzeci de ani.

Elei i-a plăcut prezicerea mea oraculară și, într-o explozie de sensibilitate, mi-a spus:

– Poți să-mi pipăi pieptul.

Am atins sânii ei mici și tari, iar ea, privindu-mă în ochi, a oftat, după aceea, m-a luat de mână:

– Hai să mergem.

La Svirystielovii, s-au adunat deja musafirii, au venit Korsakov și Duninii, iar tata, tocmai termina de reparat magnetofonul.

– Cartofii se răcesc, așa că nu-i mai așteptăm pe Papușevii – a spus Ryta. – Elea, Vladyk, spălați-vă pe mâini și așezați-vă la masă!

Ne-am dus la baie. Elea a deschis robinetul, și-a săpunit mâinile și mi-a dat și mie săpunul, stropind cu apă. Stăteam unul lângă celălalt în baia strâmtă. După ce ne-am spălat pe mâini, Elea m-a sărutat înghesuindu-mă. Am simțit gustul lăptos al buzelor ei, însă ea a sărit, într-o parte, de parcă s-ar fi speriat de ceva, și a fugit afară din baie. În urma ei, am ieșit și eu. Obrajii îmi ardeau și aveam impresia că toată lumea se uită la mine.

– Vladyk, stai, aici, lângă Elea – m-a poftit Ryta.

M-am așezat fără să mă întorc spre Elea și mă uitam, cu colțul ochiului, la genunchii ei subțiri. Korsakov a turnat bărbatilor vodcă, iar femeilor, vin.

– Ne-am adunat pentru a sărbători cincisprezece ani de viață de familie ai prietenilor noștri Svirystielovii – s-a ridicat mama cu un pahar de șampanie în mână. – Rytka, tu ai totul: un bărbat care te iubește, pe Elea și pe noi, prietenii tăi cei mai apropiați. Vom bea pentru tine, draga noastră.

Au băut și au început să mănânce.

– Elea, pune-i lui Vladyk cartofi – a rugat-o Ryta. – Și toabă, și salată de roșii.

Elea s-a ridicat și mi-a pus, în castron, cartofi aburinzii, iar toba tăiată felii și salata mi le-am luat singur. Ea ședea aproape fără să mă observe, însă genunchiul ei gol atingea piciorul meu. Atunci, nu puteam să-mi explic cum se numește acest sentiment. Pur și simplu, am fost încântat să o simt aproape.

– Oamenii ar trebui obligați să fie fericiți – a spus Dunin, în mod neașteptat, cu voce tare.

Ceilalți mâncau tăcuți, nu se auzea decât clinchetul tacâmurilor.

– După mine, acest lucru este foarte clar – a zis mama. – Fericea este un lucru plăcut: familie, casă, mașină, posibilitatea de a călători și de a întâlni oameni interesați. Fericea este libertatea.

– Acesta e crezul burghezilor – a ridicat din umeri Dunin. – Fericea este faptul de a trăi într-o țară puternică.

– Eu nu sunt politician – spuse mama. – Sunt o femeie obișnuită.

– La voi, toată lumea gândește astfel?

– Nu știu cum gândește fiecare, căci nu am intrat în sufletul nimănui, însă majoritatea gândește astfel – a zis mama.

– Eu sunt gata să slujesc până la sfârșitul vieții pe acest aerodrom militar, ascuns în pădure, numai ca să avem o țară puternică, în fața căreia să tremure întreaga lume – a spus Dunin tăind o felie de șuncă. – Ce înseamnă viața omului?! Un pumn de țărână. Gînghis Han s-a prefăcut, demult, în țărână, dar teama de el mai dăinuie și astăzi. De asemenea, va dăinui teama de armata noastră, de avioanele și tancurile noastre. Totul va muri, va rămâne doar teama.

Au ciocnit și au băut, iar mama, în acest timp, neluând parte la toastul lor, mi-a pus, în farfurie, vinete marinate.

– Tu de ce nu bei? – a întrebat Ryta.

– Nu sunt militar să beau pentru asta – a zis mama.

– Vorbești de parcă am face parte din lumi diferite – a mârâit Dunin, ducând la gură o bucată de tobă.

– Așa și suntem, din lumi diferite – a continuat mama.

– Ce insinuezi? – a întrebat Dunin.

– Totul e foarte simplu. Tu ești din Rusia, iar eu, din Ucraina.

– Și ce dacă? Suntem unul și același popor.

– Un popor care vorbește două limbi diferite – a zâmbit trist mama.

La masă, s-a făcut forfotă, iar cineva a sunat la ușă.

– Sunt Papușevii – a zis Ryta, ștergându-și buzele într-un șervețel, după care s-a ridicat să le deschidă ușa.

– Nu ați putut veni cu două ore mai târziu? – s-a auzit vocea ei din coridor.

Papușevii i-au înmânat Rytei un buchet de trandafiri, învelit într-o folie transparentă de celofan, și au intrat în sufragerie.

– Papușev arată atât de respectabil, de parcă, dimineața, i s-a promis gradul de maior – a spus veselă mama.

– Dacă mă voi așeza la aceeași masă cu tine, nu o să pup gradul de maior până la sfârșitul vieții – a răspuns Papușev încruntat.

La masă, s-a așternut o tăcere tensionată.

– Papușev, ce-i cu tine? Te-ai îmbătat? – a strigat Ryta.

– Vii în casa mea, la nunta mea de sticlă și îmi jignești cea mai bună prietenă?

– Tu poate nu știi că prietena ta cea mai bună e disidentă – rostise printre dinți Papușev.

– Alina?!

– Da, ea, are legături cu naționaliștii burghezi ucraineni.

– E adevărat?! – a țipat Ryta speriată.

Toți cei prezenți au privit-o pe mama speriați.

– Ei bine, în cazul în care cei mai buni scriitori, ziariști, artiști și actori ucraineni sunt disidenți, atunci și eu sunt disidentă. Dacă cel mai bun traducător a lui Homer, din Europa, Borys Ten, este naționalist, atunci și eu sunt naționalistă – afirmase cu mândrie mama.

Ryta s-a făcut palidă, iar ochii ei au devenit rotunzi.

– Dacă-i așa, atunci îți cer să părăsești, împreună cu cine ai venit, această casă – a spus Svirystielov pe un ton amenințător.

Svirystielovii, Duninii și Papușevii ne priveau cu dușmănie, pe mama, pe tata și pe mine, până și Elea s-a depărtat speriată de lângă mine.

– Vrei să plec? – a întrebat-o mama pe Ryta.

– Da, trebuie să pleci – a răspuns aceasta pe un ton rece.

– În acest caz, nu mai avem despre ce discuta – s-a ridicat mama de la masă.

Ne-am ridicat toți trei și am început să ne încălțăm, în coridor. După noi a ieșit și Korsakov.

– Tu unde te duci? – l-a oprit Dunin.

– Mi-e rușine că sunt de același sânge cu voi – zise cu tristețe Korsakov.

Dunin s-a strâmbat într-un zâmbet și a roșit.

– O să raportezi comandantului de regiment despre comportamentul tău. Este de datoria mea.

– Și ce îi vei raporta?

– Despre nivelul tău moral și politic scăzut. Asemenea oameni nu au ce căuta în aviația sovietică.

– Și ce am făcut atât de imoral?

– Ai legături cu dușmanii, cu naționaliștii ucraineni burghezi. Acest lucru va pune capăt carierei tale militare! – a mârâit Dunin.

– Atunci îți doresc drum bun și cale bătută, poți să alergi, chiar acum, să-i raportezi – a spus, pe un ton batjocoritor, Korsakov.

Lovind nervos din călcâie, ne-a lăsat să trecem, după aceea, a ieșit și el, trântind ușa în urma sa.

30. MISTERUL MORTII LUI GHENIO BAKALEȚ 1978

În ziua de 29 august, a avut loc înmormântarea lui Ghenio Bakalet. A fost găsit mort lângă râul Teterev. Lumea credea că s-a aruncat de pe podul pietonal. Stăteam, în cimitirul Korbutivskyi, lângă sicriul înconjurat de coroane, în care se afla Ghenio palid și adâncit în el însuși, de parcă asculta tot ce se întâmplă în jurul său. Nici eu nu puteam să cred că Ghenio a murit. Lângă sicriul lui, stătea Mykola Homycvskyi, dramaturgul Alice Bubeneak, Stanislav Koșel, cuprins de amărăciune, sculptorul care executa lucrări din sticle de vin, cu pletele pieptănate de vânt, actrița Olena Popadiuk, cu ochi mari și căprui și cu năsul cărn, colecționarul de pipe Ivan Hrușka și colecționarul de gândaci Semen Buțaliuk, jurnaliștii de la *Curierul volînian*, fotograful independent Leonid Vivdenko și mama lui Ghenio Bakalet, în rochie de doliu, sprijinită de fiicele sale. Credeam că e un vis urât din care o să mă trezească mâna caldă a mamei, dar mama era lângă Mykola Homycvskyi și se uita la răposat, iar eu stăteam uimit și ascultam ce șușotesc oamenii din jurul meu.

– Nu cred că Ghenio s-a sinucis – a zis, în șoaptă, Hrușka.

– De ce ar fi făcut asta? – a răspuns indignat Buțaliuk.

– Era tânăr, avea toată viața înaintea.

– Este adevărat că a văzut cineva cum l-au aruncat, în zori, dintr-un automobil sub podul din parc? – a întrebat, în

șoaptă, Stanislav Košel, ascunzându-și privirea speriată de sub lentilele ochelarilor.

– Era viu?

– Nu, era mort.

– Nu a făcut nimănui niciun rău.

– Tăceți, se uită lumea la noi.

– Lasă să se uite – a spus, cu furie, Semen Buțaliuk. – Eu știu cine a făcut asta.

În spatele lui Vivdenko, l-am zărit pe Antoneț care ne-a percheziționat casa. Stătea în mijlocul mulțimii și urmărea cum decurge înmormântarea. Antoneț a observat că mă uit la el și s-a pierdut în mulțime. Nu departe de noi, cântau alte două fanfare, melodiile lor mortuare acoperind discursul redactorului *Curierului Volînian*. Pe Ghenio îl înmormântau alături de alți răposați, iar simultaneitatea acestor trei înmormântări mi s-a părut un lucru obișnuit. Într-un capăt al orașului, se nășteau copiii, iar, în celălalt, îi înmormântau pe aceia a căror viață se încheiase. Acest cimitir industrial era o parte importantă a ciclului pământesc. Numai că, în moartea lui Ghenio, nu am văzut nimic intim, după cum spunea mama.

– Cine a făcut-o? – nu se potolea Košel.

– Cine?! Cine?! – s-a enervat Buțaliuk. – Cine se ocupă la noi de crime și arestări?

Parcă nu ai ști de clădirea de lângă stadion, în cabinetele căreia se programează omorurile.

– Astea sunt doar presupunerile tale – spuse Stanislav Košel, ștergându-și, de mâneca cămășii, lentilele aburite ale ochelarilor.

– Hnylyțea le-a spus asta – a intrat în vorbă și Buțaliuk.

– A zis că informația pe care a dat-o, pe post, radio *Svoboda*¹,

¹ **svoboda** – libertate.

despre cum au rupt diploma Alinei Ivaniuk și cum au dat-o afară de la muncă, a fost transmisă de Ghenio. Hnylyțea a auzit cum a reacționat Ghenio, când nu i s-a publicat interviul pe care l-a luat de la Alina Ivaniuk. „Așa deci! a strigat Ghenio. Atunci am să transmit asta către *Svoboda!*” Iar, după ce *Svoboda* a dat pe post, iar informația a apărut în presa americană și în cea europeană, pe Ghenio l-au lichidat.

Stanislav Koșel s-a făcut mai palid decât răposatul Ghenio, iar Hrușka l-a tras de mânecă pe Buțaliuk:

– De unde ai aflat asta?

– O ziaristă de la *Curierul Volînian* mi-a spus. Ea și Hnylyțea au fost de față când Ghenio a amenințat că va transmite informația. Pe urmă, ziarista a fost întrebată dacă Ghenio a spus, într-adevăr, așa ceva.

– Și ce a răspuns?

– A spus că nu-și amintește, dar, și fără ea, știu că pe Ghenio l-a turnat Hnylyțea, căci și la mine au venit băieții în haine civile. Doreau să le povestesc despre legăturile lui Ghenio cu disidenții. Iar, când au văzut că nu le spun nimic, mi-au omorât gândacul-rinocer.

– De ce să-ți omoare gândacul? – a întrebat surprins Hrușka.

– Asta i-am întrebat și eu, iar ei mi-au răspuns: „Să nu mai deranjeze”.

Olena Popadiuk l-a ascultat, până la capăt, pe Buțaliuk, și-a privit ceasul de la mână, a scos, din rucsac, un termos – întotdeauna, servea cafeaua după un program bine stabilit – și-a turnat în capacul-pahar, a băut-o, a ascuns termosul, și-a țuguat buzele, și-a pudrat năsucul, uitându-se într-o oglinjoară, după care, apropiindu-se de Hnylyțea, i-a tras o palmă.

– Pentru ce m-ai lovit?! – s-a aprins Hnylyțea.

– Pentru Bakalet – a răspuns actrița, aranjându-și ruc-săcelul.

– Nici măcar nu ați fost prieteni!

– Câteodată, îmi cumpăra cafea – a spus, privindu-l cu dispreț, după care s-a depărtat de el.

Când sicriul a fost coborât în groapă și fiecare dintre noi am aruncat peste el câte un bulgăre de pământ, de mine s-a apropiat Antoneț și m-a întrebat aproape în șoaptă:

– Tu știi cine sunt eu?

– Dumneavoastră sunteți Antoneț – am răspuns, privindu-l încruntat.

– De unde îmi știi numele?

– Ne-ați percheziționat podul și pivnița – am răspuns sfidător, după care am adăugat sarcastic: – Numai că, între borcanele cu roșii marinate, nu ați găsit literatură interzisă.

– Ai o limbă ascuțită – a zâmbit acru Antoneț. – Îmi pare rău pentru Bakalet. Ați fost prieteni?

Mi-am întors capul de la el și am tăcut ca să nu-i spun tot ce gândesc despre el și biroul său, iar, când, m-am întors, Antoneț plecase.

Doi gropari au astupat groapa cu sicriul în care își dormea somnul de veci Bakalet, au ridicat o movilă de nisip, au pus, peste ea, coroanele și au înfipt, în pământ, o tăbliță cu numele și inițialele lui Bakalet.

Ne-am întors în oraș, într-un autobuz galben, iar Ghenio a rămas în cimitirul care semăna cu un oraș uriaș, nou construit, cu clădiri fără nicio înfățișare.

Tot drumul am tăcut, copleșiți de ceea ce am văzut și am auzit, doar când am ajuns acasă la Mykola Homycsevskyi, acesta a scos, din servantă, o sticlă de vin de Kodnea, a turnat în pahare și, făcându-și semnul crucii, a spus:

– Ghenio încă e cu noi. E undeva, aici, eu îl simt.

– Totul s-a întâmplat din cauza mea – a șoptit mama.
– Numai din cauza mea...

Pe urmă, a început să plângă și să cânte, încet, într-o limbă ciudată. Avea o voce profundă și deprimantă, iar cântecul era, mai degrabă, un recitativ:

*Ἡέλιος δ' ἀνόρουσε, λιπὼν περικαλλέα λίμνην,
οὐρανὸν ἔς πολύχαλκον, ἵν' ἀθανάτοισι φαείνοι
καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν:
οἱ δὲ Πύλον, Νηλῆος ἐϋκτίμενον πτολίεθρον,
Ἴξον: τοῖ δ' ἐπὶ θινὶ θαλάσσης ἱερὰ ῥέζον,
ταύρους παμμέλανας, ἐνοσίχθονι κυανοχαίτη.*

Pe fața bătrânului, s-a instalat uimirea, de parcă ar fi văzut o fantomă dintr-o altă lume. A început să recite gâtuit de emoție:

*Вупливло сонце, прекрасну покинувши моря затоку,
В неба твердінь мідяну, щоб безсмертних богів осявати
Й смертних людей по широких землі плодородної нивах.
В Пілос, Нелеєве гарно збудоване місто, мандрівці
В'їхали. Чорних биків пілосяни на березі моря
Різали в жертву землі потрясателю в кучерях темних¹.*

După ce a tăcut, s-a uitat, cu groază, la mama, iar mie mi s-a părut că a uitat toate limbile pe care le știa, până și limba

¹ Când soarele din strălucinda mare
leși pe bolta cerului de-aramă
Spre-a lumina pe zei și-orice suflare,
De pe pământul darnic în bucate,
Sosiră ei cu vasul lor la Pilos,
A lui Neleu temeinică cetate.
Pe mal aveau pilenii sărbătoare
Cinstind pe-al mării zeu albastru-n plete.
Buhai murgani jertfeau pe-a lui altare (trad. George Murnu).

în care a rostit primele sale cuvinte. L-a părăsit judecata, am văzut cum îi tremura bărbia și cum i se mișcau buzele încercând să-și amintească sunetele, iar, când și-a revenit, a întrebat speriat:

– De unde știți asta?... Este începutul celui de-al treilea cânt din *Odiseea*...

– Nu știu – a răspuns mama absentă.

– Cum adică nu știți?!

– Nu știu de unde știu. Dar știu de undeva.

Homycevskyi continua să o privească pe mama, iar, în ochii lui, se citea o spaimă de nedescris.

Mama a turnat vin în pahare. Am băut, în tăcere, iar alcoolul imediat mi s-a urcat la cap, răspândindu-se prin tot corpul.

– De ce l-au ucis – am întrebat, simțind cum mi se împleticește limba în gură.

– În această lume, vor exista, întotdeauna, războaie – a spus bătrânul. – Și, în aceste războaie, băiatul meu, este loc și pentru tine, dacă te vei simți soldat, la fel cum a fost și Ghenio. Desigur, cred că ți-ai dat seama că nu am avut în vedere războaiele în care inamicii se împușcă între ei.

– Dar ce fel de războaie?

M-a privit cumva ciudat, iar, în ochi, îi dansau niște luminițe batjocoritoare.

– Cândva vei înțelege singur. Războaiele pentru trecut și viitor nu vor înceta niciodată. Tu vei apuca acele timpuri când noi vom avea țara noastră, însă războaiele vor continua în capetele și inimile oamenilor. Ele vor fi provocate de către urmașii celor care m-au închis după gratii și a celor care l-au ucis pe Ghenio.

– Dar de ce? De ce se întâmplă acest lucru? – am spus, privindu-i fața brăzdată de riduri, ca a unui senator roman.

– Imperiile, întotdeauna, au rezistat prin minciună și violență. Și fiecare istorie națională este strâns legată de cele private. Pe tatăl lui Valentin Malanciuk¹ l-au ucis băieții din UPA², iar, la Moscova, se credea că, dacă îl desemnează secretar de partid, o să aibă, în Ucraina, un nou Iarema Veșnyvetkyi³. Dacă Malanciuk nu ar fi fost secretar la Kiev, poate că, acum, Ghenio ar fi stat cu noi la masă, iar mama ta, anul acesta, ar fi intrat la Conservator.

Auzind de Conservator, mama s-a ridicat de parcă ar fi împins-o cineva de pe scaun.

– Trebuie să mergem.

În autobuz, am ațipit și am visat că mă aflu într-un automobil care merge pe străzile pustii ale orașului. Dincolo de geam, se lăsa întunericul, iar, peste clădirile adormite, o dungă de lumină, ca o cicatrice, străbătea cerul.

– A adormit? – a întrebat bărbatul cu cicatrice.

Antoneț s-a aplecat deasupra mea și s-a uitat batjocoritor în ochii mei.

– Doarme – a spus vesel.

Stăteam între Ghenio Bakalet și bărbatul cu cicatrice.

– Unde mă duceți? – a întrebat Ghenio.

– Nu prea departe – i-a răspuns Antoneț.

– Deci cine te-a ajutat să transmiți asta către postul de radio *Svoboda*? – a întrebat bărbatul de la cabinetul cinci⁴ cu

¹ **Valentin Malanciuk** (1928-1984) – doctor în științe istorice, profesor universitar și activist al Partidului Comunist din URSS. (M.T.)

² **UPA** (*Ukrainska Povstanska Armia*) – *Armata Insurecțională Ucraineană*. (M.T.)

³ **Iarema Vușnyvetkyi** (1612-1651) – important om de stat al Uniunii Statale Polono-Lituaniene, ideologul colonizării Ucrainei de pe malul stâng al Niprului. (M.T.)

⁴ În 1967, structura KGB-ului a înființat cabinetul numărul cinci care avea drept scop lupta împotriva diversunii ideologice, ocupându-se, în special, cu monitorizarea disidenților. (nota orig.)

o voce atât severă, încât i s-a înroșit cicatricea, iar, pe gât, i-au apărut niște pete.

– Nu e așa o mare problemă să transmit ceva către *Svoboda*.

– Totuși, cineva te-a ajutat?

– De ce ați interzis publicarea articolului meu despre Alina Ivaniuk?

– Cine, noi? – a întrebat, cu voce veselă, omul cu cicatrice. – Ne ocupăm cumva de cenzură? Știi bine că nu noi facem asta.

– Dar cu ce vă ocupați?

– Noi ucidem, ascultăm discuțiile altora, îi aruncăm după gratii și facem alte lucruri utile patriei. Dar, spune-ne, cine, din oraș, are legături cu *Svoboda*?

– Am impresia că mă confundați cu Oksen Vohaba – s-a bosumflat Ghenio.

– Ia, uită-te la nemernic, mai ridică și vocea! La cine ridici, tu, vocea, bă! – a găfâit nervos bărbatul și i-a împlântat lui Ghenio acul unei seringi în picior.

Eu dormeam, însă vedeam cu ochii închiși acul cu seringă împlântat în piciorul lui Ghenio care și-a privit, cu nedumerire, piciorul, a tras cu disperare aer în piept și a tăcut.

– Oprește lângă pod! – a ordonat bărbatul cu cicatrice șoferului.

Automobilul s-a oprit, iar ei l-au scos pe Ghenio afară, l-au dus pe pod și l-au aruncat peste balustradă.

– Iar cu puștiul ce facem? – a întrebat Antoneț.

– Îl aruncăm și pe el – a răspuns bărbatul cu cicatrice.

Trupul îmi era greu de parcă mi-au dat și mie o injecție. Nu puteam să mă opun, doar priveam cu groază cum mă poartă, pe sus, spre podul pietonal, îmi fac vânt și mă aruncă peste balustradă. În cădere, am zărit cum, deasupra Turo-

vețului, cerul a fost spintecat în două de o cicatrice luminoasă, asemănătoare cu cea de pe tâmpla bărbatului din clădirea de lângă stadion. Când m-am lovit de pământ, autobuzul a frânat brusc și m-am trezit. Dincolo de geam, Turovețul tăcea mohorât.

31. TEAMA PE FUNDALUL MUZICII VIENEZE

1978

După percheziție, părinții mei trăiau cu teama că vor fi dați afară de la locurile lor de muncă. La fel și Maksym Korsakov a început să aibă probleme la serviciu.

Cufundați în preocupările și temerile noastre, nu am observat că nu eram singurii care aveam probleme. Pe Korsakov nu îl privea cu ochi buni comandantul escadrilei, Ivan Poriecikin. Îl rodea invidia, deoarece Korsakov a fost în Germania și a adus, de acolo, un magnetofon japonez, un televizor nemțesc și haine de firmă; de asemenea, și faptul că acesta nu-și iese, niciodată, din fire, e politicoș și discret și, pe deasupra, e și cel mai bun pilot din întreg regimentul. De aceea, ori de câte ori venea vorba despre Korsakov, maiorul Poriecikin spunea că acesta nu se pricepe să acționeze în echipă. Iar, după succesul obținut la ultimele antrenamente, maiorul, privindu-i fața veselă, a spus printre dinți:

– Eu nu m-am lăfăit prin Germania, nici nu am pilotat MIG-uri 25, dar și fără asta, știu bine că tu vei zbura toată viața în urma mea, iar când voi ajunge comandantul regimentului, tu o să rămâi tot adjunctul comandantului de escadrilă și, niciodată, nu o să ajungi mai sus, de asta poți să fii sigur.

Korsakov a înțeles bine că maiorul nu blufează și că așa se va întâmpla într-adevăr. De aceea a început să se îngrijoreze. Poriecikin era nașul comandantului de regiment, colo-

nelul Ievhen Draha, iar locțiitorul politic o ținea pe sora colonelului. Cu alte cuvinte, Korsakov nu avea nicio șansă să avanseze din postul de adjunct al comandantului de escadrilă, deoarece toată conducerea regimentului era într-o relație familială foarte strânsă.

Deși, încă de la începutul anului, trebuia să fie avansat la gradul de căpitan, această avansare a fost amânată, la fel ca și promisa funcție de șef de stat major al escadrilei, care i-ar fi dat dreptul să se înscrie la Academia Militară, lucrul pe care și l-a dorit din tot sufletul.

Iar, când, la regiment, a venit informația, din fosta stradă Jandarmska, că soția tehnicianului de aviație Hryhorii Ivaniuk are legături cu disidenții ucraineni, iar Maksym Korsakov este cel mai apropiat prieten al acestei familii, șansele sale de a face o carieră militară au devenit și mai iluzorii. Comandantul escadrilei amenința că îi va interzice să mai zboare. Svirystielovii, Papușevii și Duninii s-au dezis de noi, de parcă nici nu ne-au cunoscut niciodată, iar Korsakov nu a putut să facă asta. El a fost un ofițer inteligent, lipsit de mândrie, tipic rusească, față de alte națiuni. Chiar și Mykola Homycevskyi a spus:

– Dragă Alina, acest Apollo al dumneavoastră nu are nimic în comun cu rusul obișnuit pe care mi-a fost dat să-l întâlnesc în lagărele sovietice și germane.

– Despre cine vorbiți? – a întrebat mama.

– Despre acela care stă cu noi la aceeași masă.

Au băut vin, vorbind între ei, de parcă voiau să uite de neplăcerile din ultima vreme, de moartea lui Bakaleț și de toate relele care au pătruns, pe neașteptate, în viețile lor.

– Pe care dintre țarii ruși îl considerați cel mai puternic? – a întrebat Korsakov.

– Pe Stalin – a răspuns bătrânul. – Țarii nici măcar nu visau despre lucrurile pe care le-a făcut fiul pantofarului gru-

zin, din orașul Gori. Niciodată, Imperiul Rus nu a fost atât de puternic ca pe timpul lui Stalin, când Moscova își conducea armatele prin centrul Europei. Dar, după al Doilea Război Mondial, situația s-a repetat, exact ca după înfrângerea lui Napoleon. Poporul sovietic, condamnat la muncă silnică sau luptând prin Europa, s-a molipsit de idei europene despre viață. Națiunea care îl învinsese pe Hitler aștepta, din partea autorităților, o libertate mai mare, încetarea terorii, eliminarea colectivizării și desființarea cenzurii.

– Dumneavoastră, Mykola Vasyliovyci, vorbiți despre libertate, de parcă aceasta ar fi importantă pentru majoritatea oamenilor. Pentru cei care au trăit în tiranie și iobăgie, libertatea este o frază goală, iar o bucată de pâine, pentru această majoritate, înseamnă mai mult decât libertate.

– Dar oamenii liberi au nevoie de libertate ca de aer, iar, când nu o au, se sufocă. De aceea sunt urmăriți tot timpul – a spus bătrânul, turnând vin în pahare.

Ședeam în sufrageria lui Borys Ten, cu miros de cărți vechi, și ascultam nesfârșitele sale calambururi, iar el ne povestea, sărind de la o limbă la alta, curiozitățile vieții sale, de parcă presimțea că îl vede, pentru ultima oară, pe Korsakov.

Din cauza vinului și a veseliei, mama s-a îmbujorat și râdea reținut, însă râsul ei aducea a tristețe, de parcă ne despărțeam unii de alții. Ne simțeam bine, însă eu presimțeam că, niciodată, nu vom mai sta, împreună, la aceeași masă.

Când mama, uitându-se la ceas, a început să se pregătească de plecare, Korsakov l-a privit în ochi pe bătrân și a zis entuziasmat:

– Dacă n-o să ne mai vedem niciodată, vreau să vă spun, Mykola Vasyliovyci, că o să-mi lipsească aceste conversații. Iar, când îmi voi aduce aminte de dumneavoastră, de Alina și de Vladyk, de candoarea și sinceritatea care au existat între noi, voi fi copleșit de tristețe.

Bătrânul l-a privit îndelung pe Korsakov.

– Ei bine... E viața ta. Fă ceea ce crezi tu de cuviință.

L-a strâns mâna și l-a îmbrățișat.

Bătrânul ne-a condus până la liniile de tramvai, după aceea, a stat și s-a uitat în urma noastră, iar, când am ajuns la piața Jytnea, el stătea în același loc de parcă nu se mai sătura să ne privească.

A doua zi, dimineața, Maxim Korsakov a decolat de pe aeroportul militar și nu s-a mai întors. Vă povestesc ceea ce am auzit de la tata și din puținele discuții și speculații auzite de la alții.

Dimineața, regimentul a început zborurile de antrenament. Maxim Korsakov a trebuit să zboare deasupra Ucrainei de Vest. Tata a fost ultimul care l-a văzut. Korsakov a cerut să i se umple rezervorul, cu toate că trebuia să zboare doar cu jumătate de rezervor, însă, cu un pachet de gumă, din propria rezervă adusă din Germania, l-a convins pe omul de la pompă să-i facă plinul.

– Astăzi, vreau să zbor mai mult – i-a spus omului de la pompă, iar acesta a dat înțelegător din cap.

Tata a observat, imediat, că Maksym Korsakov e palid, pe față, i-au apărut pete roșii, iar, când a urcat în cabină, mâinile îi tremurau atât de tare, încât nu putea să cupleze stația radio. L-a ajutat tata, care a inspectat avionul și a luat scara.

Korsakov a pornit motorul și a raportat prin radio:

– Aici, patru sute treisprezece. Cer permisiunea pentru decolare.

– Patru sute treisprezece, ai permisiunea pentru decolare – i s-a răspuns din turnul de control.

Avionul a vuit, a scuipat din duză foc și a țâșnit spre cer, zburând spre vest, după cum îi cerea misiunea, însă, când a ajuns aproape de frontieră, a dispărut de pe ecranele

radar. Din anchetă, a reieșit că a zburat direct spre Austria. Vremea a fost atât de frumoasă, încât s-ar fi putut zbura și fără instrumente de navigație. Korsakov vedea soarele și ar fi putut să se orienteze cu ușurință. Zbura la joasă înălțime, ca să nu fie interceptat de radarele sovietice și cehoslovace ale apărării antiaeriene. A aterizat pe aeroportul Schwechat din Viena. În acea zi, toți cei care au fost în aeroport au văzut cum aterizează un avion ciudat, apărut din senin ca o fantomă dintr-un coșmar. În urma avionului, se târa parașuta de frânare. Când poliția austriacă l-a reținut pe Korsakov, acesta avea, asupra sa, brevet de pilot categoria întâi, diploma de absolvire a liceului militar, atestatul de maturitate și certificatul de naștere.

Vestea că pe aeroportul vienez a aterizat un avion sovietic i-a adus, imediat, pe jurnaliștii gălăgioși.

– De ce ați aterizat la Viena? – a întrebat, într-o rusă foarte proastă, o jurnalistă, încercând să pătrundă prin corodul de poliție.

– Orașul care are o asemenea operă nu poate să-mi facă niciun rău – a spus, zâmbind, Korsakov.

Această frază, publicată în ziarul *Wiener Zeitung*, a mișcat patriotismul austriac și, după multe dezbateri și analizarea tuturor consecințelor care puteau urma din cauza acestei întâmplări, guvernul austriac, la rugămintea personală a pilotului, l-a predat ambasadei americane.

– În Viena, se află sediul ONU – a zis tata, căutând, în zadar, în ziarele sovietice, știrea despre furtul unui avion. – Serviciilor speciale secrete sovietice le va fi greu să-l scoată de acolo.

Ambasada SUA din Austria l-a ajutat pe Korsakov să obțină azil politic. Conform informațiilor pe care le-a auzit tata, pe undele postului de radio *Svoboda*, cu ajutorul unor

căști speciale, Korsakov a ajuns în SUA, unde a primit o locuință și i s-a asigurat un loc de muncă.

Iar, când Maxim Korsakov a declarat că, în Ucraina, intelectualii sunt persecutați pentru că refuză să capituleze în fața rusificării și a spus povestea mamei, a izbucnit un scandal internațional.

– Este adevărat că Su-9¹ nu au fost vândut niciodată în străinătate? – l-am întrebat pe tata.

– Cine ți-a zis asta?

– Am auzit la petrecerea de ziua Papușevei.

– Cine are nevoie de el – a spus indignat tata. – E depășit de mult. În anul 1961, un pilot a furat un avion Su-9 și l-a dus în Irak, unde a fost demontat și trimis în America. Toate aeronavele furate din Uniunea Sovietică, sunt duse de americani în Nevada, la aerobaza Groom Lake, unde există o unitate secretă, *Red Hets*, care studiază avioanele aduse din țările dușmane.

– Asta înseamnă că Maksym Korsakov nu a vândut niciun secret? – am întrebat cu precauție.

– Ce secret?! – s-a înfuriat tata. – La iarnă, toate avioanele Su-9 vor fi scoase din funcțiune, o să ne aducă MIG-uri 23 cu aripi cu geometrie variabilă.

– Tu le-ai văzut?

– Sigur că le-am văzut.

– Și cum sunt?

– Ca o femeie cu picioare scurte.

– Dar de ce, în Skomorohy, nu aveți MIG-uri 25?

– Aici, nu au loc să-și ia avânt. MIG-urile 25 au fost construite special pentru a nu fi depistate de rachetele de croazieră din Arctica, unde nu există un câmp de radar continuu.

¹ **Suhoi Su-9** (denumire NATO: *Fishpot*) – este un avion de vânătoare (interceptor) cu aripă delta, construit de Uniunea Sovietică, în anii 1950. (M.T.)

Unde zboară avioanele NATO, acolo zboară și MIG-urile 25, iar Skomorohy nu-s decât în spatele frontului. Generalii cred că, aici, se poate zbura și cu avioane vechi, cum ar fi SU-9.

Îi puneam lui tata tot felul de întrebări, știind foarte bine că nu pot vorbi cu el decât despre echipamente și aeronave, deoarece altceva nu-l interesa, iar pe mine mă interesa să aflu cât mai multe despre Korsakov. După fuga lui din țară, sufletul meu a fost sfâșiat de sentimente ciudate. Eram gelos pe mama și nu puteam să mă împac cu gândul că nu am să-l mai văd niciodată. Doar acum îmi dădeam seama cât de mult îmi lipsesc reținerea lui, tactul, nemijlocirea, capacitatea de a susține o conversație cu mine, ca de la egal la egal, și încă ceva ce nu-mi puteam explica atunci.

După plecarea lui, mama nu-și mai găsea locul. A slăbit mult și umbla tot timpul abătută, iar cântecele sale erau pătrunse de dor și tristețe.

Într-o asemenea zi, în Turoveț, a apărut o femeie străină, cu pălărie, îmbrăcată într-un pardesiou de culoare deschisă. Se purta de parcă ar fi venit la niște cunoștințe vechi.

– Numele meu este Olha Blajievska – a zâmbit, aranjându-și părul ce-i curgea în valuri bogate de sub pălărie.

– Numele meu nu vă spune nimic. Tata m-a trimis la dumneavoastră, el nu putea să vină deoarece este urmărit.

– De unde sunteți? – a întrebat mama precaută.

– Din Kiev.

– Luați loc – a invitat-o să stea la masă.

– Vă mulțumesc.

Femeia și-a pus pălăria pe genunchi, aranjându-și părul cu mâna.

– Ce treburi v-au obligat să bateți atâta drum – spuse mama, uitându-se, cu atenție, la ea și dându-și seama că musafira este îndrăzneță și sinceră.

– Treburi care vă privesc doar pe dumneavoastră – a zâmbit fata, ținând pălăria cu degetele sale lungi. – Un om de dincolo de ocean v-a trimis o scrisoare care, credeți-mă, a ajuns, aici, cu mare dificultate. Eu sunt a treia persoană la care a ajuns scrisoarea, dar, acum, sunt bucuroasă că ea a ajuns la dumneavoastră – a spus fata, scoțând, din poșetă, un volum scris de Hamsun¹, din care a scos un plic alb pe care nu era scris nimic.

– Pofțiți.

Mama a luat scrisoarea, iar ochii i s-au umplut de bucurie.

– Știți de la cine e scrisoarea?

– Știu – a răspuns mama cu obrajii îmbujorați. Dați-vă jos pardesiul și pofțiți la masă, doar ați venit de pe drum.

– Mai întâi, aș vrea să mă spăl pe mâini, unde aveți toaleta?

Mama a condus-o afară și, pe urmă, s-a grăbit să pună masa, iar, când fata a intrat în casă, vorbeau amândouă ca niște vechi prietene.

După masă, musafira noastră a vizitat livada, a înconjurat grădina și, cu mare satisfacție, a lovit, cu palma, un dovleac imens.

– Nu am văzut niciodată un dovleac așa de mare! Mi-ar plăcea să trăiesc aici.

Fata nu a vrut să mai stea, să plece cu ultimul autobuz, iar, când mama a vrut să o conducă la stație, a protestat categoric:

– Cu cât mai puțini oameni știu că am fost la dumneavoastră, cu atât e mai bine.

Mama i-a dat niște pere și s-au despărțit călduros, ca două prietene bune.

¹ **Knut Hamsun** (1859-1952) – scriitor norvegian care a avut un rol important în modernizarea romanului european. În 1920, a primit Premiul Nobel pentru literatură. (M.T.)

Mi-am dat seama că scrisoarea este de la Maksym Kor-sakov, deoarece imediat după ce fata blondă a ieșit pe poartă, mama a intrat în dormitor, unde a petrecut mult timp, iar, când a ieșit, am văzut-o înlăcrimată și fericită. Dintr-odată s-a umplut de atâta viață, încât alerga prin casă cântând, și, ascunzându-se de mine prin tot felul de unghere, recitea scrisoarea primită. În asemenea euforie, a fost câteva zile, încât nu am mai putut suporta, ardeam de o dorință nebună de a citi scrisoarea pe care a primit-o. Nu puteam să mă stăpânesc, cum nu se poate stăpâni un adolescent să nu privească prin gaura cheii în dormitorul în care s-au închis un bărbat cu o femeie. Am urmărit-o unde o ascunde, iar, când a plecat de acasă, am deschis sertarul și, cu mâinile tremurânde, am scos scrisoarea care stătea alături de scenariul înmormântării ei, am despăturit-o, și am simțit cum îmi galopa inima. Mi s-a părut că a intrat cineva în curte. Am ascuns scrisoarea, cu teamă, înapoi, am închis sertarul și am ieșit afară. Pe pervaz, stătea, la soare, pisica. Vântul foșnea frunzele copacilor din livadă. Dintr-un nuc secular, a căzut o nucă valahă, după care s-a așternut, din nou, liniștea. Am stat, o vreme, în fața ușii și m-am întors, înapoi, în casă. Un colț al feței de masă era ridicat în sus, dacă s-ar fi întors mama, și-ar fi dat seama că i-am cotrobăit prin sertar. Nu m-am mai gândit că fac un lucru urât, mi-am venit în fire și am tras de sertar, am scos scrisoarea și, așezându-mă pe canapea, am început să o citesc, roșindu-mă aflând viața intimă a oamenilor celor mai dragi mie.

Scrisoarea era scrisă în limba rusă, mi-o amintesc cu-vânt cu cuvânt, ca pe un fragment dintr-un film pentru adul-ți, care îmi era interzis să-l văd.

Iată cum suna:

„Iubita mea îndepărtată!

Vrei să știi unde sunt și ce fac? Pentru asta, nu am suficient timp și nici hârtie. Te iubesc și asta înseamnă că trăiesc. Chiar și aici, într-o lume străină pentru mine, în care trebuie să învăț să umblu ca un copil, gândul la tine nu mă lasă să mor de disperare sau să mă arunc, în cap, de pe un zgârâie-nori. Doar zborul meu a fost o astfel de cădere.

M-am îndrăgostit de tine din prima clipă, când te-am zărit lângă aerodrom. Ai stat lângă soțul tău și mi-ai fluturat cu mâna. Era atâta dragoste neconsumată și feminitate grațioasă în tine, încât mi s-a tăiat respirația și am uitat că ești soția prietenului meu. Iar, când am trecut prin piața garnizoanei noastre, am cumpărat un braț de bujori pe care ți l-am dăruit. Când mi-am dat seama că dăruiesc flori soției lui Hryhorii, m-am rușinat și am început să mă scuz, iar tu râdeai atât de frumos și de molipsitor, încât toți ofițerii își întorceau capetele după noi.

De când am fost transferat din Germania de Est în Ucraina, mi-am pierdut liniștea, ascunzându-mi mereu sentimentele, pe care le nutream pentru tine, de soțul tău, de piloți, de Vladyk, de Mykola Homycevskyi, de tine, chiar și de mine. O asemenea dragoste disperată nu a trăit-o decât Petrarca, contemplând-o pe Laura în Biserica Sainte Claire. De fiecare dată când te zăream, simțeam cum vârtejul unui uragan mă duce spre tine și că nu am nicio forță să mă opun.

Nu regret nimic: nici cariera pierdută, nici faptul că nu mă voi putea întoarce acasă niciodată. Îi mulțumesc lui Dumnezeu că te-am întâlnit și am trecut prin clipe prin care trec doar cei mai fericiți dintre bărbați.

Nu am mari așteptări că această scrisoare va cădea în mâna ta. Am zburat prea departe de tine. Între noi stau oceanul și multe orașe străine. Între noi, stau granițe și limbi diferite. Dar tu vei fi mereu în inima mea.

Maksym Korsakov".

Deodată, m-am simțit cuprins de un sentiment ciudat. Rușinea că am citit o scrisoare adresată altcuiva s-a amestecat cu gelozia și invidia față de sentimentele lor, dar și cu o mulțumire că îi vedeam cu alți ochi pe mama, pe Korsakov și relația lor.

O clipă am ascultat cum ticăie acele pendulei de pe perete, iar, pe urmă, am pus scrisoarea, înapoi, în sertar.

32. DUELUL SIRENELOR 1978

Între timp, a avut loc un alt eveniment pe care merită să-l amintim. Un deceniu întreg, directorul teatrului din Jytomyr, Tymofii Papaiika, încerca să obțină un turneu la Riga, unde a vrut să prezinte opera lui Hulak-Artemovskiy¹, *Zaporojeanul de dincolo de Dunăre*. Datorită mezzosopranei Marta Novosad, această operă a ajuns o perla în repertoriul teatrului, iar Papaiika dorea neapărat să ajungă, cu ea, la Riga. La început, a fost refuzat politicos, i s-a explicat că nu poate merge la Riga din diverse motive, însă toate acestea l-au impulsionat și mai mult să treacă la măsuri decisive. După zece ani de convorbiri telefonice, tratative și scrisori, directorul Teatrului de Operă și Balet al Republicii Sovietice Socialiste Letone și-a pierdut răbdarea și a cedat.

De bucurie Papaiika nu-și mai găsea locul, i-a anunțat pe toți, și trupa de teatru a început să se pregătească pentru turneu. Dar, când decorurile au fost pregătite și s-a anunțat data plecării, primadona Marta Novosad a suferit un acci-

¹ **Petro Hulak-Artemovskiy** (1790-1865) – scriitor, traducător și fabulist ucrainean. (M.T.)

dent, în urma căruia și-a fracturat un picior, astfel, visul lui Papaiika s-a dispersat ca puful unei păpădii suflat de vânt.

Disperat, acesta a început să caute pe cineva în locul primadonei, deși toată lumea știa că așa ceva este imposibil, aducerea unei noi soliste în trupă necesita foarte mult timp, de care directorul nu dispunea. Atunci, cineva l-a informat că există o cântăreață care reține orice arie după prima audiere.

Timofii Papaiika s-a dus chiar în aceeași zi la Turoveț și a convins-o pe mama să meargă cu el. Necrezând încă ceea ce a auzit despre ea, a pus-o la încercare.

– E adevărat că puteți reține o arie numai după prima audiere? – a întrebat-o directorul.

– Pentru asta m-ați adus aici? – l-a întrebat mama.

– Credeți-mă, de zece ani mă lupt pentru acest turneu – striga acesta, alergând prin cabinet. – Dacă sunteți, într-adevăr, minunea de care mi s-a povestit, atunci ajutați-mă, n-o să vă rămân dator! Spuneți-mi numai de ce aveți nevoie?

– Aduceți-mi înregistrarea operei – a cerut mama.

Neîncrezător, directorul a telefonat undeva și, peste puțin timp, i s-a adus o bandă de magnetofon cu înregistrarea operei lui Hulak-Artemovskiy, în interpretarea Martei Novosad. Mama a cerut o cameră separată pentru a putea asculta înregistrarea și a fost condusă într-o încăpere rezervată regizorilor, care veneau cu diferite spectacole. S-a închis și a pornit magnetofonul, iar, peste două ore, l-a anunțat pe director că poate să înceapă repetițiile. După-masă, orchestra, baletul și întreaga trupa au fost pe scenă. Începutul operei a fost un șoc pentru Timofii Papaiika. O femeie necunoscută, care nu avea pregătire muzicală, nici experiență scenică, știa ce trebuie să cânte, iar vocea ei era dramatică, profundă și puternică, o voce nemaiauzită până atunci. Papaiika era de nerecunoscut, prindea puteri, creștea, era

entuziasmat și, totodată, îngrijorat, deoarece în fața lui se lumina și pulsa o nouă stea. A înțeles că ea nu va avea probleme cu materialul muzical, important este să țină minte ieșirile și să nu încurce ceva în mizanscene. Repetiția, cu tot cu pauze, a ținut până seara, iar directorul a dat ordin să o ducă pe mama acasă și a doua zi să vină, din nou, după ea. Astfel, a trecut săptămâna, câte trei repetiții în fiecare zi, după care au plecat în turneu.

Pe afișe nu era trecut numele mamei, ci al Martei Novosad, însă, pentru iubitorii de operă din Riga, acest nume nu însemna nimic și, pe deasupra, era vorba de un teatru ucrainean din provincie, de care auzeau pentru prima oară și, ca dovadă, în prima seară, nu s-a umplut nici jumătate din sală. Cu toate acestea, începutul operei și apariția mamei au fost ca un vifor, ca un uragan, ca un râu învolburat de primăvară. Mama juca în rolul geloasei și certăreței Odarka. Emoțiile, vocea și pasiunea ei au trezit bărbații încărunțiți care dormeau la parterul sălii și au aprins strălucirea din ochii soțiilor acestora, încă destul de tinere. Prin sală, a trecut o adiere blândă, ca un fâlfâit din aripi a sute de fluturi, a smuls oftaturi din piepturile spectatorilor și s-a apropiat, plutind, de scena pe care, în revărsări de lumină, pulsa o stea de operă necunoscută, cântând într-o limbă necunoscută, dar cuce-rind inimile lor.

Zvonurile despre o cântăreață necunoscută au înconjurat toată Riga. A doua zi, s-a jucat cu casa închisă, iar asta a deranjat-o pe steaua operei și a baletului din RSS Letonă, Anita Ozolinea, poreclită și Molia Răsunătoare. Era palidă, nu avea nimic care să atragă atenția, însă, când începea să cânte, vocea ei răsunătoare și puternică paraliza conștientul spectatorilor și îi obliga să o asculte la nesfârșit. Pe cât de fermecătoare era pe scenă, pe atât de respingătoare era în spatele acesteia. Era insuportabilă, invidioasă și încăpățânată.

Scandalurile o hrăneau pe Molia Răsunătoare, sufletul ei bolnav nu putea trăi fără ele.

Anita Ozolinea se considera primadona neîncoronată a operei din întreaga Uniune Sovietică. A fost invitată să cânte la Teatrul Balșoi din Moscova, însă avea un tip de alergie foarte rar, nu suporta Moscova. Medicii spuneau că vocea ei poate să răsunе atît de puternic numai datorită umidității din Riga, numai în latitudinile nordice, în apropierea mării, putea cânta astfel. Cel mai potrivit pentru ea era climatul țărilor scandinave. Impresarii din Suedia și Norvegia încercau să o convingă să cânte pentru ei, oferindu-i condiții mult mai bune decît cele pe care le avea în Letonia, de aceea securitatea sovietică era mereu cu ochii pe ea ca să nu plece în turneu peste hotare, căci știau foarte bine că nu se va mai întoarce la Riga, niciodată. Pentru asta, o respectau toți iubitorii de operă, din toate teatrele Uniunii Sovietice.

După prima apariție pe scenă a cântăreței necunoscute, Marta Novosad, întreaga Rigă vuia, iar Anita Ozolinea a început să se îngrijoreze, îndeosebi când, la a treia apariție a acesteia, au mers cei mai înfocați admiratori ai operei. Molia Răsunătoare disprețuia cântărețele venite în turneu, considerând că acestea nu merită atenția sa. Însă, după ce a aflat că cel mai mare cunoscător al operei, profesorul Conservatorului de Stat din Lituania, Uldis Lapinș, a fost să o vadă, s-a decis să meargă și ea. Molia Răsunătoare s-a îngrijorat foarte tare încă de la începutul spectacolului, când, pe scenă, a urcat cântăreața venită în turneu. Vocea acesteia a sfîșiat liniștea tensionată a sălii și, în câteva secunde, a reușit să-i cucerească atît de mult pe spectatori, încât de abia se stăpâneau să nu urce pe scenă, iar, când a terminat de cântat, toți au năvălit spre ea, în frunte cu profesorul Uldis Lapinș. Molia Răsunătoare a sărit și ea pe scenă, fanii săi îi făceau loc, dezorientați, iar ea, apropiindu-se de mama care stătea

ca o statuie acoperită de flori, și-a tras, de pe mână, mânușa lungă, dantelată și aruncând-o la picioarele, ei a spus:

– Te provoc să ne măsurăm vocile în catedrala Sfântul Petru, mâine, la ora șase, dimineață. Arbitru ne va fi profesorul Lapinș.

După aceste cuvine, s-a întors și a ieșit.

Vestea că Molia Răsunătoare a provocat-o la întrecere pe cântăreța necunoscută a zburat ca vântul prin întreaga Rigă. La cinci, dimineața, pe mama a trezit-o operatorul de la centrala telefonică a hotelului și a anunțat-o cu o voce reținută:

– Bună dimineața, doamnă Ivaniuk, vă așteaptă profesorul Lapinș.

Mama s-a îmbrăcat în grabă, s-a machiat discret, și-a comandat un ceai fierbinte și, abia după aceea, a coborât.

– Mă iertați că vă întreb, de ce pe afișe apăreți cu numele de Marta Novosad, iar, la hotel, v-ați înregistrat Alina Ivaniuk? – a întrebat profesorul cu un vădit accent latin.

– Este numele meu de scenă – a mințit mama, ridicând nevinovat din umeri.

Au ieșit pe străzile orașului adormit, tocurile mamei răsunau, lovindu-se de pavajul străzii.

Lângă primărie, s-a apropiat de ei un bărbat beat, în blugi și tricou în dungi, și i-a întrebat:

– *Where is the nearest Night Club?*¹

– *In Stockholm*² – a răspuns profesorul Lapinș.

– *Sorry...*³ – a bombănit bărbatul beat și s-a dus abia târându-și picioarele.

Când au ajuns la catedrala Sfântu' Petru, Molia Răsunătoare îi așteptau deja alături de o trupă de experți în muzică.

¹ *Unde este cel mai apropiat club de noapte?* (engl.)

² *La Stockholm.* (engl.)

³ *Îmi cer scuze.* (engl.)

Profesorul s-a uitat la turla catedralei. Vântul umed sufla dinspre mare și cocoșul de pe turlă era întors cu partea aurită spre ei. Experții și-au ocupat locurile începând de la catedrală până la Daugava¹. Doi dintre ei s-au oprit lângă Casa capetelor negre², doi, pe malul apei, câte doi, pe ambele capete ale podului, iar doi au mers până în suburbia Zemhalsk.

– Vântul le va purta vocile departe – a fost de părere profesorul.

– Aceste este duelul sirenelor – a spus, trăgând din pipă, expertul muzical cu o coamă bogată de păr încărunit.

Interiorul catedralei se afla în restaurare, iar profesorul Lapinș se mira cum de a reușit Anita Ozolinea să-l convingă pe omul care răspundea de catedrală să o deschidă. Dar care dintre bărbații Rigăi ar fi putut să o refuze pe Molia Răsunătoare? Un tinerel care aducea a hipiot, îmbrăcat în costum de blugi, a deschis ușa masivă, a aprins lumina și i-a condus spre lift. Sub picioarele femeilor, a scârțâit molozul, peste tot erau materiale de construcție. Au urcat cu liftul și au ieșit pe terasa care se afla deasupra turnului cu ceas.

Printre iubitorii de operă din Riga, Uldis Lapinș era considerat cel mai obiectiv arbitru din lumea muzicală. Cu ochi luminoși și reci, cu obrazul brăzdat de riduri proeminente, semăna cu un senator roman. Cândva iubea o cântăreață spectaculoasă și, cu toate acestea, fiind președintele comisiei de jurizare, nu i-a acordat primul loc la concursul tinerilor interpreți. Cântăreața și-a părăsit iubitul deoarece acesta nu putea fi subiectiv la jurizarea concurenților. Opera era viața, profesia și marea iubire a profesorului.

¹ **Daugava** sau **Dvina de Vest** – fluviu care străbate Rusia, Belarus și Letonia. Izvorăște din Podișul Valdai (Federația rusă) și se varsă, prin Golful Riga (Letonia), în Marea Baltică. (M.T.)

² **Casa capetelor negre** – în vechime, „capetele negre” erau breasla negustorilor medievali necăsătoriți. (M.T.)

Cântărețele de pe terasa de deasupra ceasului, parcă erau ziua și noaptea. Mama, luminoasă, cu părul negru, cu ochii căprui, romantici, și Anita Ozolinea, palidă la față, cu sprâncenele albe și fața inexpressivă. S-au apropiat amândouă de balustradă și au privit în jos, unde se vedea Dau-gava cu ape întunecate și podurile sale luminoase.

De aici, de sus, se vedea orașul adormit și, numai ici-colo era luminată câte o fereastră. În partea dreaptă, se vedea, în umbra dimineții, Biserica Dominicană, iar, mai departe, drept în față, ca un dragon somnoros, se zărea Podul de piatră.

Uldis Lapinș era îngândurat, dar atent. Pe fața lui imperturbabilă și brăzdată de riduri, nu tresărea niciun mușchi. Pentru acest concurs, profesorul a ales aria lui Orfeu, din opera lui Gluck¹, și pe cea a lui Rinaldo, din opera lui Handel². Ambele părți au fost scrise pentru cântăreți castrați și care aveau, aproximativ, același diapazon. A scos un carnețel și un stilou din metal, a scris numele partiturilor, le-a numerotat, și, după ce a făcut sul foile rupte din carnețel, le-a întins solistelor.

Mama a tras foia cu aria lui Orfeu, iar Ozolinea, cea cu aria lui Rinaldo. Prima trebuia să cânte Anita Ozolinea. Ea s-a apropiat de pupitrul instalat pe terasa catedralei, iar profesorul a aprins lanterna ca să poată vedea notele. Ozolinea a inspirat adânc aerul umed și, din pieptul său, a țâșnit o voce stridentă care a crescut, a prins puteri și a inundat orașul somnoros. Membrii juriului, plasați pe traseul stabilit de profesor, nu știau care dintre ele va cânta prima și nici ce arii le-a propus profesorul să cânte. La o distanță mai mare

¹ **Christoph Willibald Ritter von Gluck** (1714-1787) – compozitor austriac. (M.T.)

² **Georg Friedrich Händel** (1685-1759) – compozitor germano-englez și unul dintre cei mai importanți muzicieni ai barocului târziu. (M.T.)

de catedrală, era greu să-ți dai seama cine cântă, timbrul și nuanțele vocii dispar, rămânând doar puterea sunetului.

Vocea Anitei Ozolinea devenea din ce în ce mai puternică, gâtul ei călit a arătat toată puterea de care era capabilă această Molie Răsunătoare. Spre sfârșit, a scos un sunet deosebit de strident, după care a tăcut. Atunci, mama s-a apropiat de pupitru. Profesorul Lapinș a deschis notele cu aria lui Orfeu și a îndreptat lumina lanternei spre pupitru. Mama și-a îndreptat pieptul, a inspirat adânc și, deodată, vocea ei a sfâșiat orașul adormit, crescând enorm în intensitate. Părea că nici nu cânta ea, ci vocea venea de undeva din cer, puteai să bagi mâna-n foc că nu era vocea unei femei, ci a unei ființe nepământene. Aria lui Orfeu a trezit orașul adormit, iar ferestrele clădirilor au început să se lumineze pe rând.

– Aceasta nu este o arie, ci o rugăciune. Aveți o voce dumnezeiască – a spus profesorul, după ce mama a tăcut.

Au coborât și au așteptat până s-au întors experții. Strânși în jurul profesorului, aceștia vorbeau, iar el îi asculta fără să-i întrerupă. Aria lui Rinaldo a ajuns la Casa capetelor negre și, până la Podul de Piatră, dar în suburbia Zemhalsk, nu a ajuns decât aria lui Orfeu. Mai târziu, s-a aflat că aria lui Orfeu a fost auzită, în acea dimineață, de către marinarii de pe traulerul „Baltika”, care pescuiau heringi în Golful Riga și care au crezut că au halucinații auditive sau aud cântecul sirenelor.

– Până acum, credeam că niciun cântăreț, chiar unul cu coardele vocale puternice, nu poate atinge mai mult de o sută douăzeci de decibeli. Ceea ce am auzit, astăzi, nu se încadrează în limitele vocii umane – a zis gânditor profesorul Lapinș.

Astfel, a fost dezonorată Molia Răsunătoare, care se considera cea mai puternică voce din Riga și din întreaga Uniune Sovietică.

Turneul teatrului necunoscut, din adâncurile Ucrainei, s-a încheiat cu triumful mamei. Fotografii cu ea au apărut în toate ziarele letone, iar televiziunile au difuzat videoînregistrări. Una din ele a juns în Suedia, de unde a venit o scrisoare adresată teatrului din Jytomyr, în care i se propunea mamei un turneu în străinătate. Această veste l-a speriat foarte tare pe secretarul ideologiei Partidului Comunist din Ucraina, Valentin Malanciuk, și serviciile secrete sovietice, încât au decis că Alina Ivaniuk trebuie să dispară, să nu o vadă și, mai ales, să nu o asculte nimeni.

33. CONCERTUL PENTRU O CIOCÂRLIE SINGURATICĂ 1978

După toate relele prin care au trecut părinții mei, am început să cred că trecem prin nenorociri deoarece ne abatem de la drumul pe care ni l-a hărăzit soarta și pornim aiurea prin viață sau că ele ne sunt date, ca, prin suferință, să descoperim, în noi, acele nebănuite puteri care ne conduc către succes. Atunci, cea mai mare pierdere se transformă în cea mai mare realizare, căderea, în zbor, iar nefericirea și dramele personale, în pedestalul care preamărește omul. Această lege nescrisă îi prefăce pe martiri în sfinți, iar pe ratați, în oameni de succes. Dar în situația părinților mei, nu știu din ce motive această lege nu a funcționat, nu am înțeles de ce Dumnezeu nu i-a permis mamei să rămână pe scenă, unde se simțea în elemental său? Putea să-i permită acest lucru, deoarece fiecare persoană care își investește iubirea, puterea și talentul într-un lucru pentru care s-a născut perfecționează lumea și o face mai bună.

Lui tata i-a fost mai ușor, cu toate că și-a pierdut slujba de la aeroportul militar, a continuat să inventeze diverse

mecanisme pe care i le comandau cunoscuții. Nu avea studii superioare, astfel că, aici, în această țară, nu avea perspective de avansare în carieră.

Am simțit că, din această poveste, lipsește punctul final și așteptam, cu mare nerăbdare, deznodământul. Mama a fost concediată de la bibliotecă, însă ea aștepta optimistă să se întâmple un miracol, care să o salveze, să o ajute să urce pe scenă. Am înțeles că a suferit un șoc după toate câte s-au întâmplat și că trebuie să-și revină.

Într-o zi, stăteam pe malul iazului și, privind cum înoată crapii, mă bronzam profitând de ultimele raze ale soarelui de vară. În jurul meu, se jucau copiii, iar moș Marțin, îndesat cu mătasea broaștei pe cap, semănând cu duhul apelor din mitologia indiană, căruia îi aduceau în jertfă câini, tocmai ieșea din apă, când am auzit o voce cunoscută:

– Nu te superi dacă stau un pic la soare, aici, lângă tine?!

Am privit în sus și l-am zărit pe Antoneț, stând, lângă mine, în picioare. Nu i-am răspuns, dar el tot s-a așezat, lângă mine, pe nisip. Era într-un slip negru.

– De unde ați aflat că sunt aici? – m-am uitat încruntat la el.

– Noi știm totul – mi-a răspuns și, imediat, m-a întrebat: – Korsakov vă trimite scrisori?

– Eu nu-i citesc scrisorile – am roșit eu.

Am început să cred că, în casa noastră, au instalat microfoane. L-am privit cu atenție.

– Dar mama ta?

– Întrebați-o pe ea.

– Tu știi unde e Korsakov?

– Nu știu.

– Întotdeauna, știi să-ți controlezi cuvintele?

– Doar când vorbesc cu ofițerii KGB – i-am răspuns supărat.

– Ai ceva împotrivă, dacă vreau să ne mai întâlnim? – mi-a propus Antoneț.

– Pentru ce? – m-am uitat nervos la el. – Ați distrus viața părinților mei.

– Nu eu – mi-a spus ridicându-se. – Sistemul. Dar chiar și în astfel de circumstanțe, între noi pot fi relații de prietenie.

– Nu cred – am răspuns cu răceală.

– Îmi place sinceritatea ta. La revedere.

S-a îmbrăcat fără nicio grabă și s-a îndreptat încet spre stăvilar. M-am uitat în urma lui. Când a ajuns în drum, s-a apropiat de el un automobil negru. Antoneț a deschis ușa și s-a urcat. Automobilul a dispărut pe strada Vysoka, lăsând, în urmă, un nor de praf.

A doua zi, mama a vrut să-i vadă pe Homycevskiy, pe Konțevyci și pe doamna Tybulska, astfel că, dimineața, am pornit spre Jytomyr. Mama s-a trezit cu noaptea-n cap și a pregătit plăcintă de cartofi cu brânză, a luat prune și o sticlă de *prunată*¹ făcută în casă și am plecat la Homycevskiy. Bătrânul ne-a deschis imediat, era foarte emoționat și agitat, de parcă știa că, de acum încolo, nu o să mai venim, atât de des, pe la el.

– Mykola Vasyliovyci – a spus, cu reținere, mama – am venit să-mi iau rămas-bun de la dumneavoastră, de la Konțevyci și de la doamna Tybulska.

Bătrânul s-a apropiat, în tăcere, de telefon și a format un număr.

– Doamna Adelina – zise în receptor – ați vrea să vă întâlniți, la Konțevyci, cu ultima dumneavoastră elevă, care a făcut atâta vâlvă în oraș? Când? Peste o oră? Atunci, vă așteptăm la Ievhen.

– Nu-l anunțați și pe Konțevyci? – a întrebat mama.

¹ **prunată** – băutură preparată din prune fermentate cu zahăr și alcool.

– La ce bun? – s-a mirat bătrânul. – Primirea musafiriilor este ritualul lui zilnic.

– V-am adus plăcintă de cartofi cu brânză și o sticlă de prunată – spuse mama, aducând, din bucătărie, plasa.

– Atunci o să le gustăm la Konțevyci. Haideți să mergem.

Am luat plasa, bătrânul a închis ușa și ne-am urcat în tramvai.

Konțevyci stătea în scaunul său cu roțile, cu capul sprijinit de mână, și urmărea porumbeii. Din grădină, se auzea cum cad, din peri, perele mălăiețe, deasupra cărora zumzăiau viespi și muște.

– Se pare că, astăzi, suntem primii musafiri ai acestei case – a zis Homycevskyi, în loc de salut.

– Pe vecina mea din Turoveț sunt gata s-o primesc la orice oră – a zâmbit Konțevyci, arătându-și dinții albi.

– Cine s-ar îndoi de asta? – a bombănit bătrânul.

– Vladyk, adu, te rog, niște scaune din casă – m-a rugat Konțevyci.

– Și pentru doamna Tybulska – a strigat Mykola Vasyliovyci.

Am adus scaunele, pe urmă, am stat și am vorbit de una, de alta, de parcă nu s-a întâmplat nimic rău. Astfel, discutând, am auzit deschizându-se poarta și, în curte, a intrat doamna Tybulska, îmbrăcată într-un pardesiu de culoare deschisă, și ne-a salutat pe toți. Mama a intrat în bucătărie, de unde s-a întors cu o tavă, pe care se afla o farfurie cu plăcinte din cartofi cu brânză, sticla de prunată și paharele. A pus tava pe măsuta de lângă Konțevyci.

– Pofțiți, vă rog! – ne-a invitat pe toți la masă.

Au băut în tăcere, iar Konțevyci a început să laude plăcintele din cartofi, pe urmă, au băut, din nou, de parcă voiau să se îmbete, ca să nu se simtă vinovați de ceea ce s-a întâmplat mamei.

– Alina, eu v-am povestit cândva despre cântăreața de operă Kiri Te Kanawa, a cărei mamă era irlandeză, iar tatăl, maor? – a spus bătrânul, pentru a risipi tensiunea care a umplut întreaga grădină și curtea lui Ievhen Konțevyci. – Ea gătește la fel de bine ca și dumneavoastră.

– Mykola Vasyliovyci – a zis mama cu un tremur în glas. – Noi suntem mai puțin prețuiți decât maorii. Eu n-o să obțin, niciodată, o bursă pentru a studia la Londra, tot ce îmi poate oferi această țară este o plantație de sfeclă. Teatrul meu „La Scala” se situează în apropierea șoselei Ivnyțka, unde mă așteaptă o tarla de in. N-am nici măcar o diplomă pentru a rămâne în bibliotecă.

Mama a rostit aceste cuvinte cu emoție gătuită, am văzut cum îi tremurau genele, însă și-a revenit repede și a început să râdă.

– Ce înseamnă o diploma? – a spus, cu indignare, bătrânul. – Știți câte mediocrități au diplome?! Luați-l pe pictorul Maksymenko¹, are doar un singur ochi și nicio diplomă, însă percepe mai bine culorile decât pictorii cu ambii ochi și cu diplome de la Academie.

– Fără studii, în țara noastră, sigur nu o să ajungeți niciunde – a spus Țybulska, gustând din pahar, după care a întrebat: – Ievhen, cine v-a făcut o prunată atât de bună?

– Alina – zise Konțevyci, mișcându-se în căruciorul său de invalid.

– Despre ce vorbeam? – a continuat doamna Țybulska.

– Despre diplome – i-a adus aminte Homycevskyi.

– Ce înseamnă o diplomă? – s-a strâmbat Țybulska.

– Într-o țară normală, nu este evaluată diploma, ci talentul. Bietul Gianni Versace a visat, întotdeauna, să termine cole-

¹ **Mykola Antonovyci Maksymenko** (1924-2016) – pictor peisagist ucrainean, distins cu titlul *Pictor popular al Ucrainei*. (M.T.)

giul de arhitectură, însă nu a reușit. Universitatea lui a fost atelierul de croitorie al mamei sale, unde a învățat să creeze rochii. Dumneavoastră, Alina, puteți cânta tot ce s-a scris pentru voce feminină, fără nicio problemă – a spus rece Tybulska, deoarece nu era capabilă de niciun sentiment uman. – Am, acasă, o colecție de discuri cu vocile tuturor stelelor de operă, de când s-a inventat fonograful. Le ascult zilnic și analizez intonația vocilor, rezistența, densitatea, tonul și expresivitatea dramatică. Asta este marea mea pasiune, căreia îi dedic timpul liber. Apartamentul meu este plin de discuri de vinil, pe care îmi cheltui toți banii. În secolul douăzeci, voce ca a dumneavoastră a avut Lucia Popp¹, Maria Callas și Lucia Valentini Terrani². Vocea dumneavoastră mă impresionează mai mult decât cea a lui Terrani, numai să nu credeți că este un compliment, deoarece nu suport laudele. Pur și simplu, nu v-ați născut în țara în care trebuie, în timpul și locul care trebuie, în asta constă marea dumneavoastră dramă.

Au tăcut toți, fiecare gândindu-se la ceva știut numai de el. Am simțit că își fac griji în ceea ce o privește pe mama, încercau să o consoleze cumva, să o mângâie, însă nimeni nu găsea cuvintele potrivite. Deodată, o pară s-a desprins din creanga unui păr și a căzut lovindu-se de pământ, iar Homyskyi a spus, uitându-se spre livadă:

– Oricât de grele lovituri am primi de la viață, trebuie să le primim cu bucurie, deoarece așa e viața, cu încercările ei, cu dușmani și cu neplăceri. De aceea se aprinde în biserică o lumânare și pentru dușmani, deoarece ei ne conduc într-acolo unde trebuie să fim.

¹ **Lucia Popp** (1939-1993) – soprană slovacă. (M.T.)

² **Lucia Valentini Terrani** (1946-1998) – celebră mezzosoprană italiană. (M.T.)

– Se pare că totul este așa cum trebuie să fie. Poate că, în cartea destinului, meu stă scris ca pe scenă să concurez cu cele mai celebre cântărețe ale lumii, iar, pe câmp, cu ciocărlia?! În sfârșit, mi-am înțeles generosul destin?! – a râs mama, ca, imediat, după aceea, să izbucnească în plâns.

Bătrânul Homycevskiy s-a apropiat de ea, a îmbrățișat-o și mângâind-o pe cap, a spus:

– Nu mai plângeți, Alina! Pe mine viața mă trântea câteodată de pământ, încât credeam că nu rămâne un oscior întreg din mine, dar iată că stau viu în fața dumneavoastră.

– Minunat! – a râs mama, ștergându-și lacrimile.

– Din ceea ce ați spus reiese că orice înfrângere are un sens al ei ascuns? – am întrebat, neputându-mă abține. – Dar ce sens au toate relele care ni s-au întâmplat nouă? Aveam nevoie de ele?

Îmi simțeam lacrimile în gât, abia reușeam să-mi înăbuș plânsul.

– Își spun eu ce sens au toate acestea – a zis, din căruciorul său, Konțevyci. – În istorie, nu există nimicuri. Orice act imoral poate deveni fatal pentru o localitate mică, un oraș sau chiar pentru o țară. Țara noastră se duce de răpă, dacă distruge asemenea talente precum mama ta. Fiecare viață umană distrusă, fiecare talent frânt subțiază zidurile statornice ale închisorii, până când le dărâmă.

– Vladyk, această înfrângere va fi justificată, numai dacă vei scrie despre ea – a zis Mykola Homucevskiy, privindu-mă cu atenție. – Există mai multe feluri de înfrângeri: înfrângerea celui puternic asupra celui slab, a celui talentat asupra celui fără de talent, a celui învățat asupra celui mai puțin pregătit, înfrângerea din răzbunare, umilirea unei persoane în speranța că această umilire îi va da puteri de a învinge, dar există și o altfel de înfrângere, și anume pentru cineva care a ajuns la un nivel de măiestrie de neatins și care nu

mai are cu cine să concureze în această lume. Atunci, cerul o ia sau, pur și simplu, o redă naturii ca să devină glasul vântului sau țipătul pescărușului.

– Considerați că ar trebui?...

– O să vă întoarceți de unde ați venit, unde nu există invidie, servicii secrete, nici capcane plasate cu viclenie. Locul dumneavoastră nu este în mijlocul oamenilor.

– E timpul să mergem – spuse mama, ridicându-se. – Vă mulțumesc pentru tot ce ați făcut pentru mine.

După ce rostise aceste cuvinte, s-a întors și a părăsit curtea lui Ievhen Konțevyci, iar eu am luat, din mers, plasa și am fugit după ea.

Când am ajuns acasă, mama ne-a anunțat că mâine vom merge să întoarcem inul. Milțea mi-a arătat limba și, strâmbându-se prostește, mi-a spus:

– Până acum, ai fost codița mamei, așa că o să-ți prindă bine munca pe câmp. De astăzi, îți încredințez ție această nobilă misie. Aerul proaspăt și munca fizică o să alunge paloarea cărților de pe obrazul tău, care se va îmbujora de o strălucire sănătoasă.

– Mulțumesc frumos – i-am răspuns sarcastic.

– Vladyk, întotdeauna, mă îngrijora sănătatea ta – a zis, pe un ton răutăcios, Milțea.

Îmi ieșeam foarte ușor din fire, iar Milțea, știind acest lucru, se folosea, deseori, de el, că, în rest, îi eram superior în toate. Ea învăța foarte prost, iar toate problemele la matematică i le rezolva tata.

În fiecare an, mamei îi repartizau o tarla de in, nu atât de mult ca altor femei din sat, însă și așa era o muncă foarte istovitoare. De multe ori, am recoltat și eu inul, când firele erau galbene și uscate, îmi tăiau buricele degetelor, iar rănila se vindecau foarte greu. Pe urmă, îl așternam pe jos, îl întorceam de câteva ori, îl strângeam și îl trimiteam la fabri-

ca de prelucrare a inului. Din cauza concursului la care a participat mama, anul acesta, de in, se ocupa Milțea, însă, acum, nu mai avea timp, deoarece mergea, zilnic, în Jytomyr, la școală. Dimineața, mama a pregătit micul dejun și a observat că am încălcat, pentru prima data, bunele maniere.

– Pune-ți cărțile la subsouri – mi-a adus aminte.

– La ce vă mai folosește – a furnit pe nas Milțea. – Ați pierdut tot ce s-a putut pierde.

– Am pierdut destule, dar nu ne-am pierdut demnitatea – a răspuns mama. – Vladyk, îndreaptă-ți spatele.

După micul dejun, Milțea s-a dus în stația de autobuz, iar eu cu mama am luat-o spre șoseaua Ivnyțka, să întoarcem inul. Din iarba uscată, se zărea moțul unei ciocârlii, era năpărlită și nu cânta. Eu m-am dus în capătul opus al tarlalei, iar mama a rămas lângă tufele rotunde de răchită.

În fața noastră, se întindea tarlaua cu inul întins la uscat, prin care au crescut nemțișorii de câmp și cicoarea sălbatică. Mama a strâns un snop de in, l-a întors cu partea crudă spre soare, a ridicat capul și a început să cânte. Vocea ei semăna cu sunetul vântului, a tunetului, cu strigătul alarmant al grangurului, cu ropotul ploii, cu plânsetul unui copil, cu țipătul pescărușului, cu foșnetul stufului, cu clipocitul apei din izvor, deasupra căruia fâlfâiau, din aripi, libelule cu ochi mari. Auzind cântecul mamei, ciocârlia a rămas împietrită în iarbă, în timp ce vocea ei creștea, umplând întreg spațiul, devenea din ce în ce mai stridentă, furioasă și plină de pasiune, în fața căreia s-au deschis cerurile, iar vocea ei se ridica din ce în ce mai sus, de parcă, deasupra câmpului, cânta un înger alungat din cer.

EPILOG

2013

Amintindu-mi de cuvintele lui Mykola Homycevskyi că istoria, care a frânt viața mamei mele, va avea sens, numai atunci când o voi povesti oamenilor, am scris toate prin câte am trecut împreună cu ea. De atunci, a curs multă apă prin iazul din Turoveț. Cândva, Ghenio Bakalet mi-a dezvăluit complexitatea profesiei sale și, astfel, am devenit jurnalist. După ce am terminat școala și am intrat la Universitatea din Kiev și, de câteva ori, am picat la examenul de istorie, credeam că, la mijloc, e mâna băieților de pe strada Jandarm-ska, care continuă să mă urmărească.

Pierzându-și locurile de muncă, părinții mei au rămas aceiași, nu s-au schimbat deloc. Mama cânta în corul bisericesc din Turoveț și în cel al Bisericii Sfântul Mihail din Jytomyr.

Iar tata, după ce l-au trecut în rezervă, mult timp, umbla tăcut, aprinzându-și țigară de la țigară, iar, într-o zi, a spus:

– Munca mi-au luat-o, dar capul și mâinile mi-au rămas, mulțumesc că nu mi le-au luat și pe ele. Spunând acestea, s-a apucat și a construit o mașină de cules in. Au venit doi ingineri din Jytomyr, au examinat-o, au desenat schema mașinii, asamblările și, după scurt timp, au început să construiască, la Herson¹, mașini de cules in. Bineînțeles că tata nu a fost recompensat în niciun fel. Toată viața lui a construit tot felul de agregate, care s-au stricat până la urmă. A rămas doar aparatul de cafea cu ceas care flueira și pregătea cafeaua în fiecare dimineață fix la ora șapte, deoarece nu am putut să-l

¹ **Herson** – oraș-reședință a regiunii cu același nume (Ucraina). (M.T.)

programez pentru o altă oră. Este singurul lucru inventat de tata, care a rămas în urma lui. A mai rămas și vocea mamei, pe care a înregistrat-o doamna Tybulska pe o bandă de magnetofon, ca să-și îmbogățească colecția, pe urmă, mi-a dat și mie o copie. Când mă întorc la casa mea pustie, pornesc bătrânul magnetofon „Jupiter” și vocea mamei se revarsă, din nou, umple livada, plutește peste perii crengoși și zboară spre eternitate.

Unul după altul, au murit oamenii dragi mie: bunicul Denys, Bunica Maryna, Borys Ten, tata, mama, Ievhen Konțevyci. Oamenii vin pe lume și, pe urmă, o părăsesc, nerămânând mai mult decât le-a fost dat.

Oksen Vohaba nu a avut succes în literatură. Când nu l-au mai susținut serviciile secrete, redactorii revistelor literare îi trimiteau înapoi manuscrisele, fără să mai deschidă plicurile, atașând la ele o notă explicativă: „Stimate Oksen! Mulțumim pentru că ați ales revista noastră și pentru poezii, din păcate, nu le putem publica. Va trebui să mai lucrați la ele. Vă dorim multă inspirație și vă sfătuim să luați exemplul poeților clasici. Cu stimă, redacția revistei”.

În ceea ce-l privește pe Borys Ten, de moartea lui se leagă următoarea poveste: întreaga familie Homycevskyi a fost înmormântată în cimitirul Smoleansk¹, iar, când a murit, serviciile speciale au făcut tot posibilul ca el să fie înmormântat în alt loc. Astfel, Mykola Hoimycevskyi a fost înhumat în afara orașului, pe urmă, a fost reînhumat în cimitirul Smoleansk și o stradă a primit numele lui.

În ziua înmormântării lui Ievhen Konțevyci, rătăcind printre morminte, am găsit mormântul lui Borys Ten. Tot fierul de pe monumentul funerar al mormântului său a fost

¹ **Cimitirul Militar Smoleansk** din Jytomyr, închis pentru înmormântări, în anul 1979. Azi, pot fi înhumați aici, doar cei care au luat parte în Războiul Donbasului (început în aprilie 2014). (M.T.)

jefuit de către căutătorii de fier vechii, iar, în locul acestuia, am găsit o ființă de beton șezândă, semănând cu o broască răioasă tocmai ieșită din pământ. M-am gândit, cu amărăciune, că unii oameni nu au noroc nici măcar după moarte.

Tot ceea ce vă povestesc, aici, sunt amintirile unui om trecut de 50 de ani, care s-au petrecut cu treizeci și cinci de ani în urmă, și multe detalii mărunte s-au pierdut. Ceea ce mi-a rămas în memorie, astăzi, nu o mai percep ca pe o dramă, ci doar ca o biografie a personelor dragi mie, care nu mai sunt în viață. Toate reușitele și înfrângerile noastre sunt parte din noi. Odată cu trecerea timpului, ne schimbăm părerea față de nereușitele și șansele pierdute. Dacă am purta în suflet amărăciunea fiecărei înfrângeri, de mult ne-am fi otrăvit, dar memoria are capacitatea de a șterge toate poverile și rănila vieții. Și această capacitate de protecție pe care o posedă memoria ne ajută să aruncăm, cât colo, cocoșa recurentă a trecutului nefericit pentru a nu-l purta cu noi, în viitor, căci fiecare om merită să trăiască și momente fericite.

Autoritățile au distrus viața părinților mei. Amândoi au fost talentați, însă nu s-au bucurat de acesta. Au fost zdrobiți de zeul sovietic. Ei visau la o altă viață, însă au trăit-o pe cea care le-a fost dată, în vremea în care nu concureau numai avioanele, rachetele, elicopterele și tancurile, ci și muzica, literatura, arta plastică, cinematografia. În acest duel, a pierdut Uniunea Sovietică, deși avea avioane mai bune decât NATO, însă sistemul în care nu sunt apreciați oamenii, precum părinții mei, Maxim Korsakov și Borys Ten, este sortit eșecului.

După treizeci și cinci de ani, de ziua de naștere a mamei, am ajuns în casa mea goală, cu grilaje la ferestre. Exact la șapte, dimineața, m-a trezit fluieratul aparatului de cafea. Am deschis ochii și am văzut cum, din conducta prin care curge cafeaua, ies aburi și, deodată, camera s-a umplut de

aroma cafelei. După moartea tatălui, aparatul de cafea a încetat să se mai strice, de parcă a înțeles că nu are cine să-l repare.

Mama a murit fiind perfect sănătoasă, ar fi putut trăi, până la adânci bătrâneți, însă o întâmplare ciudată i-a scurtat viața. A căzut de pe scara mobilă, în timp ce zugrăvea în casă. S-a întâmplat sub ochii mei. Mă aflam în bucătărie, când am auzit un strigăt disperat:

– A murit!

A scăpat, din mână, oala de lut cu var și bidineaua și a căzut pe pragul dormitorului. Am încercat să o ridic, însă ea nu se putea ține pe picioare, gema și repeta într-una:

– A murit, nu mai este...

Am chemat ambulanța și am culcat-o în pat. A cerut apă, i-am ținut capul cu mâna și i-am dat să bea. A luat o înghițitură, mi-a împins mâna în care țineam paharul la o parte și a spus:

– Când între un bărbat și o femeie se naște iubire, se crează o legătură între ei, de parcă un întreg sistem nervos invizibil umple kilometri de spațiu dintre ei. Ei se simt unul pe celălalt. Atunci când se întâmplă ceva cu bărbatul, când moare, femeia este pătrunsă de durere, ca și cum cineva ar fi împlântat un cuțit în inima ei. Pe urmă, apare liniștea aceea surdă, când simte că se naște o prăpăstie sub picioarele ei, peste care nu va putea trece niciodată ca să ajungă la el, deoarece a rămas undeva, dincolo de realitate.

După ce a dus-o ambulanța la Stanyșivka¹, medicii au constatat că și-a fracturat șoldul și câteva coaste. Mama a stat un timp la spital, pe urmă, a cerut să o duc acasă. Și am adus-o la Turoveț.

¹ **Stanyșivka** – spital din localitatea cu același nume, aflată în suburbia orașului ucrainean Jytomyr. (M.T.)

Din cauza coastelor fracturate, mama nu a mai putut cânta și asta a ucis-o, deoarece, de când se știa, nu era zi dată de la Dumnezeu fără ca ea să nu cânte. A căzut într-o depresie adâncă, pe urmă, a intrat în comă și a murit.

Cu o zi înainte ca ea să moară, am avut un vis: se făcea că o fetiță cu codițe bălaie a dus-o, de mână, pe mama afară din casă. Mama avea părul despletit și nu voia să iasă, însă fata, cu un calm de nedescris, a tras-o după ea afară.

– Unde pleci?! – am strigat.

Însă mama nici măcar nu a întors capul.

Spre dimineață, a murit.

Înainte de înmormântare, visînd-o, din nou, m-a rugat:

– Să aduci preotul de la Biserica Sfântul Mihail, în care am cântat. Numai să nu vină la înmormântare Natalia Zuh, că aş sări din sicriu dacă aş vedea o asemenea neobrăzare. Iar, când ai să-mi comanzi monumental funerar, vreau să pui o bucăţică de piatră verde, la fel ca ochii lui. Ştii tu ai cui...

În ziua înmormântării, mama zăcea în sicriu frumoasă şi înălţătoare. Uşa casei era larg deschisă, iar casa s-a umplut de oameni. Preotul Bisericii Sfântul Mihail, ajutat de două coriste, oficia slujba de înmormântare, iar faţa răpostei radia de bucurie. Totul mergea conform scenariului său pe care l-a tot rescris în timpul vieţii.

Când am ajuns la cimitir, am avut parte de o întâmplare neaşteptată. Vântul pătrunzător ne sulfa în faţă şi ridica giulgiul de pe sicriu. Îmediat ce a-nceput sărutarea cea mai de pe urmă, prima de sicriu s-a apropiat Milţea, iar, în urma ei, eu. Obrazul mamei îmi amintea de o păpuşă de plastic îngheţată. Preotul a stropit mormântul şi a terminat slujba. S-a auzit zgomotul surd al ciocanului, lovind în cuiele care închideau capacul sicriului, şi, pe urmă, l-au coborât în groapă. Aceasta nu era adâncă. Am cerut să aşeze sicriul cât mai aproape de

mormântul tatălui. Vântul ne doboră din picioare, gerul ne ciupea de obraji. Totul semăna cu un vis învelit în mister.

Când au început să arunce pumni de pământ peste sicriu, i-am văzut, printre oameni, pe Antoneț și pe Natalia Zuh, cu un imens buchet de trandafiri galbeni. Ea a așteptat până au terminat mormântul și, după ce au depus pe el coroanele, a așezat și ea, peste coroane, snopul de trandafiri, oftând a împăcare și făcându-și semnul crucii.

– Condoleanțele mele! – a spus, apropiindu-se de mine, Antoneț.

Am schimbat câteva cuvinte, după care s-au suit împreună cu Natalia Zuh în Toyota sa și au plecat.

Noi cu Milțea i-am invitat pe toți să urce în autobuz și ne-am dus în Jytomyr, la cafeneaua rituală de pe strada Velyka Berdeacivska, unde aveau loc încă două pomeni. Preoții citeau rugăciunile, iar oamenii se așezau zgomos, mâncau și beau. Mâncarea a fost foarte gustoasă. Eu am luat o lingură de colivă și am băut o înghițitură de vin roșu, iar Milțea cu nepoatele mamei îi poșteau pe oameni să bea pentru mama. Oameni pătrunși de frig beau horilkă și vin și se comportau ca niște animale flămânde.

Peste câteva zile, după ce am rezolvat toate problemele pe care le aveam în Turoveț și mă pregăteam să merg la Kiev, unde aveam serviciul, am auzit mobilul sunând și o voce de bărbat mi-a spus:

- Sunt Antoneț. Aș putea să mă întâlnesc cu tine?
- De unde aveți numărul meu?...
- Vladyk, mă faci să râd, ai uitat unde lucrez?

Ne-am înțeles să ne întâlnim în Jytomyr, la cafeneaua „Prokofii”. Am încuiat ușa și poarta și am pornit cu Opelul meu spre Jytomyr.

Antoneț mă aștepta la o masă mai retrasă. Am comandat două cafele. A început să-mi vorbească despre filmele lui

Paradjanov¹ și despre poezia lui Antonyci², de parcă nu a lucrat, niciodată, în direcția a cincea, ci, toată viața lui, a cultivat trandafiri și a citit literatură estetismă.

– Apropo, de ce nu locuiești în Jytomyr? – m-a întrebat, dintr-odată, gustând din cafea.

– Din cel puțin două motive – i-am răspuns, uitându-mă pe fereastră. – Acest oraș pentru mine e făcut din frică și tristețe și, în al doilea rând, aici, timpul se mișcă mai încet decât în João Pessoa³, iar ritmul de viață se măsoară cu un pumn de semințe de floarea-soarelui ronțăite sau cu o sticlă de vodcă băută.

A dat din cap, agitându-se.

– Eu, am ieșit la pensie. Deși am destulă treabă. Banii nu îți ajung niciodată, iar cei din profesia mea nu rămân niciodată fără muncă. Adevărații mei stăpâni, cred că ți-ai dat și tu seama, nu se află pe strada Volodymyrska⁴, ci în Liubianka⁵ și vor fi, întotdeauna, interesați de Ucraina.

Am terminat de băut cafeaua și ne-am luat rămas-bun unul de la celălalt. Tot drumul, până la Kiev, m-am gândit de ce Antoneț nu a dispărut din viața mea, de parcă toți oamenii care erau sub supraveghere, în acele timpuri, se află încă sub ochiul atent al serviciilor de securitate.

¹ **Serghei Paradjanov** (1924-1990) – regizor de film, de origine armeană. (M.T.)

² **Bogdan Igor Antonîci** (1909-1937) – poet, prozator și traducător ucrainean. (M.T.)

³ **João Pessoa** – oraș în regiunea Paraíba (Brazilia). (M.T.)

⁴ Pe strada Volodymyrska, din Kiev, se află *SBU (Slujba bezpeky Ukraîny, „Serviciul de Securitate al Ucrainei”)*. (M.T.)

⁵ Pe strada Lubianka, din Moscova, se află sediul *FSB (Federalna slujba bezopasnosti Rossiskoi Federații „Serviciul de Securitate al Federației Ruse”)*. Este aceeași clădire în care își avea cartierul general KGB-ul. Totodată, după cum am mai spus, Lubianka era și numele temutei închisori din Moscova. (M.T.)

La Kiev, am introdus numele lui Korsakov într-un motor de căutare și am găsit informații despre pilotul Maksym Korsakov, care, în 1978, a fugit din URSS, la Viena, cu un avion Su-9 și s-a prăbușit zburând de la Los Angeles la San Francisco. De moartea sa sunt suspectate serviciile secrete ruse. Asta s-a întâmplat în ziua când mama zugrăvea în casă și a căzut de pe scara mobilă.

Într-o zi, m-a găsit, pe Facebook, Elea. „Știi că ai ghicit viitorul meu – mi-a scris. M-am căsătorit accidental cu un om care a apărut în viața mea când doream, pur și simplu, să mă căsătoresc. Am născut un băiat și m-am mutat la soțul meu, dar, peste puțin timp, am înțeles că, în afară de băiat, nu ne leagă nimic. La patruzeci de ani, am trecut prin două iubiri zbuciumate, cu bărbați mai tineri decât mine, amândouă s-au terminat cu mari dezamăgiri. Acum, locuiesc în Poltava. Predau la Universitatea Tehnică de Inteligență Artificială. Fiul meu e mare deja. După cum vezi, am învățat limba ucraineană. Poate nu la fel de bine ca tine, dar suficient pentru a preda cursurile și a socializa, pe Facebook, cu oamenii care îmi plac. Te rog să-mi faci o vizită, voi fi ghidul tău și am să-ți spun povești interesante despre Poltava. Aici, ai ce vizita, bineînțeles, dacă vrei să mă vezi. Nu mai sunt acea fetiță de care îți amintești, din garnizoana militară de lângă Jytomyr. Însă nu știu de ce mi-am amintit de tine mereu, în toți acești ani, poate pentru că mi-ai ghicit tinerețea palidă și maturitatea zbuciumată. Nu știu de ce, dar îmi place mai mult de mine acum când sunt femeie matură, decât atunci când am fost fată. Acum port numele fostului meu soț, Sabluk”.

I-am promis că o să merg, deși fosta mea soție, probabil, avea dreptate când spunea că o iubesc atât de mult pe mama, încât nu am să iubesc cu adevărat nicio femeie pe lume. Sunt încă mișcat de misterul pe care l-a lăsat în urmă

și încep să mă îndoiesc dacă am avut o mamă. Atunci, mă gândesc, cine ești tu, zeiță, cu voce dulce, tu care ai ieșit pe malul de asfalt al orașului provincial est-volînian? Cine ești tu, a cărei voce îi inspira pe cobzari și pe aezi? Eu încă mai visez cum mergem împreună spre casa în care a trăit Borys Ten, iar, în mijlocul pieței Jytnea, șade orbul Homer și își recită hexametrele asemănătoare valurilor Mării Egee.

Cuvânt de încheiere

Considerat unul dintre cei mai buni prozatori contemporani din Ucraina, Volodymyr Danylenko aparține așa-numitei școli de proză Jytomyrene, care a apărut ca rezultat al unui proiect literar realizat de canalul de televiziune „1 + 1”, în urma căruia a fost publicată antologia «Вечеря на дванадцять персон» („Cina pentru douăsprezece persoane”). Conceptul artistic al reprezentanților acestei școli se bazează pe nativism și contracultură¹, iar Volodymyr Danylenko a argumentat ideea potrivit căreia „Școala de proză din Jytomyr” se află în opoziție cu fenomenul stanislăvean – „Școala de proză din Ivano-Frankivsk”, reprezentanții căreia (Iurii Andruhovyçi, Volodymyr Ieșkilev, Iurii Izdryk, Taras Prohasko) au descoperit și au definitivat, în literatura ucraineană contemporană, valoarea discursului postmodern. Bineînțeles, cum se întâmplă, de obicei, în lumea literară, fenomenul jytomyrean a fost primit cu scepticism de unii critici, dar, până la urmă, a fost acceptat.

Nila Zborovska (scriitoare, critic literar, psihiatrist) îl consideră pe Danylenko „un scriitor postromantic”, Martyn Pastușek, care a tradus, parțial, în limba polonă, creațiile autorului, afirmă că acesta scrie o proză existențialistă, iar Veaceslav Șnaider, în articolul „Scriitorul care a spus adevărul brutal”, îl vede ca pe un „scriitor al extremelor și, în același

¹ **Contracultură** – termen sociologic folosit pentru descrierea valorilor și a normelor de comportament ale unui grup cultural care diferă de valorile și normele de comportament ale culturii unei anumite perioade.

timp, unul de mare curaj și libertate interioară”. Cunoscând bine opera lui Danylenko (fiind și bun prieten cu el), îmi permit să spun, fără să argumentez prea mult (lăsându-i cititorului plăcerea de a descoperi și de „a fi sau a nu fi” de acord cu mine), că, spre deosebire de alți autori contemporani ucraineni, Volodymyr Danylenko se află într-o continuă căutare de teme și subiecte noi, încercând, deseori, să creeze motive literare inedite, în stilul său inconfundabil și, fără discuție, aparține celor mai talentați reprezentanți ai procesului literar contemporan.

Volodymyr Danylenko s-a născut la 13 septembrie 1959, în familia lui Hryhorii Denysovyci și a Lydiei Markivna Danylenko, din satul Turoveț, raionul Jytomyr. Străbunicul și bunicul viitorului scriitor erau foarte bogați, având propriul cătun în regiunea Kieveană. După ocuparea Ucrainei de către bolșevici, familia Danylenko a fost alungată, iar toate bunurile lor au fost naționalizate. Călătorind prin țara ocupată de bolșevici, bunicul și străbunicul au lucrat ca muncitori pe șantierul căii ferate din sud-vestul Ucrainei și au cumpărat o casă în satul Turoveț. Din cauza experienței nefaste pe care au avut-o cu regimul bolșevic, în familia lui Danylenko, tot ceea ce ținea de puterea sovietică provoca o profundă anti-patie. Volodymyr Danylenko are o soră, Tetiana Danylenko, bine-cunoscuta jurnalistă de televiziune.

După ce termină școala gimnazială din satul natal, urmează cursurile liceului de construcții, iar, între anii 1978-1980, satisface stagiul militar într-un poligon atomic de lângă orașul Semei, din Kazahstanul de Est.

În 1985, absolvă Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic din Jytomyr, secția „Limba și Literatura Ucraineană”, între anii 1985-1987, lucrează ca profesor de limbă și

literatură ucraineană la o școală din Jytomyr, iar, între 1987-1990, este corespondent al ziarului «Комсомольська зірка» („Steaua Comsomolului”). A fost unul dintre fondatorii „Asociației Limbi Ucrainene” și ai „Mișcării populare” din regiunea Jytomyr, totodată, și delegat al Adunării constitutive a „Mișcării Populare din Ucraina” (1989).

Din cauza nesupunerii față de regimul sovietic, redacția ziarului, formată dintr-o echipă de jurnaliști tineri și ambițioși, a suferit represalii și hărțuiri. Danylenko a fost, deseori, criticat, în cadrul ședințelor Comitetului Regional al Comsomolului, pentru că, în articolele sale, nu aducea elogii regimului sovietic, iar, după ce a ridiculizat limitările aparatului comsomolist, reacția Comitetului a fost „concedierea corespondentului și a redactorului șef”. În 1989, Volodymyr Danylenko împreună cu scriitorul, editorul și jurnalistul Vasyl Vrublevskyi și cu jurnalistul de origine belorusă, Iakov Zaiko (ucis la 18 februarie 2014, în timpul demonstrațiilor de proporții din Piața Independenței din Kiev – Maidan Nezalejnosti – și străzile adiacente) au publicat și au distribuit clandestin, la mitingurile masive din Jytomyr, almanahul literar și publicistic «Житній ринок» („Piața de secară”).

Se înscrie la cursurile postuniversitare ale Institutului de Literatură „Taras Șevcenko” (din cadrul Academiei Naționale de Științe a Ucrainei) pe care le termină în anul 1993, iar, un an un mai târziu, își susține disertația în domeniul științelor filologice, având tema «Архетип, монотип, стереотип як формотворчі структури художнього тексту» („Arhetipul, monotipul și stereotipul ca structuri în formarea textului artistic” (bazat pe opera lui Hryhir Tiutiunnyk). Prin respectiva lucrare, au fost relevate proiecția subconștientului colectiv și traumele copilăriei autorului în textul artistic.

Aceasta a fost prima disertație din Ucraina independentă, în care au fost folosite metode profunde de psihanaliză și psihologie.

Din anul 1993 până în 1996, V. Danylenko activează ca șef al Departamentului de Cultură al Comitetului Executiv din Jytomyr, iar, în anul 1996, se mută la Kiev, unde este director al departamentelor pentru publicitate ale agenției de artă «Територія А» („Teritoriul A”), ale canalului ICTV (1996) și al editurii «Гене́за» („Geneza”) (1997-1998). Între anii 1998-2000, a ocupat funcția de redactor-șef adjunct al revistei «Слово і час» („Cuvânt și Timp”).

În perioada 2001-2006, a fost implicat în activități antreprenoriale. A fost lector în cadrul Departamentului de Presă Periodică al Institutului de Jurnalism (Universitatea Națională din Kiev „Taras Șevcenko”) (2002-2003); specialist-șef al Cabinetului de Miniștri al Ucrainei (2006-2011); profesor asistent al cursului de politică de informare din cadrul Academiei Naționale de Administrare Publică de pe lângă Președintele Ucrainei (2011-2012); profesor asociat la *Jurnalism* al Universității Naționale de Cultură și Arte din Ucraina (2012-2013); iar, între 2010-2013, profesor la masterclassul „Creativitate literară, limba și literatura ucraineană”, organizat de Institutul de Filologie al Universității Naționale din Kiev „Taras Șevcenko”.

Din anul 2013, este doctorand la Institutul de Filologie al Universității Naționale din Kiev, iar, începând cu 24 ianuarie 2015, este președintele Organizației Kievene a Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina (UNSU) și, totodată, unul dintre vicepreședinții și secretarii acesteia.

Volodymyr Danylenko a descoperit, încă din copilărie, că are darul de a născoci povești. În cartea «Лікоруб у пустелі»

(„Tăietorul de pădure în deșert”), recunoaște: „Instinctul m-a obligat să scriu. La fel cum alți copii încep să se întrecă la alergat, deoarece simt că au o reacție explozivă, că sunt iuți de picior, că au plămâni puternici și simt o mare bucurie atunci când ies învingători, eu am realizat că pot inventa povești care îi fascinează pe alți copii. La cinci ani, știam deja că voi fi scriitor. Nimeni nu mi-a spus asta, dar, în acea perioadă, am avut convingerea că cineva mi-a șoptit”.

Încă din copilărie, a simțit gustul succesului, când, pentru poveștile pe care le spunea, copiii îi aduceau mere și nuci. Scia, cu mare ușurință, satiră. În anii studenției, de Ziua Facultății de Filologie, a scris o parodie despre profesorii săi, pentru care juriul, format din elevi și profesori, i-a acordat premiul întâi.

Primele sale povestiri, «Два песики» („Doi căței”), «Місто Тіровиван» („Orașul Tirovyvan”)¹, «Монолог самотнього каменя» („Monologul pietrei singuraticе”), «Посмішка Савула» („Zâmbetul lui Saul”), incluse în volumul de proză «Місто Тіровиван», au fost scrise la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut. Acestea sunt impregnate de disperarea omului din epoca totalitară, care nu percepe realizarea statului *Uniunea Republicilor Sovietice* și se vede sufocat din lipsă de libertate. Povestirile, împreună cu alte trei capitole: «Усипальня для тарганів» („Mormânt pentru gândacii de bucătărie”), «Розбите яйце» („Oul spart”) și «Нічні звуки чорного ящика» („Sunetele nocturne ale lăzii negre”) din nuvela «Усипальня для тарганів» au fost publicate în 1989, în almanahul Samizdat «Житній ринок». Aceste scrieri satirice demască faptul că ucrainenii, un timp îndelungat, au

¹ **Tyrovyyan** – citit invers, înseamnă *Navyvorit* („Pe dos / „Orașul Pedos”).

trăit o viață străină, nu pe a lor. Și nici nu contează cum se numește această viață: sovietică sau rusă. Apărută în revista literară „Curierul Kryvbasului”, nuvela îi aduce autorului premiul literar „Blahovist”, iar criticul literar Valentyn Terlytkyi scrie, în recenzia sa, următoarele: „Volodymyr Danylenko nu este atras de moda postmodernismul, talentul îi permite scriitorului să combine, cu succes, modele clasice de proză fantastică, realismul și suprarealismul, fără să evite orientarea socială... Datorită acestui fapt, Danylenko are toate șansele de a intra în templul figurilor de cult ale literaturii moderne, dacă, desigur, nu se va dovedi a fi doar un „Mormânt pentru gândacii de bucătărie”.

Urmează volumul «Струнный квартет для собак» („Cvartet de coarde pentru câini”), ce conține piese de teatru radiofonic (2005), iar, un an mai târziu, volumul de povestiri «Сон із дзьоба стрижа» („Visul din ciocul lăstunului”), căruia îi lipsesc radicalismul și excentrismul disperate din «Місто Типовиван». Cartea a fost scrisă, mai mult, în tradiție clasică. La Forumul de cărți dedicat Zilei Independenței, a fost premiată cu diploma „Cea mai bună carte din Ucraina pe anul 2007”. În aceste povestiri, dragostea și moartea, veselia și tristețea, trecutul și prezentul, sensibilitatea și cruzimea se întrepătrund, se completează și se potențează reciproc, ceea ce l-a făcut pe scriitorul Andrii Kokotiiuh să constate: „Poate că acesta este cel mai bun lucru scris, în genul povestirii, din istoria literaturii ucrainene”.

În anul 2008, apare volumul de critică literară și eseuri «Ліcopyб у пустелі», în care autorul supune analizei și ridică o serie de probleme, printre care: dacă există un centru și o capitală în literatura națională; în care din regiunile ucrainene se nasc cei mai mulți scriitori, realizând un top al pri-

milor 50 cei mai buni poeți, prozatori și dramaturgi ucraineni contemporani.

Tot în același an, apare romanul «Газелі бідного Ремзі» („Gazelurile sărmanului Remzi”). În centrul acestuia, se află evenimentele din Ucraina care au avut loc între scandalul casetelor¹ și Revoluția Portocalie². Confruntându-se cu izolarea internațională, președintele Ucrainei se agață de un pai pentru a salva regimul. El are nevoie de experiența cuiva care s-a aflat în situații similare, depășindu-le cu succes. Astfel, îl găsește pe hanul Hadji Selim Ghirai din Crimeea, care a fost detronat de patru ori și, de fiecare dată, s-a întors învingător. Hanul nu era doar un politician inteligent, ci și un subtil lirist, scriind gazeluri sub pseudonimul Remzi. Cu ajutorul mediumului Rozalia Șovkaliuk, hanul este adus de pe lumea cealaltă și păzit de doi ofițeri SBU³, forțat să-l ajute pe președinte. Romanul este scris sub forma unor scrisori de dragoste, pe care hanul le trimite, din țara ghiaurilor în lumea cealaltă, celor patruzeci de femei ale sale. Acestea descriu, cu lux de amănunte, întâmplările din Ucraina zilelor noastre. Pentru a scrie un roman despre viața birocrăției ucrainene moderne, Danylenko a intrat în serviciul de presă al Cabinetului de Miniștri. După apariția romanului, funcționarii

¹ Scandal politic din Ucraina care a izbucnit după publicarea înregistrărilor din biroul președintelui Leonid Kucima, în toamna anului 2000, ce atestă implicarea conducătorului Ucrainei și a unor înalți oficiali și politicieni în asasinarea jurnalistului, de origine georgiană, Georghi Ruslanovici Gongadze.

² **Revoluția Portocalie** (cunoscută și ca **Revoluția Castanilor**, datorită arborilor de castan din Kiev) reprezintă o serie de proteste, blocade și greve generale, la nivel național, organizate de susținătorii candidatului la președinție, Viktor Iușcenko, după publicarea rezultatelor disputate ale alegerilor prezidențiale din noiembrie 2004.

³ **SBU** – *Slujba bezpeky Ukrainy* („Serviciul de Securitate al Ucrainei”).

respectivului departament de contabilitate au fotocopiat capitolele care descriau schema de corupție a șefei de serviciu. Aceasta a fost recunoscută de subalterni ca fiind personajul din „Gazeturile bietului Remzi”, iar, ca urmare, când aceasta venea să strângă banii, i se arătau fragmentele xeroxate, ea fiind scoasă pe ușă afară.

Următorul roman al lui Danylenko, «Кохання в стилі бароко» („Dragostea în stil baroc”), apărut în anul 2009, este considerat „cel mai bun roman al literaturii ucrainene moderne”. Iată cum îl percepe, de exemplu, Anna Lobanovska: „Hatmanii ucraineni, nobilimea, burghezia, preoții, orașenii se perindă prin fața cititorului, ca într-un caleidoscop al cinematografiei istorice. Și, în această fragmentare a peisajului magnific al Kievului de altă dată și al celui modern, din zilele noastre, aranjat după modele neo-baroce, preluate parcă din filosofia spaniolului Javier Robert de Ventos, există un sentiment de tensiune spirituală și de premoniție a sfârșitului lumii care a predominat sub vălul secolului al XX-lea”.

În anul 2010, apare romanul «Капелюх Сікорського» („Pălăria lui Sikorskyi”), în care autorul descrie biografia constructorului primelor elicoptere de serie. Toate evenimentele se coagulează în jurul pălăriei în care Ihor Sikorskyi a cunoscut femeia a cărei iubire i-a ars inima pentru tot restul vieții și, tot în această pălărie, a testat noile modele de avioane și elicoptere.

În volumul de nuvele «Тіні в мастку Тарновських» („Umbre pe moșia familiei Tarnovski”) (2012), este explorată criza familiei moderne. Cele două nuvele reprezintă poveștile a două familii care încearcă, fiecare în felul ei, să treacă prin criza vârstei de mijloc. Volumul de nuvele a intrat în cla-

samentul celor mai bune ediții literare ale anului (conform BBC) și a primit premiul literar „Valerii Șevciuk”

Comedia «Гроші для Йонеско» („Bani pentru Ionesco”), scrisă în anul 2013, este o parodie în stilul dramelor absurde despre provincialismul mediului cultural ucrainean. Printre lucrările dramatice ale scriitorului, se numără piesele satirice pentru teatru radiofonic, lansate de compania „Atlantic”: «Історія горбатого Запорожця» („Povestea zaporojeanului cocoșat”), «На Багамах добра погода» („În Bahamas e vreme bună”), «У шахту імені Засядька ховалося втомлене сонце» („În mina Zaseadko se ascundea soarele obosit”), «Листи з того світу» („Scrisori de pe lumea cealaltă”) și altele.

În anul 2014, apare cartea «Грози над Туровцем» („Furtuni deasupra Turovețului”), între copertile căreia se află: romanul «Клітка для вивільги» („Colivie pentru Pasărea Măiastră”) (pe care am avut onoarea să-l traduc, cu ajutorul lui Ioan Herbil, lector univ. dr. la Departamentul de limbi și literaturi slave al Facultății de Litere de la Universitatea Babeș-Bolyai – Cluj-Napoca), în care este vorba despre povestea vieții strălucitei cântărețe Alina Ivaniuk, căreia regimul sovietic nu i-a permis să rămână pe scenă din cauza legăturilor sale cu disidenții; nuvela «Сповідь джури Самойловича» („Confesiunea scutierului Samoilovyci”), care prezintă povestea vieții lui Iurii Velykoboreț, scutierul hatmanului Ivan Samoilovyci, care, după arestarea hatmanului, fuge de sub escortă și își construiește o casuță în pădure, pe malul unui râu, unde, mai târziu, întemeiază un sat, și povestirile: «Стигми преподобного Маська» („Stigmatetele călugărului Maska”), «Череп'яні війни», („Războaiele cioburilor”), «Сміх нічного пана» („Râsul domnului nocturn”),

«Заєць» („Iepurele”), «Крик гриба» („Strigățul hribului”), «Ноги поліського злодія» („Picioarele hoțului din Polissea”), «Грози над Туровцем», «Футбол по-туровецьки» („Fotbal în stil Turovețian”) care reproduc, artistic, cronicile de familie ale oamenilor care au trăit, în secolele XVII-XXI, în Turoveț și alte sate, orașele și orașe din Ucraina. Toate aceste creații au la bază întâmplări ce recrează mitul regional al istoriei ucrainene, de la Hatmanatul căzăcesc până în zilele noastre.

Volodymyr Danylenko este coordonatorul și editorul: *Antologiei* «Тен-клуб: Житомирська поетична тусівка» („Ten Club: grupul poetic din Jytomyr”) (1995); *Antologiei prozei scurte ucrainene din anii '80 și '90 ai secolului al XX-lea* – «Квіти в темній кімнаті» („Flori în cameră întunecată”) (1996); *Antologiei prozei umoristice din Ucraina anilor '80-'90, ai secolului al XX-lea* – «Опудало» („Sperietoarea”) (1996); *Antologiei Școlii de Proză din Jytomyr* – «Вечеря на дванадцять персон» (1996); *Antologiei prozatorilor tătari din Crimeea, din secolul al XX-lea* – «Самотний пілігрим» („Peregrinul singuratic”) (2004); *Antologiei narațiunii sociale ucrainene a secolului al XXI-lea* – «Похід через засніжений перевал» („Drumul prin trecătoarea ninsă”) (2013) și al *Antologiei de proză scurtă contemporană* – «Ця шокуюча східня Європа» („Această șocantă Europă de Est”) (2016).

Romanul „Colivie pentru Pasărea Măiastră” reprezintă primul pas dintr-un proiect amplu de traduceri și sper că cititorul român va cunoaște multe dintre creațiile scriitorilor ucraineni.

Mihai Hafia Traista

Cuprins

<i>Prefață</i>	5
Colivie pentru Pasărea Măiastră	11
<i>Cuvânt de încheiere</i>	301

